“सुशासन,विकास र समृद्धि, भगवतीमाईको अभिवृद्धि”

भगवतीमाई गाउँपालिकाको-दोस्रो आवधिक योजना

आ. व. २०८१/८२-२०८५/८६

भगवतीमाई गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

वेस्तडा, दैलेख,

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

द्वितिय आवधिक योजना

आ. व. २०८१/८२-२०८५/८६

भगवतीमाई गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

सूचना तथा अभिलेख केन्द्र

वेस्तडा, दैलेख

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

मितिः २०८१ आषाढ

मेरो भनाई

नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन–२०७८ को परिच्छेद-२ ले दिइएको प्रावधान वमोजिम यस भगवतीमाई गाउँपालिकाले पालिकाको **द्वितिय पञ्चवर्षिय आवधिक योजना (२०८१/८२-०८५/८६)** निर्माण गरेको छ । दोस्रो पटक नगरको आवधिक योजना निर्माण गर्न पाउँदा धेरै खुशी लागेको छ । सर्वाङ्गीण र सुशासन सहितको समावेशी विकासका लागि प्राथमिकता सहित हरेक वार्षिक नीति कार्यक्रम बजेट तथा अन्य योजनाहरुको निर्माणका लागि यो आवधिक योजना कोशे ढुङ्गा हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु । यस आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोच **"सुशासन, विकास र समृद्धि-भगवतीमाईको अभिबृद्धि"** भन्ने रहेको छ । उक्त दीर्घकालीन सोचका आधारमा समष्टिगत लक्ष्य तथा विशिष्टीकृत उद्देश्यका साथ वार्षिक लक्ष्यगत अपेक्षित परिणाम समेत तय गरिएको छ ।

आवधिक योजना निर्माण गरिएसँगै कार्यान्वयन समेत उत्तिकै महत्वपूर्ण रहने भएकाले गाउँपालिकाको वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनालाई आधार वनाउन जरुरी हुन्छ। यसका लागि गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका विषयगत समिति, विषयगत शाखा लगायत अन्य सरोकारवाला निकायहरुको ध्यान जान आवश्यक हुन्छ । आवधिक योजनाले तय गरेका लक्ष्यगत परिणाम हाँसिल गर्नको लागि स्थानीय पूँजीको पहिचान, परिचालन र उपयोग महत्वपूर्ण हुन्छ। म गाउँपालिका भित्र रहेका हरेक संरचना र सङ्घ संस्थाहरुले स्थानीय पूँजीको अधिकतम परिचालन गरी लक्ष्य हासिल गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने कुरामा विश्वस्त छु ।

यस आवधिक योजना निर्माणको लागि प्रविधिक सहयोग पुर्याउने रिसर्च इन्क्लेव प्रा. लि. काठमाडौं प्रति आभार व्यक्त गर्दछु। यस कार्यका लागि निरन्तर खट्नुहुने उपाध्यक्ष ज्यू, विषयगत समिति लगायत जनप्रतिनिधीहरु, सम्पूर्ण कर्मचारीहरु, स्थानीय समुदाय, पत्रकार र सरोकारवाला सबैलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

अन्त्यमा, यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनले भौतिक विकास, आर्थिक, सामाजिक/साँस्कृतिक रुपान्तरण र सुशासन सुदृढीकरणको माध्यमवाट निर्दिष्ट गरिएका लक्षित सूचकहरु प्राप्त हुने कुरामा विश्वस्त छु ।

धन्यवाद !

....
गणेशबहादुर थापा
अध्यक्ष-भगवतीमाई गाउँपालिका

मन्तब्य-उपाध्यक्ष

यस भगवतीमाई गाउँपालिकाको दीगो र समय सान्दर्भिक योजनावद्ध विकास गर्ने अभिप्राय राखेर **"सुशासन, विकास र समृद्धि-भगवतीमाईको अभिबृद्धि"** भन्ने मूल नाराका साथ पालिकाको **द्वितिय पञ्चवर्षिय आवधिक योजना (२०८१/८२-०८५/८६)** तयारी गरिएको छ । सहभागितामूलक विधी अवलम्वन गरी निर्माण गरिएको यस आवधिक योजनाको दस्तावेजले क्षेत्रगत तथा वार्षिक योजना तय गर्नको लागि आधार स्थापित हुनेछ ।

आवधिक योजना निर्माणका क्रममा प्राप्त आधारभूत तथ्याङ्कको अधिकतम खोजी र विश्लेषण गरी लक्ष्यहरु निर्धारण गरिएको छ । उक्त लक्ष्यहरु प्राप्त गर्नको लागि आवधिक समिक्षा पनि आवश्यक पर्ने हुन्छ। दीगो विकास सुचाङ्कले निर्धारण गरेका सूचकहरुलाई स्थानीयकरण गरी यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन समेत आवश्यक पर्दछ । यसको लागि वार्षिक योजना तर्जुमाका हरेक चरणहरुमा नतिजामा आधारीत भई अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका सूचकहरुलाई समेत विधिगत हिसावले विश्लेषण गर्नुपर्दछ । यसको लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका सूचक र संयन्त्रलाई प्रभावकारी वनाइनेछ भने अनुगमन तथा मूल्याङ्कनवाट प्राप्त नतीजाको समिक्षा समेत गरिनेछ ।

यस आवधिक योजना निर्माणका लागि प्रविधिक सहयोग गर्ने संस्था रिसर्च इन्क्लेव प्रा. लि., काठमाडौंलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु। योजना निर्माणका हरेक चरणमा सहभागिता जनाउनु हुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधी ज्यूहरु, कर्मचारीहरु, समुदाय तथा सरोकारवालाहरु प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, यो आवधिक योजनालाई वार्षिक, आवधिक लगायत अन्य योजनामा मूलप्रवाहिकीकरण गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धताका साथ सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।

धन्यवाद !

....
मिनाकुमारी खड्का
उपाध्यक्ष-भगवतीमाई गाउँपालिका

प्रकाशकीय

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय पालिकाहरुले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा स्थानीय स्तरको विकासको लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक र विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागू गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। राष्ट्रिय योजना आयोगद्वारा जारी स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन-२०७८ को परिच्छेद-२ मा समेत स्थानीय तहले आवधिक योजना तर्जुमा गरी सोही अनुरुप वार्षिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने प्रावधान छ । सङ्घीय सरकारले विभिन्न कानून मार्फत प्रदान गरेको प्रवधान तथा अधिकारको आधारमा भगवतीमाई गाउँपालिकाले समेत **"सुशासन, विकास र समृद्धि- भगवतीमाईको अभिबृद्धि"** भन्ने दीर्घकालीन सोच तय गरी गाउँपालिकाको **द्वितिय पञ्चवर्षिय आवधिक योजना (२०८१/८२-०८५/०८६)** निर्माण गरेको छ ।

यस पञ्चवर्षिय योजनाले गाउँपालिकाको आगामी ५ वर्षको समग्र लक्ष्यलाई समष्टिगत र विशिष्टीकृत उद्देश्यका साथ योजनावद्ध विकासमा समाहित गर्न खोजेको छ। दोस्रो पटक पालिकाको आवधिक योजना निर्माण भएको हुनाले पनि यस योजनाको थालनीसँगै पहिलो आवधिक योजनाबाट सिकेका सिकाइहरु लाई समेत समेटी भगवतीमाई गाउँपालिकाको योजनावद्ध विकासको निरन्तरता भएको मान्न सकिन्छ। आवधिक योजना निर्माण मात्र होइन कार्यान्वयन पनि उत्तिकै जरुरी हुन्छ । यसको लागि नगरपालिकाको क्षेत्रगत, विषयगत र वार्षिक योजना निर्माण गर्नका साथै स्थानीय स्रोतको परिचालन गर्नका लागि समेत सहजता प्रदान गर्नेछ। यस आवधिक योजनाले दिगो विकास लक्ष्य अनुसारका नेपालले तय गरेका उद्देश्यगत सूचाङ्कहरु कार्यान्वयन गर्न टेवा पुर्याउनेछ ।

यस योजना निर्माणको लागि प्रविधिक सहयोग पुर्याउने रिसर्च इन्क्लेव प्रा. लि. काठमाडौं प्रति आभार व्यक्त गर्दछु। यस कार्यका लागि वातावरण तय गरिदिनुहुने पालिका प्रमुखज्यू, उपाध्यक्ष ज्यू, योजना निर्माणका लागि सहयोग गर्नुहुने जनप्रतिनिधी ज्यूहरु, विषयगत समितिका प्रतिनिधी ज्यूहरु, सम्पूर्ण कर्मचारीहरु, स्थानीय समुदाय, पत्रकार र सरोकारवाला सबैलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा, यो भगवतीमाई गाउँपालिकाको **पञ्चवर्षिय आवधिक योजना** को सफल कार्यन्वयनको लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद !

....
ललितकुमार थापा
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परामर्शदाता

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लगायतका सामाजिक सुरक्षा, जनस्वास्थ्य, खाद्य अधिकार, समावेशिता जस्ता विषयमा बनेका सङ्घीय ऐनहरु एवम् प्रदेशस्तरमा निर्माण गरिएका विनियोजन ऐन, २०७७, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७७, प्रदेश आर्थिक ऐन, २०७७, अन्तर प्रदेश वासिन्दाको समान सुरक्षा, व्यवहार र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७७, प्रदेश सूचनाको हक सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७७, वातावरण संरक्षण अध्यादेश, २०७७, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७७, प्रदेश युवा परिषद् ऐन, २०७६ ले स्थानीय तहका गतिविधी सञ्चालनार्थ दिशाबोध गरेका छन् । अर्थात स्थानीय तहहरु स्थानीय लाभहेतु विविध योजना एवम् कार्यक्रमहरुको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने, स्थानीय नीति निर्माण गर्ने, सामाजिक आर्थिक गतिविधिहरु नियमन गर्ने आदि कार्यका लागि स्वतन्त्र छन् ।

स्थानीय तहको व्यवस्थित विकासविना नेपालले संयुक्त राष्ट्रसङ्घको दिगो विकास लक्ष्य (सन् २०१५-२०३०), वि. सं. २०८७ सालसम्ममा मध्यम आय भएको मुलुक तथा वि. स. २१०० सम्ममा सम्पन्न राष्ट्र बन्ने सङ्कल्प प्राप्त गर्न कठीन देखिन्छ । यस पृष्ठभूमिमा प्रदेश तथा सङ्घको योजनामा प्रतिबद्धता जनाउँदै स्थानीय आवश्यकता अनुकुल विकासका क्रियाकलाप (योजना) समावेश गरी भगवतीमाई गाउँपालिकाको हालको वस्तुस्थिति र संभावित स्रोतको पहिचानका आधारमा द्वितिय पञ्च वर्षिय योजना (आ. व.२०८१/८२-२०८५/८६) तयार गरिएको छ ।

यो आवधिक योजनाले भगवतीमाई गाउँपालिकाका प्राकृतिक तथा भौतिक स्रोतहरुको वर्तमान स्थिति, तिनिहरुको महत्व, स्रोत परिचालनबाट हुने सम्भावित लाभजस्ता विषयवस्तुहरु लाई समेटेको छ । आवधिक योजनाले आधार बनाएको अर्को मुख्य विषयवस्तु भगवतीमाई गाउँपालिकाको कृषि, वन, भौतिक पूर्वाधार, वातावरण तथा शान्ती सुरक्षा हो । आवधिक योजनाले, योजना अवधिमा गाउँपालिकाको आन्तरिक आय, रोजगारी, खाद्यसुरक्षा, पोषण जस्ता आधारभूत आवश्यकता पूर्ति गर्ने सवालमा उल्लेख्य उपलब्धी हाँसिल गर्ने लक्ष्य लिएको छ । भगवतीमाई बासीहरुको धर्म, संस्कृति, संस्कार आदि विषयहरुसँग गाँसिएका विविध विषयवस्तुहरु लाई प्राथमिकतामा राखेको छ । सबै प्रकारका भौतिक निर्माण, जनशक्ति विकास, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, पर्यटन तथा पर्यावरण जस्ता विषयबस्तुहरु लाई पनि आवधिक योजनाले उत्तिकै महत्व दिएको छ ।

रिसर्च इन्क्लेव प्रा. लि. समकालिन विकास प्रक्रिया, विकासको प्रभाव वा उपलब्धि बारे आम जनधारणा जस्ता विषयहरुलाई प्राज्ञिक मन्थन गरी जनसमक्ष ल्याउन प्रतिबद्ध संस्था हो । यसै सन्दर्भमा भगवतीमाई गाउँपालिकाले तयार गरेको यो द्वितिय पञ्च वर्षीय योजना निर्माण गर्न प्रतिस्पर्धि छनौटका आधारमा कार्यदिश भई जिम्मेवारी दिइएकोमा रिसर्च इन्क्लेव प्रा. लि. काठमाडौं,

भगवतीमाई गाउँपालिकाका प्रमुख श्री गणेशबहादुर थापा, उप प्रमुख श्री मिनाकुमारी खड्का, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री ललितकुमार थापा, वडाध्यक्ष ज्युहरु, कार्यपालिका सदस्यहरु, विषयत समिति, शाखा प्रमुख, योजना तथा अनुगमन शाखाका प्रेमबहादुर खड्का र खगेन्द्रप्रसाद अधिकारीका साथै सम्पूर्ण पालिका संयन्त्र, सामाजिक अगुवा र प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नु हुने सबैलाई संस्था धन्यवाद दिन चाहान्छ ।

रिसर्च इन्क्लेव प्रा. लि.
काठमाडौं महानगरपालिका-३१
हनुमान मार्ग, शंखमुल, काठमाडौं
बागमती प्रदेश, नेपाल
टेलिफोन नं. ०१-५२४२९१८
ईमेलः researchenclave@gmail.com

आवधिक योजनाको संक्षिप्त विवरण

दुरदृष्टि/सोच	सुशासन, विकास र समृद्धि-भगवतीमाईको अभिबृद्धि
लक्ष्य	सुशासन र दिगो विकासको सुचिश्चितता कायम गरी समृद्धि हासिल गर्ने ।
उद्देश्यहरु	१. सुशासनयुक्त राजनीतिक र प्रशासनिक क्षेत्र बनाउनु, २. आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार र वातावरणीय क्षेत्रको दिगो विकास गर्नु, ३. गाउँपालिकावासीको जीवनमा समृद्धि हासिल गर्नु ।
प्रमुख रणनीतिहरु	१.१ सार्वजनिक निकायबाट हुने सेवा प्रवाह प्रभावकारी बनाउन सक्षम र सबल कर्मचारी तन्त्रको विकास गर्ने । १.२ असल राजनीतिक राजनीतिक र प्रशासनिक संस्कारको विकास गर्न मितव्ययीतता, जवाफदेहिता र पारदर्शिता कायम गर्ने । २.१ कृषिको व्यवसायीकरण, पर्यटन प्रवर्द्धन, लघुउद्यम रोजगारीको बढोत्तरी मार्फत दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धि मार्फत आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने । २.२ गुणस्तरीय आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चतता गर्दै सकारात्मक र सिर्जनशिल सामाजिक जीवन यापन गर्ने, २.३ दिगो भरपर्दो र गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने । २.४ जल, जमिन, जङ्गल, जटीबुटी सन्तुलित उपयोग गरी मानव जनशक्तिलाई वातावरणीय संरक्षणमा केन्द्रित गर्ने । ३.१ स्वस्थ सक्षम र सीपयुक्त मानव जनशक्ति उत्पादन गर्ने ३.२ सकारात्मक सोच विकास गरी गाउँपालिकावासीको जीवनमा सुखारीपन ल्याउने ।
गाउँपालिका समृद्धिका सात आधारहरु	१. सुरक्षित आवास, शान्तिसुरक्षा र सुशासन २. स्वस्थ्य, सन्तुलित पर्यावरण र सामाजिक संरक्षण ३. दिगो, सन्तुलीत र सर्वसुलव पूर्वाधार ४. दिगो स्रोतको पहिचान, मानव पूँजी निर्माण र प्रयोग ५. उच्च तथा दिगो उत्पादन र उत्पादकत्व ६. भाषा तथा कला संस्कृतिको उत्थान र विकास ७. लोकतन्त्र, सामाजिक एकता र सम्मान

विषय सूची

मेरो भनाई ....

मन्तव्यउपाध्यक्ष- ....

प्रकाशकीय...

परामर्शदाता...

आवधिक योजनाको संक्षिप्त विवरण i

विषय सूची.. ii

तालिका सूची xiv

चित्र सूची...xv

संक्षिप्त पदावली...xvi

परिच्छेद एकः   परिचयात्मक विवरण...१

११. पृष्ठभूमि १

२१. आवधिक योजनाको आवश्यकता...२

१.३ योजना निर्माण गर्नुको उद्देश्य..२

१४. आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु ३

१५. सङ्घीय प्रादेशिक तथा स्थानीय योजना अन्तर आवद्वता...३

१६. आवधिक योजना निर्माण कार्यको कार्यक्षेत्र..३

१७. आवधिक योजना तर्जुमा तथा प्रक्रिया.. ४

१.७.१ योजना अभिमुखीकरण गोष्ठी... ४

१.७.२ आधाररेखा सूचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण.. ४

१.७.३ आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी ४

१.७.४ योजना दस्तावेज तयारी...५

१.७.५ योजना प्रमाणीकरण कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी...५

१८. आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु...५

परिच्छेद दुईः   गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था..६

२१. नामाकरण, भौगोलिक र प्रशासनिक संरचना...६

२२. जनसङ्ख्या स्थिति ७

२३. सामाजिक अवस्था तथा रहन सहन ८
२.३.१ गाउँपालिकाको आन्तरिक उत्पादन र खाद्य आपूर्तिको अवस्था ८
२.३.२ आवास तथा वस्ती विकास १०
२.३.३ गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था ११
२४. आधारभूत पूर्वाधार १३
२.४.१ खानेपानी आपूर्ति १३
२.४.२ सकृय र आश्रित जनसङ्ख्या स्थिति १४
२.४.३ अपाङ्गता स्थिति १५
२.४.४ जन्मदर्ताको अवस्था १५
२.४.५ स्वास्थ्य अवस्था तथा स्वास्थ्यमा पहुँच १६
२.४.६ व्यवसायका प्रकारहरु १७
२.४.७ सिँचाइ पूर्वाधार १८
२५. स्थानीय सुशासन तथा सेवा प्रवाह १९
२.५.१ गाउँपालिकाबाट वितरण हुने सेवाहरु १९
२६. स्थानीय विकासमा नागरिक सहभागिता १९
२७. प्रथम आवधिक योजना २०७६)÷०७७२०८०—÷०८१को संक्षिप्त समिक्षा (........ २०
२.७.१ पृष्ठभूमि २०
२.७.२ विकासको दीर्घकालिन सोच २१
२.७.३ समष्टिगत लक्ष्य २१
२.७.४ प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाका उपलब्धीहरु २१
२.७.५ भौतिक निर्माण तर्फको उपलब्धी समिक्षाः २२
२.७.६ स्रोतगत आय अनुमानको प्रगति अवस्थाः २३
२.७.७ क्षेत्रगत विनियोजन वर्षगत २४
२.७.८ महत्वपुर्ण उपलब्धीहरुः शब्दमा २७
२.७.९ आवधिक योजना कार्यान्वयनमा भोगेका समस्याहरुः ३१
परिच्छेद तीनः द्वितीय पञ्चवर्षीय योजना आ२ .व .०८१/८२-२०८५/८६ .... ३३
३१. भूमिका ३३
३२. प्रमुख समस्या तथा चुनौती ३३
३३. सम्भावाना र अवसर ३४

३४. दीर्घकालीन सोच ३५

३५. समष्टिगत लक्ष्य ३५

३६. उद्देश्यहरु ३५

३७. रणनीतिहरुः ३५

३८. समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य ३६

३.८.१ आवधिक योजनाद्वारा प्रश्तावित विकासका चालकहरु ३६

३९. गाउँपालिकाको समष्टिगत वित्तीय स्थिति ४०

३१०. गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोत ४०

३११. गाउँपालिकाको समष्टिगत आय ४१

परिच्छेद चारः आर्थिक क्षेत्र ४५

४१. कृषि, पशुपन्छी तथा भूमि ब्यवस्था ४५

४.१.१ वर्तमान अवस्था ४५

४.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती 45

४.१.३ सम्भावना र अवसर ४६

४.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ४६

४.१.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका ४८

४.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ४८

४२. उद्योग, ब्यापार र आपूर्ति ब्यवस्था ४८

४.२.१ वर्तमान अवस्था ४८

४.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ४९

४.२.३ सम्भावना तथा अवसर ४९

४.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ४९

४.२.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका ५०

४.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ५१

४३. श्रम तथा रोजगारी ५१

४.३.१ वर्तमान अवस्था ५१

४.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ५१

४.३.३ सम्भावना र अवसर ५२

४.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम र आयोजना ५२

४.३.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका ५३
४.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ५३
४४. वित्तीय व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण ५३
४.४.१ वर्तमान अवस्था ५३
४.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ५४
४.४.३ सम्भावना तथा अवसर ५४
४.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ५४
४.४.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका ५५
४.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ५५
४५. पर्यटन र स्थानीय सम्पदा ५६
४.५.१ वर्तमान अवस्था ५६
४.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ५६
४.५.३ सम्भावना तथा अवसर ५६
४.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ५६
४.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ५८
४.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ५८
परिच्छेद पाँचः सामाजिक क्षेत्र ५९
५१. शिक्षा ५९
५.१.१ वर्तमान अवस्था ५९
५.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ५९
५.१.३ सम्भावना र अवसर ६०
५.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ६०
५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका ६३
५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ६३
५२. स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा ६३
५.२.१ वर्तमान अवस्था ६३
५.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ६४
५.२.३ सम्भावना तथा अवसर ६४
५.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीतिहरु र योजनाहरु ६४

५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका ६७
५.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ६७
५३. युवा तथा खेलकुद ६८
५.३.१ वर्तमान अवस्था ६८
५.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरु ६८
५.३.३ सम्भावना तथा अवसरहरु ६८
५.३.४ लक्ष्य उद्देश्य रणनीति कार्यक्रम तथा आयोजना ६८
५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि ७०
५.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ७१
५४. अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता ७१
५.४.१ वर्तमान अवस्था ७१
५.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ७१
५.४.३ सम्भावना तथा अवसर ७२
५.४.५ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ७२
५.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ७३
५.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ७४
५५. खानेपानी तथा सरसफाइ ७४
५.५.१ वर्तमान अवस्था ७४
५.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ७४
५.५.३ अवसर तथा सम्भावनाहरु ७५
५.५.५ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ७५
५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ७६
५.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ७६
५६. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ७७
५.६.१ वर्तमान अवस्था ७७
५.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ७७
५.६.३ अवसर र चुनौतीहरू ७७
५.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ७७
५.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ८०

५.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ८०
५७. लक्षित वर्ग दलित), अतिविपन्न, भूमिहीन, अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक ((उत्थान ८१
५.७.१ वर्तमान अवस्था ८१
५.७.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ८१
५.७.३ सम्भावना तथा अवसर ८१
५.७.५ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ८१
५.७.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ८३
५.७.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ८४
५८. भाषा, संस्कृति, कला साहित्य ८४
५.८.१ वर्तमान अवस्था ८४
५.८.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरू ८४
५.८.३ सम्भावना तथा अवसर ८४
५.८.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ८५
५.८.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ८६
५.८.६ अनुमान तथा जोखिम ८६
अध्याय छ पूर्वाधार विकास ८७
६१. आवास तथा वस्ती विकास ८७
६.१.१ वर्तमान अवस्था ८७
६.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ८७
६.१.३ सम्भावना तथा अवसर ८७
६.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ८७
६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ८९
६.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ८९
६२. सडक तथा यातायात ८९
६.२.१ वर्तमान अवस्था ८९
६.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ८९
६.२.३ सम्भावना तथा अवसर ९०
६.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ९०

६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ९१
६.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ९२
६३. सिँचाइ भूमिगत), सतह, लिफ्टिङ्ग र वर्षात(........ ९२
६.३.१ वर्तमान अवस्था ९२
६.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ९२
६.३.३ सम्भावना तथा अवसर ९२
६.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ९२
६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ९४
६.३.६ अनुमान र जोखिम पक्ष ९४
६४. विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा ९४
६.४.१ वर्तमान अवस्था ९४
६.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ९४
६.४.३ सम्भावना तथा अवसर ९५
६.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ९५
६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ९६
६.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ९६
६५. सञ्चार तथा सूचना प्रणाली ९६
६.५.१ वर्तमान अवस्था ९६
६.५.२ समस्या तथा चुनौती ९६
६.५.३ सम्भावना तथा अवसर ९७
६.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ९७
६.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ९८
६.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ९८
६६. ढल निकास, फोहोरमैला प्रशोधन पूर्वाधार ९८
६.६.१ वर्तमान अवस्था ९८
६.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ९९
६.६.३ सम्भावना तथा अवसर ९९
६.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम ९९
६.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १००

६.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १००
६७. सार्वजनिक भवन तथा उद्यान १००
६.७.१ वर्तमान अवस्था १००
६.७.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १०१
६.७.३ सम्भावना तथा अवसर 101
६.७.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम १०१
६.७.५ अपेक्षित उपलब्धि १०३
६.७.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १०३
परिच्छेद सातः वन, वातावरण तथा विपद ब्यवस्थापन क्षेत्र १०४
७१. वन विकास तथा व्यवस्थापन १०४
७.१.१ वर्तमान अवस्था १०४
७.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १०४
७.१.३ सम्भावना तथा अवसर १०४
७.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, आयोजना तथा कार्यक्रम १०५
७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नजिता खाका १०६
७.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १०६
७२. जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण १०७
७.२.१ वर्तमान अवस्था १०७
७.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १०७
७.२.३ सम्भावना तथा अवसर १०७
७.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, आयोजना तथा कार्यक्रमहरु १०७
७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नजिता खाका १०९
७.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १०९
७३. वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण १०९
७.३.१ वर्तमान अवस्था १०९
७.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १०९
७.३.३ सम्भावना तथा अवसर ११०
७.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयेजना तथा कार्यक्रम ११०
७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा १११

७.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १११
७४. जलवायु परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनीकरण..१११
७.४.१ वर्तमान अवस्था..१११
७.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती..११२
७.४.३ सम्भावना तथा अवसर ११२
७.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम...११२
७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ११३
६.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष..११३
७५. बाढी पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण..११३
७.५.१ वर्तमान अवस्था..११३
७.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती..११४
७.५.३ सम्भावना तथा अवसर ११४
७.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम...११४
७.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ११५
७.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष..११५
७६. विपद् सचेतना, उद्धार तथा पुनस्थापना...११६
७.६.१ वर्तमान अवस्था..११६
७.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती..११६
७.६.३ सम्भावना तथा अवसर ११६
७.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम...११६
७.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ११७
७.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष..११८
परिच्छेद आठः सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा..११९
८१. शान्ति सुरक्षा...११९
८.१.१ वर्तमान अवस्था..११९
८.१.२ प्रमुख समस्या र चुनौती...१२०
८.१.३ सम्भावना र अवसरहरु...१२०
८.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम..१२१
८.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १२२

८.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १२२
८२. योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता १२२
८.२.१ वर्तमान अवस्था १२२
८.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १२३
८.२.३ सम्भावना र अवसरहरु १२३
८.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम १२३
८.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १२४
८.२.६ अनुमान तथा जोखिमपक्ष १२४
८३. नीति तथा कानुन तर्जुमा, सामाजिक उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता १२५
८.३.१ वर्तमान अवस्था १२५
८.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १२५
८.२.३ सम्भावना तथा अवसर १२५
८.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम १२५
८.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १२६
८.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १२७
८४. संगठन तथा मानव संशाधन र संस्थागत क्षमता विकास १२७
८.४.१ वर्तमान अवस्था १२७
८.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १२७
८.४.३ सम्भावना तथा अवसर १२७
८.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम १२७
८.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १२९
८.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १२९
८५. नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन (सामुदायिक र सार्वजानिक इकाइहरू) १२९
८.५.१ वर्तमान अवस्था १२९
८.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १२९
८.५.३ सम्भावना तथा अवसर १३०
८.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम १३०
८.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १३१
८.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १३१

८६. शान्ति सुरक्षा १३२
८.६.१ वर्तमान अवस्था १३२
८.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १३२
८.६.३ सम्भावना तथा अवसर १३२
८.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम १३२
८.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १३३
८.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १३३
८७. आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, आन्तरिक तथा अन्तिम लेखापरीक्षण १३४
८.७.१ वर्तमान अवस्था १३४
८.७.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १३४
८.७.३ सम्भावना तथा अवसर १३४
८.७.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना १३४
८.७.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १३५
८.७.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १३५
परिच्छेद नौः योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १३६
९१. पृष्ठभूमि १३६
९२. संस्थागत तथा मानव संशाधन योजना १३८
९३. विषय क्षेत्र अनुसार अनुमानित बजेट १४०
९४. स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण र व्यय अनुमान १४२
९५. स्रोत परिचालन रणनीति १५१
९६. योजना कार्यान्वयन प्रक्रिया र विधि १५२
९७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १५३
९८. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको उद्देश्य १५३
९९. रणनीति १५४
९१०. मुख्य कार्यक्रम १५४
९११. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको प्रकृया र जिम्मेवारी १५४
अनुसूचीहरु १५५
अनुसूची १ गाउँपालिकाका गौरवका आयोजनहरु १५५
अनुसूची २ आयोजना तथा कार्यक्रम १५६

१. सडक आयोजना.......१५६
२. सिँचाइ आयोजना.......१७२
३ खानेपानी आयोजना.......१८१
४ भवन निर्माण आयोजना.......१८३
५ अन्य सार्वजनिक निर्माण.......१८८
६ पक्की पुल निर्माण.......१८९
७ तटबन्ध निर्माण.......१९१
८ पर्यटन पूर्वाधार निर्माण.......१९३
अनुसूची ३ प्रस्तावित योजनाहरु.......१९५
अनुसूची ४ विषय क्षेत्रगत परिमाणात्मक लक्ष्य.......२१४

तालिका सूची

तालिका नं. २.२.१	गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या स्थिति	८
तालिका नं. २.३.१.१	आन्तरिक खाद्य उत्पादनको अवस्था	१०
तालिका नं. २.३.२.१	छानाको प्रकारका आधारमा घरधुरी	१२
तालिका नं. २.३.३.१	गाउँपालिकाको साक्षरता स्थिति	१४
तालिका नं. २.४.२.२	उमेर समुह अनुसारको सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्या	१६
तालिका नं. २.४.४.१	बालबालिकाको जन्मदर्ताको अवस्था	१६
तालिका नं. २.४.६.१	भगवतीमाई गाउँपालिकाका प्रकारगत ब्यवसायी परिवारहरु	१९
तालिका नं. ३.८.१	समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य	३८
तालिका नं. ३.१०.१	स्थानीय तहलाई प्राप्त हुने वित्तीय स्रोतहरु	४२
तालिका नं. ३.११.१	गाउँपालिकाको विगतको खुद आय	४३
तालिका नं. ३.११.२	गत २ आ. व. को यथार्थ र चालु आ. व. को जेठ मसान्तसम्मको आन्तरिक आय	४४
तालिका नं. ९.११.१	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी	१५३

चित्र सूची

चित्र नं. २.१.१.	भगवतीमाई गाउँपालिका दैलेख	७
चित्र नं. २.२.१	भगवतिमाई गाउँपालिका घरपरिवारको स्वामित्व अनुसार परिवार सङ्ख्या	८
चित्र नं. २.३.१.१	भू-उपयोगको नक्साङ्कन	१०
चित्र नं. २.३.२.१	परिवारमा उपलब्ध साधन तथा सुविधा अनुसार परिवार सङ्ख्या	११
चित्र नं. २.३.२.२	परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार परिवार सङ्ख्या	११
चित्र नं. २.३.२.३	घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या	१२
चित्र नं. २.३.३.१	गाउँपालिकामा अवस्थित विद्यालयहरु	१३
चित्र नं. २.३.३.२	भगवतीमाई गाउँपालिकाको शैक्षिक पूर्वाधार	१३
चित्र नं. २.४.१.१	गाउँपालिकाको खानेपानीको स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या	१५
चित्र नं. २.४.५.१	भगवतीमाई गाउँपालिकाको स्वास्थमा पहुँच	१७
चित्र नं. २.४.५.२	लक्षित समुदायको स्वास्थ स्थिति र स्वास्थमा पहुँच	१८
चित्र नं. २.४.७.१	खोलानालाको वर्तमान अवस्था	१९
चित्र नं. ३.११.१	गाउँपालिकाको कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा	४४
चित्र नं. ९.५.१	स्रोत परिचाल रणनीति	१५१
चित्र नं. ९.६.१	मूल्याङ्कनका ढाँचा तथा चरणहरु	१५२

संक्षिप्त पदावली

वि.स .	विक्रम सम्वत्
व.मि .कि .	वर्ग किलोमिटर
गा वि स.	गाउँ विकास समिति
RCC	Rainforced Cement Concrete
आ.व .	आर्थिक वर्ष
सा. व. उ. स.	सामूदायिक वन उपभोक्ता समिति
मे. ट.	मेट्रिक टन
मौ. ह. सं. नं.	मौलिक हक सङ्केत नम्वर
प. यो. रा. ल. सं. नं.	पन्द्रौ योजना राष्ट्रीय लक्ष सशङ्केत नम्वर
प्रा. यो. ल. सं. नं.	प्रादेशिक योजना लक्ष सङ्केत नम्वर
गा. पा. को. र. सं. नं.	गाउँपालिकाको रणनितिक सङ्केत नम्वर
हे.	हेक्टर
गै. स. स.	गैह सरकारी संस्था

परिच्छेद एकःपरिचयात्मक विवरण

१.१ पृष्ठभूमि

जन आन्दोलन र दशकौं लामो संघर्षको परिणाम स्वरूप सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संविधान वि. सं. २०७२ मा जारी भयो । संविधान जारी भएसँगै साविकको एकात्मक शासन व्यवस्था तीन तहको सङ्घात्मक शासन व्यवस्थामा रूपान्तरण भयो । यही सङ्घात्मक राज्य व्यवस्थाको जगमा लामो समयको रिक्ततापछि हाम्रा स्थानीय तहहरूले जननिर्वाचित स्थानीय नेतृत्व प्राप्त गरे । नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ ले सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको छुट्टाछुट्टै अधिकार र साझा अधिकार निर्धारण गरेको छ । संविधानले परिकल्पना गरे अनुसार स्थानीय सरकारले आफ्नो गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक, सामाजिक विकासको नेतृत्व लिँदै सबै वर्ग, क्षेत्र, समुदाय विशेषका आवश्यकता, समस्या तथा चुनौतीहरूको समाधानका लागि पहलकदमी र साझेदारीको अभ्यास गर्दै आएका छन् ।

संयुक्त राष्ट्रसङ्घको दिगो विकास लक्ष्य सन् २०१५, नेपालको संविधान २०७२, नेपाल सरकारको सोह्रौं आवधिक योजना (आ. व. २०८१/०८२-२०८५/०८६) र कर्णाली प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (आ. व.२०७९/८०-२०८३/८४) ले गरेका मार्गदर्शन र प्रतिवद्धताहरू, विषयगत मन्त्रालय तथा विभागबाट भएका नीतिगत व्यवस्थाहरू र राजनीतिक दलका घोषणा पत्रहरूमार्फत भएका प्रतिवद्धताहरूले स्थानीय विकासको लागि स्थानीयस्तरमा नै स्रोत पहिचान गर्ने, स्रोतको परिचालन गर्ने र जनताको सहभागिता एवं अपनत्त्व सुनिश्चित गर्दै दिगो विकासको निरूपण गर्ने प्रयासको थालनी भएको छ । स्थानीय तहका जननिर्वाचित सरकारहरू जनभावनाको कदर गर्दै जनअपेक्षा अनुरूपको नागरिक सेवा, स्थानीय विकास, स्रोत व्यवस्थापन लगायतका कार्य गर्न प्रयासरत छन् ।

सवल एवं सक्षम स्थानीय तहले मात्रै संविधानले परिकल्पना गरेको समाजवाद उन्मुख अर्थ व्यवस्था निर्माण र मौलिक हकको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनसक्छ । सामाजिक न्यायसहितको दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्नको लागि स्पष्ट खाकासहितको योजना निर्माण र त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनुपर्छ । नेपाल सरकारको वि. स. २०८७ सम्ममा मध्यम आय भएको मुलुक र वि. सं.२१०० सम्ममा विकसित राष्ट्को रूपमा रूपान्तरित हुने दीर्घकालीन सोच र रणनीति साथै सन् २०३० सम्ममा दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्ने प्रतिबद्धता जाहेर भएको छ । यद्यपी नेपाल सरकारको यो प्रतिबद्धता हासिल गर्न यावत वित्तीय, प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय चुनौतीहरू छन् ।

यसबाहेक स्थानीय नागरिकहरूका तमाम आवश्यकता सम्वोधन गर्न स्थानीय तहलाई कम चुनौती छैन । स्थानीय सरकारले लिएका आफ्नै स्थानीय उद्देश्य तथा लक्ष्य प्राप्त गर्न आवश्यक साधन स्रोतहरू सीमित छन् । यो सीमितता भित्र सोचे अनुसारको उपलब्धि प्राप्त गर्न तथ्यमा आधारित योजना नबने सम्म सम्भव छैन । यस परिप्रेक्षमा स्थानीय आवश्यकता पुरा गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता र लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न परिपूरक हुने गरी योजना तथा कार्यक्रमहरू बन्नु, कार्यान्वयन गरिनु र संस्थागत हुनु आवश्यक छ र यो आवश्यकता अनुरूप कार्य गर्न भगवतीमाई गाउँपालिका, दैलेख, कर्णाली प्रदेशले यो द्वितीय पञ्चवर्षीय आवधिक योजना (आ. व.२०८१/८२-२०८५/८६) तयार गरेको छ ।

२.१ आवधिक योजनाको आवश्यकता

दिगो विकासका लागि मौलिक स्रोत (जमिन, जङ्गल, जलस्रोत, खनिज) मा आधारित अर्थतन्त्र व्यवस्थित हुनु आवश्यक छ । स्रोत भण्डारणको प्राकृतिक क्षमतामा आँच नआउने गरी उपलब्ध स्रोतहरूलाई परिचालन गर्न सक्नु दिगो विकासको लक्ष्यभित्र पर्छ । हाम्रा स्थानीय तहहरूमा विशिष्टीकृत स्थानीयता छ र विशिष्टीकृत स्थानीयताभित्र विशिष्टीकृत स्रोतहरू पनि छन् । तसर्थ यस्ता स्रोतहरूको पहिचानबाट अधिकतम लाभ लिन विशिष्टीकृत योजना तथा कार्यक्रम बन्नु आवश्यक छ । वि. सं. २०७२ को गणतान्त्रिक संविधानको घोषणापछि गठन भएको स्थानीय सरकार संयन्त्रले आफ्ना स्रोत परिचालन गरी आफ्नै समृद्धि प्राप्त गर्न आफैंले योजना बनाउने अवसर पायो । स्थानीय तहका यावत विकास प्रक्रिया संस्थागत गर्दै समृद्धितर्फ अघि बढ्न आवधिक योजनाको आवश्यकता महसुस भएको हुनाले यो योजना तयार गरिएको हो ।

यो योजना लागु भएसँगै स्थानीय सरकारको आन्तरिक आय वृद्धि गराउने, स्थानीय नागरिकहरूको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा योगदान पुर्याउने, महिला, दलित, जनजाति, सीमान्तकृत र न्यून आय भएका नागरिकहरूको जीवनस्तर उकास्ने कार्यमा योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । साथै यो योजना कार्यान्वयन भएपछि आवश्यक आर्थिक स्रोतको दायरा आन्तरिक आम्दानीबाटै बढ्ने र त्यसबाटै गाउँपालिकाको विकासमा योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । अर्कोतर्फ स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले स्थानीय तहलाई शर्तसहित गाँउपालिकाका लागि वार्षिक तथा आवधिक योजना बनाउन, स्रोत पहिचान, बाँडफाँड र प्रक्षेपण गर्न तथा स्थानीय तहको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, स्थानीय वन तथा वातावरण र सुशासनको नेतृत्व गर्नका लागि कार्य जिम्मेवारी दिएकाले पनि दिगो स्थानीय विकासका लागि आवधिक योजना आवश्यक भएको हो ।

१.३ योजना निर्माण गर्नुको उद्देश्य

सुशासन र विकासका लागि आवधिक लक्ष्यसहित सङ्घीय तथा प्रादेशिक सरकारले आवधिक योजना कार्यान्वयनमा ल्याएको सन्दर्भमा सङ्घीय र प्रादेशिक लक्ष्य, प्राथमिकता अनुरूप स्थानीय लक्ष्य, प्राथमिकता र पहिचानसहितको स्थानीय आवधिक विकास योजना आवश्यक छ । यही आवश्यकतालाई सम्बोधन हुने गरी स्थानीय विकासको खाका तयार गर्नु यसको उद्देश्य रहेको छ । यसका विशिष्टीकृत उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम छन् ।

१) उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत (जमिन, जङ्गल, जलस्रोत, जैविक विविधता, पूर्वाधार, आर्थिक-सामाजिक अवस्था आदि) र मानव साधनको हालको वस्तुस्थिति विश्लेषण गर्नु,

२) गाँउपालिकाको प्राकृतिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय साधन स्रोतको पहिचान र विश्लेषण गर्नु,

३) उपलब्ध स्रोत साधनहरू र हालको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक र संस्थागत स्थितिका आधारमा आवधिक योजनाको आधार तयार गर्नु,

४) गाँउपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्त गर्न आवश्यक नीति तथा कार्यक्रहरू सरोकार वालाहरूको सहभागितामा टुङ्गो लगाएर आवधिक योजना तयार पार्नु ।

१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ को उपदफा (३) (क देखि झ) र सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७ को दफा ३ को उपदफा (१) (क देखि द) ले स्थानीय तहको आवधिक योजना बनाउने जिम्मेवारी र कार्य सीमा तोकेका छन् । नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५७ (४) (५) र अनुसूची ८ र ९ ले स्थानीय तहलाई आर्थिक तथा सामाजिक विकासको अग्रपङ्तिको चालकको रूपमा परिभाषित गरेको छ । स्थानीय विकास सम्बन्धमा नेपाल सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रियस्तरमा गरेका प्रतिवद्धता, दिगो विकास लक्ष्य २०३०, सोह्रौ आवधिक योजना, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति, कर्णाली प्रदेशको आवधिक योजना, विद्यमान ऐन नियमहरू र स्थानीय तहमा सहभागी दलहरूको घोषणापत्र अनुकूल हुने गरी स्थानीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ ले निर्दिष्ट गरेको खाकाभित्र रही स्थानीय आवधिक योजनाको मस्यौदा तयार गरिएको छ ।

१.५ सङ्घीय प्रादेशिक तथा स्थानीय योजना अन्तर आवद्धता

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली २०७४, स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ ले स्थानीय तहका योजना निर्माण, कार्यान्वयन, मूल्याङ्कन र वित्तीय व्यवस्थाबारे दायरा तोकेका छन् । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २४ र दफा ११ ले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रकृयामा सरकारका तीनवटै तहका जिम्मेवारी प्रष्ट पारेका छन् । दिगो विकास लक्ष्य, मौलिक हक, सङ्घीय सरकारको सोह्रौ पञ्चवर्षीय र कर्णाली प्रदेशको प्रथम प्रादेशिक योजनाले राखेका अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन लक्ष्य प्राप्त गर्न स्थानीय तहको जिम्मेवारी महत्वपूर्ण छ । एउटै लक्ष्य तथा उद्देश्य भएका कार्यक्रमहरूमा कुनै एक, दुई वा तीनवटै सरकारको संलग्नता रहने व्यवस्था संविधान, कानुन तथा कार्यविधिहरूले देखाएका छन् । यस्ता प्रावधानहरूले तोकेका दायराभित्र रही योजना दस्तावेज तयार गरिएको छ ।

१.६ आवधिक योजना निर्माण कार्यको कार्यक्षेत्र

स्रोत पहिचानसहितको आवधिक योजना निर्माण गर्ने कार्यका लागि निम्न लिखित क्रियाकलापहरू सान्दर्भिक हुने र यिनै क्रियाकलापको परिधिभित्र रहेर अध्ययन कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।

१) गाउँपालिकाको प्राकृतिक, भौगोलिक, आर्थिक तथा सामाजिक आदि पक्षहरूको विकासका लागि भगवतीमाई गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकारभित्र उपलब्ध विविध प्राकृतिक स्रोतहरूको पहिचान गरिएको छ ।

२) गाउँपालिकाको आन्तरिक आय, रोजगारी र दिगो आम्दानीका स्रोत वृद्धिका लागि के कस्ता सम्भावनाहरू छन भन्नेबारेमा सरोकारवालाहरूसँग छलफल गरिएको छ ।

३) स्रोतहरूको परिचालन गर्दा पर्न सक्ने प्राकृतिक र वातावरणीय प्रभाव बारे अध्ययन गर्ने र त्यसको न्यूनीकरणका लागि के गर्न सकिन्छ भन्ने विषय योजनामा समावेश गरिएको छ ।

४) गाउँपालिकाको वार्षिक, एकीकृत, आवधिक/रणनीतिक योजना र विषयगत योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विषयगत र खण्डीकृत सूचना तथा विवरण समावेश गरिएको छ ।

५) हालको भूउपयोगको अवस्था, त्यसका विविध पक्षहरू र प्रभावकारी परिचालन सम्बन्धमा के कस्ता अवसर तथा चुनौतीहरू छन् भन्ने पक्षको पहिचान गरिएको छ ।

६) एकीकृत प्राकृतिक तथा भौतिक स्रोत परिचालन सम्बन्धमा आवश्यक पर्ने न्यूनतम लागत अनुमान गर्न गाँउपालिकाको प्राविधिक संयन्त्रसँग सहकार्य गरी तयार पारिएको छ ।

७) शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सडक, उद्योग, खनिज, सिँचाइ, कृषि, वन, पर्यटन, धर्म, संस्कृति आदि क्षेत्रको संस्थागत विकासका लागि प्राथमिकतासहितको योजना प्रस्ताव गरिएको छ ।

८) आवधिक योजना तथा विकाससँग सम्बन्धित अन्य कुराहरू विषयवस्तुले मागेअनुसार र गाउँपालिका संयन्त्रले सुझाए अनुसार तयार पारिएको छ ।

१.७ आवधिक योजना तर्जुमा तथा प्रक्रिया

यस भगवतीमाई गाउँपालिकाको विस्तृत स्वरुपको आवधिक योजना देहायको विधि तथा प्रक्रिया अनुसार तर्जुमा गरिएको छ ।

१.७.१ योजना अभिमुखीकरण गोष्ठी

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने भगवतीमाई गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम गाउँपालिकाको आयोजनामा २०८१ साल वैशाख १६ गते आवधिक योजना तर्जुमा र निर्माण विधि, प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यशाला सम्पन्न गरी योजना तर्जुमा कार्य अगाडि बढाइको थियो।

१.७.२ आधाररेखा सूचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यमा सघाउने महत्वपूर्ण सूचनाको आधारको रुपमा भगवतीमाई गाउँपालिकाको पाश्र्वचित्रमा उल्लेखित वस्तुगत विवरण अनुसारको गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति, जनसांख्यिक, आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्थासहित विषयगत वस्तुस्थिति विवरणको विश्लेषण एवं सहभागितामूलक छलफल गरिएको थियो ।

१.७.३ आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

भगवतीमाई गाउँपालिकाको २०८१ साल जेठ २३-२४ गते र २०८१ असाढ ११ गते योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरियो । यस भगवतीमाई गाउँपालिकाको नेतृत्व तथा विषयगत समितिहरुका संयोजक, गाउँपालिकाका सरोकारवालाको सहभागिता र विषय विज्ञहरुको सहजीकरणमा सम्पन्न योजना तर्जुमा गोष्ठीमा गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच-Vison, लक्ष्य-Goal, उद्देश्य- Objective तथा रणनीति-Strategy, संभावना तथा समस्या विश्लेषण, विषय क्षेत्रगत रणनीतिक उद्देश्य निर्धारण एवं वार्षिक कार्यान्वयन तालिका निर्धारण गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको थियो।

यस क्रममा सबै विषय क्षेत्रगत विकास अवधारणा, प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, भौतिक लक्ष्य र आवश्यक स्रोतमा सहमति गरिएको थियो। गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लक्ष्य प्राप्त

गर्न गाउँपालिका तथा स्थानीय तहका सरोकारवालाहरुको स्रोत तथा क्षमता आधार मानी ५ वर्ष अवधिको योजना प्रारम्भिक मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरिएको थियो । योजनालाई वार्षिक योजना (वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट) मार्फत कार्यान्वयन गर्ने र नियमित अनुगमन तथा आवधिक समीक्षा तथा मूल्याङ्कन गरी नतिजाको मापन तथा सिकाईको प्रारुप समेत तयार गरिएको छ ।

१.७.४ योजना दस्तावेज तयारी

आवधिक योजना तयारीका क्रममा विभिन्न चरणहरुबाट प्राप्त विवरण, सुझाव एवं निश्कर्षका आधारमा आवधिक योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरिएको छ । योजना दस्तावेजलाई मूख्य एघार परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ जसअनुसार परिचय, भगवतीमाई गाउँपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक एवं सामाजिक स्थिति, दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य, आर्थिक विकास योजना, सामाजिक विकास योजना, पूर्वाधार विकास योजना, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना, सुशासन तथा संस्थागत विकास योजना, वित्तीय व्यवस्थापन योजना, कार्यान्वयन योजना र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना रहेका छन् ।आवधिक योजनाको प्रारम्भिक लेखन विभिन्न सरोकारवाला समितिहरुबाट भएको र त्यस प्रारुपलाई योजनाविद् तथा विषयविज्ञहरुको सुझाब लिई योजना तर्जुमा प्राविधिक सहयोग टोलीद्धारा आवधिक योजना दस्तावेज परिमार्जन गरिनुका साथै स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रका प्राय सबै विषय एवं प्राविधिक पक्षहरुलाई तर्कपूर्ण एवं वस्तुनिष्ठ ढङ्गबाट प्रस्तुत गरी आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको छ ।

१.७.५ योजना प्रमाणीकरण कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी

भगवतीमाई गाउँपालिकामा प्रस्तुत गरेको ढाँचा, सहभागितामूलक कार्यशाला तथा परामर्श, विषय विज्ञको सुझाब र परामर्शका आधारमा तयार गरिएको योजनाको दस्तावेजलाई स्थानीय तहका सरोकारवालाहरु माझ २०८१ साल आषाढ १३ गते प्रमाणीकरण कार्यशालाको आयोजना गरी प्रस्तुति, छलफल तथा सुझाव सङ्कलन गरिएको थियो । प्रमाणीकरण कार्यशालामा विषयगत रुपमा समूहगत छलफल र परामर्श गरी समूहको निश्कर्ष तथा सुझावलाई वृहत समूहमा प्रस्तुत तथा छलफल गरी कार्यशालाबाट प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी भगवतीमाई गाउँपालिकाको ५ वर्षे एकीकृत योजनाको दस्तावेज तयार गरिएको छ ।

१.८ आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु

नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको संयुक्त लगानी वा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सकिने वा उपयुक्त हुने आयोजना, अन्तरपालिका परियोजनाहरू, प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परियोजना बारेमा समय अभावका कारण यथेष्ट छलफल हुन सकेन । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २५ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक सङ्घ-संस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारीजस्ता सामाजिक इकाइहरूबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरू, कार्य प्रकृया, वित्तीय स्रोत आदि विषयहरू गाउँपालिकाको सहमति तथा स्वीकृतिमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रावधान भए पनि यस अन्तर्गतका क्रियाकलाप सम्बन्धित सूचनाहरू संङ्कलन गर्न केहि कठिनाई रहेको थियो ।

परिच्छेद दुईः गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था

२.१ नामाकरण, भौगोलिक र प्रशासनिक संरचना

स्थानीय तह क्षेत्र निर्धारण आयोग २०७३ ले साविकका पगनाथ, रुम, मेहेल्तोली, जगनाथ, कट्टी र बडाभैरव गा. वि. स. हरुलाई मिलाएर यो गाउँपालिकाको गठन भएको हो । जम्मा ७ वटा वडा रहेको यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १५१.५२ वर्ग कि. मि. छ । मध्य पहाडी लोकमार्गले छोएको यस गाउँपालिकामा क्षेत्री, दलित ठकुरी, ब्राम्हण र मगर समूदायको संयुक्त बसोबास छ । मध्य पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित यो गाउँपालिकामा भिरालो जमिन र पानीको स्रोत न्यून छन् । गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति उत्तरी आक्षांस २८ डिग्री, ४३ मिनेट ७ सेकेन्ड देखि २८ डिग्री ५२ मिनेट ५६ सेकेण्ड सम्म र देशान्तरमा ८१ डिग्री ४३ मिनेट ४८ सेकेन्ड देखि ८१ डिग्री ५४ मिनेट ५१ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ ।

चित्र नं. २.१.१. भगवतीमाई गाउँपालिका दैलेख

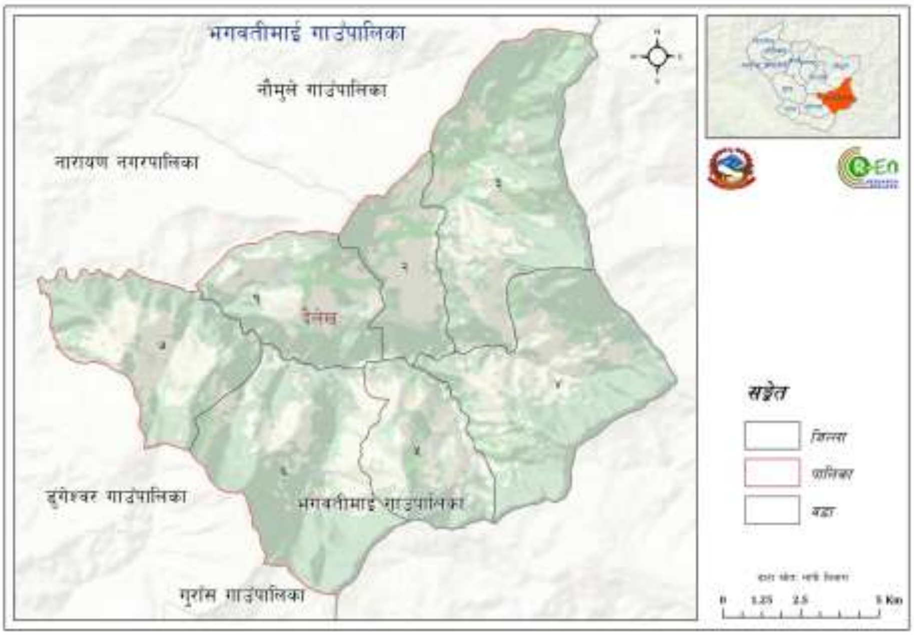

स्रोतः स्थानीय तह क्षेत्र निर्धारण आयोग २०७४

भगवतीमाई गाउँपालिकाको पूर्वमा जाजरकोट जिल्ला, पश्चिममा दैलेखकै नारायण नगरपालिका र डुङ्गेश्वर गाउँपालिका, उत्तरमा नौमुले गाउँपालिका पर्दछन् भने दक्षिणमा गुराँस गाउँपालिका, सुर्खेतको चिङ्गाड गाउँपालिका, जाजरकोट जिल्लाको शिवालय गाउँपालिका र छेडागाड नगरपालिका रहेका छन् । दैलेख जिल्लामा भगवतीमाई मन्दिर निकै प्रख्यात छ । भगवतीमाईको मन्दिर साविकको मेहेलतोली गा. वि. स. हालको गाउँपालिकाको वडा नं. ३ मा अवस्थित छ । भगवतीमाईको पुजा गरेपछि सोंचेको मनोकामना पूरा हुन्छ भन्ने जन विश्वास रहेको छ । यहि प्रख्यात मन्दिरको नामबाट यो गाउँपालिकाको नामाकरण गरिएको हो ।

२.२ जनसङ्ख्या स्थिति

भगवतीमाई गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या परम्परागत ढाँचामा वितरित छ । क्षेत्रीहरुको बाहुल्यता भएको भगवतीमाई गाउँपालिकामा दलित बस्ती एक तिहाई रहेको छ । समथर जमिन कम छ र धेरै जसो भूभाग झाडी, बुट्यान, वन-जङ्गलले ढाकेको छ । ७ वटा वडामा समेटिएको भगवतीमाई गाउँपालिकामा ३५५० घरपरिवार बसोबास गर्छन् । सबैभन्दा बढी परिवार सङ्ख्या भएको वडा नं. १ मा कुल जनसङ्ख्याको १७.५५ प्रतिशत छ भने सबैभन्दा कम परिवार सङ्ख्या भएको वडा नं. ४ को जनसङ्ख्या कुल जनसङ्ख्याको ९.८३ प्रतिशत मात्र रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ (तालिका नं. २.२.१) ।

चित्र नं. २.२.१ भगवतिमाई गाउँपालिका घरपरिवारको स्वामित्व अनुसार परिवार सङ्ख्या

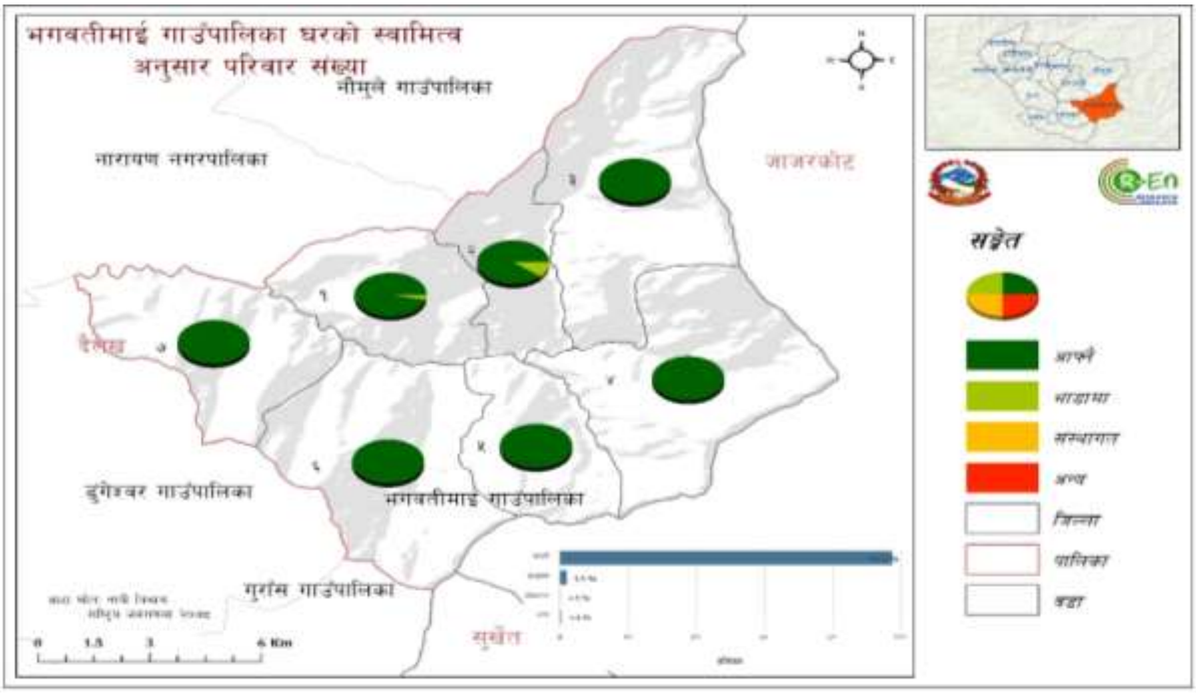

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

भगवतीमाई गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्या १८२०६ मध्ये पुरुषको कुल जनसङ्ख्या ९०१७ छ भने महिलाको कुल जनसङ्ख्या ९१८९ छ । गाउँपालिकामा पुरुषको जनसङ्ख्या भन्दा महिलाको जनसङ्ख्या बढी छ । सबैभन्दा बढी परिवार सङ्ख्या भएको वडा नं. १ मा पुरुषहरुको सङ्ख्या १२१८ अर्थात १३.५१ प्रतिशत छ भने महिलाहरुको सङ्ख्या १२९७ अर्थात १४.११ प्रतिशत छ ।

तालिका नं. २.२.१ गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या स्थिति

वडा नं.	जम्मा परिवार सङ्ख्या		पुरुष जनसङ्ख्या		महिला जनसङ्ख्या		जम्मा जनसङ्ख्या	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
वडा नं. १	५३९	१५।१८	१२१८	१३।५१	१२९७	१४।११	२५१५	१३।८१
वडा नं. २	५०६	१४।२५	१११५	१२।३७	१२००	१३।०६	२३१५	१२।७२

वडा नं.	जम्मा परिवार सङ्ख्या		पूरुष जनसङ्ख्या		महिला जनसङ्ख्या		जम्मा जनसङ्ख्या	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
वडा नं. ३	५२७	१४।८४	१५०७	१६।७१	१५११	१६।४४	३०१८	१६।५८
वडा नं. ४	५१९	१४।६२	१२९४	१४।३५	१२४८	१३।५८	२५४२	१३।९६
वडा नं. ५	४२८	१२।०६	१०६९	११।८५	१०७३	११।६८	२१४२	११।७७
वडा नं. ६	५२१	१४।६८	१५७४	१७।४६	१५७५	१७।१४	३१४९	१७।३
वडा नं. ७	५१०	१४।३७	१२४०	१३।७५	१२८५	१३।९९	२५२५	१३।८७
जम्मा	३५५०	१००	९०१७	१००	९१८९	१००	१८२०६	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

सबैभन्दा कम पुरुषको सङ्ख्या भएको वडा नं. ५ मा १०६९ जना अर्थात कुल जनसङ्ख्याको ५.८७ प्रतिशत मात्र छन् । महिलाहरु ११.६८ प्रतिशत वा १०७३ जना छन् । ७ वटा वडा मध्ये सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या रहेको वडा नं. ६ मा ३१४९ जना वा कुल जनसङ्ख्याको १७।३ प्रतिशत जनसङ्ख्या बसोबास गर्छन् । सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या रहेको वडा नं. ५ मा २१४२ जना अर्थात कुल जनसङ्ख्याको ११.७७ प्रतिशत जनसङ्ख्या छन् ।

२.३ सामाजिक अवस्था तथा रहन सहन

भगवतीमाई गाउँपालिकाको सामाजिक अवस्था अन्य पहाडी क्षेत्रसँग मिल्दो-जुल्दो नै छ । बहुसङ्ख्यक परिवार क्षेत्रीहरु भए पनि ब्राम्हण, ठकुरी, दलित, मगर र अन्य समुदायको मिश्रित बसोबास भएको भगवतीमाईको जीवनवृत्तिको ढाँचा कृषिबाट गैह्र कृषि उन्मुख हुँदै गएको छ । खानेपानी, विद्युत, सडक, स्वास्थ्य लगायतका आधारभूत सुविधाहरू पर्याप्त नभएको भगवतीमाई गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या वितरण खण्डित भएकाले आधारभूत पूर्वाधार विस्तार गर्न चुनौतीहरू छन् तर पनि सबै वडा केन्द्रहरूसम्म आधारभूत सडक, विद्युत, खानेपानी आदि सुविधाहरूको पहुँच बढ्दै गएको अवस्था छ ।

२.३.१ गाउँपालिकाको आन्तरिक उत्पादन र खाद्य आपूर्तिको अवस्था

भगवतीमाई गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र पूर्णतः कृषिमा नै आधारित छ । यहाँका वहुसङ्ख्यक परिवार कृषि पेशामा आश्रित छन् । जम्मा घरधुरीको ९७.२१ प्रतिशत अर्थात ३४५१ परिवार कृषिमा संलग्न छन् । खेतीयोग्य जमिन भने असाध्यै न्युन छ । कुल क्षेत्रफलको ८.६२ प्रतिशत अर्थात १३०७.५ हेक्टर जमिन मात्र खेतीयोग्य रहेको छ तर कृषक परिवारले भोगचलन गरिरहेको जमिनको क्षेत्रफल भने १५०२.६ हेक्टर छ । आन्तरिक रुपमा गरिने यावत् कृषि क्रियाकलापले भगवतीमाई गाउँपालिकाको आन्तरिक अर्थतन्त्रलाई टेवा पुर्याएका छन् । गाउँपालिकाको धेरै भू-भाग वन क्षेत्रले ओगटेको छ ।

गाउँपालिकाको श्रमशक्तिको ठूलो हिस्सा कृषि पेशामा आवद्ध भए पनि भण्डारण, मल, बिउ, प्रविधि तथा सिँचाइ अभावमा कृषि क्षेत्रको ब्यवसायिक विकास हुन सकेको छैन । न्युन खेती योग्य क्षेत्र रहेपनि रासायनिक मलको प्रयोग न्यून छ । पर्याप्त तथा प्रभावकारी पूर्वाधार अभावमा कृषि क्षेत्रको पुर्ण प्राकृतिक

क्षमतालाई प्रयोगमा ल्याउने संयन्त्र अभावका कारण कृषि क्षेत्रबाट स्थानीय अर्थतन्त्रमा हुने योगदान अपेक्षाकृत न्युन छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कृषकहरुको आन्तरिक खाद्य उत्पादनलाई तलको चित्र नं.२.३.१.१ मा थप स्पष्ट पारिएको छ ।

तालिका नं. २.३.१.१ आन्तरिक खाद्य उत्पादनको अवस्था

जम्मा कृषक परिवार सङ्ख्या	कृषक परिवारको आम्दानीको मुख्य स्रोत		आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खान नपुग्ने कृषक परिवार सङ्ख्या	परिवारलाई खान नपुग्ने अवधि अनुसार कृषक परिवार सङ्ख्या			
	कृषि	गैह्र कृषि		१ देखि ३ महिना	४ देखि ६ महिना	७ देखि ९ महिना	१० देखि १२ महिना
३४५१	३३२६	१२५	२४६०	१११६	११३९	१९४	११

स्रोतः राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८

भगवतीमाई गाउँपालिकामा रहेको कुल जनसङ्ख्या मध्ये कृषि पेशामा संलग्न किसानहरुको तथ्याङ्कलाई हेर्दा कृषि क्षेत्र आम्दानीको मुख्य स्रोत रहेको सङ्ख्या ३३२६ परिवार छ भने गैर कृषि क्षेत्र आम्दानीको मुख्य स्रोत रहेको कृषक परिवार सङ्ख्या १२५ अर्थात ३.६२ प्रतिशत रहेको छ । वर्षभरी खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने किसानहरुको परिवार सङ्ख्या २५.०९ प्रतिशत रहेको छ ।

चित्र नं. २.३.१.१ भू-उपयोगको नक्साङ्कन

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

आफूले खाद्यान्न उत्पादन गरेर मात्र वर्षभरि खान नपुग्ने परिवार सङ्ख्या २४६० छ । आफ्नो कृषि उत्पादनबाट ९ महिनाभन्दा धेरै खान पुग्ने तर वर्षभरि खान नपुग्ने परिवार सङ्ख्या ३२.३३ प्रतिशत छ । आफ्नो कृषि उत्पादनबाट मात्र ६-९ महिनासम्म खान पुग्ने परिवार सङ्ख्या ३३ प्रतिशत छ । कृषि उत्पादनबाट भएको आम्दानीले मात्र ६ महिना भन्दा कम समय खान पुग्ने परिवार सङ्ख्या ५.९४ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकामा बसोबास गरे पनि खेती नगर्ने परिवारहरु २.७९ प्रतिशत रहेको तथ्याङ्कले दखाउँछ ।

२.३.२ आवास तथा वस्ती विकास

प्रारम्भिक मानव समाज शिकार र सङ्कलन गर्नेहरूबाट शुरु भएको थियो। साना वा मझौला वा निश्चित क्षेत्र भएका जनजातिहरू खानाको खोजिमा नियमित रूपमा बसाइँ-सराइ गर्ने गर्दथे ।करिब बीस हजार वर्ष पहिले कृषि समाजको उदय भयो । जङ्गली जनावरहरुलाई घरपालुवामा रुपान्तरण गर्दै उत्पादनका लागि उपयूक्त स्थानको खोजीमा लामो दुरी पार गरेको मानव आज सुरक्षित आवास तथा वातावरणमैत्री वस्ती विकासको अवस्थामा आइपुगेको छ ।घरपरिवाको सङ्ख्या र सुविधाका हिषावले शहर वा गाउँ भनेर परिभाषित गर्ने चलन रहेको छ । बाक्ला घरहरुको सङ्ख्या धेरै देखियो भने शहर भन्ने चलन हुन्छ तर हाल आएर यो सोचमा पनि परिवर्तन आएको पाईन्छ । सुविधालाई निक्कै गरिहो तवरबाट केलाउन थालिएको छ । वस्तीको विकासका लागि आवश्यक पर्ने सवै विषयहरुको मूल्याङ्कन गर्ने गरिन्छ ।

चित्र नं. २.३.२.१ परिवारमा उपलब्ध साधन तथा सुविधा अनुसार परिवार सङ्ख्या

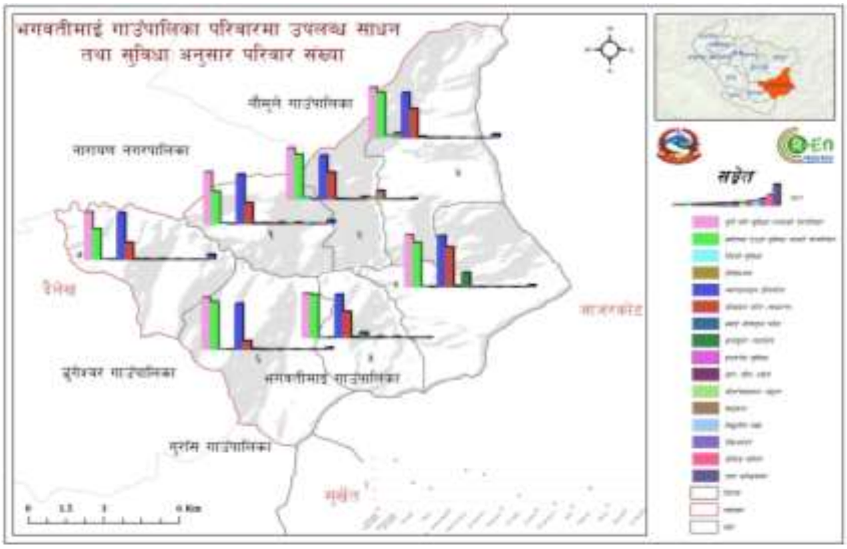

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

भगवतीमाई गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा पातलो बस्ती छ । परम्परागत आवास छन् । सबै परिवारमा खानेपानी र विद्युतको सुविधा छैन । खानेपानीको सुविधा नियमित छैन र परम्परागत बस्ती भएकाले वातावरणीय जोखिमको सम्भावना बढी नै छ । RCC ढलान गरिएका घरहरु ज्यादै कम छन् । आधुनिक शौचालयको अवधारणा कमजोर छ । वातावरणीय सचेतना राम्रो भए पनि जोखिम न्यूनीकरणका लागि पर्याप्त काम भएको छैन ।

चित्र नं. २.३.२.२ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार परिवार सङ्ख्या

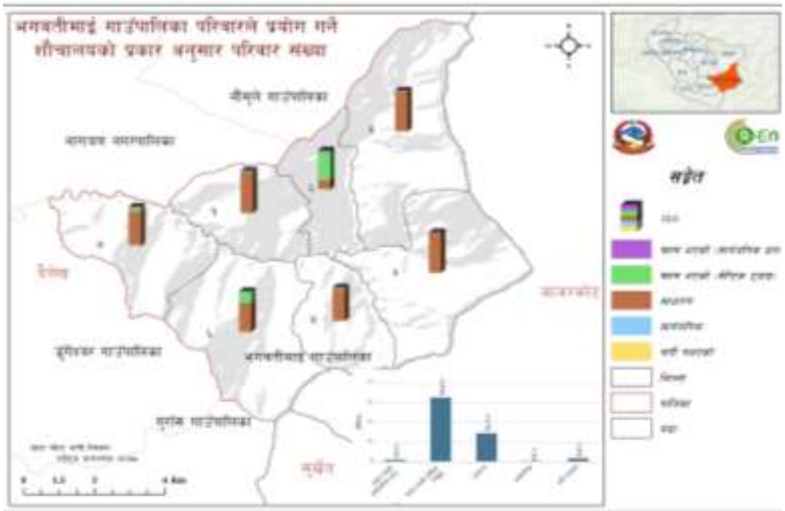

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

तालिका नं. २.३.२.१ छानाको प्रकारका आधारमा घरधुरी

वडा नं.	टीनको छानो भएका घर		ढुङ्गाको छानो भएका घर		खरको छानो भएका घर		ढलान घर		अन्य		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
वडा नं. १	७५	२५.३४	४२०	१३.५७	१३	२३.२१	२९	२९.९०	२	२८.५७	५३९	१५.१८
वडा नं. २	५५	१८.५८	३८४	१२.४१	८	१४.२९	५९	६०.८२	०	०.००	५०६	१४.२५
वडा नं. ३	२३	७.७७	४९५	१६.००	३	५.३६	५	५.१५	१	१४.२९	५२७	१४.८५
वडा नं. ४	४	१.३५	५१३	१६.५८	२	३.५७	०	०.००	०	०.००	५१९	१४.६२
वडा नं. ५	९५	३२.०९	३२५	१०.५०	६	१०.७१	०	०.००	२	२८.५७	४२८	१२.०६
वडा नं. ६	१५	५.०७	४७९	१५.४८	२३	४१.०७	२	२.०६	२	२८.५७	५२१	१४.६८
वडा नं. ७	२९	९.८०	४७८	१५.४५	१	१.७९	२	२.०६	०	०.००	५१०	१४.३७
जम्मा	२९६	१००.००	३०९४	१००.००	५६	१००.००	९७	१००.००	७	१००.००	३५५०	१००.००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ भन्छ भगवतीमाई गाउँपालिकामा ३५५० परिवार बस्छन् । ढुङ्गाको छाना लगाएर घर बनाउनेहरुको सङ्ख्या सबैभन्दा बढी ३०९४ परिवार छन् । जुन कुल परिवा सङ्ख्याको ८७.१५ प्रतिशत हो । जम्मा परिवार मध्ये ५६ परिवारले खर तथा परालको छाना लाएका छन् जुन कुल परिवार सङ्ख्याको १.५७ प्रतिशत हो । जस्ता तथा टिनको प्रयोग गरी छानो हाल्ने परिवारको सङ्ख्या २९६ अर्थात ८.३३ प्रतिशत छ । गाउँपालिकामा ढलान हालेर घर बनाउने परिवारको सङ्ख्या ९७ अर्थात २.७३ प्रतिशत छन् । टाईल प्रयोग गर्नेहरुको सङ्ख्या ५ घर अर्थात ०.१४ प्रतिशत रहेको छ ।

चित्र नं. २.३.२.३ घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या

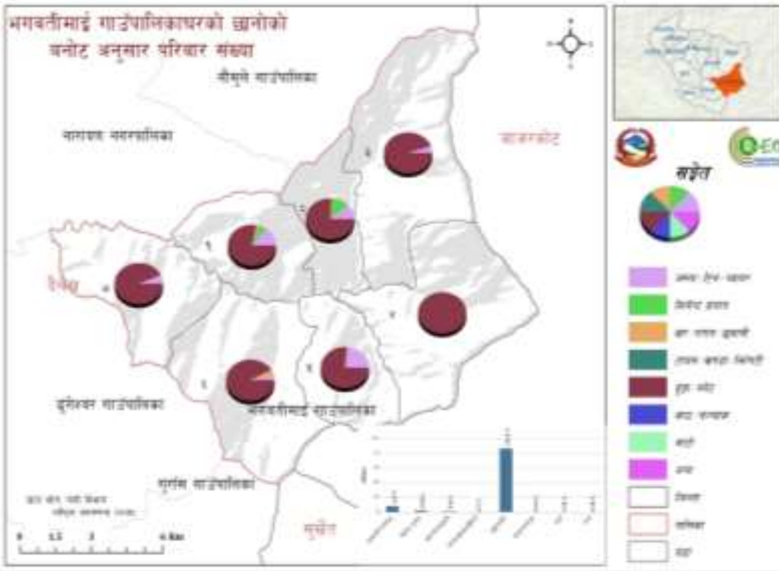

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.३.३ गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था

विद्यालय शिक्षा बालबालिकाहरुको बौद्धिक र सामाजिक विकासको आधार हो। यसले एक संरचित सिकाइ वातावरणलाई समेट्छ जहाँ विद्यार्थीहरू शैक्षिक अध्ययन, सामाजिक अन्तरक्रिया, र सीप-निर्माण गतिविधिहरूमा संलग्न रहन्छन्। यो शैक्षिक प्रणालीमा सामान्यतया प्राथमिक, माध्यमिक र उच्च स्तरको सिकाइ समावेश हुने गर्दछ। साना बच्चाहरूको जिज्ञासु दिमागलाई आकार दिन शिक्षाले ठूलो भूमिका खेल्छ। यसले तिनीहरूलाई आफ्नो व्यक्तित्व र पहिचान विकास गर्न अनुमति दिन्छ जसमा सामाजिक कौशल, शौक र रुचि, सञ्चार कौशल, आलोचनात्मक सोच र समस्या समाधान कौशल, रचनात्मकता कौशल,

निर्णय गर्ने कौशल, सहयोगी कौशल र व्यवस्थापन कौशलको सिप विकास भइ गाउँपालिकाको विकासमा हातेमालो गर्न सक्ने मानव शक्तिको निर्माण हुन्छ ।

शैक्षिक सुधारमा गाउँपालिका प्रयासरत छ । स्थानीय रोजगारीका अवसरहरू कम छन् । सामुदायिक विद्यालयको तुलनामा नीजि विद्यालयप्रतिको आकर्षण बढी भएकाले शिक्षाका लागि गाउँपालिकाबाट बाहिरिने विद्यार्थीहरुको सङ्ख्या बढेको छ । भगवतीमाई गाउँपालिका भरीमा ८ वटा माध्यमिक विद्यालय, २१ वटा आधारभूत विद्यालय तथा अन्य प्रारम्भिक वालविकास केन्द्रको सङ्ख्या ३५ छ । बालमैत्री पूर्वाधार भएका सार्वजानिक विद्यालयहरुको सङ्ख्या ६ छ । गाउँपालिकामा कम्प्युटर ल्याव भएका विद्यालयको सङ्ख्या १२ छ । विद्यालय समावेसी बाल क्लब ३३ वटा र स्यानिटरी प्याड सहितको सुविधा भएको विद्यालय १७ वटा रहेका छन् (चित्र नं. २.३.३.१) ।

चित्र नं. २.३.३.१ गाउँपालिकामा अवस्थित विद्यालयहरु

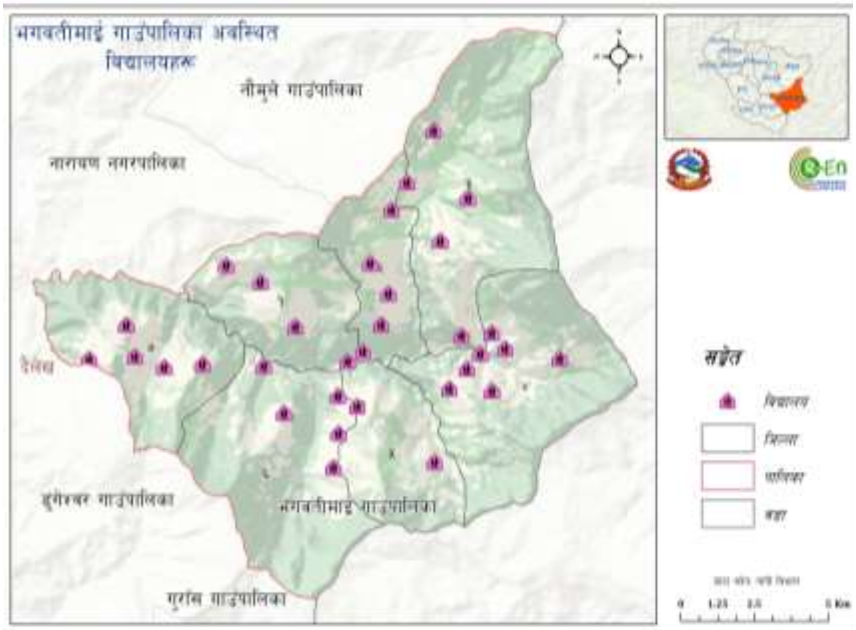

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चित्र नं. २.३.३.२ भगवतीमाई गाउँपालिकाको शैक्षिक पूर्वाधार

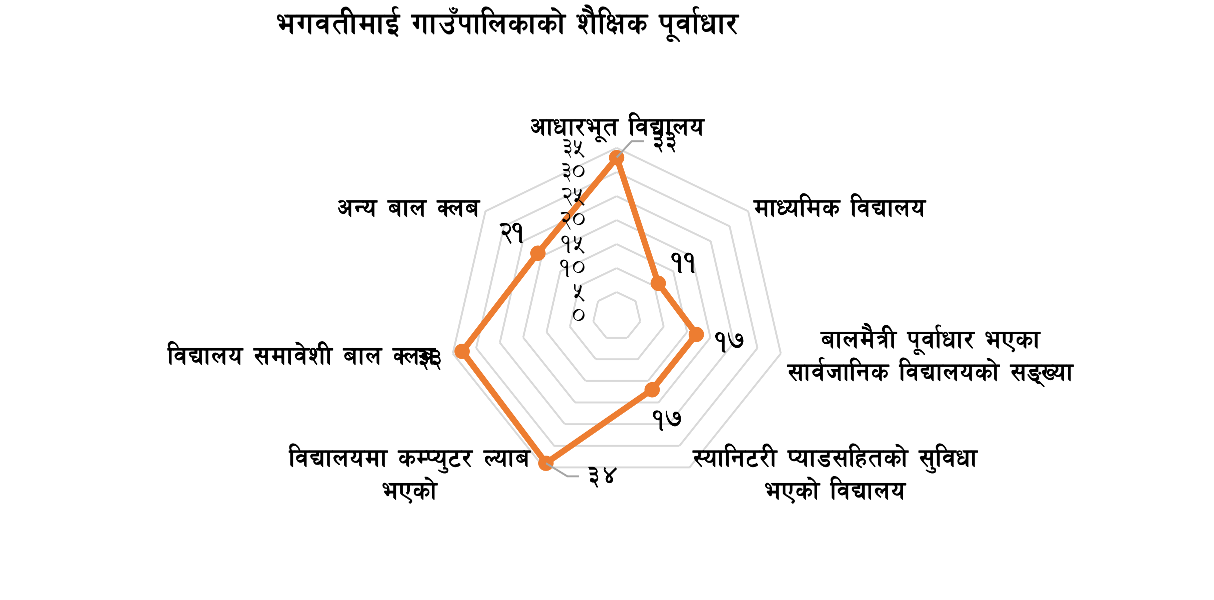

स्रोतः शिक्षा शाखा-वडागत छलफल

तालिका नं. २.३.३.१ गाउँपालिकाको साक्षरता स्थिति

	पुरुष		महिला		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
निरक्षर	१३३९	१६.६६	२४४७	२९.२८	३७८६	२३.१
साक्षर	६६९७	८३.३४	५९०९	७०.७२	१२६०६	७६.९
जम्मा	८०३६	१००	८३५६	१००	१६३९२	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

भगवतीमाई गाउँपालिकामा रहेका कुल १८२०६ जनसङ्ख्या मध्ये ५ वर्ष मुनीका कुल १८१४ जना छन् । यो कुल जनसङ्ख्याको ९.९६ प्रतिशत हो । बाँकी रहेको जनसङ्ख्या १६३९२ मध्ये पालिका भरिमा निरक्षर को कुल सङ्ख्या ३७८६ जना अर्थात २३.१ प्रतिशत छन् । निरक्षर पुरुषहरुको सङ्ख्या १३३९ अर्थात १६.६६ प्रतिशत छ र निरक्षर महिलाहरुको सङ्ख्या २४४७ अर्थात २९.२८ प्रतिशत छन् । पालिकाका साक्षर जनसङ्ख्या १२६०६ छन् जुन कुल जनसङ्ख्याको ७६.९ प्रतिशत हो । साक्षर पुरुषहरु ६६९७ जना अर्थात ८३.३४ प्रतिशत छन् भने साक्षर महिलाहरुको सङ्ख्या ५९०९ जना अर्थात ७०.७२ प्रतिशत छन् ।

२.४ आधारभूत पूर्वाधार

भगवतीमाई गाउँपालिकाले विगतका आर्थिक वर्षहरूमा पूर्वाधार विकासका लागि उल्लेख्य काम गरेको छ । सडक विकास र सुधारको क्षेत्रमा गाउँपालिकाको उल्लेख्य लगानी भएको छ । सबै वडा कार्यालय गाउँपालिका केन्द्रसँग जोडिएका छन् । मुख्य टोल तथा वस्तीहरूमा सडक सञ्जाल विस्तार भएको छ । विद्युत विस्तार हुँदै गरेको अवस्था छ तर पनि टाढाका सबै वस्तीहरू विद्युत सञ्जालभित्र आइसकेका छैनन् । खानेपानीको स्रोतमा कमि छ र भएका स्रोतहरूलाई व्यवस्थित गर्ने र नागरिकहरूमा वितरण गर्ने कार्य निरन्तर छ । वडा कार्यलय, स्वास्थ्य चौकी र विद्यालयका भवनहरू प्राथमिकताका आधारमा बन्ने क्रममाः छन् । कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरणमा चुनौती भए पनि व्यवसायिक तरकारी उत्पादनको अभ्यासको थालनी भएको छ । कृषिका लागि आवश्यक जनशक्ति विकास, प्रविधि पहिचान, शीतगृह र बजार व्यवस्थापनका कार्य थप व्यवस्थित गर्नु आवश्यक छ ।

२.४.१ खानेपानी आपूर्ति

गाउँपालिकाको लागि खानेपानी आपूर्ति खर्चिलो र चुनौतिपूर्ण छ । भएका पानीका स्रोतहरू मूख्य बस्तीभन्दा टाढा छन् । छरिएको र पानीका स्रोत भन्दा माथिका वस्ती, कमजोर संरचना आदिका कारण खानेपानी नियमित गर्न कठिनाइहरु छन् ।

अर्कोतर्फ खानेपानी आयोजना सञ्चालक समितिका/उपभोक्ता समितिहरुका लागि पर्याप्त स्रोत साधन तथा उपकरण नभएकाले पनि नियमित सेवा सञ्चालनमा अवरोधहरू बेलाबेलामा आइरहेका हुन्छन् । पहाडी क्षेत्र भएकाले पानीको मुलको संरक्षण गर्न सकेमा पानीको आपूर्तीमा समस्या नहुने देखिन्छ ।

चित्र नं. २.४.१.१ गाउँपालिकाको खानेपानीको स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या

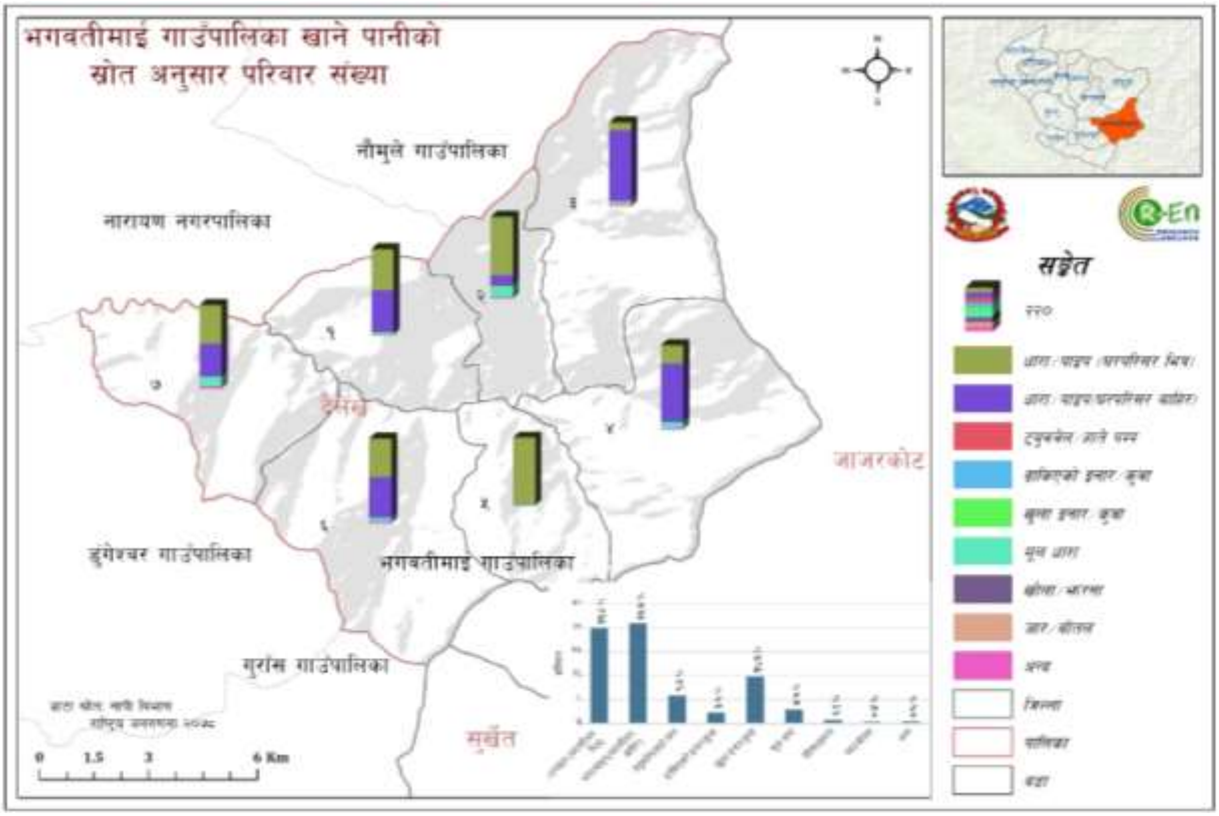

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.४.२ सकृय र आश्रित जनसङ्ख्या स्थिति

स्रोत परिचालनमा स्थानीय नागरिकको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । स्थानीय स्रोत परिचालन, स्थानीय विकास र स्थानीय तहको आर्थिक र सामाजिक रुपान्तरणका लागि स्वस्थ्य, सीपयुक्त र जिम्मेवार नागरिकहरुको झनै महत्व हुन्छ । यस गाउँपालिकासँग भएका प्राकृतिक स्रोत साधनहरु (जमिन, जलस्रोत, खनिज, वन जङ्गल) को परिचालनबाट न्यूनतम वातावरणीय क्षतिमा अधिकतम लाभ लिन स्थानीय नागरिकहरुको क्षमता विकास तथा सक्रियता जरुरी छ । प्रस्तावित योजनाले अपेक्षा गरेको मानव साधन समुदायस्तरमा नै छ या छैन खोजी गर्नु सान्दर्भिक भएकाले नागरिकहरुका मुख्य विशेषताहरु पहिचान गरिएका थिए ।

भगवतीमाई गाउँपालिकाको सक्रिय तथा आश्रित जनसङ्ख्यालाई हेर्ने हो भने कुल १८२०६ जनसङ्ख्या मध्ये सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्यामा पुरुषको कुल जनसङ्ख्याको ३५.३३ प्रतिशत, कुल महिलाको जनसङ्ख्याको ३१.५८ प्रतिशत र औषतमा ३३.४४ प्रतिशत ० देखि १४ वर्ष सम्मका बालबालिका पर्छन् । त्यस्तै १४ देखि ६४ वर्ष सम्मका सकृय र आश्रित जनसङ्ख्यामा पुरुषहरु ५९.३५ प्रतिशत, महिलाहरु ६२.३२ प्रतिशत छन् भने औषत ६०.८५ प्रतिशत छन् । औषतमा कुल जनसङ्ख्याको पुरुषहरु ५.३१ प्रतिशत, महिलाहरु ६.०९ प्रतिशत र औषतमा ५.७१ प्रतिशत छन् भने ६४ वर्षभन्दा माथिका जनसङ्ख्या आश्रित र सकृय जनसङ्ख्या भित्र पर्छन् । उमेर समूह अनुसारको सकृय र आश्रित जनसङ्ख्यालाई तलको तालिकामा समेत स्पष्ट पारिएको छ ।

तालिका नं. २.४.२.२ उमेर समुह अनुसारको सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्या

उमेर समुह अनुसारको सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्या						
उमेर समुह (वर्षमा)	पूरुष		महिला		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
० देखि १४	३१८६	३५.३३	२९०२	३१.५८	६०८८	३३.४४
१५ देखि ६४	५३५२	५९.३५	५७२७	६२.३२	११०७९	६०.८५
६४ भन्दा माथि	४७९	५.३१	५६०	६.०९	१०३९	५.७१
जम्मा	९०१७	१००.००	९१८९	१००.००	१८२०६	१००.००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.४.३ अपाङ्गता स्थिति

सवलाङ्गहरुका लागि समेत जीवनवृत्ति सुनिश्चित गर्न चुनौती भएको हालको अवस्थामा अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको रोजगारी, आयआर्जन र जीवनयापन कष्टपूर्ण छ । संविधानको धारा ३८ र ४० ले महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलितहरुको श्रम सुनिश्चितता हुने प्रतिवद्धता जनाएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को धारा ११ (ज) (३) ले सम्बन्धित स्थानीय तहमा बसोबास गर्ने लक्षित समुदाय (अपाङ्गता भएका व्यक्ति, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका सदस्यहरु, अति बिपन्न, दलित) लाई प्राबिधिक शिक्षाको माध्यमबाट रोजगार मूलक वा स्वरोजगार मूलक तालिम, स्थानीय आयका अवसर सिर्जना, उत्पादनशील क्षेत्रहरुमा आवद्ध गराई आर्थिक तथा सामाजिक उत्थान गर्ने कार्यमा नेतृत्व लिनुपर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई तोकेको छ ।

यो परिप्रेक्ष्यमा भगवतीमाई गाउँपालिका, बेस्तडा, दैलेखको क्षेत्राधिकार भित्र बसोबास गर्ने लक्षित समूदायको आर्थिक सामाजिक उत्थान, स्थानीय अवसर र सम्मानजनक जीवन जिउने आधार तयार गर्न जिम्मेवार र प्रतिबद्ध छ । गाउँपालिकाले कस्ता प्रकारका कति अपाङ्गता भएका नागरिकहरु छन् भन्ने बारेका अध्ययन, सूचना सङ्कलन र वर्गिकरण गर्दै आएको छ ।

२.४.४ जन्मदर्ताको अवस्था

भगवतीमाई गाउँपालिकामा वार्षिक जन्म लिएका बालबालिकाहरुको लेखाजोखा हरेक वडामा सङ्कलन गरिन्छ । जनसङ्ख्याको लेखाजोखाका लागि हरेक पालिका तथा वडामा जन्मदर्ता गर्ने सहज वातावरण तय गरिएपनि कतिपय नागरिकमा यसको पूर्ण ज्ञान नभएकाले जन्मदर्ता नै नगरेको पनि पाईयो । पालिका भरीमा रहेका ७ वटा वडामा भएको अध्ययनबाट के कति बालबालिकाको जन्मदर्ता गरियो र कतिको गरिएन भन्ने तथ्याङ्क तलको तालिका नं. (२.४.४.१) मा उल्लेख छ ।

तालिका नं. २.४.४.१ बालबालिकाको जन्मदर्ताको अवस्था

वडा नं.	दर्ता भएका		जम्मा	प्रतिशत	दर्ता नभएको		जम्मा	प्रतिशत
	वालक	वालिका			वालक	वालिका		
१	११४	९२	२०६	१०.४८	२२	२४	४६	१७.९
२	१३७	१३३	२७०	१३.७३	२१	२१	४२	१६.३४

वडा नं.	दर्ता भएका		जम्मा	प्रतिशत	दर्ता नभएको		जम्मा	प्रतिशत
	वालक	वालिका			वालक	वालिका		
३	१८४	१४६	३३०	१६.७९	३१	२७	५८	२२.५७
४	१७६	१२८	३०४	१५.४६	१८	२०	३८	१४.७९
५	११९	१११	२३०	११.७	३	५	८	३१.१३
६	१८५	१७३	३५८	१८.२१	१६	२२	३८	१४.७९
७	१४०	१२८	२६८	१३.६३	१५	१२	२७	१०.५१
	१०५५	९११	१९६६	१००	१२६	१३१	२५७	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

गाउँपालिका भरीमा ५ वर्ष मुनिका कुल २२२३ बालबालिकामा दर्ता भएका कुल १९६६ जना र दर्ता नभएका २५७ जना छन् । दर्ता भएका ० देखि ५ वर्ष मुनिका कुल बालकहरुको सङ्ख्या १०५५ जना र कुल बालिकाहरुको सङ्ख्या ९११ जना छन् भने १२६ जना बालक र १३१ जना बालिका गरी कुल २५७ जनाको जन्मदर्ता भएको छैन । वडा नं. ६ मा अन्य वडाहरुमा भन्दा धेरै ३५८ जना बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको छ भने थोरै वडा नं. १ मा २०६ जना दर्ता भएका छन् । सबैभन्दा धेरै बालबालिका वडा नं. ३ मा ५८ जना दर्ता भएका छैनन् भने सबैभन्दा थोरै वडा नं. ५ मा ८ जनाको जन्मदर्ता नभएको तथ्याङ्कमा उल्लेख छ ।

२.४.५ स्वास्थ्य अवस्था तथा स्वास्थ्यमा पहुँच

प्राथमिक स्वास्थ्यलाई मौलिक अधिकार अन्तर्गत समेटेर नेपालको संविधानले नागरिकहरुको स्वस्थ्य जीवन जिउने वातावरण तयार गर्न राज्यको दायित्व हुने प्रावधान राखेको छ । प्राथमिक स्वस्थ्य, स्थानीय वातावरण, फोहोरमैला व्यवस्थापन, स्थानीय पर्यावरण आदिको प्रवर्द्धन गरी एकीकृत स्वास्थ्य तथा पोषण आपुर्ति, स्वच्छ पिउने पानी, विषादी रहित कृषि उत्पादन लगायतका स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने क्रियाकलापहरु मार्फत स्थानीय तहमा दिगो स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्ने गराउने वा प्रेरित गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुने कानुनी प्रावधान छ । आवश्यक स्वास्थ्य इकाई, स्वास्थ्य केन्द्र, मातृशिशु सेवा केन्द्र, शैया तथा विशेषज्ञ सेवा सहितको एक स्थानीय तह एक अस्पताल कार्यक्रम पनि सञ्चालनमा छ ।

चित्र नं. २.४.५.१ भगवतीमाई गाउँपालिकाको स्वास्थमा पहुँच

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

भगवतीमाई गाउँपालिका, बेस्तडा, दैलेखले नागरिकहरुको स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार सुनिश्चित गर्न प्रयास गर्दै आएको छ । वार्षिक तथा आवधिक कार्यक्रम मार्फत स्वास्थ्य सुविधा स्तरोन्नती गर्न, स्वास्थ्यमा पहुँच वृद्धि गर्न, नागरिकहरुमा स्वास्थ्य चेतना फैलाउने कार्यमा भगवतीमाई गाउँपालिका प्रयासरत रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । जिल्ला

सदरमुकामसँग सिमाना जोडिएको गाउँपालिका भएकाले स्वास्थ्य सेवाका लागि पालिका बाहिर जाने प्रवृत्ति भएपनि गाउँपालिका मातहतका स्वास्थ्य इकाई, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, मात्रृशिशु कार्यकर्ता, महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकाहरुको परिचालनबाट स्वास्थ्य सुधारमा राम्रो सुधार भएको अवस्था छ तर पनि मुख्य सूचकहरुको नतिजा अझ सुधार गर्नु पर्ने अवस्था छ (चित्र नं. २.४.५.१)।

चित्र नं. २.४.५.२ लक्षित समुदायको स्वास्थ स्थिति र स्वास्थमा पहुँच

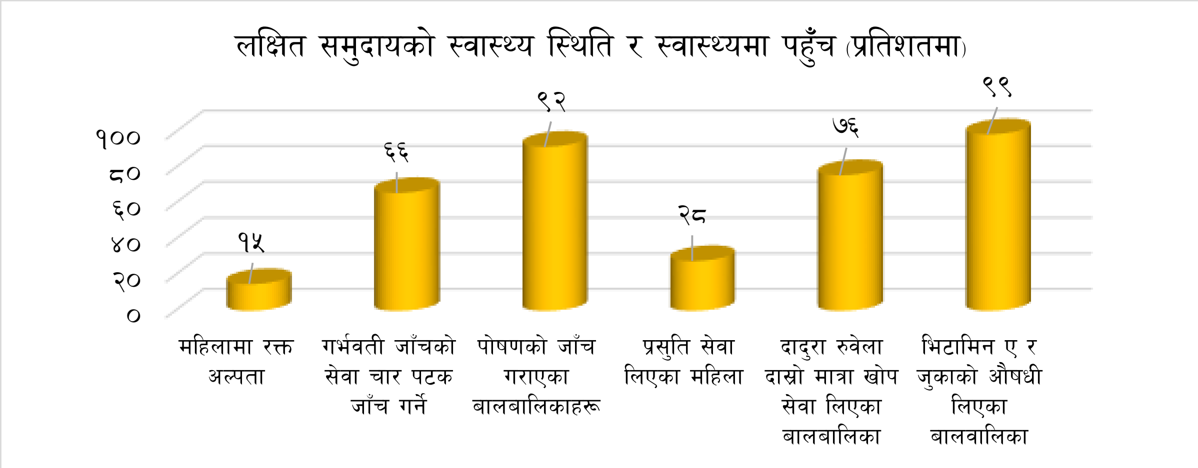

स्रोतः विषयगत छलफल, भगवतीमाई गाँउपालिका

भगवतीमाई गाउँपालिकामा रहेका कुल ३५५० परिवारका १८२०६ जनसङ्ख्याले पाउने गरेको सेवा तथा सुबिधालाई हेर्दा महिलाहरुमा रक्त अल्पता हुनेहरुको कुल महिलाहरुको १५ प्रतिशत छ । गर्भवती भएको बखत जाँचको अवसर ४ पटक गर्ने महिलाहरु ६६ प्रतिशत, पोषणको मात्रा जाँच गराएका बालबालिकाहरु ९२ प्रतिशत, प्रसुति सेवा लिएका महिलाहरु २८ प्रतिशत छन् । त्यस्तै दादुरा तथा रुबेलाको दोश्रो मात्राको खोप सेवा लिएका बालबालिकाहरु ७६ प्रतिशत छन् भने भिटामिन ए र जुकाको औषधी लिएका बालबालिकाहरु ९९ प्रतिशत छन् ।

२.४.६ व्यवसायका प्रकारहरु

स्थानीय स्रोतमा आधारित लघु उद्यम, औद्योगिक कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गर्न सकिने कृषि वस्तुहरुको उत्पादन, नागरिकहरुको उद्यमशीलता सम्बन्धी सोच, स्थानीय मुल्य श्रृङ्खला पहिचान र प्रयोग बारेको अभ्यास जस्ता क्रियाकलापहरु औपचारिक वा संस्थागत आय आर्जन, रोजगारी सिर्जना र आर्थिक विकासका माध्यम बन्न सक्छन् । स्थानीयतामा आधारित उद्यम, स्थानीय उद्यमसँग सम्बन्धित सिप विकास र संगठित वस्तु उत्पादन सम्यन्त्र नबनेसम्म स्थानीय रोजगारी, आय विविधिकरण र दिगो आम्दानीका अवसरहरु जुटाउन मुस्किल हुन्छ । भगवतीमाई गाउँपालिकाको आर्थिक बनावट (संरचना) अनौपचारिक कृषि, अनौपचारिक श्रम र अनौपचारिक स्रोत परिचालनको ढाँचामा छ । तसर्थ स्थानीय रोजगारी, आयआर्जन र वित्तीय अवसर कमजोर छ । गाउँपालिका भरीमा औपचारिक व्यापार व्यवसाय गर्ने परिवारहरुको सङ्ख्या कम छ र त्यस्ता व्यवसायहरुको कामदार उपभोग गर्ने क्षमता पनि कम छ । तसर्थ आन्तरिक रोजगारी र दिगो आय आर्जन चुनौतीपूर्ण देखिन्छ (तालिका नं. २.४.६.१) ।

तालिका नं. २.४.६.१ भगवतीमाई गाउँपालिकाका प्रकारगत व्यवसायी परिवारहरु

व्यवसायका प्रकार	पूरुष सञ्चालक		महिला सञ्चालक		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
घरेलु उद्यम	७५	५३.१९	२६०	७४.७१	३३५	६८।५१
ब्यापार ब्यवसाय	६१	४३.२६	७३	२०.९८	१३४	२७।४
ढुवानी तथा यातायात	३	२१.२८	१	।२८७	४	०।८१८
सेवा	१	७.०९	५	१।४३७	६	१।२२७
अन्य	१	७.०९	९	२।५८६	१०	२।०४५
जम्मा ब्यवसायी परिवार	१४१	१००	३४८	१००	४८९	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

भगवतीमाई गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल ३५५० घर परिवार मध्ये १४.७९ प्रतिशत वा ५२५ परिवारले बिबिध व्यवसाय सञ्चालन गरेका छन् । कुनै पनि साना उद्यममा आवद्द नभएको घरपरिवारको सङ्ख्या ३०२५ रहेको छ । व्यवसाय गर्ने परिवार सङ्ख्या मध्ये ३६ जनाले आफ्नो व्यवसाय खुलाएका छैनन् । पालिकामा व्यवसाय सञ्चालन गर्ने पुरुष तथा महिलाहरुको छुट्टा छुट्टै तथ्याङ्क छ । कुल ४८९ व्यवसायी परिवार मध्ये महिलाको सङ्ख्या ३४८ छ र पुरुष व्यवसायीको सङ्ख्या १४१ छ । घरेलु उद्यम सञ्चालन गर्ने सबैभन्दा बढी महिलाको सङ्ख्या २६० वा ७४.७१ प्रतिशत छ । ब्यापार ब्यवसाय सञ्चालन गर्ने कुल १३४ जनामा ६१ जना पुरुष र ७३ जना महिला व्यवसायी छन् । कुल पुरुष व्यवसायीको २.१२ प्रतिशत वा पुरुष ३ र महिला १ गरी कुल ४ जना ढुवानी तथा यातायातका व्यवसायमा सम्लग्न छन् । सेवा तथा अन्य व्यवसायमा कुल १६ व्यवसायीहरु संलग्न छन् ।

२.४.७ सिँचाइ पूर्वाधार

गाउँपालिका भरी नै बेंसी क्षेत्र कम छ । बेंसी क्षेत्रभन्दा माथिको समथर भूभागमा बस्ती र बस्ती आसपास नै खेतीयोग्य जमिन छ र यहाँको अधिकांश जमिनमा निरन्तर सिँचाइको सुबिधा पुर्याउन कठिन छ । रातो-पहेंलो प्रकारको माटो छ । तरकारी र फलफूल खेतीका लागि उपयुक्त जमिन छ । यसको अभ्यास पनि हुँदै आएको छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा भएको कृषियोग्य जमिनमा वर्षभरि सिँचाइ पुग्ने जमिन ७१७.७ हेक्टर छ । यहाँको खेतीयोग्य जमिनमा अहिलेसम्म सिँचाइको व्यवस्था नभएको तर सिँचाइको व्यवस्था गर्न सकिने जमिन ७८४.९ हेक्टर छ ।

चित्र नं. २.४.७.१ खोलानालाको वर्तमान अवस्था

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.५ स्थानीय सुशासन तथा सेवा प्रवाह

दिगो विकास लक्ष्य, बेइजिङ्ग घोषणा पत्र, आई. एल. ओ. को अभिसन्धि १६९, राष्ट्रसङ्घको वडापत्र १८२५ र १३२० ले स्थानीय स्रोत परिचालन उपभोग र लाभको वितरणमा स्थानीयहरूकै अग्राधिकार हुने जिकिर गरेका छन् । यस्ता अन्तराष्ट्रिय घोषणा, अभिसन्धि र प्रतिबद्धता अनुरूपनै गणतान्त्रिक नेपालको संविधान २०७२ लागु भएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरुलाई कानुनी दायरामा समेटेर स्थानीय तहको स्रोत परिचालन र सेवा प्रवाहमा स्थानीय नागरिकको विशेष अधिकार हुने प्रावधान राखेको छ ।

यो ऐनले संविधानमा व्यवस्था भएका मौलिक अधिकारहरूलाई कार्यान्वयन गर्न कानुनी आधार तोकेको छ । हालको स्थानीय तहको गठन, सेवा प्रवाहको ढाँचा, नागरिकहरूको सेवा उपभोग गर्न पाउने अधिकार आदिलाई व्यवस्थित गर्न बनेका राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक ऐन, कार्यविधि र मार्गदर्शनहरूले पनि यो सवाललाई थप प्रष्ट्याएका छन् । गाउँपालिकाबाट हाल वितरण हुँदै आएका सेवाहरू हालका सेवा प्रवाह संयन्त्रसँग संबन्धित दायराभित्र रहेर सेवा वितरण भइरहेको अवस्था छ ।

२.५.१ गाउँपालिकाबाट वितरण हुने सेवाहरु

गाउँपालिका तथा वडा तहबाट दिइने सेवाहरू जति प्रभावकारी छन् नागरिकहरूको सेवा उपभोग गर्ने दायरापनि त्यति नै फराकिलो हुँदै जान्छ । यस विषयमा भगवतीमाई गाउँपालिका, बेस्तडा संवेदनशील र जिम्मेवार पनि छ । शिक्षा, स्वास्थ, खानेपानी, सिँचाइ, सडक लगायतका सेवा विस्तारमा गाउँपालिकाले उल्लेख्य प्रगति गरेको छ ।

सबै वडामा गरी ९१.५ प्रतिशत सुत्केरी आमाहरूले दक्ष स्वस्थकर्मीबाट प्रसुति सेवा लिइरहेका छन् । खोप भिटामिन ए लगायतका सेवा लिने बालबालिकाको सङ्ख्या ९७ प्रतिशत पुगेको छ । नेपाल सरकारले व्यवस्था गरेको सुत्केरी सुविधा उपभोग गर्ने महिलाहरूको प्रतिशत ९९ पुगेको छ । विगतको तुलनामा कम तौल भएका बालबालिकाको सङ्ख्या उल्लेख्य घटेको छ ।

२.६ स्थानीय विकासमा नागरिक सहभागिता

स्थानीय विकासमा स्थानीय नागरिकहरूको सहभागिता बढ्नु लोकतान्त्रिक शासन प्रणालीको पहिचान हो । त्यसमा पनि इतिहासबाटै पछाडि परेका वा पारिएका नागरिकरूलाई स्थानीय विकास निर्माणमा सहभागिता गराउनु र विकास निर्माणमा उनीहरूको रचनात्मक सहभागिता हुनुले सार्थक लोकतान्त्रिक अभ्यास संस्थागत हुँदै गएको मान्न सकिन्छ । भगवतीमाई गाउँपालिका, बेस्तडाले नागरिकहरूको स्थानीय विकासमा सहभागितात्मक नेतृत्व लिने वातावरण तयार गर्न प्रयास हुँदै गरेको अवस्था छ ।

योजना तयारीको क्रममा भएका वडा तथा टोल तहका समूह तथा विशेष व्यक्ति अन्तर्वार्तामा सहभागीहरूसँग विगतमा बनेका योजनाहरूमा नागरिकहरूको सहभागिता कस्तो थियो भन्ने आसयका जिज्ञासाहरू राखिएका थिए । छलफलका जम्मा सूचनादाताहरूमध्ये १३.१३ प्रतिशत सूचनादाताहरूले टोलस्तरमा हुने गरेका योजना छनौटसम्बन्धी छलफलहरूमा लक्षित समुदायको निर्णायक भूमिका हुने गरेको बताए । त्यसैगरी

योजना कार्यान्वयन हुँदा नागरिक सहभागिता दर कति हुने गर्छ भन्ने प्रश्नमा २२.१९ प्रतिशत सहभागीहरूले योजना प्रकृयामा नागरिकहरूको वस्तुपरक सहभागिता हुने गरेको बताएका थिए ।

२.७ प्रथम आवधिक योजना (२०७६-०७७—२०८०-०८१) को संक्षिप्त समिक्षा

२.७.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहलाई प्राप्त अधिकार एवं स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले तोके बमोजिम स्थानीय तहले पुरा गर्नुपर्ने योजना तर्जुमा सम्वन्धी जिम्मेवारी तथा अधिकारलाई समेत मनन गरी यो योजना तर्जुमा गरिएको हो । स्थानीय तह सञ्चालन सम्बन्धी सङ्घीय कानून स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले स्थानीयस्तरको विकासका लागि आफ्नो अधिकारक्षेत्र भित्रका विषयमा आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । योजना तर्जुमा सम्बन्धी यस अघि भए गरेका प्रयास एवं अभ्यास, विभिन्न कार्यविधि तथा निर्देशिका, हाल ऐन नियमले गरेका व्यवस्था तथा स्थानीय वस्तुस्थिति एवं आवश्यकताका आधारमा पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा गरी लागु गरिएको थियो ।

यस भगवतीमाई गाउँपालिकाले तयार गरेको पाश्र्वचित्र वस्तुगत विवरण २०७५ को आधारमा गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था, संभावना तथा समस्या विश्लेषण गरी भगवतीमाई गाउँपालिकाले एकीकृत स्वरुपको प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजना(२०७६/०७७-२०८०/८१) तर्जुमा गरिएको थियो । गाउँपालिकाको विकासको प्रयासलाई दिशानिर्देश गर्न एकीकृत, आवधिक तथा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा, योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा विकासका प्रयासहरूको प्रभावको लेखाजोखा गर्न यो आवधिक योजना कोशढुङ्गा सावित भएको छ ।

वर्तमान परिस्थतिमा गाउँपालिको विकासको प्रयास एवं प्रक्रियाहरुलाई व्यवस्थित ढङ्गबाट दिशानिर्देश गर्न एकीकृत स्वरुपको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने र सोको आधारमा वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा यस भगवतीमाइ गाउँपालिकाको लागि यो योजनाको तर्जुमा गरिएको थियो । योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया, पद्धति बमोजिम गाउँसभा तथा कार्यपालिका, कार्यालयका कर्मचारी, गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशिल राजनीतिक दलहरू तथा अन्य सरोकारवाला पक्षको सहभागिता सुनिश्चित गरिएको थियो । आवधिक योजना तर्जुमाका क्रममा यस गाउँपालिकाको विकास प्रयासमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रको वर्तमान अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरी अवस्था सुधारका लागि दूरदृष्टि, लक्ष्य, क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरिनुका साथै योजनाको कार्यान्वयनमा समेत सबैको अर्थपुर्ण सहभागिता गरिएको थियो । यस योजनाले समग्र तथा योजनावद्ध विकासका लागि गर्नुपर्ने कार्यको मार्गदर्शन तथा अनुगमनको लागि आधार प्रदान गर्नुका साथै आगामी ५ वर्षका लागि लक्ष्य किटान गरी त्यसका लागि स्रोत परिचालनलाई समेत व्यवस्थित गरिएको थियो । पाँच वर्षको वार्षिक योजना तर्जुमाका दौरानमा यो आवधिक गाउँ विकास योजना गाउँपालिकाको लागि महत्वपूर्ण मार्गदर्शक बन्न सफल भएको छ ।

२.७.२ विकासको दीर्घकालिन सोच

भगवतीमाई गाउँपालिकाका विकास सरोकारवालाहरुको सहभागितामा आर्थिक, सामाजिक तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहको क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान दिने भावना अनुरुप देहाय अनुसारको दीर्घकालीन सोच तयार गरी कार्यान्वयन गरिएको थियो ।

<u>**“ब्यवसायिक कृषि पशुपालन र पुर्वाधार, समृद्ध भगवतीमाई गाउँपालिको आधार”**</u>

२.७.३ समष्टिगत लक्ष्य

भगवतीमाई गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासका लागि “आर्थिक, सामाजिक रुपान्तरण सहितको योजनावद्ध र दिगो पूर्वाधारको विकास गर्दै स्वस्थ, सभ्य र सुशासनयूक्त समाजको निर्माण गर्ने” मूख्य लक्ष्य निर्धारण गरिएको थियो ।

२.७.४ प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाका उपलब्धीहरु

१। प्रशासकीय भवन र ४ वटा वडा कार्यालय भवन निर्माण भई सेवा सुचारु भएको ।
२। मिनि रङ्गशाला खेलमैदान मञ्च, शौचालय, कम्पाउण्ड स्टोर भवन निर्माण भएको-भगवतीमाई २ मा
३। ३० वटा मापदण्ड अनुसारका विद्यालय भवन निर्माण भएको
४। अस्पताल भवन सहित ६ वटा स्वास्थ्य संस्था भवन निर्माण भई स्वास्थ्य सेवा सहज भएको
५। मोटररेवल पुल ४ वटा निर्माण सम्पन्न भएको
६। १९८९ घर धुरीमा खानेपानीको धारा जडान भएको-१७ वटा आयोजना स्तरउन्नती मर्मत गरी
७। ११२५ घर परिवारमा राष्ट्रिय प्रसारणवाट विद्युत सेवा उपलब्ध रहेको ९०% क्षेत्रमा विद्युत लाइन विस्तार भएको ।
८। २६ कि. मि. सडक कालोपत्रे भएको, २८ कि. मि. को चक्रपथ मध्ये ५०% सडक निर्माण भएको ।
९। वडा नं. १ को पगनाथमा बाख्रा स्रोत स्थापना भएको ।
१०। सिँचाइ कुलो ११५ हेक्टरमा पुगेको-७८ सिँचाइ योजनावाट
११। भैरव मा. वि. मा विद्यालय खोर नमुना विद्यालय सञ्चालनमा आएको
१२। २२१ कि. मि. कच्ची सडक निर्माण भएको
१३। श्रम रोजगार बैंक मार्फत वार्षिक २१० जनालाई रोजगारी सिर्जना गरिएको ।
१४। प्रधानमन्त्री तथा मुख्यमन्त्री रोजगारी मार्फत वार्षिक ५०० जनालाई रोजगारी सिर्जना गरिएको ।
१५। १८ वटा सडक बत्ती जडान गरिएको ।
१६। कोल्ड सेन्टर १ वटा निर्माण गरिएको ।
१७। सङ्कलन केन्द्र १ वटा निर्माण गरिएको ।
१८। हाईटेक नर्सरी १ वटा निर्माण गरिएको ।
१९। झोलुङ्गे पुल २५ वटा निर्माण गरिएको ।
२०। मायाराम स्मृती पार्क निर्माणाधिन रहेको-भगवतीमाई ५ कट्टिमा

२१। निति, ऐन, कानुन, कार्यविधि र मापदण्ड समेत ८९ वटा कार्यन्वयनमा रहेको ।

२२। वर्थिङ सेन्टर १ वटा निर्माण गरिएको ।

२३। सुकुम्वासि, भुमिहिन, दलित र अब्यवस्थित बसोवास गरेका २०० घर धुरीलाई निस्सा वितरण गरिएको ।

२४। चुलाकोट मालिकाको मन्दिर निर्माण-भगवतीमाई ४ जगनाथ र छेडा गाड नगरपालिका जाजरकोटको सिमानामा

२५। ६० वर्ष देखी ६८ वर्ष मुनिका एकल पुरुषलाई मासिक २,००० का दरले विधुर भत्ता वितरण गरिएको ।

२६। होमस्टे १ वटा स्थापना-भगवतीमाई ६मा

२.७.५ भौतिक निर्माण तर्फको उपलब्धी समिक्षाः

क्र.सं.	क्षेत्र	सूचक	इकाई	गत आ.व. सम्म	चालु आ.व. को लक्ष्य	चालु आ.व. मा सम्पन्न	जम्मा
१.	सडक	कच्ची	कि.मी.	१९०	३२	३१.९४	२२१.९४
		ग्राभेल	कि.मी.		0.00	0.00	0.00
		कालोपत्रे	कि.मी.	२५.२३	०.५	०.५	२५.७३
		कल्भर्ट	कि.मी.		0.00	0.00	0.00
२.	सडक पुल		वटा	२	०.०	०.०	४
३.	खानेपानी पहुँच	आयोजना	सङ्ख्या	१४	३	३	१७
		घरधारा	वटा	१७३४	२६०	२५५	१९८९
४.	सिँचाइ सुविधा	नहर/कुलो	कि.मी.				
		पोखरी	वटा				
		सिंचित क्षेत्र	हेक्टर	२११.४७	४	४	२१५.४७
५.	आवास/ भवन	गा.पा./वडा कार्यालय	सङ्ख्या	३	४	१	४
		स्वास्थ्य संस्था	सङ्ख्या	४	२	२	६
		विद्यालय	सङ्ख्या	३०	१०	१०	३०
		सामुदायिक भवन	सङ्ख्या	६	३	३	९
६.	ऊर्जा र वैकल्पिक ऊर्जा	रा. प्रसारण लाईन	कि. मी.	२१	२	२	२३
		सौर्य सडक वत्ती	कि. वा.				
		अन्य					

२.७.६ स्रोतगत आय अनुमानको प्रगति अवस्थाः

सि.नं.	आयको स्रोत	आधार वर्ष २०७५/७६	२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९		२०७९/८०		२०८०/८१		जम्मा	
			अनुमान	प्राप्ति	अनुमान	प्राप्ति	अनुमान	प्राप्ति	अनुमान	प्राप्ति	अनुमान	प्राप्ति	अनुमान	प्राप्ति
क.	**राजस्व**	१०६०५००००	१९५८११०००	९०६६२४१०	१३२९६५०००	९२१९५२५१	१४१९७७५००	१२५८१७६२१	१५५२५००००	९१६३२४६८	१७४७३७५००	१०२२६२५००	१५७७४९००००	१००२२७२३०१
१	आन्तरिक राजस्व	१६५००००	२५५००००	२९८७५६७	३५०००००	२७८६८५९	५००००००	४८५९८८७	७००००००	४३५००००	९००००००	३९६५०००	१०२६८६००००	६६६९४४६८५
२	राजस्व बाँडफाँड	४९२०००००	१४०२०००००	४७५६८१५४	८१४६५०००	५९५६९१८१	९४९७७५००	६९०१०३१२	१०९२५००००	७१३८२४६८	१२४७३७५००	८७७९७५००	५५०६३००००	३३५३२७६१६
२.१	नेपाल सरकार	४९२०००००	७०१०००००	४७११८७५२	८०६१५०००	५९०५७१२२	९४००००००	६८२५९६९६	१०८१०००००	७०६८४०००	१२३४१५०००	८६४९७५००	४७६२३००००	३३१६१७०७०
२.२	प्रदेश सरकार	०	७०१०००००	४४९४०२	८५००००	५१२०५९	९७७५००	७५०६१६	११५००००	६९८४६९	१३२२५००	१३०००००	७४४०००००	३७१०५४६
३	अन्य आय	५५२०००००	५३०६१०००	४०१०६६८९	४८००००००	२९८३९२१०.८	४२००००००	५१९४७४२२	३९००००००	१५९०००००	४१००००००	१०५०००००		
ख	अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	२२७०४८०००	२८१६४९०००	३२९३२५०००	३३४३४००००	४६३०२२०९९	३८४४९१०००	४५१०१९०००	४३२०५१३००	४०५९०६०००	४९६७००५००	३६८१०९०००	१९२९२३१८००	२०१७३८१०९९
१	नेपाल सरकार	२१२१०००००	२५६६०००००	२९६१७६०००	२९५०९००००	४२९०४४०९९	३३९३५३५००	४१७५०१०००	३७९९५६३००	३६११२००००	४३७००००००	३२०६३८०००	१७०७९९९८००	१८२४४७९०९९
१.१	वित्तीय समानीकरण	७३४०००००	८०४०००००	८०४०००००	९२४६००००	८३१०००००	१०६३२९०००	८६८०००००	११२००००००	९३९०००००	१२०३०००००	८३२०००००	५११४८९०००	४२७४०००००
१.२	सशर्त अनुदान	१३८७०००००	१५१२०००००	१८०८७६०००	१७३८८००००	२९४२६४५९९	१९९९६२०००	२३९३०१०००	२२९९५६३००	२३५२२००००	२७३००००००	२२३९३८०००	१०२७९९८३००	११७३५९९५९९
१.३	समपुरक अनुदान	०	१०००००००	७९०००००	११५०००००	३३२७९५००	१३२२५०००	८१००००००	१५००००००	५००००००	१७२५००००	७५०००००	६६९७५०००	१३४६७९५००
१.४	विशेष अनुदान	०	१५००००००	२७००००००	१७२५००००	१८४०००००	१९८३७५००	१०४०००००	२३००००००	२७००००००	२६४५००००	६००००००	१०१५३७५००	८८८०००००
२	प्रदेश सरकार	१४९४८०००	२५०४९०००	३३१४९०००	३९२५००००	३३९७८०००	४५१३७५००	३३५१८०००	५२०९५०००	४४७८६०००	५९७००५००	४७४७१०००	२२१२३२०००	१९२९०२०००
१.१	वित्तीय समानीकरण	४९४८०००	१००४९०००	१००४९०००	१२००००००	९९७८०००	१३८०००००	८७९६०००	१५८७००००	८७९६०००	१८२५०५००	८७९६०००	६९९६९५००	४६४१५०००

१.२	सशर्त अनुदान	०	०	५६०००००	१०००००००	६०००००००	११५०००००	११२२२०००	१३२२५०००	१९९१००००	१५००००००	१२६७५०००	४९७२५०००	५५४८७०००
१.३	समपुरक अनुदान	१०००००००	१०००००००	१३५०००००	११५०००००	१३५०००००	१३२२५०००	१०५०००००	१५००००००	१०००००००	१७२५००००	२०००००००	६६९७५०००	६७५०००००
१.४	विशेष अनुदान	०	५००००००	४००००००	५७५००००	४५०००००	६६१२५००	३००००००	८००००००	६००००००	९२०००००	६००००००	३४५६२५००	२३५०००००
	जम्मा	३३३०९८०००	४७७४६००००	४१९९८७४१०	४६७३०५०००	५५५२१७३५०	५२६४६८५००	५७६८३६६२१	५८७३०१३००	४९७५३८४६८	६७१४३८०००	४७०३७१५००	३५०६७२१८००	३०१९६५३४००

२.७.७ क्षेत्रगत विनियोजन वर्षगत

सि.नं.	क्षेत्र/उपक्षेत्र	कुल अनुमान	विनियोजन					
			२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	जम्मा
क.	**आर्थिक विकास**	४१५६७७२५०	१६८२५०००	४८१९३०००	४३५४५०००	३४२७७०००	१४०८४०००	१५६९२४०००
१	आपुर्ति	०	०	०	०		०	०
२	उद्योग	३९६३८७५०	२०००००	३३०००००	३९०००००	३१६५०००	१४३००००	११९९५०००
३	कृषि	१६९३८५०००	७४१७०००	१६२०६०००	६९७५०००	१४९१२०००	७४६८०००	५२९७८०००
४	जलस्रोत तथा सिँचाइ	१५२२३७५००	०	५९०००००	२०४२००००	८३१५०००	१९०४०००	३६५३९०००
५	पर्यटन	४४५६९२५०	४६८००००	३९१२०००	४११००००	५१८५०००	४७००००	१८३५७०००
६	पशुपन्छी विकास	९८४६७५०	४२२८०००	८४८००००	७६४५०००	२०८००००	२६६२०००	२५०९५०००
७	वन	०	०	०	०	०	०	०
८	भूमी व्यवस्था	०	०	२९५०००	२०००००	६०००००	०	१०९५०००
९	वाणिज्य	०	०	०	०	०	०	०
१०	वित्तीय क्षेत्र	०	०	९८०००००	०	०	०	९८०००००
११	सहकारी	०	३०००००	३०००००	२९५०००	२००००	१५००००	१०६५०००
ख	**सामाजिक विकास**	७७५७८०५००	१६४३२७०००	२०५८०४९२८	२४०५५३०४०	२४०८८६०००	२७३७२९०००	११२५२९९९६८
१	शिक्षा	५२८७४६२५०	९८२११०००	१११५२८०००	१४६५३१०००	१७२४९७०००	१७६७९७०००	७०५५६४०००

सि.नं.	क्षेत्र/उपक्षेत्र	कुल अनुमान	विनियोजन					
			२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	जम्मा
२	स्वास्थ्य	६२६८६७५०	४०५५४०००	२७३३००००	४४२७५०००	५१७४६०००	५११६८०००	२१५०७३०००
३	खानेपानी तथा सरसफाई	१५४३७५०००	१७९१००००	५०४१७९२८	२४७२००००	२५३२०००	२७७३००००	१२३३०९९२८
४	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	२७६९२५००	३८०००००	४६५००००	२९६५०००	६०७७०००	३२९७०००	२०७८९०००
५	युवा तथा खेलकूद	१२८२५००	२१५००००	३४५००००	६००७०४०	५८४३०००	४४३५०००	२१८८५०४०
६	भाषा र संस्कृति	९९७५००	३२००००	१२३०००	११६००००	१९००००	०	१७९३०००
७	जनसङ्ख्या र बसाई-सराई	०	०	०	०	०	०	०
८	सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण	०	१३८२०००	८३०६०००	१४८९५०००	२००१०००	१०३०२०००	३६८८६०००
घ	**पूर्वाधार विकास**	**३९६४७२७६३०**	**१९४३४५०००**	**१९४८६९५५१**	**१०८४३२०००**	**१६०१५९५१४**	**६८९८९०००**	**७२६७९५०६५**
१	सडक तथा यातायात	३४०६९३७५००	१२३८३२०००	८१४७७०००	५१०६००००	६३६२९३१४	४१४१७०००	३६१४१५३१४
२	भवन, आवास तथा वस्ती	४९९२६३०००	६४३३४०००	१०८४७८५५१	४९८७२०००	८९०३००००	२५१४२०००	३३६८५६५५१
३	विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा	५६२७०८८०	५९७९०००	४९१४०००	३२५००००	४१०५०००	१४३००००	१९६७८०००
४	सूचना तथा सञ्चार	२२५६२५०	०	०	०	१७५०००	०	१७५०००
५	विज्ञान र प्रविधि	०	०	०	३२५००००	६५००००	०	३९०००००
६	सम्पदा पूर्वाधार	०	०	०	०	१८१२०००	१००००००	२८१२०००
७	पुनः निर्माण	०	२०००००	०	१००००००	७५८२००	०	१९५८२००
घ	**सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धीत**	**२५८८७५००**	**४७३४०००**	**१४१८९०००**	**४०४१७४३८**	**२७६११८००**	**३०४०१०००**	**११७३५३२३८**
१	अनुगमन र मूल्याङ्कन	०	०	०	०	०	७१०००	७१०००
२	कानून र न्याय	०	०	५०००००	४०००००	५०००००	४३००००	१८३००००
३	गरिबी निवारण	०	०	०	१०००००	०	१५००००	२५००००
४	तथ्याङ्क प्रणाली	०	०	१४००००	१७५४०००	०	९०००००	२७९४०००

सि.नं.	क्षेत्र/उपक्षेत्र	कुल अनुमान	विनियोजन					
			२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	जम्मा
५	प्रशासकीय सुशासन	४७५००००	२४०००००	३५०००००	१००००००	०	१०५९०००	७९५९०००
६	मानव संशाधन विकास	१६६२५०००	०	०	५०००००	०	४१९०००	९१९०००
७	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन	२१३७५००	१४०००००	३०००००	१५२७०००	५०००००	१०१६०००	४७४३०००
८	वातावरण तथा जलवायु	०	०	२०८०००	१५०००००	१२२५०००	४१००००	३३४३०००
९	वित्तीय सुशासन	०	०	१००००००	२९३१६४३८	८५००००	०	३११६६४३८
१०	विपद् व्यवस्थापन	२३७५०००	०	४५८६०००	२८५००००	२७७८०००	१७०५०००	११९१९०००
११	श्रम तथा रोजगारी	०	९३४०००	५०००००	१३२००००	९३६००००	१९४०००००	३१५१४०००
१२	शान्ति तथा सुव्यवस्था	०	०	३४५५०००	१५००००	८३३७०००	४८४१०००	१६७८३०००
१३	शासन प्रणाली	०	०	०	०	४०६१८००	०	४०६१८००
ङ	**कार्यालय सञ्चालन र प्रशासनिक**	**०**	**७२८५५०००**	**१०५८६३५५०**	**७९४२५८५६**	**६३०३७०००**	**८३१२७०००**	**४०४३०८४०६**
१.००	कार्यालय सञ्चालन र प्रशासनिक		७२८५५०००	१०५८६३५५०	७९४२५८५६	६३०३७०००	८३१२७०००	४०४३०८४०६
	जम्मा	**५१८२०७२८८०**	**४५३०८६०००**	**५६८९२००२९**	**५१२३७३३३४**	**५२५९७१३१४**	**४७०३३००००**	**२५३०६८०६७७**

२.७.८ महत्वपुर्ण उपलब्धीहरुः शब्दमा

क. आर्थिक विकासः

१. **कृषिः** कृषि प्रणालीको प्रवर्द्धन आधुनिक व्यवसायिक मार्फत स्वरोजगार बनाई आर्थिक समृद्धिमा टेवा पुर्याउनु ।

- विभिन्न पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी कार्यक्रम सञ्चालन
- धान, मकै, गहुँ बालीमा अनुदान वितरण
- तरकारी तथा आलुको पकेट निर्माण
- टिमुर खेतीको प्रवर्द्धन
- फलफूल खेतीको लागि पकेट निर्माण

२. **पशुपन्छी विकासः** व्यवसायिक पशुपालन गरी पशुपन्छीजन्य उत्पादन वृद्धि गर्दै कृषकलाई आत्मनिर्भर बनाउनु ।

- बाखा स्रोत केन्द्रको स्थापना
- बाखापालनको पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी व्यवसायिक रुपमा पालन सुरु
- मुर्राक्रस भैसी वितरण
- बाखाको खोर सुधार, गोठ सुधार, भकारो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन
- व्यवसायिक फर्महरुलाई प्रोत्साहन र अनुदान विवरण ।

३. **उद्योगः** स्थानीय कच्चा पदार्थ, साधन स्रोत, सीप र जनशक्तिको व्यवसायिक रुपमा परिचालन गरी उद्योग व्यवसाय विकास मार्फत दिगो आर्थिक समृद्धि र विकासका लागि आधार तयार गर्नु ।

४. **पर्यटनः** पर्यटकीय क्षेत्रलाई दिगो र सुरक्षित पर्यटन (आन्तरिक तथा बाह्य) को माध्यमबाट दिगो आर्थिक समृद्धि र समतामूलक समाजको आधार तयार गर्नु

- वेस्तडामा शिव मन्दिर निर्माण
- नयाँ मालिका मन्दिर, थाई मालिका, चुला मालिका मन्दिर, बुरुसे मालिका मन्दिर निर्माण
- माई भगवती मन्दिर र शिखरद्वारी मन्दिर पूर्वाधार निर्माण तथा सुधार
- मयाराम स्मृति पार्क निर्माण कार्य सुचारु

५. **सहकारीः** सरकारी नीति, प्राइभेट बैङ्क, निजी (रेमिट्यान्स) तथा सहकारी समन्वय गरी आन्तरिक तथा बाह्य पूँजीलाई स्थानीय उत्पादन र उपभोगमा जोड दिँदै आयात तथा निर्यात उद्योगको आधारशिला तयार गर्नुः

- सहकारी संस्थाको प्रवर्द्धन र विकासको लागि विभिन्न तालिम सञ्चालन तथा अनुगमन र नियमन कार्य भए ।

६. **वैदेशिक रोजगारः** वैदेशिक रोजगारमा संलग्न कामदार तथा तिनका परिवारको वैदेशिक रोजगारबाट आर्थिक लाभ वृद्धि हुनका साथै वैदेशिक रोजगारबाट उत्पन्न नकारात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनीकरण गर्नु

- वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएकालाई सीप र दक्षता अनुसार कार्यक्रम अनुदान प्रदान गर्नुको साथै श्रम रोजगार बैङ्क कार्यक्रममा आवद्ध गरियो ।

ख. सामाजिक विकास

१. **सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणः**

- सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण गर्नु राज्यको प्रमुख भूमिका रहेको हुँदा जेष्ठ नागरिकको लागि पोशाक वितरण, प्रतिक्षालय निर्माण तथा सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गरियो ।
- एकल महिला, विधवा महिला, बालबालिका र अपाङ्गता भएका नागरिकको सुरक्षा लागि विभिन्न आय आर्जन सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन भए ।

२. **युवा तथा खेलकूदः** युवा लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन, संस्थागत विकाससँगै आर्थिक सामाजिक मूलप्रवाहिकरण गर्दै खेलकूदको विकास गर्नु ।

- खेलकुद विकास समितिको गठन, खेल प्रशिक्षकको व्यवस्थासँगै वर्षेनी भलिबल तथा खेलकूद कार्यक्रम आयोजना ।
- युवा परिषद गठन, यूवाको नेतृत्व विकास र सीप विकासको लागि विभिन्न सङ्घ संस्थाको सहयोग र पालिकाको लगानीमा विभिन्न सीप विकास तालिम, नेतृत्व विकास तालिम र आय आर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन भए ।

३. **खानेपानी तथा सरसफाईः** प्रत्येक घरधुरीलाई एक घर एक धारा सहितको स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गरी पुर्ण सरसफाईलाई प्रवर्द्धन गर्नु ।

- २१६५ घरधुरीमा एक घर एक धारा निर्माण, केहि ठाउँमा टोल धाराद्वारा खानेपानी सुविधाको सुनिश्चितता ।
- एक घर एक धारा लागु भएका खानेपानी आयोजना क्षेत्रहरुमा पुर्ण सरसफाई उन्मुख टोल घोषणा
- खानेपानी तथा सरसफाई गुरुयोजना

४. **शिक्षाः** सीपमूलक, गुणस्तरीय शिक्षा तथा भूकम्प प्रतिरोधी भौतिक संरचना सम्पन्न, रोजगारमुखी शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु ।

- विद्यालयहरु समायोजन तथा तह मिलान
- शिक्षक विद्यार्थी अनुपात र भौगोलिक अवस्थाको आधारमा विद्यालयहरुमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन
- विद्यालय भवनका पक्की संरचनाहरु निर्माण तथा अन्य पूर्वाधार निर्माण भए ।

- बालविकास केन्द्रहरु विद्यालयहरुद्वारा सञ्चालनको गर्ने परिपाटीको व्यवस्था ।
- नमुना कक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयन
- विद्यालयको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणलाई व्यवस्थित गर्न स्रोत विज्ञको व्यवस्था ।

५. **आधारभूत स्वास्थ्यः** गुणस्तरीय तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, सुविधाको उपलब्धता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्नु ।

- आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा सुविधाको व्यवस्था
- स्वास्थ्य संस्थामा जनशक्तिको उपलब्धता र परिचालन
- अस्थायी कोभिड अस्पताललाई आधारभूत अस्पतालमा रुपान्तरण तथा सञ्चालन
- विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाका भवन तथा अन्य पूर्वाधार निर्माण
- आधारभूत अस्पतालको पूर्वाधार निर्माण कार्य सुरु

६. **लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणः** सशक्तिकरण तथा सामाजिक न्यायलाई आत्मसात् गर्दै लक्षित समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै समुन्नत समाजको निर्माण गर्नु ।

७. **भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिः** कला, भाषा तथा संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु ।

- गाउँपालिकामा रहेका पञ्चेबाजा, मारुनी, लहरेपैचरी, पयुरनाच, लोक देउडा, रतेउली जस्ता संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन भए ।

ग. पूर्वाधार विकास

१. **यातयात पूर्वाधारः** बाह्रै महिना चल्ने गरी सबै वडा कार्यालय तथा वस्तीसम्म सडकको सहज पहुँच कायम गर्नु ।

- २२१. कि. मी. कच्ची सडक निर्माण
- सडक यातायात गुरुयोजना
- चक्रपथ निर्माण कार्य सुरु
- नियमित सडक मर्मत सुधार
- वस्तीबाट औषतमा ३० मिनेट हिडेमा सडक भेट्न सकिने अवस्थाको सिर्जना भएको ।

२. **भवन, आवास तथा सहरी विकासः** नागरिकहरुको सुरक्षित एवं सहज पहुँच हुने सार्वजनिक संरचना, व्यवस्थित वस्ती एवं प्रवर्द्धित बजारको विकास गर्नु ।

- भवन मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयन
- नक्सापास कार्य सुरु

३. **विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाः** उज्यालो घर तथा वस्ती र धुवाँरहित भान्सा भएको गाउँपालिका बनाउनु ।

- गाउँपालिकामा विद्युतको कुनै गुन्जास नभएको अवस्थाबाट ८०-९० प्रतिशत क्षेत्रमा विद्युत लाईन विस्तार तथा १२०० घरधुरीमा विद्युतको राष्ट्रिय प्रसारण लाईन जडान कार्य सम्पन्न भएको छ ।

४. **सिँचाइः**

५. **सूचना तथा संचार प्रविधिः** सूचना तथा संचार प्रविधिको पहुँच सम्पूर्ण गाउँपालिका क्षेत्रमा विस्तार गर्नु ।

- नेपाल टेलिकमका २ वटा टावर स्थापना
- इन्टरनेट सेवालाई गाउँपालिकाको केन्द्र लगायत सबै वडामा विस्तार ।
- सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको प्रयोग ।

घ. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रः

१. वन तथा जैविक विविधताः वन तथा वातावरण संरक्षण वैज्ञानिक व्यवस्थापन र वन पैदावरको अधिकतम उपयोग गर्नु ।

२. भू-तथा जलाधार व्यवस्थापनः भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन गरी व्यापक रुपमा वक्षारोपण, भू-क्षयको न्यूनीकरण र पानीका स्रोतहरुको संरक्षण गर्नु ।

- वृक्षारोपण कार्य
- पानीको मुहान संरक्षण
- रिचार्ज पोखरी निर्माण

३. **वातावरण तथा स्वच्छताः** हरियाली क्षेत्रको संरक्षण र प्रवर्द्धन तथा जलवायु अनुकूलन योजना प्रभावकारी कार्यान्वयन एवं व्यवस्थापन गर्नु ।

- स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजना निर्माण र कार्यान्वयन

४. **वातावरण र जलवायुः**

- वातावरण संरक्षणको लागि वृक्षारोपण कार्यक्रम, रिचार्ज पोखरी निर्माण कार्य भए ।
- जलवायु परिवर्तन रोकथामको लागि स्थानीय जलवायु अनूकुल योजना तर्जुमा गरी सोही बमोजिम कृषि तथा पशु सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालन भए ।

५. **विपद् व्यवस्थापनः** विपद् जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै जलवायु परिवर्तन अनुकूलित कायम गर्नु ।

- स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति सक्रिय रुपमा क्रियाशिल छ ।
- विपद् पूर्व तयारी कार्य योजना तर्जुमा
- गाउँपालिका आइपरेका विपद्को व्यवस्थापन

- विश्वव्यापी महामारीको रुपमा फैलिएको कोभिड-१९ सामना र व्यवस्थापनमा सफल

ङ. सुशासन तथा संस्थागत विकासः

१. **सुशासन, ऐन नियम तथा जवाफदेहिताः** स्थानीय ऐन कानूनको निर्माणमा समावेशितामूलक सहभागिता सुशासन अभिवृद्धि र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।

- कानुन तर्जुमा ८९ वटा
- स्थानीय तहका विभिन्न मूल्यांकनहरुमा सहभागी भई उत्कृष्ट स्थानीय तहको रुपमा स्थापित हुन सफल ।

२. **संस्थागत संरचना तथा मानव संशाधन विकासः** गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरुको संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास भई कार्यकुशलता तथा क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु ।

- पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा
- भूउपयोग योजना, क्षमता विकास योजना
- क्षमता विकास तालिम सञ्चालन

३. **वित्तीय स्रोत परिचालनः** गाउँपालिकाको आन्तरिक तथा बाह्य स्रोतको पहिचान गरी उद्देश्यमूलक ढङ्गले परिचालन गर्नु ।

- राजस्व सुधार योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन
- राजस्वका विभिन्न क्षेत्रहरु पहिचान र राजस्व दर निर्धारण
- राजस्व प्रणालीलाई अनलाईन अभिलेखन कार्य सुरु

४. **योजना व्यवस्थापनः** गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली समावेशीमूलक र नतिजामूलक बनाउनु ।

- योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन कार्यमा समावेशी सहभागिमूलक पारदर्शी
- योजना अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाई प्रभावकारी र अनुमानयोग्य बनाउने कार्य भएको ।

२.७.९ आवधिक योजना कार्यान्वयनमा भोगेका समस्याहरुः

१. सङ्घीयताको अभ्यास शिशु अवस्थाबाट हुर्किरहेको अवस्थामा स्थानीय तह लागु भएको पहिलो कार्यकालमा बनेको पहिलो आवधिक योजना कार्यान्वयन थुप्रै समस्याहरुसँग जुध्नु र सामना गर्नुपर्यो ।
२. सुरुको अवस्थामा आवश्यक जनशक्ति, ऐन कानून र अनुभवको अभावले कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयनमा अवरोध सिर्जना भयो ।

३. आवधिक योजनाको पहिलो वर्षबाट नै कोभिड-१९ को विश्वव्यापी महामारीले विकासको गतिमा ब्रेक लाग्न पुग्यो । कोभिड-१९ रोकथाम र विरामी तथा अन्य मानिसको व्यवस्थापनमा स्रोत साधन खर्चनु पर्यो ।

४. कृषि तथा पशुपालन व्यवसायलाई पहिलो प्राथमिकता दिएको आवधिक योजनामा सो क्षेत्रको लागि पर्याप्त लगानी नभए पनि विभिन्न सङ्घसंस्थासँगको साझेदारी, प्रदेश तथा नेपाल सरकारसँगको साझेदारी र पालिकाको एकल लगानीले कृषि क्षेत्रमा अपेक्षित लगानी भयो । तर भौगोलिक दुर्गमता, सिँचाइ सुविधाको अभाव, कृषिमा व्यावसायिकताको कमी, कृषकको लगानीमा कमी, अनुदानमुखी कार्यक्रम, अनुदान कार्यक्रमको निरन्तरता र प्रतिवद्धताको कमी जस्ता समस्याहरु विद्यमान छन् ।

५. पर्यटकी क्षेत्रको पहिचान, पर्यटन पूर्वाधारको निर्माणले गति लिए तापनि अपेक्षित गतिमा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिएन । दैलेख जिल्लाको पहिलो सहिद मयाराम रेग्मीको स्मृतिमा बन्न लागेको मयाराम स्मृति पार्क बजेट स्रोतको अभावले अलपत्र पर्न गएको छ ।

६. नेपाल सरकारको प्रत्येक स्थानीय तहमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गर्ने कार्यक्रमलाई यस गाउँपालिकामा कार्यान्वयन गर्न सकिएन । लघु उद्यम मार्फत भएका विभिन्न सीपमूलक र व्यवसायिक तालिम प्राप्त जनशक्तिलाई तालिम लिएको पेशामा व्यवसायीक बनाउन र टिकाउन सकिएको छैन् ।

७. प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम र गाउँपालिकाको श्रम रोजगार बैङ्क कार्यक्रम मार्फत रोजगारी केहि युवाहरु समेटिएता पनि रोजगारीको अवधि छोटो भएको र सबै युवालाई रोजगारीको सुनिश्चितता गर्न नसकिदा युवाहरु छिमेकी मुलुक भारत र अन्य विदेशी मुलुकमा श्रमको खोजीमा भौतारिन बाध्य हुन सङ्घीय शासन व्यवस्था भएको जनताको नजिकैको स्थानीय सरकारको लागि पीडादायक अवस्था नै हो ।

८. आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरीय र सर्वसुलभ बनाउनु सकिएको छैन । आधारभूत अस्पताल निर्माण कार्यले गति लिन सकेको छैन् ।

९. एक घर एक धाराको नीति कार्यान्वयनमा लाभग्राहीको लागत सहभागितालाई सुनिश्चित गर्न नसक्दा खानेपानीको पहुँच पुगेका घरधुरीमा धारा बन्न सकेका छैनन् । खानेपानीको स्रोत नहुँदा सबै टोल तथा वस्तीमा खानेपानी सुविधा पुर्याउन सकिएको छैन् ।

१०. बालविवाह न्यूनीकरण घटाउन अझै सकिएको छैन् ।

११. जग्गा विवादको कारण कट्टी स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण कार्य अगाडी बढाउन सकिएन ।

१२. सार्वजनिक भवन निर्माण र सडक ट्र्याक खोल्ने कार्य यस आवधिक योजनाको अवधिमा कोशेढुङ्गा सावित भयो । तर अपेक्षित गतिमा सडक पक्की र ग्राभेल गर्न स्रोत साधन अभाव रह्यो ।

परिच्छेद तीनः द्वितीय पञ्चवर्षीय योजना आ. व. २०८१/८२-२०८५/८६

३.१ भूमिका

नेपालको संविधानले समाजवाद उन्मुख अर्थव्यवस्था निर्माणका लागि सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको समन्वयात्मक योगदानबाट दीगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्दै सामाजिक न्यायमा आधारित समतामूलक समाज निर्माणका लागि मार्ग प्रशस्त गरेको छ । राज्यको अधिकार र कार्य क्षेत्रलाई सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहमा विभाजन गरिएको छ र यसले प्रत्येक तहको एकल र साझा अधिकारको बाँडफाँड मार्फत् आर्थिक-सामाजिक विकासमा स्थानीय जनताको प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष संलग्नतालाई सुनिश्चित गरेको छ । यसले स्थानीय योजना तर्जुमा, योजना छनौट र कार्यान्वयनमा नागरिकको संलग्नता बढाउन र स्थानीय विकासमा नागरिकहरूको अपनत्व बढाउन मद्धत गरेको छ ।

गाउँपालिकाले निर्माण गरेका भौतिक, सामाजिक तथा आर्थिक विकासका कार्यहरूलाई सफल कार्यान्वयन गर्नको लागि वित्तीय क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्छ । वित्तीय क्षेत्रको प्रभावकारी परिचालनबाट गाउँपालिकाको दीर्घकालीन, मध्यकालीन र अल्पकालीन लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्त गर्न सम्भव हुन्छ । आफ्नो गाउँपालिकाको विशिष्ट उद्देश्यसहित सङ्घको पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजना र कर्णाली प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाले निर्दिष्ट गरेका प्राथमिकता, लक्ष्य तथा उद्देश्यसँग परिपूरक हुनेगरी वित्तीय व्यवस्थासहितको योजना प्राथमिकता र कार्यान्वयन संयन्त्र बन्नु आवश्यक छ ।

यस सन्दर्भमा भगवतीमाई गाउँपालिकासँग आफ्नै स्थानीय अवसरहरू र स्रोत साधनहरू छन्, । मौलिक स्रोत परिचालनका संयन्त्रहरू पनि छन् त्यसमाथि स्थानीय विकासका यावत क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने वित्तीय अनुदान, राजस्व बाँडफाँड तथा अन्य बाह्य स्रोतबाट प्राप्त हुने वित्तीय अवसर झनै महत्वपूर्ण छन् । यस परिप्रेक्षमा भगवतीमाई गाउँपालिका दैलेखले आन्तरिक र बाह्य अवसरहरूको अधिकतम उपभोग गर्दै गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक विकास, पूर्वाधार, स्रोत परिचालनका यावत चरणहरूमा सुशासन कायम गर्ने र अपेक्षित लक्ष्य, उद्देश्य, र प्रतिफलसहित समृद्ध गाउँपालिकामा रूपान्तरित हुने मार्गचित्रको रूपमा यो दोस्रो पञ्चवर्षीय योजना (आ.व. २०८१-८२/२०८५-८६) तयार गरेको हो ।

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

समस्या	चुनौती
१. गरीबी कायम रहनु २. वेरोजगारी बढ्नु ३. कृषिमा युवा जनशक्तिको आकर्षण घट्नु ४. सेवा सुविधा तथा पूर्वाधारको कमी हुनु	१. कृषियोग्य भूमी उपयोग गरी उत्पादन बढाउनु । २. प्राविधिक र व्यवसायीक शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्नु । ३. युवा जनशक्ती विदेश पलायन हुनु ।

समस्या	चुनौती
५. समयसापेक्ष जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको क्षमता न्यून हुनु ६. राजस्व तथा स्रोतसाधन न्यून हुनु ७. शिक्षा गुणस्तरीय, व्यवहारिक तथा व्यवसायिक नहुनु । ८. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको अभाव । ९. सडकको पहुँच १२ महिना नहुनु । १०. आन्तरिक राजस्व न्युन हुनु ।	४. राजस्व सङ्कलन र परिचालन क्षमतामा वृद्धि गरी गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउनु । ५. युवालाई उद्यमशिल र रोजगार बनाई स्वदेशमा नै टिकाइ राख्नु । ६. गाउँपालिकाभित्र नै गुणस्तरीय विशेषज्ञ सेवा सहितको स्वास्थ्य सेवालाई सर्वसुलभ पहुँच योग्य बनाउनु ।

३.३ सम्भावाना र अवसर

सम्भावना	अवसर
१. धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलः थायी क्षेत्र, मालिका मन्दिर, भगवतीमाइ, चुलाकोट, शिखरद्वारी, चमेरे गुफा, खोपे ओडार सिम, झुलढुङ्गा, शिव मन्दिर, शहिद पार्क, लेकाली पदमार्ग आदि, २. वनजङ्गल तथा जडिबुटीको प्रचुर उपलब्धता, ३. स्लेट खानीः गन्म पगनाथ लोद आरसिन बाइसेरा पुग्या डाँडाकटेरा सिस्नेखोली रुमी पालतखानी कुन्द्रुक पोखरा मन्घर बुरुसे खगेना, ४. उर्वर कृषि भूमीः गन्म पगनाथ रुम माझगाउँ ढाँणगाउँ सिडँर गर्खा पुग्या मेहेलतोली तुर्सु मन्घर मलुका कट्टी कैनतडा सनिगाउँ चिपिन तप्लुङ्ग खगेना खोर सान्तडा वेस्तडा साकुतडा, ५. पशुपालनः डाँलेघाँस भुइघाँस उपयुक्त हावापानी वनजङ्गल चरिचरन क्षेत्र, ६. मसला उद्योगः टिमुर वेसार अदुवा अलैची धनिया खुर्सानी लसुन प्याज मौरीपालन माछापालन कुखुरापालन कालिजपालन गाँजा खेती स्थानीय मदिरा, ७. फलफूलः केरा सुन्तला आँप ओखर स्ट्रावेरी कागती एभोकाडो कट्टहर लिचि अमिलो रुद्राक्ष अङ्गुर किवि हारे बदाम, ८. खाद्यान्न बालीः मकै कोदो गहुँ भट्ट जौ मास धान ।	१. गाउँपालिकाको बीचबाट मध्यपहाडी राजमार्ग हुनु, २. जिल्ला प्रदेश अन्यबजारसँग गाउँपालिका जोडिनु, ३. विभिन्न सङ्घ संस्था विकास साझेदारको सहयोग उपलब्ध हुनु, ४. फराकिलो अधिकार क्षेत्र एकल २२ र साझा १५, ५. अधिकांश जनसङ्ख्या सक्रिय उमेर समूहको हुँदा जनसाङ्ख्यिकीय लाभांशको लिन सकिने, ६. उर्वरभूमि हुनु, ७. गाउँपालिकाको समृद्धि र विकासको लागि प्रतिवद्ध राजनीतिक दल, नागरिक समाज र नागरिकहरु हुनु ।

३.४ दीर्घकालीन सोच

“सुशासन, सामाजिक न्याय, समृद्धि” राष्ट्रिय सोच र कर्णाली प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक योजनाको “समृद्ध कर्णालीवासी, सुखारी कर्णालीवासी” को दूरगामी सोचलाई आत्मसात गर्दै भगवतीमाई गाउँपालिकाको समग्र विकासका लागि मार्ग प्रशस्त गर्ने एवम् भगवतीमाई बासीको सर्वोपरी हितको प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य सहित “सुशासन, विकास र समृद्धि, भगवतीमाईको अभिवृद्धि” भन्ने दीर्घकालीन सोच रहने र यहि सोचले अपेक्षा गरेको प्रतिफलको अपेक्षा सहित यो योजना तयार गरिएको छ ।

३.५ समष्टिगत लक्ष्य

सुशासन र दीगो विकासको सुनिश्चितता कायम गरी समृद्धि हासिल गर्ने ।

३.६ उद्देश्यहरु

१. सुशासनयुक्त राजनीतिक र प्रशासनिक क्षेत्र बनाउनु,
२. आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार र वातावरणीय क्षेत्रको दिगो विकास गर्नु,
३. गाउँपालिकावासीको जीवनमा समृद्धि हासिल गर्नु ।

३.७ रणनीतिहरुः

१.१ सार्वजनिक निकायबाट हुने सेवा प्रवाह प्रभावकारी बनाउन सक्षम र सबल कर्मचारी तन्त्रको विकास गर्ने ।

१.२ असल राजनीतिक राजनीतिक र प्रशासनिक संस्कारको विकास गर्न मितव्ययीतता, जवाफदेहिता र पारदर्शिता कायम गर्ने ।

२.१ कृषिको व्यवसायीकरण, पर्यटन प्रवर्द्धन, लघुउद्यम रोजगारीको बढोत्तरी मार्फत दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धि मार्फत आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने ।

२.२ गुणस्तरीय आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चतता गर्दै सकारात्मक र सिर्जनशिल सामाजिक जीवन यापन गर्ने,

२.३ दिगो भरपर्दो र गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

२.४ जल, जमिन, जङ्गल, जटीबुटी सन्तुलित उपयोग गरी मानव जनशक्तिलाई वातावरणीय संरक्षणमा केन्द्रित गर्ने ।

३.१ स्वस्थ सक्षम र सीपयुक्त मानव जनशक्ति उत्पादन गर्ने

३.२ सकारात्मक सोच विकास गरी गाउँपालिकावासीको जीवनमा सुखारीपन ल्याउने ।

३.८ समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

३.८.१ आवधिक योजनाद्वारा प्रश्तावित विकासका चालकहरु

भगवतीमाई गाउँपालिका दैलेखले हालको वस्तुस्थितिका आधारमा विशेष विकासका चालकहरू पहिचान गरेको छ । विकासका चालक पहिचान पश्चात तदनुरूपका कार्यक्रम, योजना तथा प्राथमिकता तोकिएका छन् । दिगो विकास लक्ष, संविधानका मौलिक हक, पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजना, कर्णाली प्रदेशका प्राथमिकता समेतलाई आधार मानेर प्रस्तावित गाउँपालिका विकास चालकहरू पहिचान भएका हुन । प्रस्ताव गरिएका चालकहरूलाई प्राथमिकतामा राखेर योजना बन्ने र कार्यान्वयनमा आउँने हो भने तालिका नं. ३.६.१ मा राखिएका सूचकहरूले निर्दिष्ट गरेका मध्यकालीन तथा योजना अवधिका लक्ष्य प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

भगवतीमाई गाउँपालिका-दैलेख, कर्णाली प्रदेशले दोस्रो आवधिक योजना (आ. व. २०८१/८२-आ. व. २०८५/०८६) का लागि प्रस्ताव गरिएका सुशासन, विकास र समृद्धिका चालकहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

१. सुरक्षित आवास, शान्तिसुरक्षा र सुशासन' बहुआयामिक जोखिम जस्तो हावाहुरी, आगलागी, वर्षा, भूकम्प आदिका कारण हुने क्षती न्यूनीकरण गर्न खरको छानामुक्त गाउँपालिका कार्यक्रम ।
२. स्वस्थ्य, सन्तुलित पर्यावरण र सामाजिक संरक्षण बृद्ध, बालबालिका, अपाङ्ग, सुत्केरी, स्वस्थ्यको मुख्य प्राथमिकतासहित सुद्रिड स्वास्थ्य कार्यक्रम ।
३. दिगो, सन्तुलीत र सर्वसुलव पूर्वाधार सर्वयाम सडक, पुल, कृषि सडक, विद्युत, खानेपानी, सार्वजनिक संरचना, बजार स्थल आदिको व्यवस्था ।
४. दिगो स्रोतको पहिचान, मानव पूँजी निर्माण र प्रयोग वन स्रोतको क्षमता (आर्थिक र वातावरणीय) पहिचान, खानी (स्लेट ढुङ्गा), खेतीयोग्य जमिन (सबै प्रकारको पहिचान, व्यवस्थापन र परिचालन गर्ने कार्यका लागि गाउँपालिका स्तरमै मानव स्रोत विकास) ।
५. उच्च तथा दिगो उत्पादन र उत्पादकत्व'कृषिको पकेट र ब्लक विकास कार्यक्रम मार्फत माटो परीक्षण, गरा सुधार, नर्सरी विकास र खाद्य तथा बहुवर्षे उच्च मूल्यका बालीहरूको प्रवर्द्धन ।
६. भाषा तथा कला संस्कृतिको उत्थान र विकास खोज र अनुसन्धान, स्थानीय मठ-मन्दिर, ऐतिहासिक र प्राकृतिक स्थल, जैविक विविधता आदिका माध्यमबाट संस्कृति प्रवर्द्धन र पर्यटन विकास ।
७. लोकतन्त्र, सामाजिक एकता र सम्मान'स्रोतमा समान पहुँच, विभेदको अन्त्य, सम्मानित पेशा प्रवर्द्धन, सामाजिक एकता र सद्भाव ।

तालिका नं. ३.८.१ समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रस	सूचक	ईकाइ	आधार वर्ष २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
				आ. व. २०८३/८४	आ.व. २०८४/८५
सुरक्षित आवास शान्ति र सुशासन					
१.१	सुरक्षित आवासमा पहुँच	प्रतिशत	९५	९८	१००
१.२	नक्सा पास गरी निर्माण भएका घर	प्रतिशत	१८	३०	४०
१.३	प्रहरी भवन तथा चौकि निर्माण	सङ्ख्या	०	१	१
१.४	सामूदायिक भण्डारण केन्द्रको स्थापना	सङ्ख्या	०	१	१
१.५	४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच	प्रतिशत	७८.५७	९६	९९
१.६	५ वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर	प्रति हजार जिवित जन्ममा	९	७	५
स्वस्थ्य, सन्तुलित पर्यावरण र सामाजिक संरक्षण					
२.१	कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	३.९३	६	०
२.२	खोपऽभिटामिन ए आदिको सेवा लिएका बालबालिका	प्रतिशत	१००	९८	१००
२.३	जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य परीक्षण	प्रतिशत	३८.७१	९६	१००
दिगो, सन्तुलित र सर्वसुलभ पूर्वाधार					
३.१	पक्की पुल निर्माण	सङ्ख्या	४	३	५
३.२	औधोगिक ग्राम स्थापना	सङ्ख्या	०	१	२
३.३	विद्युतको पहुँच पुगेको घरधुरी	प्रतिशत	३१.६९	८०	१००
३.४	सिँचाइ कुलोको लम्बाइ	कि. मि.	४६	४५	५५
३.५	सडक सुधार	सङ्ख्या	४५	१७	३३
३.६	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	२४	६४	६४
३.७	जैबिक विविधता	सङ्ख्या प्रतिवर्ग कि. मि.	०	४४.९९	५२.१९
३.८	खानी उत्खनन्	सङ्ख्या	०	२	४
दिगो स्रोतको पहिचान, मानव पूँजी निर्माण र प्रयोग					

क्रस	सूचक	ईकाइ	आधार वर्ष २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
				आ. व. २०८३/८४	आ.व. २०८४/८५
४.१	१५ देखि ४९) वर्ष उमेरका महिला र पुरुष	जना	१०५८५	११५००	१२५००
४.२	वित्तीय कारोवार गर्ने संस्थाहरू (बैंक, लघुवित्त, सहकारी, वचत समूह र अन्य)	सङ्ख्या	३३	३५	३७
४.३	कूल साक्षरता दर	प्रतिशत	७६	८०	९०
४.४	वार्षिक निक्षेप सङ्कलन	करोडमा	४	५	७
४.५	व्यवसाय	सङ्ख्या	१४१	१८०	२३०
४.६	प्राविधिक जनशक्ति	सङ्ख्या	१००३		
४.७	शिक्षक शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिम	सङ्ख्या	५	७	१०
४.८	सहकारीमा आवद्ध कर्मचारी	सङ्ख्या	१५	२०	२५
उच्च तथा दिगो उत्पादन र उत्पादकत्व					
५.१	सरकारी तथा निजी स्तरका नमुना कृषि तथा पशुफर्म	सङ्ख्या	१८०	१९०	२००
५.२	महिला सहकारी	सङ्ख्या	१	२	२
५.३	मुख्य खाद्यान्न बाली उत्पादन	मे. टन प्रति वर्ष	१५७०।४६	१७००	२०००
५.४	मासु उत्पादन	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	४२४२००	५०००००	७०००००
५.५	कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन	रुपैया करोडमा	१४	१६	१८
५.६	कृषि भूमिको उत्पादकत्व	मे. टन प्रति रोपनी	२३०	२५०	२६०
५.७	प्राङ्गारिक बालीको अनुपात	प्रतिशत	७८।२९	८१	८४
५.८	कृषि उत्पादनको आयात	मे. टन प्रतिवर्ष	२००	१७०	१५०
५.९	कृषि उत्पादनको निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	२६	३०	३५
५.१०	स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ	सङ्ख्या	०	२	४
५.११	कृषियोग्य जमिन	हेक्टर	१५०२.६		
५.११	सिञ्चित क्षेत्र	हेक्टर	७१७.७	८००	९००
भाषा तथा कला संस्कृतिको उत्थान र विकास					

क्रस	सूचक	ईकाइ	आधार वर्ष २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
				आ. व. २०८३/८४	आ.व. २०८४/८५
६.१	भाषा साहित्य कला र संस्कृतिको संरक्षण कृयाशील सङ्घ संस्था	सङ्ख्या	५	२	५
६.२	भाषा साहित्य कला संस्कृतिसँग सम्बन्धित सङ्ग्रहालय	सङ्ख्या	०	२	४
६.३	धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माण	सङ्ख्या	१५	३०	४०
६.४	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित प्रतियोगिता, मेला, पर्व र महोत्सवहरू	सङ्ख्या	२०	१५	२०
६.५	धार्मिक संस्थाहरूको संगठनात्मक प्रवर्द्धन	सङ्ख्या	०	२	१०
लोकतन्त्र, सामाजिक एकता र सम्मान					
७.१	कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको आचारसंहिता कार्यन्वयन	प्रतिशत	८९.५७	९०	१००
७.२	स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरूलाई तालिम	सङ्ख्या	१३	२०	२५
७.३	नीति निर्णायक तहमा महिलाको पहुँच	प्रतिशत	२४.२९	४१	५०
७.४	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापमा सकृय सहभागिता दर	प्रतिशत	१०.४३	६९	७५
७.५	वन व्यवस्थापन तालिम प्राप्त सा.व.उ.स	सङ्ख्या	६	१२	२०
७.६	सा. व. उ. स.(कार्यसमिति) मा महिला तथा दलित सहभागिता	प्रतिशत	३६	५०	५०

स्रोतः वस्तुस्थिति विवरण समुह छलफल गत आ. व.का प्रगति विवरण

३.९ गाउँपालिकाको समष्टिगत वित्तीय स्थिति

गाउँपालिकालाई समृद्ध बनाई गाउँपालिकाभित्र बसोबास गर्ने नागरिकहरुको जीवनस्तरमा आमूल परिवर्तन ल्याउनु, गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्नु, उपलब्ध स्रोत साधनहरूको व्यवस्थापन गर्नु, स्थानीय पर्यावरण, जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु, सम्भावित प्रकोपबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गरी नागरिकहरूको भयरहित वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्नु जस्ता कार्यमा आवश्यक पर्ने वित्तीय व्यवस्था गर्न गाउँपालिकाले आन्तरिक र बाह्य वित्तीय स्रोत परिचालन गर्नु आवश्यक हुन्छ । सार्वजनिक स्रोतको सुनिश्चितता बढाउन आर्थिक सामाजिक क्रियाकलापको दायरा बढाउनु पर्छ । नियमनकारी इकाइहरू पारदर्शी र जवाफदेही बन्नुपर्छ र सार्वजनिक सेवा दिने इकाइहरूप्रति सेवाग्राहीहरू सन्तुष्ट हुनुपर्छ । अनि मात्र सार्वजनिक क्षेत्रले अपेक्षा गरेअनुरूपको वित्तीय स्रोत जुटाउन सक्छ ।

वस्तु तथा सेवा उत्पादन गर्ने, वस्तु विनिमय गर्ने, सेवा उपभोग गर्ने, वस्तु तथा सेवाका परिपाटीको विकसित रूप नै अहिलेको वस्तु तथा सेवा बजार हो । यसले स्थानीय आर्थिक इकाइहरूको (व्यक्ति, समाज, स्रोत-साधन, उद्योग-व्यापार, आयात-निर्यात आदि) खाका तयार गर्छ र समुदायस्तरका निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक निर्माण तथा सेवाका सबै क्रियालापहरूको वित्तीय सीमाङ्कन (निजी, सामुदायिक र सरकारी क्षेत्रको वित्तीयस्तर निर्धारण) गर्छ । आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि चाहिने वित्तीय स्रोत जुटाउन सरकारले राज्यका विधि तथा कानुनको सीमाभित्र रहेर यिनै आर्थिक इकाइहरूबाट राजस्व सङ्कलन गर्ने गर्छ । तसर्थ राजस्वको आकार तथा परिमाण आर्थिक इकाइहरूको वित्तीय आकारमा भर पर्ने विषय भएकाले प्राकृतिक स्रोत,आर्थिक स्तर र राजस्व परिमाणको बिचमा प्रत्यक्ष आनुपातिक सम्बन्घ रहन्छ । भगवतीमाई गाउँपालिका, वेस्तडा दैलेखको आफ्नै आन्तरिक स्रोत छ, । सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने प्रकारगत अनुदानहरू छन्, । नीजि-सार्वजनिक साझेदारीबाट हुने आयहरू छन्, । यस्ता स्रोतहरूबाट हुने वित्तीय आम्दानी गाउँपालिकाले स्थानीय विकासमा खर्चिँदै आएको छ ।

यस परिप्रेक्षमा भगवतीमाई गाउँपालिकाले आन्तरिक राजस्व, राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रकम, वित्तीय समानीकरण अनुदान, सर्सत अनुदान तथा विशेष कार्यक्रमका लागि सङ्घीय र प्रदेश सरकार तथा अन्य निकायबाट प्राप्त हुने विभिन्न अनुदान तथा सहयोगबाट आर्थिक स्रोत एकीकृत गरी विकास तथा सेवा प्रवाहका कार्यमा खर्च गरिरहेको छ ।

स्थानीय विकासको पूँजीगत खर्च बढाउन एकातर्फ आन्तरिक राजस्व र समग्र स्रोतको दायरा बढाउनु पर्ने बाध्यता छ भने अर्कोतर्फ गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता समेत बढाउनुपर्ने आवश्यकता छ । आवधिक योजना बनाउँदा गाउँपालिकाले अनुदान, सहयोग, साझेदारी, लागत सहभागिता तथा आन्तरिक आय क्रमशः विस्तार गर्दै जाने रणनीति लिएकाले आगामी वर्षहरूमा बजेटरी खर्च र गैह्र बजेटरी खर्च समेतबाट क्रमशः क्षमता बढाउँदै लैजानु पर्ने आवश्यक छ ।

३.१० गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोत

स्थानीय तहको वित्तीय क्षमता बढाउन र स्थानीय तहका लागि वित्तीय स्रोत सुनिश्चित गर्न नेपाल सरकारले स्थानीय तहलाई समानुपातिक अनुदान (स्थानीय राजस्व जुन अनुपातमा वृद्धिहुन्छ त्यही अनुपातमा अनुदान वृद्धि गर्ने नीति) नीति लिएकाले स्थानीय तहहरू वित्तीय हिसाबले थप सामर्थ्यवान बन्दै गएको अवस्था छ

। भगवतीमाई गाउँपालिकाको हकमा आन्तरिक आम्दानी न्यून छ । आन्तरिक आय बढाउन सहयोग पुग्ने कार्यक्रमहरू जस्तै करदाता शिक्षा, व्यावसायिक सुरक्षा, बजार, करदाता प्रोत्साहन, करको दायरा विस्तार आदि क्रियाकलाप गर्नु मनासिव हुन्छ । हाल गाउँपालिकाले सङ्घ र प्रदेशबाट तलका (तालिका नं.३.८.१) शीर्षकहरूमा अनुदान प्राप्त गरिरहेको र बाह्य स्रोतको बढोत्तरीका लागि गाँउपालिकाले आन्तरिक आम्दानीमा सुधार गर्नु अनिवार्य छ ।

तालिका नं. ३.१०.१ स्थानीय तहलाई प्राप्त हुने वित्तीय स्रोतहरु

स्थानीय तहलाई प्राप्त हुने वित्तीय स्रोतहरु	
१	नेपाल सरकार समानीकरण अनुदान
२	नेपाल सरकार ससर्त अनुदान
३	नेपाल सरकार समपूरक अनुदान
४	नेपाल सरकार विशेष अनुदान
५	सङ्घीय राजस्व बाँडफाँड
६	प्रदेश सरकार समानीकरण अनुदान
७	प्रदेश सरकार सर्सत अनुदान
८	प्रदेश सरकार समपूरक अनुदान
९	प्रदेश सरकार विशेष अनुदान
१०	प्रदेश सवारी साधन कर बाँडफाड
११	आन्तरिक स्रोत
१२	गत आ.व.को सङ्घीय र प्रदेश समानीकरण अनुदान मौज्दात
१३	गत आ. व.को राजस्व बाँडफाँड तथा आन्तरिक आय

स्रोतः राजस्व परामर्श समिति, भगवतीमाई गाउँपालिका, दैलेख

यस बाहेक गाउँपालिकाले राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था, प्राविधिक शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्था, भगिनी सम्बन्ध भएका स्वदेशी तथा विदेशी स्थानीय सरकारहरूबाट आर्थिक र प्राविधिक सहयोग प्राप्त गर्न सक्छ । यस्ता अवसरहरू खोजी गर्नु आवश्यक छ ।

३.११ गाउँपालिकाको समष्टिगत आय

वित्तीय सुनिश्चितता योजना तयारीको अनिवार्य शर्त हुनुपर्छ अन्यथा योजना योजनामै सीमित रहन सक्छ । विकासशील देशहरूले वा कमजोर अर्थतन्त्र भएका सरकारहरूले प्रस्ताव गरेका योजनाबाट अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसक्नुको पछाडी वित्तीय सुनिश्चितता नहुनु मुख्य कारण बन्दै आएको छ तर वस्तुपरक वित्तीय विश्लेषण हुनु र प्रभावकारी वित्तीय अनुशासन कायम गर्नसक्ने हो भने योजना कार्यान्वयनबाट गुणात्मक उपलब्धि प्राप्त गर्न सकिन्छ । गाउँपालिकाको मुख्य आय सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँड र गाउँपालिकाको आन्तरिक आयबाट प्राप्त हुन्छ ।

भगवतीमाई गाउँपालिका पनि यही ढाँचामा वित्तीय अवसर प्राप्त गर्छ । आगामी वर्षहरूमा कुन शीर्षकमा कति अनुदान वा राजस्व प्राप्त हुन सक्छ भन्ने आधार विगतका वर्षहरूमा भएको खुद आयले दिन सक्छ र गत आ. व. हरूमा भएको आयलाई आधार मानेर आगामी वर्षहरूमा हुने आयको पूर्वअनुमान गर्ने चलन

सर्वमान्य छ । भगवतीमाई गाउँपालिकाको पाँचवर्षे आवधिक योजना (आ. व. २०८१/८२-२०८५/८६) तयार गर्दा योजना पहिचान तथा योजना प्राथमिकीकरणसँगै योजना कार्यन्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट र त्यसको वित्तीय स्रोतपनि पहिचान गरिएको थियो र यस्तो स्रोतको वृद्धि प्रवृत्तिका आधारमा आगामी बजेट प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.११.१ गाउँपालिकाको विगतको खुद आय

सि.नं.	आयको स्रोत	२०७८/०७९		२०७९/०८०		२०८०/०८१	
		अनुमान	प्राप्ति	अनुमान	प्राप्ति	अनुमान	प्राप्ति
क.	**राजस्व**	१४१९७७५००	१२५८१७६२१	१५५२५००००	९१६३२४६८	१७४७३७५००	९६६५७५००
१	आन्तरिक राजस्व	५००००००	४८५९८८७	७००००००	४३५००००	९००००००	
२	राजस्व बाँडफाँड	९४९७७५००	६९०१०३१२	१०९२५००००	७१३८२४६८	१२४७३७५००	८६१५७५००
२.१	नेपाल सरकार	९४००००००	६८२५९६९६	१०८१०००००	७०६८४०००	१२३४१५०००	८६१५७५००
२.२	प्रदेश सरकार	९७७५००	७५०६१६	११५००००	६९८४६९	१३२२५००	
३	अन्य आय	४२००००००	५१९४७४२२	३९००००००	१५९०००००	४१००००००	१०५०००००
ख	**अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	३८४४९१००००	४५१०१९०००	४३२०५१३००	४०५९०६००००	४९६७००५००	३६८१०९०००
१	नेपाल सरकार	३३९३५३५००	४१७५०१०००	३७९९५६३००	३६११२००००	४३७००००००	३२०६३८०००
१.१	वित्तीय समानीकरण	१०६३२९०००	८६८०००००	११२००००००	९३९०००००	१२०३०००००	८३२०००००
१.२	सशर्त अनुदान	१९९९६२०००	२३९३०१०००	२२९९५६३००	२३५२२००००	२७३००००००	२२३९३८०००
१.३	समपुरक अनुदान	१३२२५०००	८१००००००	१५००००००	५००००००	१७२५००००	७५०००००
१.४	विशेष अनुदान	१९८३७५००	१०४०००००	२३००००००	२७००००००	२६४५००००	६००००००
२	प्रदेश सरकार	४५१३७५००	३३५१८०००	५२०९५०००	४४७८६०००	५९७००५००	४७४७१०००
१.१	वित्तीय समानीकरण	१३८०००००	८७९६०००	१५८७००००	८७९६०००	१८२५०५००	८७९६०००
१.२	सशर्त अनुदान	११५०००००	११२२२०००	१३२२५०००	१९९९००००	१५००००००	१२६७५०००
१.३	समपुरक अनुदान	१३२२५०००	१०५०००००	१५००००००	१००००००००	१७२५००००	२००००००००
१.४	विशेष अनुदान	६६१२५००	३००००००	८००००००	६००००००	९२०००००	६००००००
	जम्मा	५२६४६८५००	५७६८३६६२१	५८७३०१३००	४९७५३८४६८	६७१४३८०००	४६४७६६५००

स्रोतः आर्थिक प्रशासन शाखा, भगवतीमाई गाउँपालिका

भगवतीमाई गाउँपालिका, दैलेखले आर्थिक वर्ष २०७८/०७९ मा अघिल्लो आ. व. को तुलनामा ३.५७ प्रतिशतले कम अनुदान प्राप्त गरेको थियो । आ. व. २०७९/८० मा यसको आम्दानी अघिल्लो आ. व. को भन्दा ३.७० प्रतिशतले घटेको अवस्था छ । स्थानीय तहमा जाने बजेट अघिल्लो आ. व. को तुलनामा चालु आ. व. को बजेट निरन्तर घट्ने प्रवृत्तिले आगामी वर्षहरुमा पनि अनुदान घट्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ । तर पनि गाउँपालिकाको गत आ. व. हरुको वित्तीय मौज्दातको प्रवृत्ति विस्तारै घटिरहेको हुँदा गाउँपालिकाको वित्तीय गतिशिलता बढेको देखिन्छ ।

संविधानको अनुसूची ८ र ९ ले सरकारका तीनवटै तहले (स्थानीय, प्रदेश र सङ्घ) राजस्व सङ्कलन, बाँडफाँड र वित्तीय हस्तान्तरणको ढाँचा कस्तो हुने भन्नेबारे पहिचान गरेका छन् । सङ्घ र प्रदेशबाट स्थानीय तहमा जाने सामानीकरण अनुदानसहित सशर्त, विशेष र समपुरक अनुदानहरू छन् । नेपालको संविधानले वित्तीय अधिकार सहितको सङ्घीयताको परिकल्पना गरेको छ र केन्द्र सरकारले स्थानीय सरकारहरूलाई वित्तीय

अधिकार दिएको पनि छ । तर स्थानीय सरकारहरूले प्राप्त गर्ने वित्तीय स्रोतको अनुपात स्थानीय सरकारको आन्तरिक आम्दानीमा हुने वृद्धिको अनुपातका आधारमा थपघट हुने नीति सङ्घीय सरकारको भएकाले स्थानीय सरकारले पाउने वित्तीय अनुदान सम्बन्धित स्थानीय सरकारको आन्तरिक आयको आकारले निर्धारण गर्ने अवस्था छ । अथवा स्थानीय सरकारको आन्तरिक आम्दानी जुन अनुपातमा वृद्धि हुँदै जान्छ त्यही अनुपातमा अनुदान पनि वृद्धि हुँदै जाने प्रणाली छ ।

चित्र नं. ३.११.१ गाउँपालिकाको कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा

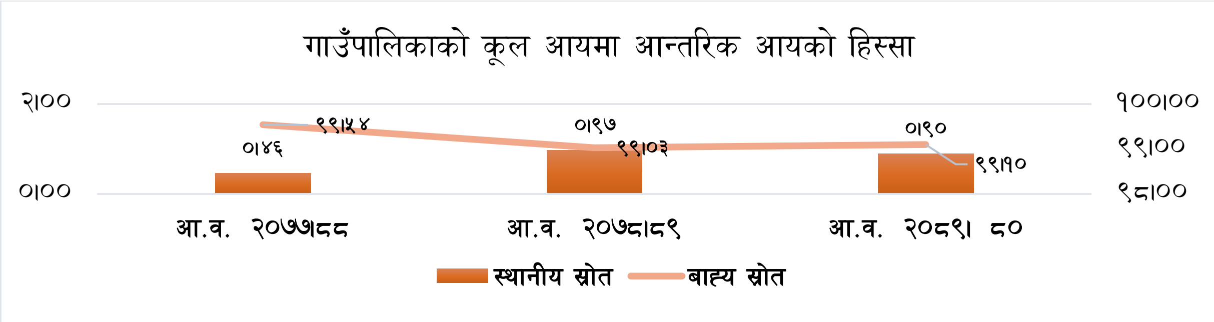

स्रोतः आर्थिक प्रशासन शाखा, भगवतीमाई गाउँपालिका

भगवतीमाई गाउँपालिकाको आन्तरिक आय सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँड र अनुदानको तुलनामा न्यून छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा भगवतीमाई गाउँपालिकाले कूल आयको ०.४६ प्रतिशत बजेट आन्तरिक स्रोतबाट जुटाएको थियो । गाउँपालिकाको आर्थिक प्रशासन शाखाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार आ. व. २०७७/७८ मा सङ्घ र प्रदेशबाट फरक फरक शीर्षकमा प्राप्त भएको अनुदान रु. ४७,९५,८७,०६० थियो । यसको ९८.७० प्रतिशत सङ्घ र प्रदेशबाट आएको थियो । आ. व. २०७८/७९ मा भगवतीमाई गाउँपालिकाको कूल आय रु. ४६,२४,८०,६९० पुगेको थियो । यसमा आन्तरिक आयको हिस्सा ०.९८ प्रतिशत मात्र छ ।

तालिका नं. ३.११.२ गत २ आ. व. को यथार्थ र चालु आ. व. को जेठ मसान्तसम्मको आन्तरिक आय

शीर्षक नं.	शीर्षक	आ. व. २०७८/७९ को यथार्थ	आ. व. २०७९/८० को यथार्थ	आ.व. २०८०/८१ को अनुमान
११३१३	सम्पती कर	२०,६४३.२०	३४,१०३.४४	१,००,०००.००
११३१४	भुमिकर/मालपोत	४,२५,१६८.९२	४,१४,४७६.७६	४,००,०००.००
११३१७	वहाल कर	१,८६,७३६.००	२,१८,२६६.	१,५०,०००.००
११३१७	वहाल विटौरी कर	०.००	०.००	५,०००.००
११३१७	सवारी साधन कर (साना सवारी)	०.००	०.००	५,०००.००
११३१७	कृषितथा पशुजन्य वस्तुको व्यावसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	१३,८००.००	१६,३००.००	५०,०००.००
११६३२	अखेटोपहारमा लाग्ने कर	०.००	०.००	२०,०००.००
११६९१	अन्य कर	२,५६,२०४.००	२,४५,७१२.००	२०,०००.००
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय	७,३२,०९७.००	७,४२,३००.००	८,००,०००.००

शीर्षक नं.	शीर्षक	आ. व. २०७८/७९ को यथार्थ	आ. व. २०७९/८० को यथार्थ	आ.व. २०८०/८१ को अनुमान
१४२११	कृषि उत्पादनको बिक्रीबाट प्राप्त रकम	०.००	०.००	५०,०००.००
१४२१२	सरकारी सम्पतीको बिक्रीबाट प्राप्त रकम	०.००	०.००	५,०००.००
१४२१३	अन्य बिक्रीबाट प्राप्त रकम	०.००	०.००	५०,०००.००
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	३,८४,६३३.५०	३०,५५०.००	५,००,०००.००
१४२२१	न्यायिक दस्तूर	०.००	३००.००	१०,०००.००
१४२२४	परीक्षा शुल्क	७,८००.००	३८,९००.००	२०,०००.००
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	२,०८,०००.००	१,५२,३७०.००	४,००,०००.००
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	३४,९३०.००	१८,२७९.००	५०,०००.००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	१,३८,६३०.००	४,५४,१४०.००	४,००,०००.००
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१,८३,६००.००	२,९४,०५०.००	२,००,०००.००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	४४,३००.००	७६,३००.००	५०,०००.००
१४२४९	अन्य दस्तुर	३१,८५५.००	१०५३७१	२०,०००.००
१४२५३	व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२०,०००.००	०.००	५०,०००.००
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय	०.००	०.००	०.००
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१,६३,०००.००	१२०.००	१०,०००.००
१४६११	व्यवसाय कर	०.००	०.००	१,००,०००.००
	आन्तरिक स्रोत	४८,५९,८८७.३७	२८,४१,५३८.२०	३९,६५,०००.००

स्रोतः आर्थिक प्रशासन शाखा, भगवतीमाई गाउँपालिका

परिच्छेद चारः आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि, पशुपन्छी तथा भूमि ब्यवस्था

४.१.१ वर्तमान अवस्था

भगवतीमाई गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र कृषिमा आधारीत छ । यस पालिकामा कृषि क्षेत्रको कूल ग्राहस्थ उत्पादन रु १४ करोड छ । कृषि भूमिको उत्पादकत्व ७६० के. जि. प्रति रोपनी छ । वार्षिक २ पटकसम्म वालीमा रासायनिक मल प्रयोग गर्ने ११.७१ प्रतिशत र ३ पटकसम्म प्रयेग गर्ने औसतमा ७.७१ प्रतिशत छन् । प्राङ्गारिक बालीको उत्पादनको अनुपात ७८.२९ प्रतिशत छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा पशुपालक कृषक समुहहरु १८१ छन् ।

यस पालिकाको मुख्य खाद्यन्नमा धान, मकै, कोदो, गहुँ र आलु पर्दछन् । कृषि उपजको भण्डारणका लागि चिस्यान केन्द्र, वेस्तडामा छ । आउँदा वर्षहरूमा थप सामुदायिक भण्डारण केन्द्र सञ्चालन गर्ने लक्ष्य गाउँपालिकाले लिएको छ । गाउँपालिकाले भूमिको उत्पादकत्व बढाई कृषि बाली तथा खाद्यान्नको माग पूरा गर्ने वातावरणको निर्माण गर्ने, कृषि उत्पादनको आयात प्रतिस्थापन गर्ने, सामुदायिक भण्डारण केन्द्रको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, सिँचाइ सुविधाको विस्तार लगायतका कार्यहरू गर्नु आवश्यक छ ।

४.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

कृषक समूहको प्रवर्द्धन, महिला एवं दलित कृषक समूहको गठन, पशुपालक समूहको गठन, कृषि र पशुपालन फर्म दर्ता, युवा लक्षित व्यावसायिक कृषि कार्यक्रम, कृषि तथा पशुसेवा प्रसारको पहुँचमा वृद्धि, कृषि र पशुपालन पकेट विकास कार्यक्रम, भूमिमा प्राङ्गारिक मलको प्रयोगमा जोड लगायतका गतिविधि मार्फत यस गाउँपालिकाले कृषि क्षेत्रको विकासका लागि प्रयास गरिरहेको भएता पनि कृषि कार्य घाटामा भएको तथ्यले वर्तमान कृषि तथा पशुजन्य उपजले भगवतीमाई गाउँपालिका वासीको माग धान्न नसकेको अवस्थालाई देखाउँछ । सिँचाइ पुर्याउन सकिने २९.७५ प्रतिशत जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुऱ्याउन सकिएको छैन । कृषि समस्याहरुमा पर्याप्त दक्ष जनशक्ति नहुनु, आधुनिक कृषि औजार वा प्रविधि अभाव, युवा जनशक्ति पलायन, मानिसको बढ्दो शहर केन्दित बसाई-सराइ, सिँचाइ सुविधाको अभाव र वित्तीय स्रोतमा कृषकको सहज नहुनु, परम्परागत कृषि प्रणाली आदि समस्याहरु विद्यमान छन् ।

हाटबजारको विस्तार एवं आधुनिकीकरण गर्नु, सिँचाइ सुविधाको विस्तार गरी कृषि उत्पादकत्व बढाउनु, सहकारीको लगानी उत्पादनशील क्षेत्रमा बढाउनु, भण्डारण केन्द्रको स्थापना र व्यवस्थापन गर्नु, कृषि क्षेत्रमा लगानी बढाउनु र युवाहरुलाई यही सम्भव छ भन्ने विश्वास जगाउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

४.१.३ सम्भावना र अवसर

कृषि योग्य भूमीको उपलब्धताले कृषिमा व्यवासायीकरण, फलफूल र तरकारी पकेट विकास गर्न सकिने, भगवतीमाई गाउँपालिकामा मध्यपहाडी (पुष्पलाल) लोकमार्ग र यससँग अरु सडक सञ्चालहरु जोडिएकाले आर्थिक गतिविधिहरु बढेको देखिन्छ । कृषि तथा पशु प्राविधिक कार्यक्रमलाई गाउँपालिकाले प्राथमिकता दिइनु, पशुपन्छी विकासमा सुधार हुँदै जानु, युवा लक्षित व्यवसायिक कृषि कार्यक्रमबाट युवा लाभान्वित हुनु, कृषि तथा पशु फर्मको विस्तार हुनु, कृषि केन्द्रित सहकारी गतिविधि बढ्दै जानु, भू-उपयोग योजना तर्जुमा हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

४.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

क) लक्ष्य

स्वस्थ्य कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन बढाई खाद्य आत्मनिर्भर गाउँपालिका बनाउने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. स्थानीय प्रविधिमा आधारित प्राङ्गारिक कृषि, बहुवर्षे बाली र कृषि पूर्वाधार थप्नु ।
२. कृषिभूमिको वर्गीकरण गरी प्राकृतिक क्षमताका आधारमा बाली प्राथमिकता तोक्नु ।
३. पशुपन्छि र मत्स्यपालक कृषकहरूलाई व्यवसायिक प्रोत्साहन गर्नु ।
४. सहकारीका माध्यमबाट पोषणयुक्त कृषि उपज उत्पादनमा प्रोत्साहन गर्नु ।

ग) राणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. प्राङ्गारिक खेतीको विस्तार गर्ने ।	१. प्राङ्गारिक मल उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरिने छ । २. पोषणयुक्त कृषि उपजको सहज आपूर्तिको व्यवस्था मिलाइने छ ।
२. कृषि भूमिको उत्पादकत्वका आधारमा भूमिको वर्गीकरण गर्ने ।	१. भूमिको स्तरीकरण गरी भूमिको स्तर अनुसारका बालीनाली लगाउने व्यवस्था मिलाइने छ । २. कृषि एवं पशुविकास क्षेत्रको व्यवसायीकरण, विविधिकरण एवं यान्त्रीकीकरणका लागि आवश्यक कृषि प्राविधिकको व्यवस्था गरिने छ । ३. उच्चमूल्य वनस्पतिहरू (रैथाने र बाह्य) को प्रवर्द्धन गरिने छ ।
३. कृषि सहकारीको लगानी वृद्धि गरी कृषि, पशुपन्छि उत्पादनलाई बढावा दिने ।	१. कृषि सहकारीको ऋण प्रवाह विस्तार गरी कृषि व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गरिने छ । २. पशुपालन प्रवर्द्धनका लागि सहकारीलाई प्रोत्साहन गरिने छ । ३. विभिन्न पन्छि व्यवसायको संभावनाहरू खोजी गरी उत्पादनमा लगानी बढाइने छ ।

घ)	मुख्य कार्यक्रम आयोजना र कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको विनियोजन)

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	कृषि, पशुपन्छी तथा भूमि व्यवस्था	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
४.१.८.१	न्यूनतम समर्थन मूल्यसहितको खाद्य तथा तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रम	३६।२	३	३	३.५.१	P1
४.१.८.२	सुरक्षित खाद्य र पोषण आपूर्तिका लागि पर्यावरण मैत्री कृषि कार्यक्रम	३६।२	३	३	३.५.६	P1
४.१.८.३	दिगो र व्यवसायिक पशु उत्पादनका लागि अनुदानसहितको पशु नश्ल, गोठ सुधार र आहारा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५।४	३	३	३.५.१	P1
४.१.८.४	साना किसान र न्यून आय भएका परिवारहरूका लागि उन्नत कृषि साधनमा पहुँच परियोजना	२५।४	३	३	३.५.१	P3
४.१.८.५	बाली जोखिम न्यूनीकरण, आकस्मिक बाली संरक्षण र रोग नियन्त्रणका लागि कृषि एम्बुलेन्स कार्यक्रम	२५।४	३	३	३.५.३	P1
४.१.८.६	स्थानीय विशिष्टीकृत जलवायु र बातावरणसँग सन्तुलित बाली पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रम	२५।४	३	३	३.५.१	P2
४.१.८.७	औधोगिक बाली (अलैंची, अम्लिसो, काजु, कोको, चिउरी, हाडेबदाम, ओखर, सुन्तला, जुनार, ,अनार) विकास सहजीकरण कार्यक्रम	२५।४	३	३	३.५.५	P2
४.१.८.८	कृषकहरुको कृषि सीप हस्तान्तरणका लागि प्रयोगात्मक माटो परिक्षण, कृषि सम्मान, कृषि अवलोकन मार्फत कृषक क्षमता विकास ।	२५।४	३	३	३.५.१	P3
४.१.८.९	वडा स्तरमा कोल्ड स्टोर (आधुनिक र परम्परागत दुबै), पशु उपचारका लागि ट्रभिज,	२५।४	३	३	३.५.५	P2

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	कृषि, पशुपन्छी तथा भूमि ब्यवस्था	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	डिपिङ्ग ट्याङ्क र अन्य पुर्वाधार निर्माण ।					

४.१.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका

आवधिक योजनाको मध्यावधिमा कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. १६ करोड र अन्त्यमा १७ करोड पुग्नेअपेक्षा गरिएको छ । कृषि भूमिको उत्पादकत्व योजनाको अन्त्यमा ०.२५७ मे. ट. प्रति रोपनी पुग्छ । पशुपन्छि विमा १५.५ प्रतिशत पुग्नेछ । थप विवरण अनुसुची ४ मा राखिएको छ ।

४.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

कृषि क्षेत्रमा लगानी हुने स्रोत सुनिश्चत हुने अपेक्षा गरिएको र योजना अवधीमा कार्यान्वयन हुने परियेजनाहरु प्रभावकारी बनाउँन सरोकारवाला सबैबाट रचनात्मक सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

४.२ उद्योग, ब्यापार र आपूर्ति ब्यवस्था

४.२.१ वर्तमान अवस्था

विविध प्रकारको माटो, हावापानी भएकाले तहगत कृषि तथा वन पैदावार उद्योग, बजार विकास गर्न सकिने अवस्था छ । उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति प्रणालीको विकास सहज नभए पनि पूर्वाधार विकाससँगै उल्लेख्य प्रगति भएको छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा उद्योग, वाणिज्य र व्यापार क्षेत्रको विकासले विस्तारै गति लिँदैछ । आवधिक योजना निर्माणको समयावधिसम्म मझौला र ठूला उद्योगहरू सञ्चालनमा आउन सकेका छैनन् । यस गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा साना र मझौला उद्योग सञ्चालनमा छन् । विशेष गरी ढुङ्गा खानी सामान्य अवस्थामा चलिरहेको छ । सबै प्रकारका गरी हालसम्म १६५ वटा व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका छन् ।

भगवतीमाई गाउँपालिकामा स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित लघु उद्योगहरू स्थापना हुनु, आर्थिक इकाइ स्थापना हुनु, कृषि उपज भण्डारणका लागि कमसेकम एउटा मात्र भण्डारण केन्द्रको व्यवस्था गर्नु, कृषक समूह गठन हुनु, सडक निर्माण प्राथमिकता र विद्युतको आपूर्तिले यस क्षेत्रको विकासका लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना भएको छ । यद्यपि स्थापित औद्योगिक क्षेत्रको स्तरोन्नति गरी उद्योग व्यवसायको दिगो विकास गरी वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्तिको सुनिश्चित गर्न विशेष योजनाका साथ अघि बढ्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

४.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

पर्याप्त व्यावसायिक दक्ष जनशक्तिको अभाव, भौतिक पूर्वाधारको विकासको अभावमा गाउँपालिकाका सबै स्थानमा सहज आपूर्तिको व्यवस्था नहुनु, वस्तु भण्डारण स्थलको उत्तम व्यवस्थापन नहुनु, औद्योगिक लगानी आकर्षण गर्न नसक्नु, न्यून ग्रामीण वचत तथा लगानी, कतिपय व्यवसायहरू दर्ता नै नभइ सञ्चालन हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

पर्याप्त मात्रामा लगानी भित्र्याउनु, शीतभण्डारको व्यवस्था गर्नु, दक्ष युवा पलायन रोक्नु, खानी उत्खनन गर्नु, क्रसर उद्योगको व्यवस्थापन गर्नु, साना तथा मझौता उद्योगको स्थापना र सञ्चालन हुने वातावरणको विकास गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

४.२.३ सम्भावना तथा अवसर

स्लेट उद्योग, मसला उद्योग, जडिबुटी तथा फर्निचर उद्योग स्थापना गर्न सकिनु, साना व्यापारिक केन्द्रको विकास गर्नु सकिनु आदि प्रमुख सम्भावनाहरु हुन भने दक्ष औद्योगिक जनशक्ति उत्पादन सङ्ख्यामा वृद्धि हुँदै जानु, पूर्वाधार क्षेत्रको विकासले गति लिनु, युवा तथा महिलामा औद्योगिक र व्यवसायिक क्रियाकलापमा सक्रियता बढ्दै जानु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

४.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

क) लक्ष्यः वाणिज्य तथा ब्यापारको प्रवर्द्धन गर्ने

ख) उद्देश्यहरु

१. उद्योग स्थापनाका लागि लगानी मैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु ।
२. सहज व्यापारिक क्रियाकलाप विस्तारका लागि भौतिक पूर्वाधारको विस्तार तथा विकास गर्नु ।
३. पारदर्शी मूल्यमा वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति सुनिश्चित गर्नु ।
४. स्वतन्त्र बजार प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. स्थानीयमा वचत गर्ने प्रवृत्तिको विकास गरी लगानी अभिवृद्धि गर्ने ।	१. स्थानीयको लगानी आकर्षणका लागि विविध योजना तथा स्किमहरू बनाई लागु गरिने छ । २. औद्योगिक क्षेत्रको स्तरोन्नति विकास गरिने छ ।
२. औद्योगिक उत्पादनका बजारीकरणका लागि पूर्वाधारको विकास गर्ने ।	१. स्थानीय स्रोतको उत्तम प्रयोगमार्फत् औद्योगिक विकास गरिने छ । २. खानी उत्खनन मार्फत गाउँपालिकाको आय वृद्धि गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
३.आवश्यक उपभोग्य सामग्रीको निरन्तर उपलब्धताका लागि पारदर्शी आपूर्ति प्रणाली सुनिश्चित गर्ने ।	१. उपभोक्ता अधिकारको संरक्षणकालागि पारदर्शी आपूर्ति प्रणाली विकास गरिने छ । २. कालोबजारी तथा मिसावट लगायतका गलत व्यापारिक क्रियाकलापको अन्त्य गरिने छ ।

घ) मुख्य कार्यक्रम आयोजना र कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको विनियोजन)

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकत ा
	उद्योग, ब्यापार र आपूर्ति ब्यवस्था	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.क ो र. सं.नं.	
४.२.८.१	स्थानीय स्रोत परिचालनको लागि (दुना, टपरी, अचार, बाँसका सामग्री, स्लेट कटिङ) सीप तथा प्रविधि हस्तान्तरण परियोजना	३६।२	३	३	३.५.३	P1
४.२.८.२	स्थानीय स्रोतमा आधारित व्यवसाय विकासकालागि व्यवसायियक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	३६।२	३	३	३.५.३	P1
४.२.८.३	गाँउपालिकाको समन्वयमा स्थानीय लगानी कर्ता वजार र आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	२५।४	३	३	३.५.१६	P2
४.२.८. ४	औद्योगिक वा व्यवसायिक बाली (सुन्तला, कागती, काफल, जुनार आदि) को सीप हस्तान्तरण, भण्डारण, शीतगृह र बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५।४	३	३	३.५.८	P3

४.२.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका

यस गाँउपालिकामा अपेक्षित समयमा स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना हुनेछ । स्थानीय उद्योग नीति निर्माण गरी लगानीको वातावरण सिर्जना भएको हुने छ ।

४.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

अन्तरिक र बाह्य लगानीको वातावरण सहज बनाउँन गाउँपालिका, प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारबाट समायोजित प्रयास हुने छ र उद्यमशीलता विकासका लागि स्थानीय वस्तु परिचालन गर्न प्रभावकारी वातावरण बन्ने छ ।

४.३ श्रम तथा रोजगारी

४.३.१ वर्तमान अवस्था

भगवतीमाई गाउँपालिकामा प्रशस्त उद्योग तथा व्यवसायको प्रर्वद्धन गरी श्रम तथा रोजगारी सिर्जना गर्ने प्रयास गरिएको छ । प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, श्रम रोजगार बैंक कार्यक्रम, युवालाई स्वरोजगारमुखी सीप प्रदान गर्ने, सीपमूलक लघु उद्यम कार्यक्रम, उद्यमशीलता विकासका लागि पूँजी र प्रविधिको हस्तान्तरण, आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा युवा तथा महिला संलग्नतालाई प्रोत्साहन आदि आय आर्जन तथा रोजगारी अभिवृद्धिका लागि पालिकाले गरिएका केही प्रशंसनीय कार्यहरू हुन् ।

गाउँपालिकामा सुचिकृत वेरोजगार जनशक्ति १५२१ छन् । विदेशमा रहेका महिलाहरूको सङ्ख्या ५० छ भने यस गाउँपालिकामा रहेका रोजगार महिलाहरूको सङ्ख्या २५६ जना छन् । विदेशबाट फर्किएका महिलाहरूको सङ्ख्या १९ छ । उद्यमशील, सिपमुक्त जनशक्ति उत्पादन ५३५ छन् । पूर्वाधार विकास, सिकर्मी, डकर्मी, साना व्यवसाय आदि क्षेत्रमा पालिकाभित्रै रोजगारीका अवसर उपलब्ध छन् तर गाउँपालिकामा अझै पनि बालश्रमका घटनाहरू छन् । पर्यटन, वन, पशु विकासजस्ता स्थानीय क्षमताका क्षेत्रहरूमा हुने अवसरको पूर्ण पहिचान गरी प्रयोग गर्नु आवश्यक छ ।

४.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

समृद्ध गाउँपालिकाको निर्माणका विविध किसिमका प्रयासहरू गरिएको भएता पनि युवा विदेश पलायन हुनु, बेरोजगार युवाको सङ्ख्या बढ्दै जानु, पुरुष सँगसँगै महिलाको पनि वैदेशिक रोजगारीमा जाने क्रम बढ्नु, अधिक रोजगारी सिर्जना गर्ने उद्योगको सङ्ख्या न्यून हुनु, दक्ष जनशक्तिको अभावमा पर्याप्त स्थानीय स्वरोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न नसक्नुजस्ता प्रमुख समस्याहरू छन् ।

सबै वर्ग र जातिलाई नियमित रोजगारीको सुनिश्चित गर्नु, श्रम संस्कृतिको विकास गर्नु, सबै आर्थिक क्षेत्रको सन्तुलित विकास गर्नु, आयमूलक र उद्यममूलक क्षेत्रमा अनुदान एवं ऋणको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

४.३.३ सम्भावना र अवसर

किशोर किशोरीलाई विद्यालयस्तरमै व्यवसायिक ज्ञान दिने व्यावहारिक प्रयासको गाउँपालिकाबाट थालनी हुनु, स्वरोजगारमुखी सिपको व्यवस्था, व्यवसायिक क्रियाकलापमा वृद्धि, शैक्षिक गुणस्तर वृद्धिको प्रयास, प्राविधिक शिक्षाको थालनी, सहकारीमा स्थानीयको बढ्दो पहुँच यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

४.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम र आयोजना

क) लक्ष्यः दक्ष र सक्षम श्रमशक्तिको निर्माण गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरु

१. औद्योगिक क्षेत्रको विस्तार गरी स्थानीय स्तरमै रोजगारीको सिर्जना गर्नु ।
२. गुणस्तरीय शिक्षाको व्यवस्था गरी सिपयुक्त श्रमिकको निर्माण गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. सबै वडामा औद्योगिक क्षेत्रको विकास गरी रोजगारीको सिर्जना गर्ने ।	१. औद्योगिक क्षेत्रको निर्माणका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गरिने छ । २. व्यवसायिक गतिविधिलाई बढावा दिन सहुलियत ऋणको व्यवस्था मिलाइने छ । ३. श्रमप्रधान उद्योग तथा विकास निर्माणका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिइने छ ।
२. विद्यालय तथा प्राविधिक शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने ।	१. युवा तथा स्थानीयलाई स्वरोजगारीका लागि पर्याप्त तालिमको व्यवस्था गरिने छ । २. प्राविधिक शिक्षाको पहुँच विस्तार गरी प्राविधिक जनशक्तिको निर्माण गरिने छ ।

घ) मुख्य कार्यक्रम आयोजना र कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको विनियोजन)

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	श्रम तथा रोजगारी	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
४.३.८.१	साना किसान तथा न्यून आय भएका नागरिकहरूका लागि आंशिक रोजगार कार्यक्रम	३३।१	२	२	३.५.३	P1
४.३.८.२	स्थानीय उत्पादन लक्षित मूल्य शृङ्खला प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३३।२	२	२	३.५.८	P3

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	श्रम तथा रोजगारी	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
४.३.८.३	पालिकास्तरको श्रम सहकारी (Labor Bank) मार्फत् श्रम परिचालन कार्यक्रम	३४।१	२	२	३.५.३	P1
४.३.८.४	गाँउपालिकाबाट श्रमका लागि बाहिरिने युवाहरूका लागि (स्वदेश विदेश दुवै) सुरक्षित आप्रवासन (Safer Migration) कार्यक्रम	३४।१	२	२	३.५.३	P2
४.३.८.५	टोल, वडा र पालिकास्तरको कृषि सञ्जालीकरण (कृषि उपज सङ्कलन, कृषि साधन वितरण बाली परीक्षण स्थल निर्माण) परियोजना	३३।२	२	२	३.५.१	P1

४.३.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा युवा बेरोजगारको सङ्ख्या घटेर ५० प्रतिशतमा सीमित हुनेछ । बालश्रमको अन्त्य हुनेछ । महिला श्रम सहभागिता दर ४५ प्रतिशत पुग्नेछ । शोषणरहित श्रम गर्ने वातावरण बन्नेछ ।

४.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

प्रधानमन्त्री तथा मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम मार्फत सिर्जना हुने रोजगारीका अवसरहरुको सङ्ख्या बढ्दै जाने र गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका विकास कार्यक्रमहरुबाट पनि उल्लेख्य रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

४.४ वित्तीय व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण

४.४.१ वर्तमान अवस्था

बैंक, वित्तीय संस्था र सहकारी आर्थिक क्रियाकलापलाई बढावा दिई आय आर्जनको अवसर सिर्जना गर्ने भरपर्दा माध्यम हुन् । भगवतीमाई गाउँपालिकामा सबै प्रकारका व्यवसायहरू १६५ वटा छन् । पशु पालक कृषक समूहहरू १८१ वटा छन् । यस्ता समूहहरूबाट हुने वित्तीय करोवारको परिमाण थाहा हुन

नसके पनि स्थानीय समुदायमा यसले स्पष्ट आकार लिएको छ । बैंक तथा सहकारीको सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायमा पहुँच पुऱ्याउनका लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

४.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

स्थानीय समुदायको वित्तीय पहुँच बढेको भए पनि कृषि, पशुपालन, कृषि तथा स्थानीय स्रोतमा आधारित व्यवसायमा जाने लगानी प्रभावकारी नहुनु, कृषक, बचत तथा महिला समूहले गाउँपालिकामा बचतको विकास तथा लगानी प्रवर्द्धनमा भूमिका निर्वाह गर्न नसक्नु, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्रमा वित्तीय पहुँच विस्तार गर्न नसकिनु, सहकारी क्षेत्रलाई कृषि र अन्य आय-आर्जनका क्षेत्रमा परिचालन गर्न नसकिनु, सहकारी संस्थाको नियमित अनुगमन, नियमन र परिचालन गर्न नसकिनु, वित्तीय साक्षरताको कमी हुनु प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

वित्तीय लगानीको सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु, स्थानीय सहकारीलाई व्यवस्थित गर्नु, पिछडिएका वर्गमा वित्तीय पहुँच बढाउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

४.४.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकामा स्थानीय नीति तथा नियम निर्माणको चरणमा हुनु, स्थानीय सङ्घसंस्थाको क्षमता विकास हुनु, उद्योग तथा व्यवसायको आकार बढ्नु, कृषि क्रियाकलापमा वृद्धि हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

४.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः गाउँपालिकामा वित्तीय गतिविधि विस्तार गर्ने ।

ख) उद्देश्य

१. गाउँपालिकाका सबै वडामा वित्तीय संस्थाको पहुँच विस्तार गर्नु ।
२. गाउँपालिकामा बचत तथा लगानी वृद्धिको वातावरण सिर्जना गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. सबै वडामा औपचारिक वित्तीय सेवा विस्तार गर्न प्रेरित गर्ने ।	१. गाउँपालिकाका सबै वडामा वित्तीय सुविधाको विस्तार गरिने छ । २. स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण गर्न गाउँपालीका-समुदाय साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । ३. सहकारीको पहुँच परिवार सङख्या बढाइने छ ।
२. गाउँपालिका बासी माझ बचत प्रवृत्तिको विकास गरी लगानी प्रवर्द्धन गर्ने ।	१. वित्तीय साक्षरता अभियान सञ्चालन गरी गाउँपालिका वासीमाझ बैंक, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाको महत्वबारे चेतना वृद्धि गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
	२. सहकारी तथा बैंकिङ ज्ञानको प्रसार गरिने छ । ३. बचत प्रवृत्तिको विकासका लागि स्थानीय महिला तथा कृषक समूहलाई परिचालन गरिने छ ।

घ) मुख्य कार्यक्रम आयोजना र कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको विनियोजन)

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वित्तीय ब्यवस्था, सहकारी तथा गरिवि निवारण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
४.४.८.१	गाउँपालिका क्षेत्रमा सञ्चालनमा रहेका सबै प्रकारका वित्तीय संस्था तथा समूहहरूलाई पालिकाले तोकेको मापदण्डभित्र राखी नियमित गर्ने कार्यक्रम	१८	९	९	३.५.१७	P1
४.४.८.२	स्थानीय स्रोत परिचालन, रोजगारी सिर्जना र सहकारितामा आधारित आय आर्जन कार्यक्रम	१८	९	९	३.५.१७	P2
४.४.८.३	गाउँपालिका र वित्तीय संस्थाको साझेदारीमा लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.१७	P1
४.४८.४	विपन्नसँग सहकारी परियोजना	३७	१	१	३.५.१७	P3

४.४.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका

योजनाको अन्त्यमा रु. ३५ करोड निक्षेप सङ्कलन तथा रु. २६ करोड ऋण परिचालन हुनेछ । थप ३५ वटा कृषि सहकारी तथा ४० वटा महिला सहकारीको स्थापना हुनेछ । सहकारीताको माध्यमबाट उद्यम ब्यवसाय प्रवर्द्धन भएको हुनेछ ।

४.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रमहरुमा नागरिकहरुको उत्साह प्रद सहभागिता रहने र सहकारीताको ढाँचामा वस्तु तथा सेवा ब्यापारको सस्थागत विकास हुँदैजाने अपेक्षा गरिएको छ । भगवतीमाई गाउँपालिका कार्यक्षेत्र रहने गरी सञ्चालनमा अएका सङ्घसंस्थाहरुले स्थानीय वित्त सञ्चालनमा रचनात्मक सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएकोछ ।

४.५ पर्यटन र स्थानीय सम्पदा

४.५.१ वर्तमान अवस्था

स्थानीय अर्थतन्त्र जनजीविका, रोजगारी, जीवनशैली आदिमा पर्यटन गतिविधिले प्रत्यक्ष असर पार्छ (विटन, २००६) । पर्यटनले स्थानीय समुदायलाई पूर्वाधार निमार्ण, वातावरण सरक्षण, महिला सशक्तीकरण, स्रोत पहिचानजस्ता कार्यमा लाग्न अभिप्रेरित र जिम्मेबार बनाउने गर्छ (टेफलर र साफले, २००९) । भगवतीमाई गाउँपालिकामा केही सानाठूला खोला, विभिन्न रमणीय स्थलहरू, पार्क, मठ-मन्दिर आदि स्रोतहरुको पालिका-स्थानीय समुदायले पूर्ण उपभोग गरी थप अवसरहरू सिर्जना गर्न सकेका छैनन् ।

पर्यटनको प्रवर्द्धन गरी समुदायमा आय आर्जन तथा रोजगारीको सिर्जना गर्न सकिन्छ तर गाउँपालिकामा पर्यटन क्षेत्रको व्यवस्थित विकास हुन नसकेकाले पर्यटन क्षेत्रबाट गाउँपालिकावासीले खासै लाभ लिन सकेका छैनन् । सार्वजनिक स्थल, मठ-मन्दिरले चर्चेको जमिन, जात्रा, पर्व र मनोरञ्जनमा प्रयोग हुँदै आएका खाली ठाउँ, सुरक्षित वनक्षेत्र जस्ता सामुदायिक प्रयोजनमा आउन सक्ने स्थलहरू छन् तर यस्ता ठाउँहरू पर्यटन प्रयोजनमा आएका छैनन् ।

४.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा पर्यटन सूचना केन्द्रको व्यवस्था नहुनु, गाउँपालिकामा भएका पार्क तथा रमणीय स्थलहरूको उचित व्यवस्थापन नहुनु, धार्मिक पर्यटनको प्रवर्द्धन हुन नसक्नु, पर्यटकीय स्थलको प्रचार-प्रसारमा कमी हुनु, ट्रेकिङ स्थलको निर्माण नहुनुजस्ता समस्याको समाधान गरी उपलब्ध प्राकृतिक एवं सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षणमार्फत् पर्यटनलक्षित आर्थिक क्रियाकलाप वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

यहाँको पर्यटन ब्यवसायले आकार लिनु पर्ने समय आइसकेको छ तर पर्यटन क्षेत्रमा दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गर्नु, पर्यटन क्षेत्रमा लगानी बढाउनु, पर्यटकीय स्थलको स्तरोन्नति गर्नु, आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू रहेका छन् ।

४.५.३ सम्भावना तथा अवसर

धार्मिक स्थलहरुको प्रचुरता, सांस्कृतिक समूहहरूको सक्रियता, धार्मिक संस्थाहरूको संगठनात्मक प्रवर्द्धन, परम्परागत तथा सांस्कृतिक समूह गठन, सूचना प्रविधिको विकासक्रमले धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धनको सम्भावनालाई दर्शाउँदछ । अन्य गाउँपालिकासँगै जोडिएका सडकहरु र अन्तर जिल्ला समेत जोएिको मध्यपहाडि लोकमार्गले गर्दा पर्यटकीय स्थलको निर्माण गरी भगवतीमाई गाउँपालिकालाई समृद्ध गर्नु पर्दछ भन्ने भावनाको विकास हुनु यस क्षेत्रका लागि अवसर हो ।

४.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः पर्यटनको विकास गरी ग्रामीण अर्थतन्त्र सुदृढ गराउने ।

ख)	उद्देश्य

१.	पर्यटन पूर्वाधारको निर्माण गरी पर्यटक आकर्षण गर्नु ।
२.	पर्यटन प्रवर्द्धनमार्फत् रोजगारी सिर्जना गर्नु ।

ग)	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. पर्यटन स्थललाई आकर्षक बनाउन आवश्यक शैक्षिक, सांस्कृतिक तथा भौतिक पूर्वाधारको विकास निर्माण गर्ने ।	१. स्मरण योग्य पर्यटकीय गन्तव्यका लागि ट्रेकिङ रुट लगायतका पूर्वाधारको विकास गरिने छ । २. सम्भावित धार्मिक पर्यटन स्थलको स्तरोन्नति गरिने छ । ३. दक्ष शैक्षिक जनशक्ति उत्पादन गरी स्तरीय पर्यटन सेवाको विस्तार गरिने छ ।
२. धार्मिक एवं प्राकृतिक पर्यटनको विकास मार्फत् रोजगारीको सिर्जना गर्ने ।	१. वनसम्पदाको संरक्षण मार्फत् पर्यटन क्षेत्रको विस्तार गरिने छ । २. प्राचीन सम्पदा संरक्षण गरी पर्यटनको प्रवर्द्धन गरिने छ ।

घ)	मुख्य कार्यक्रम आयोजना र कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको विनियोजन)

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वित्तीय व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवि निवारण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा.ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
४.५.८.१	भगवतीमाई गाउँपालिकाको अन्तरपालिका आतिथ्य परियोजना (अतिथि सत्कार) कार्यक्रम	३७१	५	५	३.५.११	P2
४.५.८.२	एक वडा एक सांस्कृतिक क्लव (स्थानीय परिकार, बाद्यवादनका सामग्री, पोसाक, औजार, हाते सामान उत्पादन) कार्यक्रम	३७१	५	५	३.५.३	P2
४.५.८.३	जैविक विविधता र भु-सौन्दर्यीकरण (प्राकृतिक उधान मनोरञ्जन स्थल, सांस्कृतिक पूर्वाधार) परियोजना	३७१	५	५	३.५.१३	P3
४.५.८.४	पर्यटनका दृष्टिले ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक	३७१	५	५	३.५.१३	P1

आर्थिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वित्तीय व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवि निवारण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	स्थलहरूले संरक्षण र विकास कार्यक्रम					
४.५.८.५	पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम	३७१	५	५	३.५.१३	P1
४.५.८.६	गाउँपालिकाको होटेल, यातायात, सांस्कृतिक समूह, कला साहित्य, सञ्चार, शिक्षण संस्था सवलीकरण सञ्जालीकरण कार्यक्रम	३७१	५	५	३.५.११	P1

४.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा थप १ वटा होमस्टेको स्थापना हुनेछ । मन्दिर, गुफा तथा प्राकृतिक क्षेत्रको संरक्षण हुनेछ । पर्यटन स्थलको विकास तथा निर्माण गरी पर्यटन क्षेत्रको सम्बर्दनमा जनसहभागिता जुटाउन सकेमा गरिबीको अन्त्य गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा टेवा पुग्नेछ ।

४.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

सम्भावना बोकेका धार्मिक वा पर्यटकीय स्थलको स्तरोन्नति गर्न सरोकारवाला पक्षहरुको सिर्जनात्मक सहयोग प्राप्त हुने छ र पर्यटन विकासका लागि आवश्यक पर्ने दक्ष शैक्षिक जनशक्ति उत्पादन गरी परिचालन गर्ने वातावरण बन्नेछ ।

परिच्छेद पाँचः सामाजिक क्षेत्र

५.१ शिक्षा

५.१.१ वर्तमान अवस्था

शिक्षा, सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणको प्रमुख माध्यम हो । शिक्षाले मानवीय क्षमता अभिवृद्धि गरी जीवनपद्धतिलाई उत्कृष्ट बनाउन सहयोग गर्दछ । गुणस्तरीय जीवनयापनको आधार पनि शिक्षा नै हो । भगवतीमाई गाउँपालिकाले सीमित स्रोत साधनका वाबजुत शिक्षा विकासमा यथासक्य प्रयास गरेको छ । फलस्वरूप गाउँपालिकाको साक्षरता दर उच्च छ । पालिकामा माध्यमिक तथा निम्न माध्यमिक विद्यालय रहेका, गाउँपालिकाका कतिपय विद्यालयमा कम्प्यूटर ल्याव र विज्ञान ल्यावको समेत व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यालयको सुदृढीकरणका लागि विद्यालय सबलीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा भएका कूल विद्यालयमध्ये जम्मा ५३.५७ प्रतिशत विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा छ भने बालमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गरिएका विद्यालयको सङ्ख्या ६ छ । कक्षा १ देखि निरन्तर कक्षा ८ सम्म पूरा गर्ने विद्यार्थीको दर ६३.५७ प्रतिशत छ । मध्यकालीन लक्ष्य अनुसार यो दर ३४.२३ प्रतिशत पुग्ने छ । माध्यमिक तहको शैक्षिक जनशक्तिमा महिलाको सहभागिता दर ७.१४ प्रतिशत छ । गाउँपालिकामा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको सुरुवात गरी व्यवसायिक शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

भगवतीमाई गाउँपालिकामा किशोर-किशोरीहरूलाई लक्षित गरी सञ्चालन गरिएका शिक्षाका विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् भने गाउँपालिकाको साक्षरता दर ४३.६९ प्रतिशत छ । आधारभूत तहको खुद भर्नादर ७० प्रतिशत छ भने माध्यमिक तहको खुद भर्नादर ६२.८६ प्रतिशत छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा उच्च शिक्षाका लागि एउटा पनि क्याम्पस छैन भने माध्यमिक विद्यालय ८ वटा र बालमैत्री शौचालय भएको विद्यालय सङ्ख्या १ वटा छ।

५.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

कम्प्युटर ल्याब तथा विज्ञान ल्याब एवम् पुस्तकालय भएको विद्यालयको कमी हुनु, गाउँपाालिकामा विपन्न वर्ग, बालबालिका एवम् युवा तथा महिलाको क्षमता विकासका लागि ठोस दीर्घकालीन योजना नबन्नु, सामुदायिक विद्यालयको कमजोर शैक्षिक गुणस्तर रहनु, विद्यार्थीका लागि आवश्यक आधारभूत सुविधाको विद्यालयमा उपलब्धता नहुनु, अझै पनि सबै विद्यालयमा बाल एवम् अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको निर्माण नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । विद्यालय नगएका बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा समाहित गर्नु, आधुनिक शिक्षण विधिलाई प्रयोगमा ल्याउनु, आवश्यक विद्यालय पूर्वाधारको निर्माण गर्नु, दक्ष युवा जनशक्तिको उत्पादन गर्नु, उच्च शिक्षा प्राप्त जनशक्तिको सङ्ख्या वृद्धि गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.१.३ सम्भावना र अवसर

वैकल्पिक शिक्षा प्रवर्द्धनका लागि गाउँपालिकाले वैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीको सिकाइ सहजीकरण निर्देशिका, २०७५ तयार गरिनु, विविध प्राविधिक शिक्षालयको स्थापना हुनु, विद्यालय सवलीकरण कार्यक्रमको सञ्चालन हुनु, शिक्षक-शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिमको व्यवस्था हुनु, अपाङ्गता भएका विद्यालय उमेरका बालबालिकाको शिक्षामा पहुँचमा वृद्धि हुनु, पिछडिएको समुदाय र आर्थिक रूपमा विपन्नलाई उच्च शिक्षामा पहुँचका लागि सहयोग बढ्दै जानु, विद्यालयहरूको गुणस्तरमा वृद्धि हुँदै जानु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

५.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क लक्ष्य: शिक्षालाई गुणस्तरीय र व्यवसायिक बनाउने

ख उद्देश्य

१ उपयुक्त सिकाई वातावरण तयार गर्नु,
२ स्रोत साधनले मजबुत बनाउनु,
३ तहगत विषयमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु ।

ग रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. सिकाई मैत्रीपूर्ण संरचना तयार गर्ने । २ शैक्षिक ऐन नियम पालना गर्ने । ३ अनुगमन तथा नियमन प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वनय गर्ने । ४ राजनैतिक हस्तक्षप निर्मुल गर्ने ।	१. विद्यालय भवन, शौचालय, खेलमैदान, पुस्तकालय आदि पूर्वाधार सिकाइमैत्री र सुरक्षित बनाइनेछ । २. विद्यमान शिक्षा सम्बन्धी सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय कानूनको पुर्ण पालना गरिनेछ । ३. विद्यालयको अनुगमन, नियमन तथा सुपरिवेक्षण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक स्रोत साधन र जनशक्ति व्यवस्थापन गरिनेछ । ४. विद्यालयमा हुने राजनीतिक हस्तक्षेपमुक्त बनाई शान्ति क्षेत्र स्थापना गरिनेछ ।
१ सरकारी तथा गैह्र सरकारी संस्थाको लगानी शैक्षिक क्षेत्रमा बढाउने ।	१. शिक्षा क्षेत्रमा रहेको स्रोत साधनको अभावलाई कम गर्न विभिन्न सरकारी तथा गैह्रसरकारी सङ्घ संस्था सहकार्य, समन्वय, सहलगानी र साझेदारीको वातावरण बनाइनेछ ।
१ अनुदान रकममा वृद्धि गर्ने २ विद्यालय समायोजन र तह मिलान गर्ने ।	१. विद्यालयमा साविक गइरहेको अनुदानमा वृद्धि गरी शैक्षिक समस्याहरुको हल गरिनेछ । २. विद्यार्थी र शिक्षक सङ्ख्याको अनुपातमा विद्यालय समायोजन तथा तह मिलान गरिनेछ ।

घ	मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	शिक्षा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा.ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.१.८.१	अनौपचारिक शिक्षामार्फत (सचेतना, समन्वय सम्बन्ध विस्तार अन्तरविद्यालय सञ्जालीकरण) गाँउपालिकाको विद्यालय शिक्षा सवलीकरण कार्यक्रम	३१।२	२	२	३.५.४	P1
५.१.८.२	सुरक्षित स्रोत साधन सम्पन्न र प्रविधिमैत्री विद्यालय शिक्षाका लागि पालिका अध्यक्ष विद्यालय शिक्षा सुधार योजना	३१।१	२	२	३.५.४	P1
५.१.८.३	स्थानीय भूगोल रहन-सहन कला संस्कृति जैविक विविधता, स्थानीय शासन प्रणाली आदि विषय वस्तुसहित स्थानीय सेवा तथा प्रशासन बारेको पाठ्यक्रम विकास र प्रयोग	३१।१	२	२	३.५.४	P2
५.१.८.४	स्तरीय विद्यालय शिक्षाका लागि विद्यालय संरचना सुधार योजना	३१।२	२	२	३.५.४	P2
५.१.८.५	अनौपचारिक शौक्षिक कार्यक्रममार्फत नव प्रवर्तनीय विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम	३१।२	२	२	३.५.४	P2
५.१.८.६	विद्यालय शिक्षामा विज्ञान, पर्यावरण र सूचना प्रविधि प्रयोग कार्यक्रम	३१।२	२	२	३.५.४	P1
५.१.८.७	विद्यालय शिक्षा सहजीकरण परियोजना (आवास, छात्रवृत्ति, पोशाक, यातायात, शौक्षिक सामग्री, तालिम आदि)	३१।२	२	२	३.५.४	P3

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	शिक्षा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा.ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.१.८.८	सामुदायिक सिकाई केन्द्रको सहजीकरणमा विद्यालय शिक्षा सुधार परियोजना	३१।२	२	२	३.५.४	P3
५.१.८.९	फरक क्षमता भएका बालबालिकाहरुका लागि मनोपरामर्श, विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम र असहाय तथा बिपन्न बिद्यार्थी सहायता कार्यक्रम	३१।२	२	२	३.५.४	P1
५.१.८.१०	जेहन्दार बिद्यार्थीहरुका लागि क्षमता प्रष्फुटन प्रोत्साहन कार्यक्रम	३१।२	२	२	३.५.४	P3
५.१.८.११	छनौटमा परेका सामुदायिक विद्यालयलाई आवासीय सुबिधा र कक्षा निरन्तरताका लागि बस सेवा सञ्चालन	३१।२	२	२	३.५.४	P1
५.१.८.१२	विद्यालय बाहिरका किशोर किशोरीहरुका लागि विशेष शिक्षा कार्यक्रम	३१।२	२	२	३.५.४	P3
५.१.८.१३	गाउँपालिकास्तरीय शैक्षिक जनशक्ति, शैक्षिक पुर्वाधार र विद्यालय शिक्षा सुधार परियोजना मार्फत विद्यालय पुनःसंरचना, दरबन्दी मिलान, उत्कृष्ट शिक्षक बिद्यार्थी प्रोत्साहन, कक्षा ५ र ८ को पालिका स्तरीय एकिकृत परीक्षा प्रणाली, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक समन्वय समिति आदिको लागि क्षमता विकास तालिम	३१।२	२	२	३.५.४	P2

५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा साक्षरता युक्त (९८ प्रतिशत) गाउँपालिकाको पहिचान स्थापित हुनेछ । सबै बालबालिका विद्यालयको पहुँचभित्र हुनेछन् । थप सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन हुनेछन् । सबै विद्यालयमा बालमैत्री पूर्वाधार तथा खानेपानी सुविधाको विस्तार हुनेछ । थप विद्यालयमा विज्ञान तथा कम्प्यूटर ल्याबको व्यवस्था हुनेछ । समावेशी तथा गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि गाउँपालिकामा प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था गर्ने, आधुनिक शिक्षण विधिको प्रयोग गर्ने तथा समयानुकुल शिक्षा नीतिको तर्जुमा गरी लागु भएको हुनेछ ।

५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय कानूनको कार्यान्वयनमा सबैको एकबद्धता हुने छ । विद्यालयको अनुगमन, नियमन तथा सुपरिवेक्षण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक स्रोत-साधन र जनशक्ति व्यवस्थापन गरिनेछ ।

५.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा

५.२.१ वर्तमान अवस्था

पोषणयुक्त खानपान, स्वच्छ खानेपानी एवम् सरसफाइ स्वस्थ जीवनको आधार हो । स्वस्थ जीवनको लागि निरन्तररूपमा पोषणयुक्त खाद्यवस्तुको उपलब्धता हुनु आवश्यक हुन्छ । गाउँपालिकामा उत्पादित कृषि उपजले सबै घरधुरीलाई वर्षभर खान पुग्ने अवस्था छैन । रासायनिक मलको प्रयोगले स्वास्थबर्धक खाद्य पदार्थको उत्पादनमा चुनौती सिर्जना गरेको छ । यद्यपि गाउँपालिकाका स्वास्थ्य सूचकहरू सुधारका क्रममा रहेका छन् । अधिकांश महिलाले स्वास्थ्य सेवा-सुविधाको उपभोग गरेका छन् ।

भगवतीमाई गाउँपालिकामा १८.५७ प्रतिशत अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्वास्थ्य सुविधामा पहुँच पुगेको छ । प्रसुति र गर्भवती जाँचको सेवा लिने महिलाको सङ्ख्या ८६.८६ प्रतिशत छ भने ८८.४३ प्रतिशत महिलाहरूले सुत्केरी सुविधा उपभोग गरेका छन् । दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति सेवा लिने महिलाको सङ्ख्या ४४.८६ प्रतिशत छ ।

गाउँपालिकावासीको औसत आयु ७२ वर्ष पुगेको छ । पोषणको जाँच गराएका बालबालिकाहरू ८८ प्रतिशत छन् । पुड्कोपन भएका बालबालिका १.५ प्रतिशत छन् । स्वस्थ खानपान, खाद्य सुरक्षा र समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रको सुधारका लागि गाउँपालिकाले अझै ठोस योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

५.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

बालबालिका निमोनियाबाट ग्रसित हुने क्रममा कमी नआउनु, ५ वर्ष मुनिका बालबालिकामा झाडापखालाको दर उच्च हुनु, दक्ष स्वास्थ्यकर्मीको अभाव हुनु, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा विस्तार नहुनु, सडक तथा यातायातको व्यवस्थित विकास नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

निमोनिया र झाडापखालाको दर न्यूनीकरण गर्नु, कम तौल भएका बालबालिकाको सङ्ख्या घटाउनु, पोषणयुक्त खाद्यपदार्थको सहज आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु, स्वास्थ्य संस्थाको गुणस्तर वृद्धि गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.२.३ सम्भावना तथा अवसर

आधारभूत अस्पताल निर्माणधिन अवस्थामा रहनु, महिला, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिकले ग्रामीण स्वास्थ्य सुविधा लिने क्रम बढ्नु, पशुजन्य एवम् कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनु, यातायात सुविधाको विकासले गति लिनु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा जनशक्ति उत्पादन हुने क्रम बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

५.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीतिहरु र योजनाहरु

क) लक्ष्यः आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको विस्तार समृद्धिको आधार ।

ख) उद्देश्यहरू

१. स्वास्थ्य शिक्षालाई ग्रामीण विकासको आधार बनाउनु,
२. समुदायमा नियमित स्वास्थ्य परिक्षण गर्न प्रोत्साहन गर्नु,
३. स्वास्थ्य क्षेत्रमा क्षमता विकास गरी सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य राख्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीति
१. स्वास्थ्य सङ्घ संस्थाको गुणस्तर वृद्धि गरी प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्ने ।	१. स्वास्थ्य चौकीको स्तरोन्नती गरिने छ । २. अनिवार्य स्वास्थ्यबिमा कार्यक्रम लागु गरी गाउँपालिकावासीको स्वास्थ्य लागत घटाइने छ ।
२. बालबालिका र महिलाको स्वास्थ्यमा पहुँच विस्तार गर्ने ।	१. उपचार कोष मार्फत् असहाय एवं विपन्न वर्गको उपचारमा सहयोग गरिने छ । २. बालबालिका तथा महिला स्वास्थ्य सूचना केन्द्रको स्थापनामार्फत महिला बालिबालिकाको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याइने छ ।
३. पोषणयुक्त खानेकुराको उत्पादनमा आत्मनिर्भर बन्ने ।	१. कृषि उपज उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाइने छ । २. स्वास्थ्य क्षेत्रका लागि आवश्यक जनशक्तिको उत्पादन गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
	३. ग्राामीण सडकको सुधारमार्फत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार गरिने छ । ४.प्राङ्गारिक मलको प्रयोग गरी विषादीमुक्त कृषि उपज उत्पादन वृद्धि गरिने छ ।

घ)	मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	स्वास्थ्य पोषण र खाद्य सुरक्षा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा.ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.२.८.१	न्यून आय, अपाङ्ग, द्वन्द्व पीडित, दलित परिवारका बालबालिकाहरूका लागि विद्यालय पोषण कार्यक्रम	३५	२	६	३.५.४	P1
५.२.८.२	ग्रामीण महिला स्वस्थ्य कार्यकर्ता र महिला स्वस्थ्य स्वयम् सेविकाहरूका लागि सेवाकालीन क्षमता विकास र सेवा स्तरोन्नति कार्यक्रम	३५	२	४	३.५.९	P2
५.२.८.३	वृद्धबृद्धा, अपाङ्ग र चेतनास्तर कमजोर भएका समुदायका लागि विशेषज्ञसहितको घुम्ती स्वास्थ्य स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	३५	२	६	३.५.१७	P3
५.२.८.४	स्थानीय उत्पादनमा आधारित पालिका नेतृत्वको पोषण कार्यक्रम	३५	२	२	३.५.१	P2
५.२.८.५	नियमित खोप गर्भवती, मातृशिशु सेवा कार्यक्रमलाई थप व्यवस्थित गर्ने ।	३५	२	२	३.५.४	P1
५.२.८.६	बहुक्षेत्रिय पोषण कार्यक्रम मार्फत पूर्ण पोषणयुक्त पालिका कार्यक्रम	३५	२	२	३.५.१	P2
५.२.८.७	गाउँपालिकाको क्षयरोगमुक्त भगवतीमाई कार्यक्रम	३५	२	२	३.५.४	P1
५.२.८.८	आयुर्वेद र प्राकृतिक चिकित्सामा आधारित नागरिक आरोग्यता परियोजना	३५	२	२	३.५.१	P2
५.२.८.९	पलिका स्तरको १५ शैंया सहितको अस्पताल पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन	३५	२	२	३.५.४	P1

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	स्वास्थ्य पोषण र खाद्य सुरक्षा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.२.८.१०	आधारभूत मापदण्डयुक्त नमुना स्वास्थ्य संस्था प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३५	२	६	३.५.१७	P3
५.२.८.११	सबै परिवारका लागि सुलभ स्वस्थ्य बिमा कार्यक्रम	३५	२	२	३.५.१	P2
५.२.८.१२	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य शाखा र सरोकारवालाको समन्वय तथा अगुवाईमा बिदाका दिनमा पनि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन कार्यक्रम	३५	२	६	३.५.१७	P3
५.२.८.१३	जेष्ठ नागरिकहरुलाई घरदैलो उपचार कार्यक्रम	३५	२	२	३.५.१	P2

५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि र नतिजा खाका

गाउँपालिकाका १०० प्रतिशत बालबालिकाले खोप, भिटामिन ए आदिको सेवा लिएका छन् । गाउँपालिकाका सबै महिलाले सुत्केरी सुविधा उपयोग गर्नेछन् तथा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति सेवा लिनेछन् । स्वस्थ खानपानलाई प्रवर्द्धन गरी गाउँपालिकाका सबै वडामा स्वास्थ्य चौकीको व्यवस्था गरेका भएको हुनेछ ।

५.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

असहाय एवं विपन्न वर्गको उपचारका लागि अक्षयकोश सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सबै पक्षको सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ । महिला, बालिबालिकाको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउन कृषि, पशुपालन, पोषण लगायतका स्वास्थ्य सुधारका आयामहरु व्यवस्थित गर्न सर्वपक्षीय सहयोग प्राप्त हुने छ ।

५.३ युवा तथा खेलकुद

५.३.१ वर्तमान अवस्था

युवाको समग्र विकासमार्फत वर्तमान र भावी समाजको समुन्नत विकासको कल्पना गर्न सकिन्छ । यसै तथ्यलाई मनन गरी गाउँपालिकाले युवालाई विभिन्न किसिमका पेशा तथा व्यवसायमा संलग्न गराउने प्रयास गरेको छ । साथै युवा प्रतिभा विकासका लागि खेलकुदको विकास गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

गाउँपालिकामा खेलकुद तथा खेलकूदसँग खेलकुद विकास समिति र युवा परिषद् गठन भई क्रियाशिल भएका छन् । गाउँपालिकामा धेरैजसो भलिबल र फुटबल खेलहरू खेल्ने गरिन्छ । वर्षेनी गाउँपालिकाले पालिका स्तरीय राष्ट्रपति रनिङशिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ । गाउँपालिकास्तरमा भगवतीमाई मिनि स्टेडियम निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ । उर्जाशील सयौं युवा विदेश पलायन भएको यस्तो अवस्थामा युवा रोजगारी र उद्यमशीलताका लागि ठोस कदम चाल्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । खेलकुदका लागि हाल ११ वटा खुला चौरको प्रयोग गर्रिँदै आएकोछ । खेतकुदलाई अझै बढाउन तथा सबैमा अवसर प्रदान गर्नका लागि वडास्तरमा खेलकूद निर्माण आवश्यक देखिन्छ ।

५.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरु

युवालक्षित जीवनवृत्ति परामर्श केन्द्रको सञ्चालनको योजना, युवा अभिमुखीकरण कार्यक्रमको सञ्चालन, युवा स्वरोजगारका लागि अनुदान तथा सहुलियतपूर्ण ऋणको व्यवस्था, युवा विकासका लागि खेलमैत्री वातावरणको निर्माण लगायतका कार्यमार्फत गाउँपालिकाका युवाको सीप तथा दक्षता वृद्धिको कार्य गरेको भए तापनि विद्यमान स्रोत साधन र परिस्थितिमा आशातित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकिनु, युवा वेरोजगारी दर उच्च हुनु यस गाउँपालिकाका समस्याहरु हुन् ।

सबै युवालाई रोजगारीको अवसरको सिर्जना गर्नु, युवालाई समाजप्रतिको दायित्वबोध गराउनु, युवा नेतृत्व विकास गर्नु, युवा स्वरोजगारका लागि सहायता उपलब्ध गराउनु, युवालाई अपराधिक क्रियाकलापबाट विमुख गराउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.३.३ सम्भावना तथा अवसरहरु

युवा समूहहरूको गठन, गाउँपालिका युवालक्षित विविध कार्यक्रम, कृषि, सडक एवम् लघु उद्यमको विकास हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

५.३.४ लक्ष्य उद्देश्य रणनीति कार्यक्रम तथा आयोजना

क) लक्ष्य: सक्षम र सवल युवा विकास गर्ने । समृद्ध समाज निर्माण गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरु

१. सबै वर्ग, जाति र क्षेत्रका युवाको साक्षरतादर वृद्धि गर्नु ।
२. युवालाई व्यावसायिक सीप एवं तालिम प्रदान गर्नु ।
३. युवालाई सामाजिक गतिविधिमा सक्रिय सहभागी गराउनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. गाउँपालिकाका सबै युवाको शैक्षिकस्तर वृद्धिमार्फत सक्षम नेतृत्वको विकास गर्ने ।	१. गाउँपालिकाका युवाको साक्षरता दर वृद्धि गरी दक्ष एवम् सचेत युवाको निर्माण गरिने छ । २. किसोर-किसोरिको मानसिक स्वास्थ्य, चालचलन र व्यवहारमा सकारात्मक सोच र परिवर्तन ल्याउन सूचना प्रविधि र सामाजिक सञ्जाललाई मर्यादित तरिकाबाट प्रयोग गर्ने बारे सचेतना गरिने छ ।
२. युवामा व्यवसायिक सोच, सीप र नेतृत्वको विकास गर्ने।	१. व्यवसायिक तालिम एवम् गतिविधिमा संलग्न गराई युवामा व्यावसायिक सीपको विकास गरी युवा स्वरोजगार वृद्धि गरिने छ । २. युवाको नेतृत्व विकासका लागि खेलकुद लगायताका अतिरिक्त क्रियाकलापमा युवा सहभागिता बढाउने तथा आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गरिने छ ।
३ सामाजिक गतिविधीमा युवा संलग्नता बढाइ सुशासन र लोकतन्त्र संस्थागत गर्ने ।	१. समाजका गतिविधिमा युवाको सहभागिता बढाई स्थानीय सुशासनको प्रवर्द्धन गर्ने कार्ययोजना तयार गरिने छ । २. युवा स्वरोजगार र उद्यमका लागि सहज एवम् सहुलियत ऋणको व्यवस्था गरिने छ । ३. औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट बालबालिका तथा किशोर किशोरी शिक्षा सञ्चालन गरिने ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	युवा तथा खेलकुद	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा.ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.३.८.१	युवाहरूका लागि रोजगार सेवा केन्द्रमार्फत जीवन वृत्ति परामर्श कार्यक्रम ।	१८	९	९	३.५.१७	P1
५.३.८.२	युवाहरूमा उद्यमशीलता विकास, नेतृत्व विकास एवम् समाजप्रतिको उत्तरदायित्व वोध गराउन तालिम,	१८	९	९	३.५.१७	P2

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	युवा तथा खेलकुद	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	अभिमुखीकरण कार्यक्रमको सञ्चालन					
५.३.८.३	लागु औषध, दुर्व्यसनमा लागेका युवाहरूलाई दुर्व्यसनबाट छुटाउन सुधार केन्द्रसहित मनोपरामर्श सेवा	२५	६	६	३.५.१७	P1
५.३.८.४	परम्परागत प्रविधि स्तरीकरणका लागि युवा परिचालन परियोजना	३७	१	१	३.५.१७	P3
५.३.८.५	स्थानीय विकास, खेलकुद, सुशासन र नेतृत्व विकासका लागि युवा सृजनशील कोष स्कीम	१८	९	९	३.५.१७	P2
५.३.८.६	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड र अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता	३७	१	१	३.५.१७	P3
५.३.८.७	खेलकुद विकास समितिको सिफरिसमा खेल मैदान र कबर्ड हल निर्माण	१८	९	९	३.५.१७	P2
५.३.८.८	युवा प्रोत्साहनका लागि नमुना युवा सम्मेलन, लोकसेवा तयारी कक्षा, युवा गतिबिधि र उत्कृष्ट युवा प्रोत्साहन कार्यक्रम	३७	१	१	३.५.१७	P3

५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि

थप रङ्गशालाको निर्माण गरिनेछ । खेलकुदसँग सम्बन्धित थप संस्था र क्लबहरू स्थापना गरिनेछन् । युवा सृजनशील कोष स्किमको गठन बृहत रुपमा हुनेछ । युवाको समाजप्रतिको लगाव बढाउँदै खेलकुद र युवा प्रतिभाको विकास गर्न सकेको खण्डमा समाजमा दिगो आर्थिक वृद्धि तथा समावेशी विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग पुग्नेछ ।

५.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

समाजका गतिविधिमा युवाको सहभागिता बढ्ने र स्थानीय सुशासनको प्रवर्द्धन हुने अपेक्षा गरिएको छ । युवा स्वरोजगार र उद्यमका लागि सहज तथा सहुलियत ऋणको व्यवस्था गर्न अन्तरिक र बाह्य वातावरण राम्रो बन्ने छ ।

५.४ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता

५.४.१ वर्तमान अवस्था

प्रकृति, इतिहास र स्थानीय संस्कृति बिच लुकेका रहस्यको खोज र स्थानीय वातावरणमा सिर्जनात्मक क्रियाकलापको प्रवर्द्धन गर्ने पर्याप्त सम्भावना देखिन्छ । स्थानीय कला र संस्कृति, परम्परागत प्रविधिको संरक्षणका लागि अन्वेषणको ठूलो महत्व हुन्छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा स्थानीय खोल्सा-खोल्सीले कम मात्रै सिञ्चित भएको पाइन्छ । दैलेख जिल्लाको केन्द्र जोड्ने मध्यपहाडी राजमार्गका कारण आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधि बढ्दै गएको छ । नवनिर्माण, बसाइ-सराइ र जनसङ्ख्याको चापले यहाँको वातावरणमा भने धेरै चुनौती थपेको छ । तर पनि सिर्जनात्मक कृषि, पशुपालन, गैह्र काष्ठ उत्पादनमा यो गाउँपालिका अग्रणी मानिन्छ ।

भगवतीमाई गाउँपालिकावासीको परम्परागत संस्कृतिले गाउँपालिकामा अन्वेषण र सिर्जनात्मकता अभिवृद्धि गर्ने पर्याप्त सम्भावनालाई देखाउँछ । यहाँ ढुङ्गा खानीको अन्वेषण भएमा थप अवसरहरु आउने देखिन्छ । किशोर-किशोरी तथा युवा वर्गलाई क्षेत्रगत सिर्जनात्मक क्रियाकलापका लागि अभिप्रेरित गरी गाउँपालिकाको छुट्टै पहिचान स्थापित गर्ने सम्भावना रहेको छ तर यस क्षेत्रलाई गाउँपालिकाको कार्ययोजनाले समेट्न सकेको छैन ।

५.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाका स्थानीय जनजीवनमा आधारित सीप, कला तथा प्रविधिको संरक्षण र आधुनिकीकरण गर्न सकेमा स्थानीय पहिचानको जगेर्ना गर्ने सम्भावना भएता पनि स्थानीय सीप हस्तान्तरण, अध्ययन अनुसन्धान तथा अन्वेषणको अभावमा यस्ता परम्परागत सीप, कला तथा प्रविधि लोप हुने अवस्थामा रहनु यसका प्रमुख समस्याहरु हुन् । तसर्थ अन्वेषण र युवा सिर्जनात्मकतालाई प्राथमिकता दिनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

स्थानीय सीप, कला र प्रविधिबारे युवा वर्गमा चिन्तन बढाउनु, बजारमा सुलभ मूल्यमा पाइने प्रविधिसँग स्थानीय प्रविधि प्रतिस्पर्धी वातावरण बनाउनु, दक्ष स्थानीय अनुसन्धानकर्ताको प्रवेश गराउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.४.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकामा प्रयोगमा रहेका परम्परा, सीप, कला र प्रविधिलाई समयानुकुल आधुनिकीकरण गर्न सकेमा वातावरण मैत्री स्थानीय गतिविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । यस्तै गरी प्रकृतिप्रदत्त स्थानीय स्रोत साधनको अन्वेषण गर्ने, स्थानीय उत्पादनमा सिर्जनात्मक विधिको प्रयोग गरी उत्पादनको बजार सुनिश्चित गर्ने जस्ता कार्य गर्न सकेमा गाउँपालिकामा थप आय आर्जनको अवसर सिर्जना गर्न सकिने देखिन्छ ।

५.४.५ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

क) लक्ष्यः स्थानीय सिप र प्रविधि प्रवर्द्धनमार्फत स्थानीय संस्कृति र परम्पराको संरक्षण गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. स्थानीय परम्परागत सीप तथा प्रविधिलाई समयानुकुल विकास गर्नु,
२. स्थानीय सीप तथा प्रविधिको संरक्षणका लागि युवालाई प्रोत्साहन गर्नु ।
३. स्थानीय स्तरमा चलनचल्तीमा रहेका कला तथा प्रविधिका बारेमा अनुसन्धान कार्यलाई प्राथमिकता दिनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. स्थानीय युवालाई स्थानीय सीप तथा प्रविधिबारे जानकारी गर्ने ।	१. स्थानीय सीप, कला तथा प्रविधिबारे जानकारीमूलक पुस्तक प्रकाशन गरिने छ । २. युवा तथा स्थानीवासीलाई स्थानीय प्रविधि संरक्षणका बारेमा तालिम प्रदान गरिने छ । ३. प्रवर्तनात्मक सीप र प्रविधिका बारेमा अनुसन्धानलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
२. स्थानीय परम्परा, कला, प्रविधि तथा प्राकृतिक सम्पदाका बारेमा अनुसन्धान तथा खोजमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१. अन्वेषणका क्षेत्र निर्धारण गरी क्षेत्रगत अनुसन्धान कार्ययोजना लागु गरिने छ । २. अन्वेषण तथा अनुसन्धानका लागि गुणस्तरीय प्रयोगशालाको निर्माण गरिने छ । ३. विभिन्न महोत्सवमा स्थानीय प्रविधि प्रदर्शन कार्यक्रम आयोजना गरिने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.४.८.१	खानी तथा खनिज जन्य स्रोत (ढुङ्गा, चुन ढुङ्गा, फलाम, तामा आदि) पहिचान, संरक्षण र प्रयोग परियोजना	३४।१	२	२	३.५.४	P1
५.४.८.२	स्थानीय पर्यावरण मैत्री कीटनाशक औषधी, मल, सिँचाइ, भण्डारण, सीप विकास, प्रयोग र समुदायमा प्रतिस्थापन कार्यक्रम	३५।४	६	६	३.५.३	P2
५.४.८.३	स्थानीय कृषि, पशुपन्छी पालन, जैविक विविधता, वन्यजन्तु, उच्चमूल्य बालीको अन्वेषणात्मक, अनुसन्धानात्मक कार्यक्रम ।	३५।४	६	६	३.५.१६	P2
५.४.८.४	परम्परागत प्रविधिहरू (कृषि औजार, सिँचाइका साधन, जैविक मल तयारी, बीउ व्यवस्थापन आदि) को स्तरीकरण, आधुनिकीकरण र प्रयोग कार्यक्रम	३५।४	६	६	३.५.३	P3
५.४.८.५	बेमौसमी तरकारी र फलफुल बारेको बजार र मुल्य श्रृखला सहितको कृषि वस्तु पहिचान र ब्रन्डिङ्ग	३५।४	६	६	३.५.३	P3

५.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

स्थानीय सीप, कला र संस्कृति एवम् प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण हुनेछ ।

५.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

सिर्जनात्मक कार्य गर्न क्षेत्रगत अनुसन्धान कार्य योजना बनाउँन पहल हुने अपेक्षा गरिएको छ । गुणस्तरीय प्रयोगशाला निर्माण गर्न गाउँपालिकाले बिषेश पहल गर्नेछ । स्थानीय प्रविधि प्रदर्शन र युवा तथा स्थानीयलाई प्रविधि संरक्षणका बारेमा तालिम दिन र प्रवर्तनात्मक सीप र प्रविधि विकासमा सर्वपक्षीय सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

५.५ खानेपानी तथा सरसफाइ

५.५.१ वर्तमान अवस्था

खानेपानी तथा सरसफाइलाई महत्व दिँदै दिगो विकासको महत्वपूर्ण लक्ष्यको रूपमा यसलाई लिइएको छ । गाउँपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रका सूचकहरू सुधारोन्मुख अवस्थामा छन् । खानेपानीको लागि सुरक्षित खानेपानीको प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या ६८.४३ प्रतिशत पुगेको छ । नदी, खोला वा मुलको पानी प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या ४५.९२ प्रतिशत छ । गाउँपालिकाले खानेपानीलाई प्राथमिकता दिई खानेपानीको सुविधा विस्तार गरेको भए तापनि सरसफाइका क्षेत्रमा अझै धेरै कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा रहेका कतिपय मानिसहरू मूलको पानी प्रयोग गर्छन् । मूलको पानी प्रयोग गर्ने मानिसहरू ३० प्रतिशत छन् । त्यस्तै खुला कुवाको पानी प्रयोग गर्ने मानिसहरूको सङ्ख्या १४.४३ प्रतिशत छ ।

भगवतीमाई गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसहरूमध्ये २१९३ घर परिवारमा साधारण शौचालयको पहुँच पुगेको छ । फ्लस शौचालय भएका घर परिवारहरूको सङ्ख्या ५२० छ भने सेफ्टी टेङ्की भएको शौचालय हुनेहरूको सङ्ख्या २०२ छ । साधारण शौचालयको प्रयोग सबैतिर भए पनि सार्वजनिक स्थलमा पर्याप्त मात्रामा शौचालयको विस्तार हुन सकेको छैन र घरायसी फोहरमैलाको व्यवस्थापन गरी सरसफाइ प्रवर्द्धन गर्ने ठोस कार्ययोजना ल्याइएको पाइँदैन ।

५.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा अझै पनि ग्रामीण क्षेत्रका ४५.९२ प्रतिशत परिवारले खोला, मूल र नदीको पानी प्रयोग गर्ने वाध्यात्मक अवस्था छन् । झाडापखाला लगायतका पानीजन्य रोगको नियन्त्रण गर्न गाउँपालिकाका सबै स्थानमा स्वच्छ पाइपको खानेपानीको पहुँच विस्तार नहुनु, बढ्दो जनसङ्ख्यासँगै सरसफाइका क्रियाकलापमा वृद्धि हुन नसक्नु, यस क्षेत्रमा काम गर्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थित रूपमा संरक्षण नहुनु, फोहरमैला प्रशोधनका लागि पूर्वाधारको दिगो विकास नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

सबै परिवारमा शौचालयको पहुँच विस्तार गर्नु, सबै घरधुरीमा पाइपमार्फत स्वच्छ खानेपानीको वितरण गर्नु, आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.५.३ अवसर तथा सम्भावनाहरु

खानेपानीको उचित व्यवस्था गर्न पर्याप्त जलस्रोतको उपलब्धता हुनु, स्वास्थ्य चेतनाको विस्तार हुनु, खानेपानी शुद्धीकरण गर्ने उपकरणको प्रयोग बढ्नु, खानेपानी तथा सरसफाइ गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

५.५.५ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः आधारभूत सरसफाइ तथा खानेपानीमा सबैको पहुँच विस्तार गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. सरसफाइ सेवा सुविधामा सुधार गरी वातावरणमैत्री समाजको निर्माण गर्नु ।
२. सबै घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. ग्रामीण फोहर तथा ढलको उचित व्यवस्थापन गरी स्वच्छ गाउँपालिकाको निर्माण गर्ने ।	१. व्यवस्थित ढल निकासका लागि होम पाइपको व्यवस्था गरिने छ । २. वस्ती तथा सार्वजनिक स्थलमा हरियाली प्रवर्द्धनको कार्यक्रम बनाई लागु गरिने छ ।
२. जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन गरी खानेपानी पूर्वाधारको विकासमार्फत खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्ने ।	१. पानी शुद्धीकरणका बारेमा तालिम सञ्चालन गर्ने तथा खानेपानीको पाइपलाइन विस्तार गरिने छ । २. नदी तथा भूमिगत जलस्रोतको वातावरणमैत्री उपयोग गरिने छ । ३. गाउँपालिका भएर बग्ने नदी तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षणको योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने छ ।

घ) मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	खानेपानी तथा सरसफाइ	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.५.८.१	दिगो पानी आपूर्तिका लागि वन, पर्यावरण, सिमसार तथा जलाधार क्षेत्र एकीकृत विकास तथा व्यवस्थापन परियोजना	३५	२	२	३.५.२	P1

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	खानेपानी तथा सरसफाइ	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.५.८.२	सौर्य उर्जामा आधारित बहु उद्देश्यीय पानी लिफ्टिङ्ग कार्यक्रम	३५	२	२	३.५.१६	P2
५.५.८.३	स्वस्थ्य र दीर्घजीवनका लागि स्वच्छ पिउने पानीमा पहुँच परियोजना	३५	६	६	३.५.१६	P1
५.५.८.४	दिगो पानी आपूर्तिका लागि व्यवस्थित खानेपानी व्यवस्थापन र वितरण प्रणालीसहित नागरिकहरूको स्वच्छ खानेपानी कार्यक्रम	३५	६	६	३.५.१६	P2
५.५.८.५	स्वच्छ पानी स्वस्थ्य जीवन कार्यक्रम मार्फत एक घर एक धारा जडान (योजना अवधीको लक्ष्य)	३५	२	२	३.५.१६	P2

५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको मध्यावधिमा सुरक्षित खानेपानी प्रयोग गर्ने परिवार ४४ प्रतिशत र अन्त्यमा ६२ प्रतिशत पुग्नेछ । फ्लस-सेप्टि ट्याङ्कमा जोडिएको शौचालय प्रयोगकर्ता परिवारको सङ्ख्या मध्यावधिमा ७१ पुग्नेछ र अवधिको अन्त्यमा ९४ परिवार हुनेछन् । फोहरमैला रिसाइक्लिङ गर्ने व्यवस्था गर्न सकेको खण्डमा तथा जलस्रोत र जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गरेको खण्डमा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

५.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

पानी शुद्धीकरण तालिम सञ्चालन तथा खानेपानीको पाइपलाइन विस्तार गर्न पर्याप्त स्रोत-साधन व्यवस्था हुने अपेक्षा गरिएको छ । गाउँपालिका भएर बग्ने नदी तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षण गर्ने योजना बन्ने र कार्यान्वयन हुने अवस्था गरिएको छ ।

५.६ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

५.६.१ वर्तमान अवस्था

लैङ्गिक समानता तथा विपन्न महिला, दलित महिला, जनजाती महिला, अल्पसंख्यक महिला, अपाङ्गता भएका महिला, जेष्ठ नागरिक महिला, किशोरी तथा युवती सबैको सशक्तीकरण समावेशी एवम् दिगो विकासको प्रमुख आधारहरू मध्ये एक हो । विविध प्रयासका कारण गाउँपालिकाको नीति निर्णायक तहमा महिलाको पहुँच २८ प्रतिशत पुगेको छ । महिला श्रम सहभागिता दर ३१.१४ प्रतिशत पुगेको छ । गाउँपालिकाको विकासका लागि महिला कृषक समूहको गठन हुनु, आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा महिलाहरू संलग्न हुनेक्रम बढ्नु महिला सशक्तीकरणका थप सकारात्मक पक्षहरू हुन् । महिलाहरुको संरक्षण र विकासमा गाउँपालिकाले आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरेतापनि अपेक्षित गतिमा प्रतिफल हासिल हुन सकेको छैन् । लैङ्गिक समानता कायम गर्न महिलाको लागि गाउँपालिकाकाले चालेक सीपमूलक तालिम, सीप विकास तालिम, आयआर्जनमूलक कार्यक्रम जस्ता कदमहरु प्रशंसनीय नै छन् ।

५.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

नेपाल सरकारको सबै किसिमका हिंसा विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति, गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणले प्राथमिकता पाउनुले यस क्षेत्रको विकासका लागि सकारात्मक वातावरण सिर्जना गरेको छ । तर गाउँपालिकामा महिला तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति सम्बन्धित हिंसाका घटना घट्न छाडेका छैनन् । पिछडिएका र सीमान्तकृत वर्गका महिलाको उत्थान हुन सकेको छैन । विभिन्न महिला समूहको उपयोग गरी सामाजिक रूपान्तरणलाई गति दिन सकिएको छैन । अझै पनि महिलाको शैक्षिक स्तरमा उल्लेख्य सुधार कम छ र नीति निर्णायक तहमा महिलाको उल्लेख्य पहुँच पुग्न सकेको छैन । महिलामाथि हुने विभेद व्यावहारिक रूपमा हट्न नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन्।

एकल महिलाको संरक्षण, घरेलु हिंसा तथा महिला हिंसाको उन्मूलन गर्नु, असल एवम् सक्षम महिला नेतृत्वको विकास गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.६.३ अवसर र चुनौतीहरू

महिलाहरूको आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिता बढ्नु, महिलाहरू विभिन्न किसिमका समूहमा आवद्ध हुनु, गाउँपालिकाबाट महिलाहरूको आत्मसम्मान बढाउने कार्यक्रमको आयोजना गरिनु, सांस्कृतिक सुधारका कार्यक्रमहरूको आयोजना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

५.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

क) लक्ष्यः महिला सशक्तिकरण मार्फत लैंगिक समावेशी र समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. महिला हिंसा न्यूनीकरण गर्नु ।
२. विपन्न र पिछडिएका महिलाको समग्र विकास गर्नु ।
३. ग्रामीण सेवा सुविधामा महिलाको पहुँच बढाउने ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. हिंसा पीडितलाई समयमै न्याय दिलाई महिला हिंसा न्यूनीकरण गर्ने ।	१. महिला हिंसाका कारक तत्वहरूको पहिचान गरी हिंसा न्यूनीकरणका लागि ठोस कदम चालिने छ । २. एकल महिलाको सशक्तीकरणका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । ३. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको व्यवस्था गरिने छ ।
२. विपन्न र पिछडिएका महिलालाई सामाजिक क्रियाकलापमा सहभागिता बढाइ समग्र विकास गर्ने ।	१. विपन्न, पिछडिएका र असहाय महिलाहरु बिच अन्तरक्रिया गर्ने वातावरणको सिर्जना गरी आत्मबल बढाइने छ । २. सामाजिक कुसंस्कार र रूढिवादी परम्परा अन्त्यका लागि महिलाको परिचालन गरिने छ ।
३. महिलाले प्राप्त गर्ने सेवा सुविधाबारे जानकारी गराइ ग्रामीण सेवा सुविधामा महिलाको पहुँच बढाउने ।	१. महिलाले प्राप्त गर्ने सेवा सुविधाबारे क्षेत्रगत महिला समूहहरूको परिचालन गरी चेतना फैलाइने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा.ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.६.८.१	लैङ्गिक समानता र समावेशीता, सुरक्षित, मर्यादित र सम्मानित सामाजिक जीवनका लागि लैङ्गिक र सामाजिक विभेद दुरुत्साहन कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.१०	P2
५.६.८.२	परामर्श सेवा सञ्चालन कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.१०	P1
५.६.८.३	महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सामाजिक तथा शैक्षिक दृष्टिले पछाडि परेका परिवारहरूका लागि क्षमता तथा नेतृत्व विकास कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.४	P2
५.६.८.४	लैङ्गिक, आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक पछौटेपन भएका नागरिकहरूका लागि सामाजिक, शैक्षिक र स्वस्थ्य सचेतना कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.४	P3
५.६.८.५	श्रम तथा श्रमको मुल्य समानीकरण तथा सार्वजनिक सेवामा सहभागिता र पहुँच प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.९	P2
५.६.८.६	सबै प्रकारका बिभेद अन्त्यका लागि भगवतीमाई जागरण अभियान (आवधिक कार्यक्रम)	१८	८	८	३.५.१०	P1
५.६.८.७	अध्यक्षसँग लक्षित वर्ग उत्थान कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.९	P2
५.६.८.८	उपाध्यक्षसँग आमा दिदि बहिनी परियोजना मार्फत बिपन्न महिलाहरुका लागि	१८	८	८	३.५.४	P3

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा.ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.कोर. सं.नं.	
	(क) आय आर्जनमा सुधार (ख) प्रकोप, पिडित परिवारका महिलाहरुलाई आयमुलक सीप हस्तान्तरण (ग) जुनसुकै कारणले हिंसामा परेका महिलाहरुको जिविकोपार्जन कार्यक्रम					
५.६.८.९	बलविवाह, छुवाछुत, लैङ्गिक विभेद अन्त्यका लागि भगवतीमाई जागरण कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.९	P2
५.६.८.१०	महिला समूह, सहकारी संस्था, टोल विकास संस्था, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति परिचालन गरी (हाम्रो टोल आफैं बनाउँ, हाम्रो टोल राम्रो टोल, हाम्रो टोल सम्पन्न टोल, आफ्नो गाउँ आफैं बनाउँ) कार्यक्रम	१८	८	८	३.५.९	P2

५.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको मध्यावधिमा नीति निर्णायक तहमा महिलाको पहुँच ४० प्रतिशत र योजनाको अन्त्यमा ४५ प्रतिशत पुग्नेछ । योजनाको अन्त्यमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रममा महिला सहभागिता ३५ प्रतिशत पुग्नेछ । महिला दक्षता अभिवृद्धि गरी स्वरोजगारका कार्यक्रम लागु गर्ने, सामाजिक चेतनाका लागि महिलालाई नै परिचालन गर्ने, आवश्यक ऐन कानुनको निर्माण गरी लैङ्गिक समानतासम्बन्धी दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न सकिन्छ ।

५.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

विपन्न, पिछडिएका र असहाय महिलाहरुको अर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरणका लागि कार्य गर्न प्रभावकारी सम्यन्त्र बन्न सकेमा सामाजिक समाबेशीकरण हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

५.७ लक्षित वर्ग (दलित, अतिविपन्न, भूमिहीन, अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक) उत्थान)

५.७.१ वर्तमान अवस्था

समावेशी विकासमार्फत सामाजिक सेवा सुविधामा सबै गाउँपालिकावासीको समान हक स्थापित गर्ने सोचका साथ गाउँपालिकामा लक्षित वर्गको उत्थानका विविध क्रियाकलाप सञ्चालन गरिएको छ । अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, विभिन्न क्षेत्रगत समितिमा दलित तथा महिलाको समावेश केही प्रशंसनीय उदाहरणहरू हुन् । आधारवर्ष सम्ममा १०२ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले अपाङ्गता परिचयपत्र प्राप्त गरेका छन् । अपाङ्गमैत्रि भौतिक संरचना विद्यालय, तथा स्वास्थ संस्था निर्माण गरिएको छ । सीमान्तकृत वर्गको शैक्षिक अवस्था निम्नस्तरको रहेको छ ।

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापमा भरपुर योगदान पाइन्छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा रहेका अपाङ्गहरूमध्ये १०.४३ प्रतिशत अपाङ्गहरू विविध क्रियाकलापमा संलग्न रहेको पाइन्छ । लक्षित वर्गलाई प्रोत्साहन गर्दै यस भगवतीमाई गाउँपालिकाले विविध कार्यक्रमहरू पनि गर्दै आएको छ ।

५.७.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा महिला, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख तथा सीमान्तकृत वर्गको उत्थानका लागि विविध प्रयासहरू गरिएको भए तापनि सीमान्तकृत समुदायको उत्थानका लागि ठोस पहल गरिएको छैन । मगर, दलित तथा पिछडिएका वर्ग शिक्षाको अभावमा उत्कृष्ट रोजगारीका अवसरबाट वञ्चित हुनुपरेको छ । समाजले दलित, महिला, अपाङ्ग एवम् पिछडिएका वर्गप्रति हेर्ने दृष्टिकोणमा परिवर्तन आउन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

लक्षित वर्गलाई रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नु, सीमान्तकृत एवं लोपोन्मुख जातिको संरक्षण गर्नु, लक्षित वर्गको साक्षरता दर वृद्धि गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.७.३ सम्भावना तथा अवसर

उद्यम तथा व्यवसायमा दलित व्यक्तिहरू संलग्न हुनेक्रम बढ्नु, अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण हुनु, लक्षित वर्ग केन्द्रित नीतिगत व्यवस्था हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

५.७.५ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

क) लक्ष्यः लक्षित समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक जीवनमा सुधार ल्याउने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. लक्षित वर्ग केन्द्रित भेदभाव र शोषणको अन्त्य गर्नु ।

२. लक्षित समुदायको साक्षरता दर वृद्धि गर्नु ।

३. लक्षित वर्गलाई सामाजिक क्रियाकलापमा सक्रिय बनाउनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. सामाजिक विभेद र शोषण अन्त्यका लागि जनचेतना फैलाउने ।	१. स्थानीय सङ्घ संस्थाको सहयोगमा सामाजिक विभेद र शोषण अन्त्यका लागि जागरण अभियान सञ्चालन गरिने छ । २. दलित, सिमान्तकृत समुदायको शिक्षा, स्वास्थ तथा आर्थिक, सामाजिक विकासको मूल धारमा ल्याइने छ ।
२. महिला, दलित, लोपोन्मुख जातिको शिक्षामा पहुँच बढाउने ।	१. छात्रवृत्ति, पुरस्कार प्रदान लगायतका कार्यक्रम सञ्चालन गरी लक्षित वर्गको शिक्षा पहुँच बढाई सक्षम जनशक्तिको निर्माण गरिने छ ।
३. लक्षित वर्गलाई स्थानीय क्रियाकलापमा सक्रिय बनाई उनीहरूको आत्मबल बढाउने,	१. गाउँपालिकाका आर्थिक सामाजिक गतिविधि सहभागी हुने अवसर प्रदान गरी लक्षित वर्गको उत्थान गरिने छ । २. लक्षित वर्ग केन्द्रित रोजगारीका कार्यक्रमहरूको सिर्जना गरिने छ ।
४. जेष्ठ नागरिकहरूका अनुभव, सीप तथा क्षमताहरूको ससम्मान वातावरण मिलाउने ।	१. आर्थिक, सामाजिक र धार्मिक क्रियाकलापहरूमा जेष्ठ नागरिकहरूको संलग्नता सुनिश्चित गरिने छ। २. जेष्ठ नागरिकहरूका प्रयोग सिद्ध ज्ञान तथा सीप युवा पुस्तामा हस्तान्तरण गर्ने संयन्त्र बनाइने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	लक्षित वर्ग (दलित, अतिविपन्न, भूमिहीन, अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक) उत्थान)	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.७.८.१	फरक क्षमता भएका बालबालिका तथा वृद्धवृद्धाहरूका लागि विविध सबल र सहज वृत्ति विकास कार्यक्रम	४१	८	८	३.५.१०	P2
५.७.८.२	विपन्न महिला उत्थान कार्यक्रम विद्यालय शिक्षा असहज भएका बालबालिकाहरूका लागि	३८	८	८	३.५.१०	P1

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	लक्षित वर्ग (दलित, अतिविपन्न, भूमिहीन, अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक) उत्थान)	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	विशेष शैक्षिक कार्यक्रम (विद्यालय शिक्षा सहजीकरण, अनौपचारिक शिक्षा र सिप हस्तान्तरण)					
५.७.८.३	एकल, अल्पसङ्ख्यक र विपन्न परिवारका महिलाहरूका लागि स्थानीयतामा आधारित उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	३९	८	८	३.५.१०	P2
५.७.८.४	भूमि आयोगको मापदण्डभित्र परेका भूमिहिन र अव्यवस्थित बसोबास गर्दै आएका परिवारलाई भूमि वितरण कार्यक्रम	३९	८	८	३.५.१०	P2
५.७.८.५	नेपाल सरकार स्वास्थ्य मन्त्रालय, बाल अस्पताल र बाल कल्याणको क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घ संस्थाहरुको साझेदारीमा अपाङ्गहरुका लागि स्वास्थ्य सेवा र स्वास्थ्य सामग्री वितरण	४१	८	८	३.५.१०	P2
५.७.८.६	बिपन्न समूहहरुलाई विशेष रोजगारी कार्यक्रम	३८	८	८	३.५.१०	P1

५.७.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा २० प्रतिशत दलित उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न हुनेछन् । लक्षित वर्गको उत्थानका लागि क्षमता अभिवृद्धि तथा संरक्षणका कार्यक्रमको निर्माण गरी लागु गरेमा गरिबी अन्त्य गर्ने तथा समावेशितासँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

५.७.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

स्थानीय सङ्घ संस्थाको सहयोगमा सामाजिक विभेद र शोषण अन्त्यका लागि जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने वातावरण बनेमा, दलित तथा सिमान्तकृत समुदायको शिक्षा, स्वास्थ तथा आर्थिक, सामाजिक विकासका लागि बिषेश माहोल बनेमा लिइएका लक्ष्यहरु सहजै पुरा हुने विश्वास लिइएको छ।

५.८ भाषा, संस्कृति, कला साहित्य

५.८.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकामा सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको यथास्थितिबारे जानकारी लिन अध्ययन अनुसन्धानलाई प्राथमिकता दिइएको छ । विभिन्न किसिमका प्रतियोगिता, मेला, पर्व र महोत्सवहरूको आयोजनामामरंफत भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने प्रयास गरिएको छ । परम्परागत तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षणका लागि क्रियाशील रहेका छन् । भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित संग्रालयहरूको स्थापना गरिएको छ । तथापि भाषा, संस्कृति, कला र साहित्यको जगेर्नाका लागि योजनाबद्ध कार्यक्रम निर्माणको आवश्यकता देखिन्छ ।

कला, साहित्य र संस्कृतिसँग सम्बन्धित प्राविविक प्रतियोगिताहरु पनि यस गाउँपालिकामा गराउँदै आएको छ । वर्तमान समयमा २० वटा प्राविधिक मेला तथा महोत्सवहरू सञ्चालनमा थिए । कला तथा संस्कृतिको संरक्षणका लागि क्रियाशिल सङ्घ तथा संस्थाहरू अहिले सञ्चालनमा छैनन् तर आउँदा दिनहरूमा यस्ता सङ्घ तथा संस्थाहरू सञ्चालन हुनेछन् ।

५.८.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरू

ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक, साँस्कृतिक दृष्टिले मत्वपूर्ण स्थलहरूको दीर्घकालीन सोचको अभाव र बजेटको कमीका कारण संरक्षण र सम्बर्धन गर्न सकिएको छैन । सीमान्तकृत समुदाय लोपोन्मुख अवस्थामा छन् । मठ-मन्दिरको व्यवस्थितरूपमा संरक्षण भएको छैन भने समुदायको कला साहित्यको व्यवस्थित अभिलेख नपाइनु यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

खस आर्य र दलित समुदायको परम्परा संरक्षण गर्नु, धार्मिक, सांस्कृतिक स्थलको संरक्षण गर्नु, स्थानीय कला र साहित्यको अभिलेख राख्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

५.८.३ सम्भावना तथा अवसर

यहाँका खस, आर्य र दलित समुदायलाई पर्यटनसँग जोड्नु, धार्मिक एवं तीर्थस्थलको रूपमा प्राचीन मन्दिरहरूको विकास गर्नु, संस्कृति सम्पदा संरक्षणका लागि आवश्यक व्यवस्था हुनु, सडक पूर्वाधारको विकास हुनु यस क्षेत्रका सम्भावनाहरू हुन् ।

५.८.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः समाजमा विद्यमान संस्कृति र परम्पराको संरक्षण र विकास गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. सबै धर्मावलम्बी र सबै जाति बिचको एकता र सद्भावलाई निरन्तरता दिनु ।
२. सबै जाति र वर्गको कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु ।
३. सांस्कृतिक परम्परालाई वैज्ञानिक तर्कले पुष्टि गर्ने कार्यको थालनी गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१ समाजमा शान्ति र एकताका लागि समयानकूल सामाजिक विकासमा जोड दिने ।	१. संस्कृति र ऐतिहासिकता झल्कने गरिका पर्यटन तथा होमस्टे व्यवसाय सञ्चालन गर्ने वातावरण बनाइने । २. प्रत्येक वडाको सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी तिनलाई सांस्कृतिक पर्यटन क्षेत्रको रूपमा विकास गरिने छ ।
२. कला, साहित्य, संस्कृति एवं धार्मिक स्थलको संरक्षणका लागि समुदायको सहभागिता बढाउने ।	१. सामाजिक सांस्कृतिक बहुलवादको नीति अवलम्बन गरिने छ । २. अल्पसङ्ख्यक समुदायको भाषा तथा संस्कृति संरक्षणका लागि विशेष योजना बनाइने छ ।
३. परम्परागत संस्कृतिको विकासका लागि सांस्कृतिक परम्पराको वैज्ञानिक महत्वबारे प्रचार गर्ने ।	१. स्थानीय कला साहित्य र संस्कृतिको अध्ययन अनुसन्धानलाई प्राथमिकता दिइने छ । २. वार्षिक रूपमा विद्यालयमा परम्परागत संस्कृतिका बारेमा शैक्षिक प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गरिने छ ।

घ) मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	भाषा, संस्कृति, कला र साहित्य	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
५.८.७.१	स्थानीय भाषा, कला तथा संस्कृति पहिचान, खोज तथा उत्थान कार्यक्रम ।	१८	२	२	३.५.५	P2
५.८.७.२	स्थानीय जात्रा पर्व, मेला, साँस्कृतिक चाल-चलन,	१८	२	२	३.५.५	P2

सामाजिक क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	भाषा, संस्कृति, कला र साहित्य	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	पोशााक तथा परिकार प्रोत्साहन कोश स्थापना					
५.८.७.३	जातीयतामा आधारित घाट तथा आन्तिम संस्कार स्थलहरूमा संरचना निर्माण र ब्यवस्थापन कार्यक्रम ।	१८	२	२	३.५.५	P1
५.८.७.४	जातीय तथा ऐतिहासिक सङ्ग्रहालय निर्माण कार्यक्रम	१८	२	२	३.५.५	P2
५.८.७.५	लोपोन्मुख भाषा, संस्कृति संरक्षण तथा कार्यक्रम	१८	२	२	३.५.५	P3
५.८.७.६	धार्मिक र साँस्कृतिक सम्पदा निर्माण र जीर्णोद्धार	१८	२	२	३.५.५	P1

५.८.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा परम्परागत तथा सांस्कृतिक क्षेत्रहरूको संरक्षण गरिनेछ । धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा थप पूर्वाधारको निर्माण हुनेछ । व्यवस्थित कार्ययोजना बनाई भाषा, संस्कृति, कला र साहित्यको जर्गेनामार्फत लोपोन्मुख भाषा, संस्कृति र परम्पराको संरक्षण तथा विकास हुनेछ । फलस्वरूप दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

५.८.६ अनुमान तथा जोखिम

संस्कृति र ऐतिहासिकता झल्कने गरिका पर्यटन तथा होमस्टे व्यवसाय सञ्चालन गर्ने वातावरण बनेमा, प्रत्येक वडाको सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी तिनलाई सांस्कृतिक पर्यटन क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न सक्षम सम्यन्त्र बनेमा लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

अध्याय छ   पूर्वाधार विकास

६.१ आवास तथा वस्ती विकास

६.१.१ वर्तमान अवस्था

सडक विस्तार र बस्ती थपिने क्रम सुरुवाती चरणमै छ । त्यसकारण वस्ती विकास व्यवस्थापन र पूर्वाधार विकास निर्माण योजना अनुरूप हुन सक्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा सुरक्षित आवासमा पहुँच पुगेको जनसङ्ख्या ४७.७१ प्रतिशत छ । वर्तमानमा नक्सा पास गरी घर निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइएको छ । नक्शा पास गरी घर निर्माण गर्नेहरूको सङ्ख्या १८.८७ प्रतिशत छ । दिनानुदिन घर नक्शा पास गरी निर्माण गर्ने कार्यको वृद्धि हुँदै गएको छ । ढल तथा सडक निर्माण लगायतका आधारभूत सेवाको समयानुकूल विकास हुन सकेको छैन । गाउँपालिकाको सेवा सुविधामा विस्तार गरी समग्र अर्थतन्त्रको विकासमार्फत बसाइ-सराइ गरेर जानेको सङ्ख्यामा कमी ल्याउन, व्यवस्थित वस्ती विकास गर्न तथा सहरोन्मुख क्षेत्रको विकासको योजना बनाउन विशेष पहल गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

वस्ती विकास तथा भवन मापदण्ड पालना नहुनु, वातावरणमैत्री वस्ती विकास हुन नसक्नु, जनसङ्ख्या वृद्धिअनुसार गाउँपालिकाको सेवा सुविधामा विस्तार नहुनु, गुणस्तरीय पूर्वाधार विकासको अभाव हुनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव तथा छरिएको वस्ति यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । वस्ती विकास तथा भवन मापदण्डको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, वस्ती क्षेत्रमा आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु, वातावरणमैत्री वस्ती व्यवस्थापन गर्नु, फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

६.१.३ सम्भावना तथा अवसर

आर्थिक गतिविधिमा वृद्धिसँगै गाउँपालिकाको राजस्व सङ्कलनमा वृद्धिको सम्भावना हुनु, प्राकृतिक स्रोत साधनको सन्तुलित उपयोगका लागि सामुदायिक एवम् गाउँपालिकास्तरमा विभिन्न मापदण्ड तथा नीति नियम बन्ने क्रममा हुनु, ग्रामीण चेतनाको स्तर बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

६.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

क)   लक्ष्यः व्यवस्थित वस्ती विकासका लागि सुरक्षित र दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

ख)   उद्देश्यहरू

१. सुरक्षित, दिगो र वातावरण मैत्री ग्रामीण पूर्वाधार निर्माण गर्नु ।
२. व्यवस्थित उद्योग एवम् बजार क्षेत्रको पहिचान गर्नु ।
३. उपलब्ध स्रोत साधनको महत्तम उपयोग गरी पूर्वाधार विकास गर्नु ।

ग)	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. सम्भावित लघु उद्योग र बजारको वर्गीकरण गर्ने ।	१. वर्गीकृत बजार र लघु उद्योगको स्थापनाको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ । २. वस्ती अनुकुलन औद्योगिक तथा व्यावसायिक क्रियाकलापलाई जोड दिइनेछ । ३. सम्भावित वस्ती क्षेत्र , बजार क्षेत्र र पूर्वाधार क्षेत्र छनौट गरी वस्ती विकास ढाँचा तयार गर्ने ।
२. गाउँपालिकाका वस्ती क्षेत्रमा सडक, खानेपानी, शैक्षिक लगायतका पूर्वाधार निर्माणका लागि पहल गर्ने ।	१. भौतिक पूर्वाधार निर्माणका लागि सङ्घ एवम् प्रदेशसँग समन्वय गरिनेछ । २. वस्ती वरपर सक्षम सुरक्षाप्रणाली तथा शैक्षिक संस्थाको विकास गरिनेछ । ३. वस्ती व्यवस्थापन मापदण्ड लागु गरिनेछ ।

घ)	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	आवास तथा वस्ती विकास	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.१.८.१	खरको छानो मुक्त वडा विकास कार्यक्रम	३७	६	६	३.५.७	P1
६.१.८.२	प्राकृतिक तथा वातावरणीय जोखिम पहिचान, न्यूनीकरण र व्यवस्थापन कार्यक्रम	३७	६	६	३.५.७	P1
६.१.८.३	नागरिकहरूको "पालिका अध्यक्ष" सुरक्षित आवास कार्यक्रम	३७	६	६	३.५.७	P1
६.१.८.४	भुकम्प प्रतिरोधी एकीकृत ग्रामीण आवास विकास कार्यक्रम	३७	६	६	३.५.७	P2
६.१.८.५	जगाा एकीकरण तथा न्यूनतम पुर्वाधार विकास कार्यक्रम	३७	६	६	३.५.७	P3
६.१.८.६	जोखिममा परेका, भौगोलिक कारणले चुनौतीपूर्ण र छरिएका बस्तीहरुका लागि स्थानान्तरण सहितको एकिकृत बस्ती विकास कार्यक्रम	३७	६	६	३.५.७	P2

६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको मध्यावधिमा ५० प्रतिशत र अन्त्यमा ६५ प्रतिशत परिवार सुरक्षित आवासको पहुँचमा हुनेछन् । योजनाको अन्त्यमा २५ देखि ३० प्रतिशत घर नक्सा पास गरी निर्माण भएका हुनेछन् । सार्वजनिक स्थलमा वातावरणमैत्री पूर्वाधारको निर्माण तथा आवश्यक ऐन कानुनको निर्माण गरी सहर तथा मानव बसोबासलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो बनाउने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि गाउँपालिकाले पूर्वाधार विकासमा जोड दिई वस्ती विकास तथा व्यवस्थापनका विविध मापदण्डको निर्माण गरी लागु गर्नु पर्दछ ।

६.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

बजार र लघु उद्योग विकास गर्न सर्वपक्षीय सहयोग भएमा, भौतिक पूर्वाधार निर्माणका लागि सङ्घ र प्रदेशबाट समन्वय र सहयोग प्राप्त भएमा लक्ष्य हासिल हुनेछ।

६.२ सडक तथा यातायात

६.२.१ वर्तमान अवस्था

सुरक्षित आवास क्षेत्र, सम्भावित उद्योग क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र, खानी क्षेत्र, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूलाई प्राथमिकतामा राखेर सडकको ट्र्याक खोलिँदै गएका छन् । सडक विस्तारसँगै स्थानीय उत्पादन (कृषि, वन, पशुजन्य) हरूको निकासी सहज हुँदै गएको छ । उद्योग, व्यापार, शिक्षा, स्वास्थ्य, भौतिक निर्माण लगायतका कार्य गर्न सहज र कम खर्चिलो हुँदै गएको छ । धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक स्थलहरूलाई प्रयोग गरेर पर्यटकीय गतिविधि सञ्चालन गर्न सहज बन्दै गएको छ । सडक साँघुरो छ, घुम्ती पर्याप्त छैन, खाल्टा खुल्टी छन्, ग्रेड मिलेको छैन, कच्ची छ, नाली काटिएको सडकको लम्बाई न्यून छ । कृषि, वन, खानी, प्राकृतिक स्रोतहरूको व्यावसायिक परिचालनको प्राविधिक पक्ष कमजोर छ ।

गाउँपालिकामा सडक निर्माण तथा तथा स्तरोन्नति गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ । यातायातलाई बाह्रै महिना सञ्चालन गर्न र सडक सुधारकार्यलाई व्यवस्थित गर्न अझ बाँकी छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा एक घण्टाको दुरीमा यातायातको पहुँच भएको जनसङ्ख्या औसत ५७.१४ प्रतिशत छन् ।

६.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

सडक विस्तारका कारण पहिरो, बाढीजस्ता समस्या बढेका छन् । उद्योग व्यवसाय सञ्चालन, सार्वजनिक प्रयोग तथा महत्वका भौतिक निर्माण गर्न उपयुक्त सार्वजनिक जमिन कम हुनु, सडक बिस्तार तथा ब्यवस्थापनमा चुनौती हुनु, सडकको क्षमताभन्दा बढी वजनका बाहनहरूलाइ वैकल्पिक व्यवस्था नहुनु प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

सडकको स्तरोन्नति र विस्तारका लागि अतिरिक्त बजेटको व्यवस्था गर्नु, स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या वृद्धि गर्नु, सडकमा प्राकृतिक क्षति न्यूनीकरण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

६.२.३ सम्भावना तथा अवसर

सडकको निर्माण तथा विस्तारमार्फत व्यावसायिकरण गर्ने सम्भावना हुनु, मर्मत-सम्भार तथा व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था हुनु, सडक निर्माण तथा सुधार गरी स्थानीय सेवालाई प्रभावकारी बनाउने सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

६.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

क) लक्ष्यः सुरक्षित भरपर्दो र व्यवस्थित सडक सञ्जाल निर्माण गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. सडक तथा यातायात व्यवस्थापन मापदण्ड बनाउनु ।
२. सडक निर्माण भरपर्दो र व्यवस्थित बनाउनु ।
३. मौजुदा सडकको स्तरोन्नति गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. सडकको स्तरोन्नतिमार्फत व्यवसायिक क्रियाकलापमा वृद्धि गर्ने ।	१. घर-टोलमा सडकको विस्तार गरी ग्रामीण व्यावसायिक क्रियाकलापको व्यवस्थितरूपमा विकास गरिने छ । २. कृषि सडकको निर्माण गरी कृषि बजारको विकास गरिने छ । ३. मौजुदा सडकको प्राथमिकता तोकेर साइड कटिङ्ग गर्ने, सुरक्षा व्लक निर्माण गर्ने, ग्रेड मिलाउने, घुम्ती पर्याप्त विस्तार गर्नेजस्ता कार्यहरू गर्ने ।
२. गाउँपालिका प्रशासनिक निकायसम्म पहुँच पुर्याउन वडा कार्यालय र वस्ती जोड्ने सडक निर्माणलाई प्राथमिकता दिने ।	१. गाउँपालिका र वडा जोड्ने सडक निर्माणका लागि स्थानीय बजेटको व्यवस्था गर्ने तथा अन्य सहयोगका लागि पहल गरिने छ । २.स्था नीय वस्ती वरपर सडक निर्माणमा अग्रसर स्थानीयलाई सहयोग गरिने छ ।
३. सडक मर्मत तथा निर्माण कार्य गर्दा मापदण्ड अनिवार्य रूपमा लागु गर्ने ।	१. जथाभावी डोजर प्रयोग गरी सडक निर्माण गर्ने कार्यलाई निरूत्साहित गरिने छ । २. वायो इन्जिनियरिङ्ग लगायतका प्रविधि प्रयोग गरी दिगो सडक विकासलाई जोड दिइने । ३. विविध कारणबस सडक अबरोध हुने सम्भावनाको न्यूनीकरण गरिने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	सडक तथा यातायात	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.२.८.१	वडा कार्यालय र पालिका जोड्ने पक्की सडक सञ्जाल विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	३७	१	१	३.५.६	P3
६.२.८.२	मुख्य वस्ती जोड्ने तथा पालिका स्तरीय रणनौतिक सडक सर्वयाम स्तररोन्नति	३७	१	१	३.५.६	P1
६.२.८.३	स्थानीय सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	३७	१	१	३.५.६	P1
६.२.८.४	अन्तरपालिका सडक तथा पुल निर्माण जैविक इन्जिनियरिङ्ग तथा वृक्षारोपण कार्यक्रम	३७	१	१	३.५.६	P2
६.२.८.५	कृषि सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति कार्यक्रम	३७	१	१	३.५.६	P1
६.२.८.६	बहुआयामिक भौतिक पूर्वाधार (विद्युत र वैकल्पिक उर्जा, खानेपानी, ढल र फोहोर व्यवस्थापन, कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र, चिस्यान केन्द्र र शीतगृह, धार्मिक, ऐतिहासिक र प्राकृतिक स्थल आदि) हरूका लागि सडक सञ्जाल परियोजना	३७	१	१	३.५.६	P2

६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा गाउँपालिका तथा वडा जोड्ने सडकहरू ३८५ किलो मिटर सडक निर्माण भइसक्नेछ । पुराना सडकको स्तरोन्नति हुनेछ । सबै परिवारमा यातायातको पहुँचभित्र हुनेछन् । उत्थानशील पूर्वाधारको निर्माण गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्रासिका लागि कृषि सडकको निर्माण तथा वातावरण मैत्री सडक तथा यातायात विकासलाई जोड दिनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

घर-टोलमा सडकको विस्तार गरी ग्रामीण व्यवसायिक क्रियाकलापको व्यवस्थितरूपमा विकास गरिने छ । कृषि सडकको निर्माण गरी कृषि बजारको विकास गरिने छ । मौजुदा सडकको प्राथमिकता तोकेर साइड कटिङ्ग गर्ने, सुरक्षा व्लक निर्माण गर्ने, ग्रेड मिलाउने, घुम्ती पर्याप्त विस्तार गर्ने जस्ता कार्यहरू गरिने छ ।

६.३ सिँचाइ (भूमिगत, सतह, लिफ्टिङ्ग र वर्षात)

६.३.१ वर्तमान अवस्था

कर्णाली प्रदेशमा रहेको दैलेख जिल्लाको भगवतीमाई गाउँपालिकामा जम्मा ४० वटा सिँचाइ आयोजना र ४६ कि. मि. लम्बाइ भएको कुलोमार्फत सिँचाइ क्षेत्रको विकासको प्रयास गरिएको छ । सिँचाइ क्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्नका लागि सिँचाइ समूहको गठनसमेत गरिएको छ । वर्षभरि सिँचाइ पुगेको जमिन जम्मा २१.१२ प्रतिशत छ भने सिँचाइ नपुगेको तर सिँचाइ पुर्याउन सकिने जमीन ३७.२८ प्रतिशत छ । भगवतीमाई गाउँपालिकामा आंशिक सिँचाई हुने जमिन ११.८५ प्रतिशत छ भने कुल खेतीयोग्य जमिनको २९.७५ प्रतिशत जमिनमा भने सिँचाइ पुर्याउन कठिन नै देखिन्छ । यो परिप्रेक्ष्यमा खोल्सा तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गरी सिँचाइ सुविधा विस्तार गरी कृषि उत्पादनमा वृद्धि गर्नको लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

सिँचाइ पुर्याउन कठिन जमिनमा वैकल्पिक सिँचाइको व्यवस्था गर्नु, उपलब्ध जलस्रोतको व्यवस्थित सदुपयोग हुन नसक्नु, सिँचाइ पूर्वाधारको अभाव, स्रोत साधनको कमी यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् । सम्पूर्ण कृषि भूमिमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउनु, सिँचाइ आयोजनाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ कुलोको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

६.३.३ सम्भावना तथा अवसर

सिँचाइका नयाँ प्रविधिको प्रयोगमार्फत सिँचाइ सुविधा विस्तार गर्ने सकिने यो क्षेत्रको सम्भावना हो । पर्याप्त जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको उपलब्धता हुनु यस क्षेत्रको अवसर हो ।

६.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क लक्ष्यः कृषि उत्पादन वृद्धिका लागि सिँचाइको दीगो विकास गर्ने ।

ख उद्देश्यहरू

१. सिँचाइको दिगो विकास गर्नु ।

२. सिँचाइ प्रणालीको कुशल व्यवस्थापन गरी सिँचाइ समस्या न्यूनीकरण गर्नु ।

ग रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. सिँचाइका रणनीतिक दीर्घकालीन आयोजना निर्माण गर्ने ।	१. सिँचाइ आयोजनाको गुणस्तर अभिवृद्धि गरी दीर्घकालीन सिँचाइ आयोजनालाई प्राथमिकता दिइने छ । २. खेतीयोग्य जमीनमा कुलो निर्माण गरी सिँचाइ सुविधा विस्तार गरिने छ ।
२. विद्यमान सिँचाइ प्रणालीको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी वैकल्पिक प्रविधिको अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।	१. गाउँपालिकाका सिँचाइ आयोजना तथा सिँचाइ कुलोको अनुगमन गरी सिँचाइ व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाइने छ । २. जिरो इनर्जि प्रविधि, प्लाष्टिक पोखरी, रेन वाटर हार्भेस्टिङ्ग लगायतको सिँचाइ प्रविधिबारे अध्ययन अनुसन्धान गरिने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	सिँचाइ (सतह, लिफ्टिङ्ग र वर्षात)	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.३.८.१	सुक्खा क्षेत्रका लागि एकिकृत जल सङ्कलन, व्यवस्थापन र प्रयोग कार्यक्रम (वर्षातको पानी उपभोग कार्यक्रम)	२५	२	२	३.५.११	P1
६.३.८.२	सिमसार क्षेत्र पहिचान, रेखाङ्कन र व्यवस्थपनको माध्यमबाट जल भण्डार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५	२	२	३.५.१३	P3
६.३.८.३	एकीकृत, खण्डित र बेमौसमी सिँचाइ प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५	२	२	३.५.११	P2
६.३.८.४	सौर्य उर्जामा आधारित लिफ्टिङ सिँचाइ कार्यक्रम	२५	२	२	३.५.११	P1
६.३.८.५	सुक्खा क्षेत्र र बेमौसमी बालीका लागि सुधारिएको सिँचाइ प्रविधि (थोपा, तले, आर्द्रता, मल्चिङ्ग सिँचाइ आदि) मा अनुदान कार्यक्रम	२५	२	२	३.५.१३	P2
६.३.८.६	कुलो तथा नहर मर्मत कार्यक्रम स्थाई स्रोत भएका जमिनका लागि खुल्ला र	२५	२	२	३.५.११	P1

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	सिँचाइ (सतह, लिफ्टिङ्ग र वर्षात)	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	नियन्त्रित (कुलो, पाइप, सङ्कलन स्थल) सिँचाइ परियोजना					
६.३.८.७	सिँचाइका लागि पूर्वाधार कार्यक्रम (सडक तथा गोरेटो बाटो आदि)	२५	२	२	३.५.१३	P3

६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा वर्षभरि सिँचाइ पुग्ने जमिन १५ प्रतिशत हुनेछ । साना सिँचाइ आयोजनाहरू लक्ष्यको अन्त्यमा ७६ वटा निर्माण हुनेछन् । नयाँ तथा आधुनिक सिँचाइ प्रविधिको प्रयोग गरी विद्यमान सिँचाइ आयोजनाको कुशल व्यवस्थापन गर्न सकेमा दिगो आर्थिक वृद्धि प्राप्त गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिने छ ।

६.३.६ अनुमान र जोखिम पक्ष

सिँचाइ आयोजनाको गुणस्तर अभिवृद्धि गरी दीर्घकालीन सिँचाइ आयोजनालाई प्राथमिकता दिइएमा, खेतीयोग्य जमीनमा कुलो निर्माण गरी सिँचाइ सुविधा विस्तार गरिएमा लक्ष्य प्राप्ति हुनेछ ।

६.४ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

६.४.१ वर्तमान अवस्था

ऊर्जा सहज जीवनयापनका लागि अपरिहार्य साधन हो । सामाजिक विकासक्रम सँगसँगै जलविद्युत र वैकल्पिक ऊर्जाको विकास एवम् प्रयोग बढ्दो छ । गाउँपालिकामा जलविद्युत ऊर्जाको विस्तार गर्ने क्रममा हाल ४७.१४ प्रतिशत परिवारमा विद्युतको पहुँच पुगेको छ । सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्नेहरूको परिवार १९८६ छन् भने १ परिवारले मात्र बायो ग्याँस प्रयोग गर्दछन् ।

६.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धन गर्न नसक्नु, वैकल्पिक उर्जाबारे समुदायमा अनभिज्ञता हुनु, विद्युतीय ऊर्जाको घरायसी कार्यमा कम प्रयोग हुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू हुन् । सबै परिवारमा ऊर्जाको

पहुँच विस्तार गर्नु, वातावरणमैत्री ऊर्जा प्रयोगलाई विस्तार गर्नु तथा आवश्यक लगानीको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

६.४.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा प्राथमिकतामा पर्नु, जैविक वस्तुबाट वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादनको सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

६.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः ऊर्जाको विकास गरी ग्रामीण विकासमा योगदान ।

ख) उद्देश्य

१. ग्रामीण वस्तीमा उर्जाको पहुँच विस्तार गर्नु ।
२. वातावारण प्रदूषण रोकथामका लागि नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोगमा वृद्धि गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१.ऊर्जा सेवाको पहुँच विस्तार गरी जीवनस्तरमा वृद्धि ल्याउने	१. न्यूनतम ऊर्जाको उपलब्धताको सुनिश्चितता लागि तथ्याङ्क सकलन गरिने छ । २. स्थानीय विद्युत आयोजनामा स्थानीयको लगानी वृद्धि गर्ने
२. नवीकरणीय वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धन गर्ने ।	१. नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोग गरी वातावरण प्रदूषण न्यूनीकरण गरिने छ । २. ग्रामीण जैविक वस्तुबाट वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरिने छ । ३ सौर्य ऊर्जाको उत्पादन र प्रयोगलाई प्राथमिकता दिइने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.४.८.१	उज्यालो कार्यक्रम (विद्युत लाइन मर्मत तथा विस्तार)	२५	३	३	३.५.१६	P1
६.४.८.२	धुवारहित चुलो निर्माण कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१६	P2
६.४.८.३	काठेपोल विस्थापन कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१६	P1

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.४.८.४	Wind Energy कार्यक्रमको अध्ययन, अनुसन्धान तथा परीक्षण कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१६	P2

६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा ९५ प्रतिशत घरधुरीमा विद्युतीय सेवाको विस्तार हुनेछ । २५ प्रतिशत परिवारमा बायो ग्याँस र परिवारमा सौर्य ऊर्जाको पहुँच पुग्नेछ । वातावरणमैत्री उर्जाको गाउँपालिकामा प्रवर्द्धन गर्न सकेमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव नियन्त्रण गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ । सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवारको सङ्ख्या १४९९ हुनेछ ।

६.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धन गर्न सकिएमा, वैकल्पिक उर्जाबारे समुदायमा ज्ञान प्रसार-प्रचार गर्न सकिएमा, विद्युतीय ऊर्जाको घरायसी कार्यमा खपत बढाउन सकिएमा, वातावरणमैत्री ऊर्जा प्रयोगलाई विस्तार गर्न सकिएमा लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली

६.५.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकामा सुशासन र पारदर्शिता कायम गर्नका लागि सञ्चार तथा सूचना प्रणालीको अहम् भूमिका रहेको हुन्छ । आधार वर्षमा गाउँपालिकामा टेलिभिजन प्रयोग गर्ने परिवारको सङ्ख्या कम छ भने इन्टरनेट प्रयोगकर्ता परिवारको सङ्ख्या ज्यादै न्यून रहेको छ । सत्य-तथ्य वस्तुस्थिति पत्ता लगाई गाउँपालिकाको बारेमा सूचना प्राप्तिका लागि तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ ।

६.५.२ समस्या तथा चुनौती

सूचना प्रविधिको पहुँच नभएका परिवारको सङ्ख्या बढी हुनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग हुन नसक्नु, व्यवस्थितरूपमा गाउँपालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । आधुनिक सञ्चारका साधनको उपयोग विस्तार गर्नु, सुशासनका लागि सूचना प्रविधिको सही सदुपयोग गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

६.५.३ सम्भावना तथा अवसर

सूचना प्रविधिको विकासमार्फत दक्ष जनशक्ति उत्पादन, सार्वजनिक स्थलमा इन्टरनेट सुविधा विस्तार गरी सूचनाको पहुँचमा विस्तार गर्ने विषय यस क्षेत्रका सम्भावनाहरु हुन् । नागरिक वडापत्रमार्फत सूचना प्रवाह गर्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

६.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः सूचना प्रविधिमा पहुँच विस्तार गर्ने ।सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाई दक्ष जनशक्ति निर्माण गर्ने ।

ख) उद्देश्य

१. विद्यालय शिक्षालाई सूचना प्रविधीमैत्री बनाउनु ।
२. उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको विस्तार र विकास गरी उत्पादन बढाउनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउन आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	१. विद्यालयलाई डिजिटल उपकरण खरिद गरिने छ । २. विद्यार्थी तथा किशोर-किशोरीलाई सूचना प्रविधिको व्यावहारिक प्रयोगबारे तालिम प्रदान गरिने छ ।
२. कृषि तथा व्यापार व्यवसायमा सूचना प्रविधिको विस्तार गर्ने ।	१. बाह्य बजार तथा गतिविधिको जानकारी प्राप्त गरी कृषि तथा व्यवसायिक आय सुनिश्चित गर्न सूचना प्रविधिको उपयोग गरिने छ । २.व्या पारिक क्रियाकलापमा डिजिटिल प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	सञ्चार तथा सुचना प्रणाली	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.५.८.१	कृषकसँग गाउँपालिकाको कृषि सूचना प्रविधि कार्यक्रम	१८	९	९	३.५.१७	P1
६.५.८.२	स्थानीय उत्पादन, रोजगारी, अवसर पहिचानका लागि विद्युतयि डिजिटल पार्क परियोजना	१८	९	९	३.५.१७	P2
६.५.८.३	शैक्षिक तथा सार्वजनिक स्थलमा इन्टरनेट सेवा बिस्तार कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.१७	P1
६.५.८.४	विपद, जोखिम र प्रकोप न्यूनीकरणका लागि डिजिटल सञ्जालीकरण परियोजना	३७	१	१	३.५.१७	P3

६.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

योजनाको अन्त्यमा सबै परिवारमा टेलिभिजनको पहुँच विस्तार हुनेछ । इन्टरनेट प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या शत प्रतिशत पुग्नेछ । समावेशी विकासको दिगो लक्ष्य प्राप्तिका लागि शैक्षिक तथा व्यापारिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

६.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

नवीकरणीय ऊर्जा प्रयोगले उच्च प्राथमिकता पाएमा, ग्रामीण जैविक वस्तुबाट वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरिएमा, सौर्य ऊर्जाको उत्पादन र प्रयोगलाई प्राथमिकता दिइएमा लक्ष्या हासिल हुनेछ ।

६.६ ढल निकास, फोहोरमैला प्रशोधन पूर्वाधार

६.६.१ वर्तमान अवस्था

ढल तथा फोहरमैलाको व्यवस्थापन संक्रमणमुक्त र स्वस्थ समाज निर्माणका आधार हुन् । गाउँपालिकामा फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि नीति तथा कार्यक्रम बनाइएका भएता पनि वर्तमान परिस्थितिमा ढल निकासको दिगो व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन । गाउँपालिकामा साक्षरता दरको वृद्धिसँगै स्थानीयस्तरमा चेतनाको स्तर पनि बढ्दै गएको छ । गाउँपालिकाका महिला समूह तथा वनउपभोक्ता समूह, सिँचाइ समूह

लगायतका समूहले स्थानीय गतिविधिलाई वातावरणमैत्री रूपमा सञ्चालन गर्नमा केही हदसम्म सहयोग पुर्याइरहेका छन् । तर पनि फोहरमैला व्यवस्थापन तथा प्रशोधनका लागि आवश्यक पूर्वाधारको दीर्घकालीन व्यवस्था गर्न सकिएको छैन ।

६.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा ढल निकासका लागि व्यवस्थित योजना नहुनु, ढल तथा प्रशोधन पूर्वाधार निर्माणका लागि बजेटको कमी हुनु, स्थानीयमा परम्परागत फोहरमैला निश्कासनलाई नै निरन्तरता दिने प्रवृत्ति पाइनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

६.६.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकाको प्लाष्टिकमुक्त बनाउने योजना निर्माणाधीन अवस्थामा हुनु, फोहरमैला वर्गिकरण गरी कुहिने फोहरमैलाबाट प्राङ्गारिक मल बनाउने कार्यलाई प्रोत्साहन गर्नु, वातावरणमैत्री समाजको निर्माण हुने क्रम बढ्नु यस क्षेत्रका सम्भावनाहरु हुन् । व्यवस्थितरूपमा ढल निकासको व्यवस्था गर्नु, फोहरमैला प्रशोधन स्थलको चयन गर्नु, फोहरमैला प्रशोधनका लागि आवश्यक प्रविधि तथा सामग्रीको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

६.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः ढल तथा फोहरमैलाको कुशल व्यवस्थापन गर्ने ।

ख) उद्देश्य

1. ढल तथा फोहरमैलाको कुशल व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्नु ।
2. फोहरमैला प्रशोधनको प्रबन्ध मिलाउनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. ढल निर्माण कार्यलाई तीव्रता दिने	१. गाउँपालिकाका सबै वडामा आधुनिक ढल निकासको कार्यलाई प्राथमिकता दिइने छ । २. ढल निर्माण कार्य गर्दा वातावरण पक्षलाई जोड दिइने छ ।
२. फोहरमैला प्रशोधन केन्द्रको स्थापना गर्ने ।	१. ढल निर्माणका लागि पाइप तथा अन्य सामग्रीको व्यवस्था गरिने छ । २. फोहरमैला प्रशोधन केन्द्र स्थापनाका लागि जग्गा प्राप्ति गरिने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	ढल निकास, फोहोरमैला प्रशोधन पूर्वाधार	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.६.८.१	स्वच्छ, स्वस्थ्य पालिकाका लागि व्यवस्थित फोहोर व्यवस्थापन कार्यक्रम	१८	९	९	३.५.१७	P1
६.६.८.२	फोहोरमैला व्यवस्थापनबाट आय आर्जन गर्न "फोहोरमा मोहोर कार्यक्रम"	१८	९	९	३.५.१७	P2
६.६.८.३	दिगो फोहोर व्यवस्थापनका लागि युवा सञ्जाल	२५	६	६	३.५.१७	P1
६.६.८.४	व्यवस्थित ढल, स्वच्छ गाउँपालिका कार्यक्रम	३७	१	१	३.५.१७	P3

६.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

स्वच्छ गाउँपालिकाको निर्माण हुनेछ, ढल तथा फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुनेछ ।

६.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

गाउँपालिकाका सबै वडामा आधुनिक ढल निकासको अवधारणा बारे सचेत गराउँन सकिएमा र यसका लागि अवस्यक स्रोत जुटेमा लक्ष्या प्राप्ति हुनेछ ।

६.७ सार्वजनिक भवन तथा उद्यान

६.७.१ वर्तमान अवस्था

सार्वजनिक भवन र उद्यानको संरक्षण र सम्बर्धन गर्नु आम नागरिकको दायित्व हो । यसै तथ्यलाई आत्मसात् गरी गाउँपालिकामा स्थानीय परिस्थिति एवं स्रोत साधन अनुकुल सार्वजनिक भवन र उद्यानको निर्माण गरी संरक्षण गर्ने जमर्को गरिएको छ । गाउँपालिकामा स्वच्छ वातावरण निर्माणका लागि वडागत उद्यान निर्माण गर्ने कार्यको थालनी गरिएको छ भने समयानुकुल गाउँपालिकाका सार्वजनिक भवनहरूको मर्मत सम्भार गर्दै आइएको छ । यद्यपि पर्याप्त मात्रामा सार्वजनिक भवन तथा उद्यानको निर्माण गर्न सकिएको छैन ।

६.७.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

वि. सं. २०७३ को स्थानीय तह क्षेत्र निर्धारण आयोगको सिफारिस अनुसार साविकका गा. वि. स. हरू टुक्र्याएर वा गाभेर हालका गाउँपालिकाहरूको प्रशासनिक संरचना तयार भएको छ । स्थानीय प्रशासन र राजनितिक संरचनामा यसले सहजता थपेको छ । नागरिकहरूका अत्यावश्यक सेवा उपभोग गर्ने अधिकारमा सहजता पनि थपेको छ । तर पुरानो पालिका केन्द्रहरूलाई नै अहिलेको वडा केन्द्रका रूपमा प्रयोग गरिएकाले सबै सर्वसाधारणलाई सेवामा समान पहुँच पुर्याउन कठीन छ ।

स्वास्थ्य, खानेपानी, खोप र अन्य सेवा लिने सेवाग्राही वडा केन्द्रबाट टाढा छन् । वडा र गाउँपालिका केन्द्रबाट दिईने सेवाहरूलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन भौतिक संरचनाले प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ । प्रसाशन, विषयगत शाखा, गोदाम र आपतकालीन प्रयोजनका लागि न्यूनतम सुविधा सहितका भवन निर्माण गर्न र नागरिक सेवाको दायरा बढाउन आवश्यक पर्ने भवन तथा अन्य पूर्वाधार बनी नसक्नु यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

त्यस्तै गरी सबै वडामा उद्यानको निर्माण गर्न सकेमा गाउँपालिकाको स्थानीय वातावरण स्वच्छ बनाउन मद्दत पुग्ने देखिन्छ तर सार्वजनिक भवन र उद्यान निर्माणका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्नु, सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षणमा जनसहभागिता बढाउनु चुनौतीपूर्ण छ ।

६.७.३ सम्भावना तथा अवसर

सार्वजनिक भवनको विस्तार तथा गुणस्तर वृद्धि गरी गाउँपालिकाको आधारभूत सेवामा सबै स्थानीयको पहुँच वृद्धि गर्न सक्षम हुनु, विद्यालय भवनको निर्माण तथा स्तरोन्नति गरी शैक्षिक क्षेत्रको विकास, सबै वडामा स्वास्थ्य चौकी निर्माण गरी सुलभ स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सकिनु, अनुशासित एवं चरित्रवान समाजको निर्माणका लागि मठ- मन्दिरको निर्माण यस क्षेत्रका सम्भावनाहरु हुन् ।

६.७.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः सार्वजनिक भवन र उद्यान्नको आवश्यकता बमोजिम विकास, संरक्षण, सम्भार गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. गउँपालिकामा सार्वजनिक भवनको निर्माण र संरक्षणका लागि स्थानीयलाई सहभागी गराउनु ।
२. सार्वजनिक उद्यान्नको निर्माण र संरक्षण गरी स्वच्छ वातावरण सुनिश्चित गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. स्थानीयको सहभागितामा सार्वजनिक सम्पत्ति संरक्षण गर्ने र पर्याप्त भौतिक निर्माण गर्ने ।	१. सार्वजनिक भवनलाई बाल तथा अपाङ्गमैत्री बनाइनेछ । २. स्थानीयलाई समेत सहभागी गराई सार्वजनिक भवनको नियमित मर्मत संभार गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
	३. सर्वसुलभ सार्वजनिक सेवाका लागि आवश्यक भवन निर्माण गरिनेछ ।
२. सार्वजनिक उद्यान्नको संरक्षण तथा निर्माण गर्ने ।	१. सार्वजनिक उद्यान निर्माण गरी स्वच्छ वातावरण सुनिश्चित गरिनेछ । २. उद्यान संरक्षणमा बाल तथा युवा क्लबको परिचालन गरिने छ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	सार्वजनिक भवन र उद्यान	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
६.७.८.१	वडा र टोलस्तरका सार्वजनिक तथा सामुदायिक भवन (वडा कार्यलय, स्वास्थ्य चौकी, सुरक्षा पोष्ट, सामुदायिक सेवा केन्द्र, विद्यालय, कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र आदि) निर्माण, जीर्णोद्धार, संरक्षण र व्यवस्थापन कार्यक्रम	१८	९	९	३.५.७	P2
६.७.८.२	धार्मिक संरचनाहरूको निर्माण, स्तररोन्नति र व्यवस्थापन परियोजना	२५	६	६	३.५.७	P1
६.७.८.३	बिभिन्न क्षमता भएका नागरिकहरूका लागि मापदण्ड पुग्ने संरचना निर्माण (अपाङ्गमैत्री, विद्यालय पूर्वाधार, जेष्ठ नागरिक ग्राम, स्तनपान कक्ष, स्यानिटरी प्याड कक्ष आदि) संरचनाको विकास परियोजना	२५	६	६	३.५.५	P2

६.७.५ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकाका सार्वजनिका भवनको संरक्षण हुनेछ । उद्यान निर्माणमार्फत स्वच्छ वातावरणको सिर्जना हुनेछ ।

६.७.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

सार्वजनिक भवनलाई बाल तथा अपाङ्गमैत्री बनाउँने प्रतिबद्धता सम्बन्धित पक्षबाट आएमा र सर्वसुलभ सार्वजनिक सेवाका लागि आवश्यक भवन निर्माण गर्न सकिएमा लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

परिच्छेद सातः वन, वातावरण तथा विपद ब्यवस्थापन क्षेत्र

७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापन

७.१.१ वर्तमान अवस्था

भगवतीमाई गाउँपालिकाको ८७१५ हे. अथवा ५७.८ प्रतिशत क्षेत्रफल वनले ढाकेको छ । वनसम्पदाको संरक्षणका लागि समुदायलाई सक्रिय बनाइएको छ । दिगो वन व्यवस्थापन र उपयोगमा आधाजसो घरधुरीको पहुँच पुगेको छ । काठमा आधारित उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । वर्तमानमा वन सम्पदाको कुशल व्यवस्थापन गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रमा योगदान बढाउनका लागि ठोस योजना बनाइ अगि बढ्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

भगवतीमाई गाउँपालिका ग्रामीण क्षेत्र भएकाले यहाँ पाइने विविध किसिमका जडीबुटी र गैरकाष्ठ पैदावारको उत्पादन २५.८७ प्रतिशत छ । यस गाउँपालिकामा जडीबुटी प्रशोधन केन्द्र तथा भण्डारण केन्द्रहरू आजसम्म निर्माण हुन सकेका छैनन् । यस भेगका ८ स्थानहरूमा वृक्षरोपण कार्यक्रमहरू गरिएका छन् भने वन उपभोक्ता समितिमार्फत आयआर्जनका २ वटा कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

७.१.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

परम्परागत रूपमा पाइने वनस्पति तथा वन्य जन्तुहरू लोप हुँदै जानु, बाढी, पहिरो र भू-क्षयका कारण जैविक विविधतामा असर पुग्नु, अव्यवस्थित र अवैज्ञानिक तरिकाले भएको सडक विस्तारले जैविक विविधताको प्राकृतिक अन्तर सम्बन्ध टुटेको छ ।

वन क्षेत्रको व्यावसायिकरूपमा विकास गर्न नसक्नु, वन पैदावारको चोरी निकासी पूर्णरूपमा नियन्त्रण नहुनु, वन पैदावारमा आधारित स्थानीय उद्योगको व्यवस्थित विकास नहुनु, वन पैदावारको वातावरणमैत्री प्रयोगको लागि ठोस योजना नबन्नु, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको व्यवस्था नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । वन पैदावारको चोरी निकासी नियन्त्रण गर्नु, वर्तमान वन क्षेत्रफल विस्तार गर्नु, वन सम्पदाको पूर्ण सदुपयोग गर्नु, वनमा आधारित रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

७.१.३ सम्भावना तथा अवसर

वन क्षेत्रको केही प्रतिशत भाग समुदायमा हस्तान्तरण भएकाले आफ्नै कार्य योजना बनाएर सम्पदा संरक्षण, आय आर्जन, अध्ययन, अनुसन्धानजस्ता कार्य गर्न सकिने, सामुदायिक वनलाई विशेष प्रकारका बालीहरूको परीक्षण उत्पादन, गुणस्तर मापन, लाभ, लागत विश्लेषण गर्ने कार्यको प्रयोगशालाको रूपमा विकास गरी कृषिका सफल नमुनाहरू विकास गर्न सकिने सम्भावनाहरु रहेका छन् । वैज्ञानिक वार्षिक कार्य योजना बनाउन सक्ने सा. व. उ. स. को विकास हुनु, वनजन्य उत्पादनको बजार प्रवर्द्धन हुने क्रम बढ्नु, सा. व.

उ. स. (कार्यसमिति) मा दलित र महिलाको सहभागिता बढ्दै जानु, वन व्यवस्थापन तालिमको व्यवस्था हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

७.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) वन सम्पदाको वैज्ञानिक व्यवस्थापनमार्फत उद्यमशीलताको विकास गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो संरक्षण, व्यवस्थापन र परिचालन गर्नु ।
२. वन आधारित उद्योगको प्रवर्द्धन गर्नु ।
३. वनसम्पदाको कुशल व्यवस्थापन गरी ग्रामीण जीविकोपार्जनको आधार बनाउनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. वनमा आधारित उद्योगको कुशल व्यवस्थापन गर्ने ।	१. वनक्षे त्रको जैविक क्षमता, आर्थिक क्षमता र वातावरणीय सन्तुलनको वस्तुस्थितिबारे विश्लेषण गरी वनका सम्भावित अवसरहरूको खोजी गरिने छ । २. वनमा आधारित उद्योगको गुणस्तर वृद्धि गरिने छ ।, ३. वन सम्पदामा आधारित हस्तकलाका सामग्री उत्पादन एवम् बजारीकरण गरिने छ । ४. वन क्षेत्रहरू पहिचान गरी वनलाई आयमूलक र मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलाप गर्ने माध्यम बनाउने ।
२. वन सम्पदामा आधारित दैनिक प्रयोगजन्य सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन गर्ने ।	१. वन सम्पदामा आधारित आर्थिक क्रियाकलापमा वृद्धि गरी आय आर्जनको सुनिश्चित गरिने छ । २. काठ तथा गैर काष्ठ उपज सङ्कलन, प्रयोग र निकासी, बजार गुणस्तर र राजस्व परिचालनमा सुधार गर्ने ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वन व्यवस्थपान	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.१.८.१	वन उद्यमका लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिसँग स्थानीय पालिका कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१६	P1
७.१.८.२	गाउँपालिकाको वनमा आधारित रोजगार कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१६	P2

वन, वातावरण तथा विपद ब्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वन ब्यवस्थपान	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.१.८.३	वनमा आधारित स्थानीय उद्यम प्रवर्द्दनका लागि सामुदायिक वन, वन उपभोक्ता सदस्य र गाउँपालिकाको एकीकृत वन उद्यम विकास कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१६	P3
७.१.८.४	गाउँपालिकाको समन्वयमा वन उपभोक्ता समितिको हाम्रो नर्सरी हाम्रो जैविक विविधता प्रवर्द्दन कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१६	P2
७.१.८.५	निजी, सार्वजनिक साझेदारीमा उच्च मूल्य, बहुवर्षे औद्योगिक बाली प्रवर्द्दन कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१३	P1
७.१.८.६	वित्तीय व्यवस्थापन तथा आगलागी नियन्त्रण सचेतना कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१५	P2

७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नजिता खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा वनले ढाकेको क्षेत्रफल ६४ प्रतिशतमै सीमित रहनेछ । जम्मा ३५५० घरधुरीको दिगो वन व्यवस्थापन र उपयोगमा पहुँच पुग्नेछ । थप जडीबुटी प्रशोधन र भण्डारण उद्योगको स्थापना हुनेछ । वन व्यवस्थापनमा प्रभावकारी रूपमा निजी समुदाय र स्थानीयको परिचालन गरी आवश्यक ऐन कानुनको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न सकेको खण्डमा वनको दिगो व्यवस्थापन तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

७.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

वन क्षेत्रको जैविक क्षमता, आर्थिक क्षमता र वातावरणीय सन्तुलनको वस्तुस्थितिबारे विश्लेषण गरी वनका सम्भावित अवसरहरूको खोजी गर्ने कार्यले प्राथमिकता पाएमा, वनमा आधारित उद्योग र वन सम्पदामा आधारित हस्तकलाका सामग्री उत्पादन एवम् बजारीकरण प्रशस्त पहल गर्न सकिएमा लक्ष्य प्राप्ति हुनेछ ।

७.२ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण

७.२.१ वर्तमान अवस्था

जलाधार क्षेत्र खानेपानी र सिँचाइको दिगो विकासका आधार हुन् । यसर्थ जलाधार संरक्षणका लागि विशेष योजना बनाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । नदी तथा अन्य जलाधार क्षेत्रको विकासका लागि विषेश कार्ययोजना बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

७.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रमा प्रदुषण बढ्दै जानु, भगवतीमाई गाउँपालिकाका खोल्सा-खोल्सीको दोहन बढ्दै जानु, सिमसार क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन नहुनु, प्राविधिक जनशक्ति तथा प्रविधिको अभाव हुनु, जैविक विविधताबारे स्थानीयमा यथार्थ ज्ञान नहुनु यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।नदी तथा खोलाको अव्यवस्थित दोहनको रोकथाम गर्नु, नदी तथा खोलालाई जीविकोपार्जनको आधार बनाएका समुदायको संरक्षण गर्नु, सिमसार क्षेत्रको बैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्नु, जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

७.२.३ सम्भावना तथा अवसर

उपलब्ध जलस्रोतको उचित व्यवस्थापनमार्फत सिँचाइ सुविधाको विस्तार गर्नु, सबै स्थानमा स्वच्छ खानेपानीको पहुँच पुर्याउनु, जलस्रोत क्षेत्रलाई पर्यटनको आधार बनाउनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

७.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, आयोजना तथा कार्यक्रमहरु

क) जलाधार तथा जैविक विविधताको दीगो विकास गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. जलाधार क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन गर्नु ।
२. उपलब्ध जैविक विविधता संरक्षणमार्फत पर्यावरणको संरक्षण गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. नदी, खोला, पानीका मुहान तथा भूमिगत जलस्रोतको सन्तुलित उपयोग गरी सिँचाइ सुविधा विस्तार गर्ने ।	१. जलाधार तथा जलस्रोतको विकासका लागि कार्ययोजना तयार गरी लागु गरिनेछ । २. उपलब्ध जलाधार क्षेत्रको वातावरण अनुकुल उपयोगलाई प्राथमिकता दिइनेछ । ३. नदीजन्य प्रदुषणको रोकथाम गर्ने तथा खोला तथा नदीको अव्यवस्थित दोहन रोकथाम गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
२.जै विक विविधता संरक्षण अभियानमा जनसहभागिता बढाउने ।	१. जैविक विविधताबारे जनचेतना फैलाइ जैविक विविधताको संरक्षण गरिने छ । २. प्रदेश तथा सङ्घको सहयोगमा जैविक विविधताको तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

वन, वातावरण तथा विपद ब्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.२.८.१	मौसमी, जलाधार क्षेत्र, जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम (आकस्मिक वर्षा र जोखिमयुक्त सडक सञ्जाल बिस्तारका कारण हुने भलबाढी नियन्त्रण)	२५	३	३	३.५.१६	P2
७.२.८.२	स्थानीय पर्यावरण र जैविक विविधता संरक्षणका लागि गाउँपालिका, वन उपभोक्ता समिति, जिल्ला वन कार्यालयसँग संयुक्त वन विकास कार्यक्रम				३.५.१६	P1
७.२.८.३	सार्वजनिक उद्यान, सामुदायिक वन, सार्वजानिक वनमा आगलागी, अतिक्रमण तथा चोरी पैठारी नियन्त्रण कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१५	P1
७.२.८.४	स्थानीय पर्यावरणमा आधारित विशेष जैविक विविधता पकेट क्षेत्र बिस्तार कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१०	P3
७.२.८.५	एकीकृत वन विकास तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि बहु सरोकारवाला (वडा कार्यलय, स्थानीय विद्यालय, टोल विकास संस्था, सुरक्षा निकाय, सामुदायिक वन, सडक विभाग, खानी तथा	२५	३	३	३.५.१०	P2

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	क्रसर उद्योग, यातायात आदि) को समन्वयमा गाउँपालिकाको वन विकास कार्यक्रम					

७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नजिता खाका

योजनाको अन्त्यमा जैविक विविधताको उपलब्धतामा वृद्धि हुनेछ । आवश्यक मात्रामा जडीबुटी प्रशोधन र भण्डारण उद्योगको स्थापनासमेत हुनेछ । एउटा स्थानमा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गरिने छ । जैविक विविधता संरक्षण तथा जलाधार क्षेत्रको कुशल व्यवस्थापन गर्न सकेको खण्डमा जलवायु संरक्षण र खानेपानी सुविधामा विस्तार गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

७.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

जलाधार तथा जलस्रोतको विकासका लागि कार्य योजना तयार गरी लागु गर्न सकिएमा, जलाधार क्षेत्रको वातावरण अनुकुल उपयोगमा ल्याइएमा, नदीजन्य प्रदुषणको रोकथाम तथा खोला-नालाको क्षमता अनुसार उपयोग गरिएमा सोचेको लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

७.३ वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण

७.३.१ वर्तमान अवस्था

धुवाँरहित सुधारिएको चुल्हो तथा विद्युतीय चुल्होको प्रयोगलाई प्रोत्साहन, सार्वजनिक स्थलमा वर-पीपल रोप्न प्रोत्साहन, वन सम्पदा संरक्षणका कार्य, एक घर ५ वृक्ष तथा मेरो घर मेरो बँगैचा मेरो फूलवारी कार्यक्रम, फोहोरबाट मोहोर कार्यक्रम, मेरो घर सफा घरजस्ता कार्यक्रमको योजना बनाई लागु गर्ने प्रयास हुनु वातावरण संरक्षण एवं जलवायु अनुकुल परिस्थिति निर्माणका क्षेत्रमा गाउँपालिकाका प्रशंसनीय कार्य हुन् । यद्यपि सहरोन्मुख क्षेत्रको वातावरणमैत्री व्यवस्थापन गरी फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्दै वातावरण अनुकुल वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धनका लागि ठोस योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

७.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

ऊर्जामा पहुँचको समयानुकूल विस्तार नहुनु, गाउँपालिकाका वातावरणमैत्री सबै योजनाको पूर्णरूपमा लागु नहुनु, सन्तुलित पूर्वाधार विकास नहुनु, ग्रामीण गरिबी यथास्थितिमा रहनु, स्थानीय फोहरमैला तथा ढलको

उचित व्यवस्थापन नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । प्लाष्टिकको बढ्दो प्रयोग, वन क्षेत्रको कुशल व्यवस्थापन गर्नु, ग्रामीण गरिबी न्यूनीकरण गरी वातावरणमैत्री घरेलु क्रियाकलापमा वृद्धि गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

७.३.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकाका नीतिगत प्रयासहरू, वातावरणमैत्री समाजको सोचको विस्तार हुनु, वन तथा स्थानीय स्रोत साधनको संरक्षणमा समुदायको सहभागिता बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

७.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयेजना तथा कार्यक्रम

क) स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा तथा पूर्वाधारको व्यवस्थापन गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. गाउँपालिकामा स्वच्छ वातावरण सुनिश्चित गर्नु ।
२. वनपैदावार तथा जलस्रोतको संरक्षण गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. स्वच्छ वातावरण सुनिश्चित गर्न ग्रामीण सामुदायिक हरियाली अभिवृद्धि गर्ने ।	१. सार्वजनिक स्थल तथा घर वरपर हरियाली वृद्धिका लागि पहल गरिनेछ । २. प्रत्येक वडामा बाल उद्यान तथा पार्कको निर्माण गरिनेछ । ३. वातावरणमैत्री ऊर्जा प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
२. नदी, फोहरमैला तथा ढलको दीगो व्यवस्थापन गर्ने ।	१. नदी, खोला, जलाधार क्षेत्रको अव्यवस्थित प्रयोगलाई दुरुत्साहित गरी स्वच्छ जलस्रोतको व्यवस्था गरिने छ । २. ढल एवम् फोहरमैलाको निकास तथा प्रशोधन गर्ने व्यवस्था मिलाई स्वच्छ र सफा गाउँपालिकाको निर्माण गरिनेछ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

वन, वातावरण तथा विपद ब्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.३.८.१	गाउँपालिकाको वातावरण शिक्षा रेडियो कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.५	P3
७.३.८.२	वातावरणीय दृष्टिले जोखिम युक्त र सङ्कटासन्न क्षेत्रहरूको	२५	३	३	३.५.८	P1

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	पहिचान र संरक्षणका लागि मापदण्ड निर्धारण					
७.३.८.३	फोहोर व्यवस्थापन निर्धारण कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१५	P2
७.३.८.४	जोखिमयुक्त किटनाशक औषधी, विषादी र रासायनिक मलको सन्तुलित प्रयोग बारेको सचेतना कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१५	P1
७.३.८.५	संवेदनशील र खुला क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.१५	P2

७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा

गाउँपाालिकावासीले स्वच्छ वातावरणको अनुभूति गर्नेछन् । सुन्दर र सफा गाउँपालिकाको निर्माण हुनेछ । सङ्क्रामक रोग फैलिने सम्भावन न्यून हुनेछ ।

७.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

जलाधार क्षेत्रको वातावरणमैत्री प्रयोग बारे सम्बन्धित प्रयोगकर्ताहरुमा न्यूनतम सीप सहित परिचालित हुने वातावरण बनेमा, ढल एवम् फोहरमैलाको निकास तथा प्रशोधन गर्ने व्यवस्था मिलाई स्वच्छ र सफा गाउँपालिकाको निर्माण गर्ने कार्यको दृढ अगुवाइ भएमा लिइएको लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

७.४ जलवायु परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनीकरण

७.४.१ वर्तमान अवस्था

विश्वभर भइरहेको तापक्रमको वृद्धिसँगै नेपालमा पनि बढ्दो तापक्रमको अनुभूति गरिएको वर्तमान अवस्थामा स्थानीय स्तरमा जलवायु अनुकुलन गतिविधिलाई प्राथमिकता दिनु अपरिहार्य देखिन्छ । उष्ण र उपउष्ण किसिमको हावापानी पाइने गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरणका लागि ठोस कदम चालिएको पाईँदैन । यद्यपि हरियाली तथा सरसफाइ प्रवर्धनात्मक क्रियाकलापहरू भने गरिएको पाइन्छ । विद्यमान परिस्थितिमा वनले ढाकेको क्षेत्रफल बढाई जलवायु अनुकुल वातावरणमैत्री क्रियाकलापलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

७.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

वातावरण विनास तथा जलवायु परिवर्तन विश्वभरि चिन्ताको विषय बनेको छ । नेपालमा पनि जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असर देखा पर्न थालेका छन् । यसै तथ्यलाई आत्मसात् गरी वातावरणमैत्री ऊर्जाको प्रयोग एवम् वनक्षेत्रको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनलाई गाउँपालिकाले प्राथमिकता दिएको छ । जलवायु परिवर्तनलाई प्रत्यक्षरूपमा प्राथमिकता नदिनु, जनचेतनाको अभाव, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरूबारे अनभिज्ञता, गरिबी र ज्ञानको अभावमा वैकल्पिक ऊर्जाको न्यून उपयोग यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।जलवायु परिवर्तनबारे गाउँपालिकावासीमा चेतना नभएको अवस्थामा स्थानीय क्रियाकलापलाई जलवायु अनुकुल बनाउँदै जलवायु परिवर्तनले पार्ने प्रभाव न्यूनीकरणका लागि सक्षम गाउँपालिकाको निर्माण गर्नु चुनौतीपूर्ण छ ।

७.४.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकाको मेरो घर मेरो बगैंचा मेरो फूलबारी कार्यक्रमले निरन्तरता पाउनु, धुवाँरहित सुधारिएको चुल्हो तथा विद्युतीय चुल्होको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिइनु, सरसफाइ अभियान, परम्परागत पानी, ढुङ्गेधाराको संरक्षण अभियान चलाइनु, वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

७.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरणका लागि व्यवस्थापकीय कार्यलाई चुस्त बनाउने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. गाउँपालिकामा जलवायु प्रतिकूल कार्यलाई निरुत्साहित गर्नु ।
२. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरणका लागि आवश्यक रणनीति तय गर्नु ।
३. जलवायु परिवर्तन अनुकुल नीति निर्माण गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. जलवायु प्रतिकूल सामाजिक क्रियाकलापलाई नियन्त्रण गर्ने ।	१. हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन गर्ने औद्योगिक वातावरण निर्माण गरिनेछ । २. ढल तथा फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरिनेछ ।
२. जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरणका लागि क्षेत्रगत स्थानीय नीतिमा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन क्रियाकलाप गर्ने प्रावधान तयार गर्ने ।	१. जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि स्थानीयलाई तालिम प्रदान गरिनेछ । २. जलवायु प्रतिकुल कार्यमा स्थानीय शुल्क तथा जरिवानाको दर निर्धारण गरिनेछ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	जलवायु परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनिकरण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.४.८.१	लोपोन्मुख संकटासन्न र जोखिममा परेका वनस्पति, वन्यजन्तु र शरिरश्रृप प्राणीहरूको प्राकृतिक बासस्थान प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.८	P3
७.४.८.२	स्थानीय पर्यावरण मा आधारित वातावरण अनुकूलन कार्यक्रम	४२	९	९	३.५.८	P1
७.४.८.३	परम्परागत बाली, वनस्पतिहरुको बीच संरक्षण कार्यक्रम	२५	३	३	३.५.८	P2

७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभाव नियन्त्रण गर्न स्थानीय सक्षम हुनेछन् ।

६.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि स्थानीयलाई तालिम तथा स्रोतसाधन उपलब्ध गराउन सकिएमा लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

७.५ बाढी पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण

७.५.१ वर्तमान अवस्था

भूक्षयको सम्भावित क्षेत्रको पहिचान गरी समयमै व्यवस्थापनका उपायहरूको अवलम्बन गर्न सकेको खण्डमा जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट जनधनको रक्षा गर्नु हरेक स्थानीय सरकारको कर्तव्य हो । भगवतीमाई गाउँपालिकामा बाढी र नदी व्यवस्थापन गर्ने क्रममा नदीमा तटबन्ध निर्माण गरिएको छ भने विविध स्थानमा बाढीको रोकथामका लागि प्रयास गरिएको छ । यस्तैगरी बाढीबाट जोखिममा भएका बस्तीको संरक्षण गरिएको छ । प्रकृतिप्रदत्त नदी तथा खोलाको व्यवस्थापन एवं सम्भावित बाढी पहिरोग्रस्त क्षेत्रको व्यवस्थापनका लागि पूर्व सतर्कताको व्यववस्था गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

७.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

सबै खोला-खोल्साहरूको व्यवस्थापनमा कठिनाइ हुनु, बाढीग्रस्त क्षेत्रको समयमै व्यवस्थापन नहुनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, प्रविधि तथा बजेटको अभाव हुनु, प्राकृतिक स्रोतमा आधारित अव्यवस्थित आर्थिक क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । दक्ष जनशक्तिको प्राप्ति, विपद् व्यवस्थापन समितिलाई स्रोत साधनले युक्त बनाउनु, बाढी पहिरोको पूर्वानुमान गर्नु, बाढी पहिरो व्यवस्थापन तथा नदी व्यवस्थापनका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

७.५.३ सम्भावना तथा अवसर

वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको स्थापना हुनु, प्राकृतिक विपद् सहायता कोषको स्थापना हुनु, गाउँपालिकामा आपतकालीन सुरक्षा केन्द्रको अवधारणा ल्याइनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

७.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः बाढीग्रस्त क्षेत्रमा चौबीसै घण्टा पूर्वसूचना दिने प्रणालीको विकास गर्ने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. बाढीग्रस्त सम्भावित क्षेत्रको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।
२. बाढीको क्षति न्यूनीकरणका लागि स्रोत साधनले युक्त जनशक्तिको उत्पादन गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. बाढी पहिरोग्रस्त सम्भावित क्षेत्रको पहिचान गरी बाढी पहिरो रोकथामको व्यवस्था गर्ने ।	१. बाढीग्रस्त सम्भावित क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरिने छ । २. बाढीग्रस्त सम्भावित क्षेत्रको वस्ती सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्न प्रयास गरिने छ ।
२. गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन समितिलाई स्रोत साधनयुक्त बनाउने ।	१. बाढीबाट पीडितको उद्दारका लागि आधुनिक स्रोत साधनको व्यवस्था गरिनेछ । २. नदी व्यवस्थापन तथा बाढी नियन्त्रणमा स्थानीय समुदायलाई सक्रिय बनाइ सचेतना फैलाइनेछ । ३. स्थानीय सङ्घ संस्थाको सहयोगमा बाढी पहिरो उद्धारको अभ्यास गरिनेछ । ४. नदीकटान, नदीउकास र भूक्षयका कारण हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न समुदायमा आधारित जैविक इन्जिनियरिङ्ग गर्ने कायलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	वाढी, पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.५.८.१	बाढी पहिरोबाट सम्भावित क्षेत्रमा रोकथाम कार्यक्रम (ग्याबिंग, वृक्षारोपण, रिटेनिङ वाल) तटबन्धको व्यवस्था गर्ने, जथाभावी भएको सडक सञ्चालकालागि तटबन्ध निर्माण कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.१३	P2
७.५.८.२	स्थानीय नागरिकको भूक्षय तथा बाढी पहिरो नियन्त्रण सचेतना कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.१३	P3
७.५.८.३	बाढी पहिरोका दृष्टिले जोखिमयुक्त बस्तीहरूका लागि पालिका अध्यक्ष सुरक्षित आवास कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.७	P1

७.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजनाको अन्त्यमा थप ५ कि.मि.टतबन्धको निर्माण गरिनेछ । थप १२ स्थानमा पहिरो रोकथामको प्रयास गरिनेछ । भूक्षय रोकथाम गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न गाउँपालिकाले व्यवस्थित वस्ती विकास तथा वनसम्पदाको संरक्षणलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यकता देखिन्छ ।

७.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

बाढीबाट पीडितको उद्दारका लागि स्रोत-साधनको व्यवस्था भएमा र नदी व्यवस्थापन तथा बाढी नियन्त्रणमा स्थानीय समुदायलाई सक्रिय बनाइ सचेतना फैलाएमा, बाढी पहिरो नदीकटान, नदी उकास र भू-क्षयका कारण हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न समुदायमा आधारित जैविक इन्जिनियरिङ्ग गर्ने कायलाई प्राथमिकता दिइएमा निर्धारित लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

७.६ विपद् सचेतना, उद्धार तथा पुनस्थापना

७.६.१ वर्तमान अवस्था

मानव सिर्जित एवं प्राकृतिकरूपमा सिर्जित विपदको समयमै व्यवस्थापन गरी जनधनको रक्षा गर्नु हरेक स्थानीय सरकारको कर्तव्य हो । यसै तथ्यलाई आत्मसात् गरी भगवतीमाई गाउँपालिकामा विपद सचेतना, उद्धार र व्यवस्थापनका लागि गठित विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन गरिएको छ । प्राकृतिक विपद् सहायता कोषमार्फत प्राकृतिक विपद्मा परेकाको संरक्षण गर्ने गरिएको छ । साथै आपतकालीन सुरक्षा केन्द्र स्थापनाको योजना बनाइएको छ ।

७.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

प्राकृतिक एवं मानव सिर्जित विपद्को पूर्वानुमान हुन नसक्नु, सुरक्षित वस्ती विकासबारे चेतना नहुनु, आर्थिकरूपमा कमजोर समुदाय बढी मात्रामा विपद्को जोखिममा पर्नु, दक्ष विपद् व्यवस्थापन समूहको अभाव यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । बाढी पहिरो लगायतका प्राकृतिक विपत्तिबाट समयमै जनधनको सुरक्षाका लागि विपद् सचेतना, उद्दार र व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्ने हुन्छ । अव्यवस्थित वस्तीका कारण गाउँपालिका प्राकृतिक प्रकोपको जोखिममा रहेको छ । आधुनिक प्रविधियुक्त विपद् व्यवस्थापन जनशक्तिको निर्माण गर्नु, गरिबी हटाई गरिब समुदायलाई सुरक्षित स्थानमा बसोबासको व्यवस्था गर्नु, चेतनाको स्तर बढाउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

७.६.३ सम्भावना तथा अवसर

विपद् व्यवस्थापनका लागि कोषको स्थापना हुनु, विपद व्यवस्थापन समितिको गठन हुनु, विपद् सचेतना, उद्धार र व्यवस्थापनमा गैह्र सरकारी संस्थाको संलग्नता बढ्नु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

७.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः विपद् सचेतना विस्तार एवम् प्रभावकारी उद्धार गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

ख) उद्देश्यहरू

१. विपद् व्यवस्थापनका लागि दक्ष जनशक्ति निर्माण गर्नु ।
२. विभिन्न प्रकारका विपद्का बारेमा सचेतना फैलाउनु ।

ग)	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. विपद् व्यवस्थापनका विविध आयामहरूको पहिचान गरी दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गर्ने ।	१. विपद् व्यवस्थापनका लागि सम्भावित विपद्को पूर्वानुमान गरी आवश्यक रणनीति तयार गरिनेछ । २. विपद् व्यवस्थापन समति एवम् यसमा आवद्ध सङ्घ संस्थाको क्षमता विकास गरिनेछ । ३. विपद् सहायता कोषको सबलीकरण गरिनेछ ।
२. स्थानीयस्तरमा विपद्का कारणबारे चेतना फैलाउन स्थानीय सङ्घ संस्थासँग सहकार्य गर्ने ।	१. आपतकालीन सुरक्षा केन्द्रको परिचालनका लागि स्थानीय सङ्घ संस्थासँग सहकार्य गरिनेछ । २. समुदायमा जनचेतनाका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

घ)	मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	विषद सचेतना, उद्वार तथा पून:स्थापना	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.६.८.१	सुरक्षा निकाय, गाउँपालिका संयन्त्र, दातृसंस्था, स्थानीय युवाहरूको संलग्नतामा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन सहयोगी सञ्जाल निर्माण कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.१५	P3
७.६.८.२	विपद् सचेतना बारे विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.९	P1
७.६.८.३	गाउँपालिका प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार र दातृनिकायको साझेदारीमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन	३७	१	१	३.५.९	P2

७.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

विपद् सचेतनामा विस्तार हुनेछ । सक्षम उद्धार समितिको निर्माण हुनेछ ।

७.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

विपद् व्यवस्थापन समिति र यसमा आवद्ध सङ्घ संस्थाको क्षमता विकास गरी विपद प्रतिकार्यमा परिचालित हुने वातावरण बनेमा लक्ष्या प्राप्ति हुनेछ ।

परिच्छेद आठः सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा

८.१ शान्ति सुरक्षा

८.१.१ वर्तमान अवस्था

दीगो शान्ति सुरक्षाका लागि गरिएको नीतिगत तथा कानूनी अवस्था

१. राजस्व सुधार योजना
२. व्यवसायकर कार्यविधि, २०७६
३. राजस्व परामर्श समिति बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७७
४. सम्पती तथा भुमिकर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७७
५. वर्षगत आर्थिक ऐन
६. भू-उपयोग योजना, २०८०

प्रशासनिक अवस्था

१. राजस्व शाखाको व्यवस्थापन भएको
२. राजस्व शाखामा प्रयाप्त जनसक्तिको व्यवस्था
३. वडा कार्यालयहरुबाट राजस्व सङ्कलन गर्ने गरेको
४. राजस्व सङ्कलनको लागि स्थानीय सञ्चित कोष प्रणाली (Revenue Model) मार्फत सङ्कलन गर्ने गरेको
५. कर्मचारीहरुलाई तालिमको व्यवस्था गरिएको
६. नगदि रसिदहरु छपाइ गर्ने प्रचलन हटेको ।
७. गत आ.ब मा रु ४८ लाख राजस्व सङ्कलन गरेको
८. यस आ.ब मा बैशाख महिना सम्मको जम्मा रु २५ लाख राजस्व सङ्कलन

राजस्व शिर्षक अनुसारको सङ्कलन अवस्था

१. दहत्तर बहत्तर अन्तर्गत ढुङ्गा गिट्टी, बालुवाबाट ठेक्का बन्दोबस्ती गरि सङ्कलन गरिएको
२. व्यवसाय दर्ता तथा नविकरणको सुरुवात भएको
३. व्यक्तिगत फर्म तथा व्यवसायहरु दर्ता गर्ने गरेको (१० लाख भन्दा कम लागतका)
४. केहि मात्रामा घर बहाल कर तिर्ने गरेको
५. कट्टी खोलामा माछा मार्नेहरुबाट राजस्व सङ्कलन गरेको
६. भगवतीमाई गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको कबाडीहरुलाई सङ्कलन गरि पालिकाबाट बाहिर लग्दा प्रति क्युन्टल रु १०० सङ्कलन गर्ने गरेको ।

७. राजस्व चुहावटको अन्त्य भएको ।
८. समयमा नै शाखा तथा वडा कार्यालयबाट सङ्कलन भएको राजस्व बैंकमा जम्मा गर्ने गरेको ।

राजस्व परिचालन सम्बन्धी अवस्था

१. नेपाल सरकारले तोकिएको मापदण्ड अनुसार मात्र बजेट विनियोजन गर्ने गरिएको ।

८.१.२ प्रमुख समस्या र चुनौती

१. राजस्व सङ्कलन सम्बन्धी कानुनहरु निर्माण भएको तर समय साँपेक्ष संशोधन नभएको ।
२. निर्माण भएका कानुनहरुको कार्यान्वयन फितलो भई प्रभावकारी अनुगमन तथा नियमनको कमि भएको ।
३. राजस्व सङ्कलन सम्बन्धी जनचेतनाको कमी भएको र प्रचार प्रसारको कमिले गर्दा करको दायरामा ल्याउन नसक्नु ।
४. राजस्व सङ्कलन तथा परिचालनको लागि घुम्ती सिविरहरु सञ्चालन गर्न नसक्नु ।
५. व्यवसाय कर सङ्कलनको लागि व्यवसायकर सम्बन्धी कानून निर्माण गर्नु पर्ने
६. पालिकामा दर्ता भएका कृषि तथा पशुपालन समुह, कृषि फर्महरु, पशुपन्छी फर्महरु दर्ता गर्ने तर सबैले नविकरण नगर्नु ।
७. प्रशासनिक व्यवस्था नभएको (कार्यदल गठन नभएको)
८. अटो रिक्सा सञ्चालन कार्यविधि निर्माण नभएको
९. राजस्व तिर्ने करदाताहरुलाई पुरस्कार र दण्ड जरिवाना जस्ता नगरिनु ।
१०. जन प्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई राजस्व सम्बन्धी क्षामता विकास नभएको हुँदा कार्य कुसलतामा कमी
११. गरिबि तथा बेरोजगारी बढी हुनु ।
१२. सेवाग्राहिहरुको सरकार प्रति उदासिन देखिनु
१३. अधिकारमात्र खोज्ने तर कर्तव्यको पालना नगर्ने बानीको बिकास हुनु ।

८.१.३ सम्भावना र अवसरहरु

१. सम्पती कर, बहाल विटौली कर तथा घर बहाल कर सङ्कलन गर्न सकिने ।
२. मेला, महत्सोब सञ्चालन स्थानहरुबाट मनोरञ्जन कर सङ्कलन गर्न सकिने ।
३. पालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायहरुलाई व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण गरि व्यवसाय कर सङ्कलन गर्न सकिने ।
४. वातावरणिय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरि अन्य स्थानहरुबाट पनी ढुङ्गागिट्टी वालुवा सङ्कलन तथा वितरण गर्न सकिने ।
५. गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरुबाट गरिने विभिन्न सिफारिसहरुको सिफारिस दस्तुरहरु सङ्कलन गर्न सकिने ।
६. पालिकाबाट निकासि हुने बन पैदावार तथा जडिबुटीबाट जडिबुटीकर सङ्कलन गर्न सकिने ।

७. २४ वटै सामुदायिक बन उपभोक्ता समितिबाट अनिवार्य रुपमा पालिकालाई बुझाउनु पर्ने जम्मा आम्दानीको १० प्रतिशत रकम जम्मा सङ्कलन गर्ने
८. पालिका क्षेत्रमा पहिले निर्माण भएका घरहरुको सूचिकृत गर्ने र निर्माण गर्ने घरहरुको घर नक्सापास अनिवार्य गरि राजस्व सङ्कलन गर्नसकिने ।
९. पालिकामा दर्ता भएका कृषि तथा पशुपालन समुह, कृषि फर्महरु, पशुपन्छी फर्महरु दर्ता गर्ने तर नविकरण नगर्ने भएको हुँदा अनिवार्य नविकरण गर्न लगाउने ।
१०. पालिकामा उत्पादन भएको पशु पंछी तथा कृषि क्षेत्रबाट उत्पादित बस्तुहरु निर्यात गर्दा कानुन बमोजिम राजस्व तिरेर मात्र निर्यात गर्ने ।
११. पालिकाक्षेत्र भित्र उत्खनन् गरेको स्लेटहरु निकासी गर्ने प्रवन्द्ध मिलाउने
१२. पालिका क्षेत्र भित्र घुम्ती व्यवसाय गर्ने व्यवसायीहरुलाई राजस्वको दायरामा ल्याउनु

८.१.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क **लक्ष्यः** आर्थिक स्रोत वृद्धि गर्ने

ख **उद्देश्यहरुः**

१. प्रयाप्त नीति तथा कानुनहरु बनाउनु ।
२. आन्तरिक स्रोतको सम्भाव्य क्षेत्रको पहिचान गर्नु ।
३. राजस्व परामर्श समितिलाई प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्नु ।

ग रणनीत तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. आवश्यकताको आधारमा कानुनहरु निर्माण गर्ने २. निर्माण भएका कानुनहरुको कार्यान्वयनमा जोड दिने ३. निर्माण भएका कानुनहरुलाई समयानुकुल संशोधन गर्ने ४. राजस्वको दायरा बढाउने ५. आन्तरिक स्रोत सङ्कलनमा ध्यान दिने ६. राजस्व सम्बन्धी अनुभव तथा विज्ञताको वृद्धी गर्ने कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ७. जनप्रतिनिधी र जनताहरुमा कर सङ्कलन गर्नु पर्छ भन्ने जनचेतना जगाउने	१. राजस्व सङ्कलन तथा स्रोत परिचालन गर्नको लागि पुरस्कार र दण्ड जस्ता कार्यक्रमहरु गरिनेछ । २. निरन्तर रुपमा अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ । ३. घुम्ति कर सिविर सञ्चालन गरिनेछ । ४. राजस्व शाखामा तथा वडा कार्यालयहरुमा प्रविधिक व्यवस्थापन (इन्टरनेट, कम्प्युटर, प्रिन्टर) गरिनेछ । ५. राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षामता विकासका कार्यक्रम गरिनेछ । ६. गरिवि र व्यरोजगारी निवारण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ७. राजस्वको सङ्कलन तथा परिचालनको लागि प्रभावकारी रुपमा विभिन्न माध्यमबाट प्रभावकारी प्रचार प्रसार गरिनेछ । ८. कर सम्बन्धी जनचेतना वृद्धी गर्नको लागि करदाता शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
७.६.८.१	आन्तरिक स्रोत सम्भाव्यता पहिचान तथा अभिलेख अध्यावधिक	२५	६	६	३.५.१५	P3
७.६.८.२	राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानुन तर्जुमा	२५	६	६	३.५.९	P1
७.६.८.३	राजस्व व्यवस्थापन सम्बन्धी जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारीहरुका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम	३७	१	१	३.५.९	P2

८.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

स्थानीय स्रोत परिचालनका लागि स्थानीय सम्यन्त्र स्रोत-साधन सम्पन्न र प्रभावकारी हुनेछ ।

८.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

सचेतना, अनुगमन तथा नियमन कार्य नियमित भएमा, राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु बनेमा, गरिवि र वेरोजगारी निवारण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिएमा, कर सम्बन्धी जनचेतना वृद्धी गर्नको लागि करदाता शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिएमा लक्ष्य प्राप्ति हुनेछ ।

८.२ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता

८.२.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता बढाई लोकतन्त्र र सुशासनको प्रत्याभूति दिलाउने कार्यको थालनी गरिएको छ । सोही बमोजिम वन, सिँचाइ, कृषि, सांस्कृतिक सम्पदा लगायतका क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका समिति र समूहको निर्माण गरिएको छ । कृषक समूह, पशुपालक समूह, सिँचाइ समूह आदि यसका उदाहरण हुन् । सबै जाति वर्ग र क्षेत्रका नागरिकको विकास निर्माण एवम् गाउँपालिकाका गतिविधिमा संलग्न गराउन पहल गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

लोकतन्त्र र सुशासन प्रवर्द्धनकालागि पनि जनसहभागिताको खाँचो पर्दछ । स्थानीय योजना निर्माणमा स्थानीयको अनिवार्य सहभागिता हुनुपर्ने प्रावधानसँगै गाउँपालिकाको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा

जनसहभागिता बढ्दै गएको छ । यस कार्यमा गाउँपालिकाका क्षेत्रगत समूह र सङ्घसंस्थाले उल्लेख्य भूमिका निर्वाह गरेको छन् । स्थानीय गतिविधिमा स्थानीयस्तरमै निर्माण गरिएका टोल विकास समिति, युवा क्लब आदिको चासो बढ्दै गएको छ ।

८.२.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

सबै नागरिक सूचना प्रविधिको पहुँचमा नहुनु, सामूहिक कार्यको महत्वबारे अनभिज्ञता देखिनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारणमा कठिनाई यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।सबै वर्ग र समुदायमा जन सहभागिताको महत्वबारे चेतना फैलाउनु, सबै याममा चल्ने यातायातको व्यवस्था नहुनु, सञ्चार सामग्रीमा न्यून पहुँच हुनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

८.२.३ सम्भावना र अवसरहरु

जनसहभागितामार्फत लोकतन्त्र तथा सुशासनलाई संस्थागत गर्न सक्नु, क्षेत्रगत समितिमा महिला, दलित लगायत अन्यको सहभागिता बढ्नु, सडक सञ्जालको विस्तार गरी गाउँपालिकाको सेवा सुविधामा जनताको पहुँच वृद्धिको स्थानीय नीति यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

८.२.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क)   लक्ष्यः योजना त निर्माणमा जनसहभागितामार्फत पारदर्शी कायम गर्ने ।

ख)   उद्देश्यहरू

१.   जनसहभागितालाई स्थानीय विकासको आधार बनाउनु ।
२.   सामाजिक रूपान्तरणका लागि सहभागितामूलक योजना कार्यान्वयन गर्नु ।

ग)   रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. दिगो आर्थिक विकासका लागि योजना तर्जुमामा जनसहभागिता बढाउने ।	१. आर्थिक विकासका योजनावद्ध कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि स्थानीयको सहभागिता बढाइनेछ ।
२.योजना कार्यान्वयनमा जनसहभागितामार्फत सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने ।	१. विभिन्न जन समूह र समितिको परिचालन गरी सामाजिक रुपान्तरण गरिनेछ । २. सुशासन कायमका लागि योजनासम्बद्ध क्रियाकलापमा स्थानीय समुदायको सक्रियताबारे बोध गराइनेछ । ३. योजना कार्यान्वयनमा जनसहभागिता बढाई स्थानीय प्रतिनिधिलाई जवाफदेही बनाइनेछ ।

घ)   मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
८.१.८.१	योजना छनौट, वित्तीय स्रोत, योजना अनुगमन र योजना व्यवस्थापन मापदण्ड बारेको प्रचार-प्रसार निर्माण	१८	९	९	३.५.१७	P1
८.१.८.२	पदाधिकारीहरूका लागि स्रोत नक्साङ्कन, स्रोत अनुमान, स्रोत व्यवस्थापन र स्रोत परिचालन तालिम	१८	९	९	३.५.१७	P2
८.१.८.३	आन्तरिक पारदर्शिता, तटस्थता र सामूहिक प्रतिवद्धताका लागि सामाजिक तथा सार्वजनिक परिक्षण कार्यक्रम	२५	६	६	३.५.१७	P1
८.१.८.४	स्थानीय विकास, ढाँचा, स्रोत अनुमान, प्राथमिकीकरण र प्रतिफल उपभोग बारेको नागरिक सचेतना कार्यक्रम	३७	१	१	३.५.१७	P3

८.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

गाउँपालिकामा सुशासन कायम हुनेछ । जनप्रतिनिधि गाउँपालिकाप्रति उत्तरदायी हुनेछन् । दीगो आर्थिक विकासको आधार तयार हुनेछ ।

८.२.६ अनुमान तथा जोखिमपक्ष

सामाजिक रुपान्तरणका लागि नागरिक समूह र समितिको प्रभावकारी परिचालन भएमा, योजना कार्यान्वयनमा जनसहभागिता बढाई स्थानीय प्रतिनिधिलाई उच्च जवाफदेही बनाइएमा लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

८.३ नीति तथा कानुन तर्जुमा, सामाजिक उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता

८.३.१ वर्तमान अवस्था

स्थानीय सरकारको पुर्नवहालीसँगै गाउँपालिकाले आवश्यक ऐन तथा नियमावली तर्जुमा गरी लागु गर्ने कार्यको सुरुवात गरिसकेको छ तर सीमित मात्रामा स्थानीय सरकारका क्रियाकलापलाई मात्र सुचारु गर्न बनाइएका ऐन तथा कानुन विद्यमान परिस्थितिमा पर्याप्त छैनन् । गाउँपालिकाका गतिविधिलाई थप पारदर्शी बनाउन तथा आर्थिक सामाजिक विकासमा बाधा अड्चनका रूपमा देखिएका नीतिगत समस्या समाधानका लागि जनसहभागितामा नीति तथा कानुन तर्जुमाका लागि गाउँपालिकाले थप पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । जनचाहना बमोजिम आवश्यक नीति तथा कानुनको तर्जुमा आवश्यक छ ।

८.३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

जनताले चुनेका जनप्रतिनिधिहरूबाट स्थानीय सरकारको नेतृत्व हुँदै आए पनि संविधान तथा कानुनले प्रत्याभूत गरेका नागरिकका सेवाहरू व्यवस्थित तरिकाले वितरण गर्न परम्परागत चाल चलन (छुवाछुत, बालश्रम, अन्तरजातीय विवाह, जेष्ठनागरिक माथि हुने अपहेलना, बोक्सी प्रथा) बाधक छन् । नीतिनिर्माणका लागि स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको छ । सङ्घ र प्रदेशसँग नबाझिने गरी आवश्यक नीति तथा कानुन निर्माण गर्न सकिने क्षेत्रहरूका बारेमा स्थानीयस्तरमा पर्याप्त बहस भएको छैन ।

८.२.३ सम्भावना तथा अवसर

संविधानको धारा २१७ ले स्थानीय विवाद मिलाउन र पीडितको अधिकार रक्षाका लागि स्थानीय तहमा एक न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ४६ ले गाउँपालिकाका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा न्यायिक समिति गठन हुने र उक्त समितिले यही ऐनको दफा ४७ को उपदफा (१) ले तोकेका विवाद निरूपण गर्न सक्ने र अन्य विवादमा मेलमिलापको माध्यमबाट न्याय सम्पादन हुने व्यवस्था गरेको छ । अधिकारबारेका नागरिक शिक्षा र चेतना प्रसारका कार्य पनि निरन्तर चलेका छन् ।

८.३.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः समयानुकूल नीति तथा कानुन तर्जुमा र प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी सामाजिक उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्ने ।

ख) उद्देश्य

१. क्षेत्रगत नीति तथा कानुन निर्माण गरी सामाजिक न्यायको प्रत्याभूति दिलाउनु ।

२. नीति निर्माणमा जनसहभागिता गराउनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१.समयानुकूल गाउँपालिकामा आवश्यक देखिएका नीति तथा कानुनको तर्जुमा गर्ने ।	१.शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, सुरक्षा लगायतका क्षेत्रमा विशेषज्ञ समितिको गठन गरी आवश्यक नीति तथा कानुन तर्जुमा गरिनेछ ।
२.सर्वस्पर्शी नीति तथा कानुन निर्माणका लागि जनसहभागिता गराउने ।	१.नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्दा सङ्घ र प्रदेशसँग समन्वय गरिनेछ । २.जनप्रतिनिधि तथा गाउँपालिकाबासीबीच व्यापक छलफलका आधारमा नीति तथा कानुन तर्जुमा गरिनेछ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	नीति तथा कानुन तर्जुमा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
८.२.८.१	चालु वा हाल कार्यान्वयनमा रहेका नीति, ऐन तथा कार्यविधिहरूको आवधिक समीक्षा, संशोधन र खारेजी	४२	९	९	३.५.९	P1
८.२.८.२	जेष्ठ नागरिक, द्वन्द्वबाट प्रभावित, अपाङ्ग, भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक पछौटेपन भएका नागरिकहरूका लागि विशेष प्राथमिकता र प्रोत्साहन कार्यक्रम	४२	९	९	३.५.९	P2

८.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

प्रतिनिधिमूलक सर्वमान्य स्थानीय नीति तथा कानुनको तर्जुमा भई गाउँपालिकामा कानुनी अड्चनको अन्त्य हुनेछ ।

८.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्दा सङ्घ र प्रदेशसँग राम्रो तालमेल गर्न सकिएमा, जनप्रतिनिधि तथा गाउँपालिकाबासी बीच व्यापक छलफलका आधारमा नागरिकहरुको पूर्ण समर्थनमा नीति तयार भएमा अपेक्षित उपलब्धि हुनेछ ।

८.४ संगठन तथा मानव संशाधन र संस्थागत क्षमता विकास

८.४.१ वर्तमान अवस्था

सीमित स्रोत र साधनका बावजुत गाउँपालिकामा स्थानीय प्रतिनिधि, गाउँपालिका अन्तर्गतका कर्मचारी एवं संस्थागत जनशक्तिको विकास लागि विभिन्न प्रयासहरू गरिएको छ । कृषि, सिँचाइ, वचत, पशुपालन समूह तथा धार्मिक, सांस्कृतिक एवं पर्यटनसँग आवद्ध सङ्घ संस्थाको प्रवर्तनात्मक कार्यक्रमहरू जनशक्ति विकासका दृष्टिकोणले प्रशंसनीय छन् । गाउँपालिकामा आधार वर्षमा ७२ वटा कृषक समूह, १ वटा महिला सहकारी समूह छन् । यद्यपि संस्थागत जनशक्तिलाई गाउँपालिकाको विकासका लागि पूर्ण सदुपयोग गर्न सकिएको छैन ।

८.४.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा सा. व. उ. स. लाई वन व्यवस्थापन तालिम प्रदान, कृषक समूह, सिँचाइ समूह, बचत समूह, दलित कृषक समूह, सांस्कृतिक समूहको प्रवर्द्धनमार्फत गाउँपालिकामा संस्थागत जनशक्तिको क्षमता विकासको प्रयास गरिएको छ । तरपनि स्थानीय स्तरमा क्षमता विकासका कार्यहरूलाई अझैपनि पूर्ण परिणाममुखी बनाउन सकिएको छैन । स्थानीय प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा गाउँपालिकाका साझेदार सङ्घसंस्थाका कर्मचारीहरूको क्षमताका बारेमा तथ्याङ्कको अभावमा स्पष्ट कार्ययोजना बनाउन सकिएको छैन । प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धिका लागि स्थानीय जनशक्तिको अभाव रहेको छ ।

प्रतिस्पर्धी एवं समयानुकूल जनशक्तिको विकास गर्नु तथा जनशक्ति विकासमार्फत संस्थागत सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

८.४.३ सम्भावना तथा अवसर

कृषक समूह, सिँचाइ समूह, वन उपभोक्ता समूहमार्फत क्षेत्रगत विकासमा टेवा पुग्नु, संस्थागत जनशक्ति विकासमार्फत स्थानीय कला, संस्कृति र पर्यटनको विकास हुनु, तालिम लगायतका माध्यमबाट स्थानीय कर्मचारीको क्षमता विकास हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

८.४.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः चुस्तदुरुस्त संगठन र दक्ष मानव संशाधन मार्फत कुशल संस्थागत विकास गर्ने ।

ख)	उद्देश्य

१.	संस्थागत सुशासनका लागि गाउँपालिकाका जनशक्तिको विकास गर्नु ।
२.	समयानुकूल जनशक्ति विकास गरी संस्थागत क्षमता बढाउनु ।

ग)	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	**कार्यनीतिहरू**
१. स्थानीय प्रशासन तथा सङ्घ संस्थाका जनशक्तिलाई आवश्यकता बमोजिम तालिम प्रदान गर्ने ।	१. कृषक समूह, वचत समूह, वन उपभोक्ता समूहलाई आवश्यक तालिम प्रदान गरिनेछ । २. स्थानीय स्रोत साधनको संरक्षणका लागि संस्थागत जनशक्तिको उपयोग गरिनेछ । ३. गाउँपालिकाका प्रतिनिधि तथा कर्मचारीको क्षमता विकासका लागि वार्षिक कार्यक्रम तय गरिनेछ ।
२. क्षेत्रगत संस्थाका जनशक्तिको कार्य क्षमता वृद्धि गरी विकासलाई गति प्रदान गर्ने ।	१. संस्थागत जनशक्तिको क्षमता विकासलाई गाउँपालिकाको विकास कार्यमा उपयोग गरिनेछ । २. कृषि, बचत तथा सहकारी समूहका कर्मचारीलाई स्थानीय विकास योजना निर्माण गर्न सक्षम बनाइनेछ ।

घ)	मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	संगठन तथा मानव संशाधन र संस्थागत क्षमता विकास	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
८.३.८.१	पदाधिकारीहरूका लागि नेतृत्व विकास र कर्मचारीहरूका लागि क्षमता विकासकार्यक्रम कार्यक्रम	४२	९	९	३.५.३	P2
८.३.८.२	कार्यपालिका सदस्यहरूका लागि स्थानीय नीति, कानुन र कार्यविधि बारेको अभिमुखीकरण				३.५.९	P1
८.३.८.३	अन्तर स्थानीय तह सञ्चालन बारेको अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम (कार्यशाला, अवलोकन भ्रमण, प्रकाशन, रेडियो कार्यक्रम आदि)	४२	९	९	३.५.९	P1

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	संगठन तथा मानव संशाधन र संस्थागत क्षमता विकास	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
८.३.८.४	कार्य सम्पादनको स्तरका आधारमा कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	४२	९	९	३.५.९	P3

८.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

गाउँपालिकाका सङ्घसंस्थाको कार्यक्षमता बढ्नेछ । दक्ष जनशक्तिको निर्माण हुनेछ ।

८.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

कृषक समूह, वचत समूह, वन उपभोक्ता समूहलाई जिम्वारी प्रति सक्षम बनाइएमा, स्थानीय स्रोत साधनको संरक्षणका लागि संस्थागत जनशक्तिको उपयोग गर्न सकिएमा निर्धारित लक्ष्य प्राप्ति हुनेछ ।

८.५ नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन (सामुदायिक र सार्वजानिक इकाइहरू)

८.५.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिका प्रहरी, न्यायिक समिति, तथा अख्तियारी निकायको समयानुकुल प्रवर्द्धन गरी अनुशासित गाउँपालिकावासीको निर्माण गर्न सकेमा गाउँपालिकामा दिगो शान्ति सुरक्षा कायम गर्न सहज हुन्छ । लामो समय स्थानीय सरकार विहीन गाउँपालिकामा नयाँ राजनीतिक व्यवस्था अनुसार स्थानीय नियमनकारी संरचनाहरूको आशातीत रूपमा प्रवर्द्धन गर्न सकिएको छैन । यद्यपि स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरूलाई न्यायिक सचेतना तालिम लगायतका कार्यहरूलाई निरन्तरता दिइएको छ ।

८.५.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

भौतिक पूर्वाधारको अभावमा गाउँपालिकाका प्रहरीको सबै वडामा शीघ्र उपस्थिति गराउन सकिएको छैन । अन्य नियमनकारी संरचनाहरूको स्थानीयकरण गर्ने प्रयासले मूर्तरूप लिन सकेको छैन । आवश्यक भवन, सडक लगायतका पूर्वाधार निर्माण हुन सकेको छैन ।

नियमनकारी संरचनाहरूका लागि पर्याप्त भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु, न्यायिक समितिका पदाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, गाउँपालिकामा आवश्यक कानुनको तर्जुमा गर्नु तथा जनगुनासोको समयमै सम्बोधन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

८.५.३ सम्भावना तथा अवसर

संवैधानिक तथा कानुनीरूपमा नियमनकारी निकायको परिचालन गर्ने व्यवस्था हुनु, गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममार्फत नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धनको प्रयास गरिनु, न्यायिक अधिकारका बारेमा जनचेतना बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

८.५.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः दिगो शान्ति सुरक्षाका लागि नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन ।

ख) उद्देश्यहरू

१. गाउँपालिका प्रहरीलाई सक्षम बनाई शान्ति सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु ।
२. नियमनकारी संरचनाको प्रवर्द्धन कार्यनीति तर्जुमा गर्नु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. गाउँपालिका प्रहरीको कुशल व्यवस्थापन गर्ने ।	१. गाउँपालिका प्रहरीलाई स्रोत साधन सम्पन्न बनाइनेछ । २. प्रहरीचौकीको विस्तार गरिनेछ । ३. गाउँपालिका गतिविधि तथा सामाजिक घटनाबारे नियमनकारी संरचनाहरू बिच विचारआदान प्रदान गरी आवश्यक रणनीति तय गरिनेछ । ४. गाउँपालिकाको निर्देशिका तथा मापदण्ड कार्यान्वयनको अवस्थाबारे विश्लेषण गरिनेछ ।
२. गाउँपालिकाका कानुनी तथा अख्तियारी संयन्त्रको प्रवर्द्धनका लागि कार्यनीति तर्जुमा गर्ने ।	१. नियमनकारी संरचनाहरूका जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गरिनेछ । २. गाउँपालिकाका नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन कायनीति तर्जुमा गर्न समिति गठन गरिनेछ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन (सामुदायिक र सार्वजनिक इकाइहरू)	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
८.४.८.१	पालिकाक्षेत्र भित्र कार्यक्षेत्र तोकिएका गैरसरकारी संस्था, वित्तीय कारोबार गर्ने समूह,	४२	९	९	३.५.८	P1

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन (सामुदायिक र सार्वजानिक इकाइहरू)	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
	यातायात व्यवसायी, उद्योग व्यवसाय सञ्चालकहरूका लागि सेवा सञ्चालन कार्यविधि निर्माण र कार्यान्वयन)					
८.४.८.२	सामुदायिक वन, टोल विकास संस्था, युवा क्लब, सामुदायिक विद्यालय, उपभोक्ता समितिहरूको पारदर्शिता, निश्पक्षता, जवाफदेहिता, अभिवृद्धि कार्यक्रम (सार्वजानिक सेवाका इकाइहरूलाई गाउँपालिकाले तोकेको मापदण्ड सुनिश्चित हुनेगरी सञ्चालन गर्ने वातावरण निर्माण)	३७	१	१	३.५.८	P2

८.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

गाउँपालिकामा शान्तिसुरक्षा कायम हुनेछ । नियमनकारी संरचनाहरूको सङ्गठित विकास हुनेछ ।

८.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

गाउँपालिका प्रहरीलाई स्रोत-साधन सम्पन्न बनाइ प्रहरीचौकीको विस्तार गरिएमा, गाउँपालिकाका गतिविधि तथा सामाजिक घट्नाबारे नियमनकारी संरचनाहरू बिच विचार आदान-प्रदान गरी आवश्यक रणनीति सहित कार्यको निरन्तरता भएमा लक्ष्य प्राप्ति हुनेछ ।

८.६ शान्ति सुरक्षा

८.६.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकामा शान्ति सुरक्षा कायमका लागि एउटा चौकी स्थापना गरी सुरक्षा संयन्त्रलाई परिचालन गरिएको छ । गाउँपालिकामा घट्ने लैङ्गिक हिंसा एवम् अन्य अपराधका घटना नियन्त्रणमा लिनका लागि प्रहरी र स्थानीयवासी बिच सुमधुर सम्बन्ध बनाउने प्रयास गरिएको छ । वर्तमानमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको विकास गरी सुरक्षाकर्मीको गतिविधिलाई गति दिनु आवश्यक देखिन्छ । साथै अशिक्षित, दलित, पिछडिएका वर्ग तथा महिलालाई न्याय दिलाउन विशेष योजना बनाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

८.६.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

पूर्वाधारको अभाव, सीमित व्यक्तिको राजनीतिक तथा सामाजिक पहुँच हुनु, आवश्यक साधन र स्रोतको अभावमा सुरक्षाकर्मीको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।युवा तथा किशोर-किशोरी अपराधिक क्रियाकलाप नियन्त्रण गर्नु, हत्या हिंसाका घटना न्यूनीकरण गर्नु, सामाजिक कुरीतिको अन्त्य गर्नु, सुरक्षाकर्मीलाई साधन स्रोतले सम्पन्न गराउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

८.६.३ सम्भावना तथा अवसर

जनसहभागिता, गाउँपालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य, लक्षित समुदाय केन्द्रित विकासका कार्यक्रम, शिक्षाको विकास, जनचेतनामा वृद्धि यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

८.६.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रम

क) लक्ष्यः शान्त, सुरक्षित र सुव्यवस्थित समाज निर्माण गर्ने ।

ख) उद्देश्य

१. शान्ति सुरक्षाको सुनिश्चित गरी भयमुक्त वातावरणमा कार्य गर्ने वातावरणको सिर्जना गर्नु ।
२. भौतिक पूर्वाधारको विकास गरी सुरक्षाकर्मीको पहुँच विस्तार गर्नु ।
३. गाउँपालिकाका सबै वडामा कानुनी शासनको प्रत्याभूति दिलाउनु ।

ग) रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. गाउँपालिकाका सबै वडामा शान्तिसुरक्षाको सुनिश्चित गर्ने ।	१. गाउँपालिकाका सबै वडामा सुरक्षाकर्मीको दैनिक परिचालनको व्यवस्था मिलाइनेछ । २. सुरक्षाकर्मीको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
२. सडक, सूचना प्रविधि, लगायतका पूर्वाधारको विकास गरी सुरक्षाकर्मीको पहुँच बढाउने ।	१. गुणस्तरीय पूर्वाधारको विकासमार्फत सबै घरपरिवारमा शान्ति सुरक्षाको पहुँच बढाइने छ । २. युवा तथा किशोर-किशोरीलाई अपराधिक क्रियाकलापमा संलग्न हुन नदिने वातावरणको सिर्जना गरिने छ ।
३. सबैलाई समान न्यायको प्रत्याभूति दिलाउने ।	१. मानव अधिकार एवम् अन्य अधिकारबारे समुदायमा चेतना फैलाइनेछ । २. महिला, दलित, पिछडिएका वर्ग एवम् सबैलाई भेदभावरहित समान न्याय दिलाउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

घ) मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	शान्ती सुरक्षा	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
८.५.८.१	सामाजिक, साँस्कृतिक, लैङ्गिक जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	४२	८	८	३.५.७	P2
८.५.८.२	आगलागी, प्राकृतिक प्रकोप, वन्यजन्तुबाट हुने विनाश बारेको सचेतना कार्यक्रम	४२	८	८	३.५.७	P1
८.५.८.३	घरेलु तथा लैङ्गिक हिंसा, बृद्ध तथा अपाङ्गहरूका लागि कानुनी परामर्शसहितको सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	४२	८	८	३.५.७	P2
८.५.८.४	सुरक्षाका दृष्टिले सम्वेदनशील ठाउँहरूमा सुरक्षाचौकी निर्माण	४२	८	८	३.५.७	P1

८.६.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

गाउँपालिकामा शान्ति सुरक्षा कायम हुनेछ । अपराधिक क्रियाकलापमा कमी आउनेछ ।

८.६.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

महिला, दलित, पिछडिएका वर्ग एवम् सबैलाई भेदभावरहित समान न्यायको शासन ब्यवस्था कायम गर्न सकिएमा लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

८.७ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, आन्तरिक तथा अन्तिम लेखापरीक्षण

८.७.१ वर्तमान अवस्था

विद्युतीय सुशासन सेवाको सुरुवात, योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा जनसहभागिता गराउने पद्धतीको विकास लगायतका कार्यमार्फत गाउँपालिकाका गतिविधिमा पारदर्शिता कायम गर्ने प्रयास गरिएको छ । । विभिन्न विषयगत शाखाको व्यवस्था भएको छ । न्यायिक समितिको गठन भई कार्यसंपादन भइरहेको छ । सुचनाको आदन-प्रदान तथा पहुँचमा प्रविधि विकासले सहजता थपेको छ । क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक वडापत्रको व्यवस्था भएको र यसबाट नागरिकहरूले सेवालिने वातावरण पनि बनेको छ । यद्यपि आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई चुस्त बनाई भ्रष्टाचारमुक्त गाउँपालिका बनाउन ठोस योजना बनाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

८.७.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

आन्तरिक लेखापरीक्षणका लागि दक्ष जनशक्तिको अभाव, गाउँपालिकाका सबै गतिविधि सबै वडाका सर्वसाधारणमा नपुग्नु, गाउँपालिकाका सङ्घ संस्थाको अनुगमन गर्ने, प्रभावकारी संयन्त्रको निर्माण नहुनु, स्थानीय नीति नियमको अभाव यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । सबल लेखापरीक्षण पद्धतीको विकास गर्दै सम्पूर्ण गाउँपालिकाका गतिविधिलाई पारदर्शी बनाउनु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

८.७.३ सम्भावना तथा अवसर

आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, २०७८, भगवतीमाई गाउँपालिकाको वर्षगत आर्थिक तथा विनियोजन ऐन, भगवतीमाई गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरूको आचारसंहिता २०७४ र सङ्घ एवम् प्रदेशका ऐन तथा कानुनले विद्यमान अवस्थामा गाउँपालिकामा पारदर्शिता तथा आन्तरिक नियिन्त्रणका लागि वातावरण सिर्जना गरिरहेका छन् ।

८.७.४ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, आयोजना

क) लक्ष्यः आर्थिक पारदर्शिता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने ।

ख) उद्देश्य

१. आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विकास गरी आर्थिक चुहावट नियन्त्रण गर्नु ।
२. समयमै लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्नु ।

ग)	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. गाउँपालिकामा आन्तरिक नियन्त्रण समितिको गठन गरी वित्तीय पारदर्शिता सुनिश्चित गर्ने ।	१. आन्तरिक नियन्त्रण समितिको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । २.बेरुजु रहित गाउँपालिकाको पहिचान स्थापित गरिन छ ।
२. गाउँपालिकामा समयमै लेखा परीक्षण गरी बेरुजुको अवस्था आउन नदिने ।	१. आन्तरिक लेखापरीक्षकहरूको सीप विकास गरिनेछ । २. प्रत्येक वडामा सक्षम लेखापरीक्षकको व्यवस्था गरिनेछ ।

घ)	मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

सुशासन, संस्थागत विकास तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र						
योजना कोड	उपशीर्षक	योजना सामन्जस्यता				योजना प्राथमिकता
	पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	मौ.ह.सं. नं.	प.यो.रा. ल. सं. नं.	प्रा.यो ल. सं. नं.	गा.पा.को र. सं.नं.	
८.७.८.१	नियमित सेवाहरूबारे विद्युतीय सूचना पाटीमार्फत नियमित प्रशारण	४२	९	९	३.५.१०	P2
८.७.८.२	आन्तरिक नियन्त्रण, पारदर्शिता, जवाफदेहिता र जनमुखी प्रशासनका लागि नागरिक सेवामासुचना प्रविधि प्रयोग कार्यक्रम	४२	९	९	३.५.१०	P1
८.७.८.३	सार्वजनिक लेखा परीक्षण	४२	९	९	३.५.१०	P3
८.७.८.४	सूचनाको लागि सामाजिक सञ्जालको प्रयोग	४२	९	९	३.५.१०	P1

८.७.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

गाउँपालिकामा वित्तीय जवाफदेहिता कायम हुनेछ । गाउँपालिकाका गतिविधिमा पारदर्शीता आउनेछ ।

८.७.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

आन्तरिक नियन्त्रण समितिको क्षमता अभिवृद्धि भएमा, बेरुजु रहित गाउँपालिकाको पहिचान स्थापित गर्न साझा प्रतिबद्धता अएमा लक्ष्य हासिल हुनेछ ।

परिच्छेद नौः योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

९.१ पृष्ठभूमि

"अनुगमन" भन्नाले नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा लगानी तथा साधनको प्रवाह उचित ढङ्गले भए, नभएको वा अपेक्षित नतिजा हासिल भए/नभएको सम्बन्धमा कार्यान्वयन गर्ने निकाय वा कानून बमोजिम अख्तियार प्राप्त निकायले तोकेको व्यक्ति वा सस्थाबाट निरन्तर वा आवधिक रुपमा गरिने निगरानी, सूचना सङ्कलन, विश्लेषण तथा सुधारात्मक कार्यलाई बुझिन्छ ।

अनुगमन देहायका विषयमा सूचना सङ्कलन तथा विश्लेषण गरिन्छः

(क) आयोजनाको दस्तावेज तथा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम वा समय तालिका बमोजिम स्रोत-साधनको प्राप्ति तथा प्रयोग र क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन भएको छ/छैन कार्यान्वयन क्षमता के-कस्तो छ ?

(ख) कार्यान्वयनमा के-कस्ता समस्या र बाधा ब्यवधानहरु देखिएका छन् र तिनको समाधानका निम्ति के-कस्ता उपायहरु अवलम्वन गर्नुपर्छ ?

(ग) अपेक्षित प्रतिफलहरु समयमै र लागत-प्रभावकारी रुपमा हासिल भएका छन्/छैनन् ?

"मूल्याङ्कन" भन्नाले कार्यान्वयन चरणमा रहेका वा सम्पन्न भएका नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, दिगोपना तथा प्रभावहरुका सम्बन्धमा लैङ्गिकता तथा समताका दृष्टिले समेत आन्तरिक वा बाह्य मूल्याङ्कनकर्ता बाट उद्देश्यपूर्ण र ब्यवसथित तरिकारले गरिएको कार्यलाइ जनाउँछ ।-(राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन २०७५)

योजनामा उल्लेख गरिएका रणनीति तथा कार्ययोजना कसरी कार्यान्वयन भइरहेका छन् ? कार्यक्रमहरूमा लक्षित वर्गको पहुँच पुगेको छ वा छैन ? कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता कस्तो रह्यो ? लगायतका विषयवस्तुको जानकारी लिने माध्यम नै योजना अनुगमन हो । योजनामा निर्दिष्ट गरिएका लक्ष्य, उपलब्धि तथा सूचकहरूको मूल्याङ्कनका लागि योजना अनुगमन अनिवार्य मानिन्छ । विभिन्न चरण पार गर्दै तर्जुमा गरिएको योजना आफैंमा एक उत्कृष्ट भावी कार्ययोजनाको दस्तावेज हो । तर यसको वास्तविक परीक्षण भने कार्यान्वयनको चरणमा हुने गर्दछ । यसर्थ योजना कार्यान्वयन एक महत्वपूर्ण प्रक्रिया हो ।

नेपालमा विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्थित परिपाटी आ. व.२०३२/०३३ देखि भार प्रणालीको विकास गरी प्रारम्भ भएको पाइन्छ । यसकै निरन्तरतास्वरुप सातौं योजना (२०४२-०४७) मा विषय क्षेत्रगत कार्यसम्पादन सूचकहरूको निर्धारण र आठौं योजना (२०४९-०५४) मा नयाँ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको नामबाट केही संस्थागत व्यवस्था गरियो । मन्त्रिपरिषद्को २०४९/४/८ को निर्णयानुसार प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा राष्ट्रिय विकास समस्या समाधान समिति (National Development Action Committee-NDAC) र मन्त्रालयहरूमा मन्त्रीको अध्यक्षतामा मन्त्रालयस्तर विकास समस्या

समाधान समिति (Ministerial Development Action Committee-MDAC) जस्ता संस्थागत व्यवस्था गरिए जुन हालसम्म पनि रहेका छन् ।

दशौं योजना (२०५९-०६४) पछि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई नतिजामूलक बनाउने प्रयास प्रारम्भ भयो । यस योजनामा पहिलो पटक नीति तथा नतिजा तालिकाको विकास गर्नुका साथै गरीबी अनुगमन तथा विश्लेषण व्यवस्था (Poverty Monitoring and Analysis System-PMAS) को विकास गरियो । त्यसैगरी राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट निर्माणसम्बन्धी आयोजनाहरूको प्राविधिक परीक्षण (Technical Audit), महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट सार्वजनिक खर्च अनुगमन (Public Expenditure Tracking System-PETS) गर्न थालियो । यसलाई थप नतिजामूलक बनाई संस्थागत गर्ने क्रममा राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन जारी गरी मूल्याङ्कन, सहभागितामूलक अनुगमन र सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्ने किसिमबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई नयाँ आयाम दिने प्रयास भएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले निर्देश गरेका प्रावधानअनुसार बनेको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लागु हुनुअघि स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने परियोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन परिपाटी व्यवस्थित थिएनन् तर उक्त ऐन लागु भएपछि स्थानीय क्रियाकलापका लागि स्थानीय सरकारलाई नै अख्तियारी दिने परिपाटी बसेको छ । कानुनी प्रावधान बनेसँगै योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवम् अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी गाउँपालिकाले प्राप्त गरेको छ ।

योजनाको कार्यान्वयन खाकाका आधारमा गाउँपालिकाको निर्वाचित सरकार, राजनीतिक दलहरू, सार्वजनिक विषयगत/क्षेत्रगत सरोकारवालाहरू, गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम आदिका माध्यमद्वारा योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ ।

९.२ संस्थागत तथा मानव संशाधन योजना

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र वा शाखा वा इकाई वा केन्द्र	सेवा/समूह	स्तर अनुसार मानव संशाधन व्यवस्थापन					
			सातौ/आठौं	छैटौं/सातौं	पाँचौ	चौथो	श्रेणी विहिन	जम्मा
१.	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	प्रशासन/सामान्य प्रशासन	१	०	०	०	०	१
२.	प्रशासन, योजना तथा अनुगमन शाखा	प्रशासन/सामान्य प्रशासन	१	०	०	०	०	१
क	प्रशासन इकाई	विविध	०	०	१	०	४	५
ख	योजना तथा अनुगमन इकाई	प्रशासन/सामान्य प्रशासन	०	०	१	०	०	१
ग	जिन्सी इकाई	प्रशासन/सामान्य प्रशासन	०	०	१	०	०	१
घ	सूचना प्रविधि इकाई	सूचना प्रविधि अधिकृत	०	१	०	०	०	१
३.	आर्थिक प्रशासन शाखा	प्रशासन/लेखा	१	०	०	०	०	१
क	लेखा इकाई	प्रशासन/लेखा	०	०	१	०	०	१
ख	राजस्व इकाई	प्रशासन/सामान्य प्रशासन	०	०	०	१	०	१
४.	सामाजिक तथा आर्थिक विकास शाखा	प्रशासन/सामान्य प्रशासन	१	०	०	०	०	१
५.	शिक्षा, यूवा तथा खेलकूद शाखा	शिक्षा/प्रशासन	१	०	१	०	०	२
६.	भौतिक पूर्वाधार तथा वातावरण शाखा	ईन्जिनियरिङ्ग/ सिभिल	१	०	२	१	०	४
७.	स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य/हे.ई.	०	१	०	०	०	१
		स्वास्थ्य/प.हे.न.	०	१	०	०	०	१
८.	कृषि सेवा केन्द्र		१	०	१	१	१	४
			०	०	१	१		२
९.	पशु सेवा केन्द्र		१	१	१	२	१	६

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र वा शाखा वा इकाई वा केन्द्र	सेवा/समूह	स्तर अनुसार मानव संशाधन व्यवस्थापन					
			सातौ/आठौं	छैटौं/सातौं	पाँचौ	चौथो	श्रेणी विहिन	जम्मा
१०.	नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र		०	०	१	१	०	२
११.	आधारभूत अस्पताल	स्वास्थ्य/हे.इ.	१	२	२	०	२	७
		स्वास्थ्य/प.हे.न.	०	२	३	०	०	५
		रेडियोलोजिस्ट	०	१	०	०	०	१
		फार्मेसी	०	०	१	०	०	१
		सहायक	०	०	१	०	०	१
		अ.ल्याव टेक्निसियन	०	०	१	०	०	१
१२.	स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य/हे.इ.	०	६	६	६	६	२४
		स्वास्थ्य/प.हे.न.	०	०	६	६	०	१२
१३	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र	स्वास्थ्य/हे.इ.	०	०	१		०	१
		स्वास्थ्य/प.हे.न.	०	०		१	०	१
१४.	वडा कार्यालय	प्रशासन/सामान्य प्रशासन	०	०	३	४	७	१४
		कृषि/पशु प्राविधिक	०	०	०	७	०	७
	जम्मा							

९.३ विषय क्षेत्र अनुसार अनुमानित बजेट

क्र.सं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
क	**आर्थिक विकास**	**१४१६६**	**१५४७०**	**१७०२०**	**१८७१०**	**२०५९०**	**२२१२०**	**९३९१०**
१	कृषि	७४७०	८२२०	९०४०	९९४०	१०९३०	११५००	४९६३०
२	उद्योग	१४३०	१५७०	१७३०	१९००	२०९०	२३००	९५९०
३	पर्यटन	४८०	५३०	५८०	६४०	७१०	७८०	३२४०
४	सहकारी	१५०	१७०	१९०	२१०	२३०	२५०	१०५०
५	जलस्रोत तथा सिँचाइ	१९०४	१९३०	२१३०	२३४०	२५८०	२८४०	११८२०
६	पशुपन्छी विकास	२७३२	३०५०	३३५०	३६८०	४०५०	४४५०	१८५८०
ख	**सामाजिक विकास**	**२७३५२९**	**३००८८१.१**	**३३०९२०**	**३४६५७९**	**३६७५९०**	**३७८५००**	**१७२४४७०.१**
१	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१०३०२	११३४०	१२४७०	१३७००	१५०७०	१६०००	६८५८०
२	युवा तथा खेलकुद	४७०१	५१७१.१	५६८०	६१४९	६८७०	७०००	३०८७०.१
३	खानेपानी तथा सरसफाई	२७६८०	३०४५०	३३४९०	२५०००	३५०००	३६०००	१५९९४०
४	शिक्षा	१७६३११	१९३९४०	२१३३००	२३४५००	२४२०००	२५००००	११३३७४०
५	स्वास्थ्य	५१३५८	५६४९०	६२१४०	६३०००	६४०००	६५०००	३१०६३०
६	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	३१७७	३४९०	३८४०	४२३०	४६५०	४५००	२०७१०
ग	**पूर्वाधार विकास**	**६९३८९**	**७६३३०**	**८३९७०**	**८५२४०**	**७८५६०**	**८०४२०**	**४०४५२०**
1	यातयात पूर्वाधार	४१५१७	४५६७०	५०२४०	५१०००	५२०००	५३०००	२५१९१०

क.सं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
२	भवन, आवास तथा सहरी विकास	२५४४२	२७९९०	३०७९०	३१०००	२३०००	२३५००	१३६२८०
३	उर्जा	१४३०	१५७०	१७३०	१९१०	२१००	२३१०	९६२०
४	सम्पदा पूर्वाधार	१०००	११००	१२१०	१३३०	१४६०	१६१०	६७१०
घ	**सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र**	**२९९५३**	**३२९६०**	**३६२५०**	**३४४५०**	**४०८९०**	**४२८४०**	**१८७३९०**
१	प्रशासकीय सुशासन	१०५९	११७०	१२९०	१४२०	१५६०	१७२०	७९६०
२	कानुन तथा न्याय	४३०	४७०	५२०	५७०	६३०	७००	२८९०
३	शान्ति तथा सुव्यवस्था	४७४१	५२२०	५७४०	६३२०	६९५०	७०००	३१२३०
४	श्रम तथा रोजगारी	१९१००	२१०१०	२३११०	२००००	२५०००	२६०००	११५१२०
५	गरिबी निवारण	१५०	१७०	१९०	२१०	२३०	२५०	१०५०
६	योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन	१०१६	११२०	१२३०	१३५०	१४९०	१६४०	६८३०
७	अनुगमन तथा मूल्यांकन	७१	८०	९०	१००	११०	१२०	५००
८	तथ्याङ्क प्रणाली	९००	९९०	१०८०	११८०	१२९०	१४२०	५९६०
९	वातावरण तथा जलवायु	४१२	४५०	४९०	५४०	५९०	६५०	२७२०
१०	मानब संशाधन विकास	४१९	४६०	५१०	५६०	६२०	६८०	२८३०
१	विपद व्यवस्थापन	१६५५	१८२०	२०००	२२००	२४२०	२६६०	११९००
ङ	**कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक**	**८३३०७**	**७५८६१.९**	**८२१३७.५**	**९००००**	**९६५६१**	**९७९१७**	**४४२४७७.४**
१	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	८३३०७	७५८६१.९	८२१३७.५	९००००	९६५६१	९७९१७	४४२४७७.४

क.सं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
	जम्मा	४७०३४४	५०१५०३	५५०२९७.५	५७४९७९	६०४१९१	६२१७९७	२८५२७६७.५

९.४ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण र व्यय अनुमान

क.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
क	**आय**	**४५९८७१**	**४९८४०३**	**५३७२०६**	**५६१२५७**	**५९६८२०**	**६२१५५८**	२८१५२४४
१	**राजस्व**	**९१७६२**	**१०१२१३**	**१११४०६**	**१२१५५७**	**१३३५८०**	**१४५९२८**	६१३६८४
१.१	**आन्तरिक स्रोत**	**३९६५**	**४४४९**	**४३३३**	**४८०७**	**५३२६**	**५८७०**	**२४७८५**
११३१३	सम्पती कर	१००	११०	१२०	१३०	१५०	१७०	६८०
११३१४	भुमिकर/मालपोत	४००	४४०	४९०	५४०	६००	६६०	२७३०
११३१७	वहाल कर	१५०	१७०	१९०	२१०	२३०	२५०	१०५०
११३१८	वहाल विटौरी कर	५	६	७	८	९	१०	४०
११४५१	सवारी साधन कर (साना सवारी)	५	६	७	८	९	१०	४०
११६३१	कृषितथा पशुजन्य वस्तुको व्यावसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	५०	६०	७०	८०	९०	१००	४००
११६३२	अखेटोपहारमा लाग्ने कर	२०	३०	३०	४०	५०	६०	२१०

क्र.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
११६९१	अन्य कर	२०	३०	४०	५०	६०	७०	२५०
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय	८००	९००	९७०	१०६०	११७०	१२८०	५३८०
१४२११	कृषि उत्पादनको बिक्रीबाट प्राप्त रकम	५०	६०	७०	८०	९०	१००	४००
१४२१२	सरकारी सम्पतीको बिक्रीबाट प्राप्त रकम	५	६	७	८	९	१०	४०
१४२१३	अन्य बिक्रीबाट प्राप्त रकम	५०	६०	७०	८०	९०	१००	४००
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	५००	५५०	६०	७०	८०	९०	८५०
१४२२१	न्यायिक दस्तूर	१०	२०	३०	४०	५०	६०	२००
१४२२४	परीक्षा शुल्क	२०	३०	३५	४०	४५	५०	२००
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	४००	४५०	५००	५५०	६००	६६०	२७६०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	५०	५५	६०	७०	८०	९०	३५५
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	४००	४४०	४९०	५४०	५९०	६५०	२७१०
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	२००	२२०	२४०	२७०	३००	३३०	१३६०
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	५०	५५	६०	७०	७५	८०	३४०
१४२४९	अन्य दस्तुर	२०	२५	३०	३५	४०	४५	१७५
१४२५३	व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	५०	५५	६०	७०	८०	९०	३५५
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय	०	०	०	०	०	०	०
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१०	११	१२	१३	१४	१५	६५

क्र.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
१४६११	व्यवसाय कर	१००	११०	१२०	१३०	१४०	१५०	६५०
१.२	**राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम**	**८७७९७**	**९६७६४**	**१०७०७३**	**११६७५०**	**१२८२५४**	**१४००५८**	**५८८८९९**
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	३५०	३८५	४००	४४०	४८४	२०५९
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	८५९५७	५००००	५५०००	६०५००	६६५५०	७२२००	३०४२५०
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क		४४५००	५००००	५४०००	५९२४०	६५१६०	२७२९००
११४५६	बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	१३००	१३००	१०४०	११५०	१२६०	१३८०	६१३०
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	२०	२२	२४	२५	२७	३२	१३०
११४७२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	२०	२२	२४	२५	२७	३२	१३०
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	२००	२२०	२४०	२६०	२८०	३००	१३००
१४१५७	बाँडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको विक्रिबाट प्राप्त हुने आय	३००	३५०	३६०	३९०	४३०	४७०	२०००
	अन्य आय	**५००**	**५५०**	**५६५**	**६१५**	**६७५**	**७४०**	**३१४५**
१४५२९	अन्य राजस्व	१००	११०	११५	१२५	१३५	१५०	६३५

क्र.सं./शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
१५१११	बेरूजू	४००	४४०	४५०	४९०	५४०	५९०	२५१०
२	**अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	**३६८१०९**	**३९७१९०**	**४२५८००**	**४३९७००**	**४६३२४०**	**४७५६३०**	**२२०१५६०**
२.१	**सङ्घीय सरकार**	**३२०६३८**	**३४०५२०**	**३६४५७०**	**३७८०००**	**३९३७००**	**३९९१६०**	**१८७५९५०**
१३३११	समानिकरण अनुदान	८३२००	९१५२०	१००६७०	१०५०००	११००००	१३४०००	५४११९०
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु	१९३९३८	२०००००	२१००००	२१५०००	२२००००	१९५०८०	१०४००८०
१३३१३	शसर्त अनुदान पुँजीगत	३००००	३३०००	३६३००	४००००	४३९३०	४८३३०	२०१५६०
१३३१५	विषेश अनुदान पुँजीगत	६०००	८०००	८८००	८०००	८७९०	९६७०	४३२६०
१३३१७	समपुरक अनुदान पुँजीगत	७५००	८०००	८८००	१००००	१०९८०	१२०८०	४९८६०
२.२	**प्रदेश सरकार**	**४७४७१**	**५६६७०**	**६१२३०**	**६१७००**	**६९५४०**	**७६४७०**	**३२५६१०**
१३३११	समानिकरण अनुदान	८७९६	९६७०	१०६४०	११७००	१२८७०	१४१६०	५९०४०
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु	२१७५	२५००	२६९०	३०००	३२५०	३५७०	१५०१०
१३३१३	शसर्त अनुदान पुँजीगत	१०५००	१२५००	१२७००	१४०००	१५३६०	१६८९०	७१४५०
१३३१४	विषेश अनुदान चालु	६०००	१००००	११०००	८०००	८७८०	९६५०	४७४३०
१३३१५	विषेश अनुदान पुँजीगत	०	०	०	०	०	०	०
१३३१७	समपुरक अनुदान पुँजीगत	२००००	२२०००	२४२००	२५०००	२९२८०	३२२००	१३२६८०
३	**बैदेशिक**		**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**
४	**जनसहभागिता**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**
५	**वित्तीय व्यवस्था (प्राप्ति)**		**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**
ख	**व्यय**	**४७०३२७**	**५०१५०३**	**५५०२९८**	**५७४९७९**	**६०४१९१**	**६२१७९७**	**२८५२७६८**
१	**चालु**	**३२७८६०**	**३६२१३५**	**३९८८१५**	**४१२९९५**	**३९९५३०**	**४२५४०५**	**१९९८८८०**
२११११	पारिश्रमिक कर्मचारी	१२८४५३	१४००००	१५००००	१५५०००	१६००००	१६५०००	७७००००

क्र.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
२१११२	पारिश्रमिक पदाधिकारी	७२४०	४५००	४६००	४६००	५०००	५५००	२४२००
२११२१	पोशाक	७९०	८७०	९६०	१०६०	११७०	१२९०	५३५०
२११२२	खाद्यान्न	०	३००	३३०	३६०	३९०	४३०	१८१०
२११२३	औषधीउपचार खर्च	१५०	१६५	१८०	२००	२२०	२३०	९९५
२११३१	स्थानीय भत्ता	२६२८	२८९०	३१८०	३४९०	३८४०	४२३०	१७६३०
२११३२	महंगी भत्ता	८४४	९३०	११००	११३०	१२४०	३६६०	८०६०
२११३३	फिल्ड भत्ता	०	९००	१०००	१०९०	१२००	१३२०	५५१०
२११३४	कर्मचारीको बैठक भत्ता	५६७	६३०	६९०	७६०	८४०	९३०	३८५०
२११३५	कर्मचारी प्रोत्साहन तथा पुरस्कार	९९०	१०९०	१२००	१३२०	१४५०	१५९०	६६५०
२११३९	अन्य भत्ता	३००	३३०	३६०	३९०	४३०	४७०	१९८०
२११४१	पदाधिकारी बैठक भत्ता	२०५०	२२५५	३०००	२७३०	३०००	३३००	१४२८५
२११४२	पदाधिकारीअन्य सुबिधा	६०६	६६०	७३०	८००	८८०	९७०	४०४०
२१२११	कर्मचारीको सामाजिक सुरक्षा कोष खर्च	९२२	१०१०	१२००	१२२५	१३४०	१४७०	६२४५
२१२१२	कर्मचारीको योगदानमा आधारित निवृतभरण तथा उपदान कोष खर्च	६४९	७१०	७८०	८५०	९४०	१०४०	४३२०
२१२१३	कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	३००	३३०	३६०	३९०	४३०	४७०	१९८०
२१२१४	कर्मचारी कल्याण कोष	०	३००	३३०	३६०	४००	४४०	१८३०
२२१११	पानी तथा बिजुली	८५०	९४०	१०४०	११४५	१२६०	१३८०	५७६५

क्र.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
२२११२	संचार महसुल	१४००	१५४०	१६९०	१८६०	२०५०	२२६०	९४००
२२२११	इन्धन (पदाधिकारी)	३८७	४३०	४७०	५१०	५६०	६१०	२५८०
२२२१२	इन्धन (कार्यालय प्रयोजन)	३०८४	३३९०	३७३०	४१००	४५१०	४९६०	२०६९०
२२२१३	सवारी साधन मर्मत खर्च	२०००	२२००	२४२०	२६६०	२९३०	३२३०	१३४४०
२२२१४	बिमा तथा नवीकरण खर्च	३५०	३९०	४३०	४७०	५२०	५७०	२३८०
२२२२१	मेशिनरी तथा औजार मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन खर्च	१८००	१९८०	२१८०	२३९०	२६२०	२८८०	१२०५०
२२२९१	अन्य सम्पत्तिहरूको सञ्चालन तथा सम्भार खर्च	१५०	१६५	१८०	२००	२२०	२४०	१००५
२२३११	मसलन्द तथा कार्यालय सामग्री	२९५१	३२४५	४०००	३९३०	४३३०	४७६०	२०२६५
२२३१२	पशुपन्छीहरूको आहार	२५०	२७५	३००	३३०	३६०	३९०	१६५५
२२३१३	पुस्तक तथा सामग्री खर्च	३८५५	४२४०	५०००	५१००	५६४०	६२००	२६१८०
२२३१४	इन्धन - अन्य प्रयोजन	२००	२२०	२४०	२६०	२८०	३१०	१३१०
२२३१५	पत्रपत्रिका, छपाई तथा सूचना प्रकाशन खर्च	८४०	९२०	१०१०	१०५०	११००	११८०	५२६०
२२३१९	अन्य कार्यालय सञ्चालन खर्च	९०६	९१०	१०००	११००	१२१०	१३१०	५५३०
२२४११	सेवा र परामर्श खर्च	११४	१३०	१४०	१५५	१७०	१९०	७८५
२२४१२	सूचना प्रणाली तथा सफ्टवेयर सञ्चालन खर्च	३४५८	३८००	४१८०	४५००	५०६०	५५६०	२३१००
२२४१३	करार सेवा शुल्क	१६६९६	१८३६५	२२०००	२००००	१६५००	१८०००	९४८६५
२२४१९	अन्य सेवा शुल्क	१७५	१९०	२००	२२०	२४०	२६०	११९०

क्र.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
२२५११	कर्मचारी तालिम खर्च	२८५	३१०	३४०	३७०	४१०	४५०	१८८०
२२५१२	सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	१६३७	१८००	२५००	२१८०	२३००	२६३०	११४१०
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	४७२९१	५००००	५५०००	५५०००	४८०००	५५०००	२६३०००
२२५२९	विविध कार्यक्रम खर्च	२५४२	२७९०	३०६०	३३६०	३६९०	४०६०	१६९६०
२२६११	अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	२४९	२७०	५००	५५०	३६०	४००	२०८०
२२६१२	भ्रमण खर्च	१०२०	११००	१२१०	१३३०	१३४०	१३७०	६३५०
२२६१३	विशिष्ट व्यक्ति तथा प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण खर्च	१५०	१६५	१८०	२००	२२०	२४०	१००५
२२७११	विविध खर्च	१७६२	१९४०	२१४०	२३५०	२५८०	२८४०	११८५०
२२७२१	सभा सञ्चालन खर्च	४००	४४०	४५०	४९०	५४०	६००	२५२०
५३११	२ शैक्षिक संस्थाहरूलाई सहायता	४३९८५	५३०००	५६०००	५८०००	५२०००	५५०००	२७४०००
२५३१२	स्वास्थ संस्थाहरूलाई सहायता	३२४६५	३८०००	४५०००	५००००	४१०००	४००००	२१४०००
२७११२	अन्य सामाजिक सुरक्षा	११३८	१२५०	१३७५	१५१०	१६६०	१८३०	७६२५
२७२११	छात्रवृत्ति	२४००	२६४०	२९००	३१९०	३५००	३८५०	१६०८०
२७२१२	उद्दार, राहत तथा पुनर्स्थापना खर्च	१६२०	१७८०	१९६०	२१५०	२३६०	२५९०	१०८४०
२७२१३	औषधीखरिद खर्च	३३६१	३६९०	४०६०	४४६०	४९००	५३९०	२२५००
२७२१९	अन्य सामाजिक सहायता	०	०	०	०	०	०	०

क्र.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
२८१४२	घरभाडा	९००	९९०	१०८०	११८०	१३००	१३८०	५९३०
२८१४३	सवारी साधन तथा मेशिनर औजार भाडा	७००	७७०	८५०	९४०	१०४०	११४५	४७४५
२	**पूंजीगत**	**१४२४६७**	**१३९३६८**	**१५१४८३**	**१६१९८४**	**२०४६६१**	**१९६३९२**	**८५३८८७.५**
३१११	आवासीय भवन निर्माण/खरिद	१८००	१९८०	२१८०	२३८०	२१०००	२८६०	३०४००
३१११२	गैर आवासीय भवन निर्माण/खरिद	४४३००	४८७००	५००००	५५०००	६००००	६२०००	२७५७००
३११२१	सवारी साधन	१३००	१४३०	१५७०	१७३०	१९००	२०९०	८७२०
३११२२	मेशिनरी तथा औजार	६४०	७१०	७८०	८५०	९४०	१०४०	४३२०
३११२३	फर्निचर तथा फिक्चर्स	१६८७	१८५०	२०४०	२२५०	२४७०	२७२०	११३३०
३११३१	पशुधन तथा बागवानी विकास खर्च	१५००	१६५०	१८१०	२०००	२१८०	२३९०	१००३०
३११३४	कम्प्युटर सफ्टवेयर निर्माण तथा खरीद खर्च	०	३००	३३०	३६३	४००	४४०	१८३३
३११३५	पूँजीगत परामर्श खर्च	२५६	५००	५५०	६०५	६००	६६०	२९१५
३११५१	सडक तथा पूल निर्माण	५२०२३	४८०००	५००००	५००००	५५०००	५६०००	२५९०००
३११५३	विद्युत संरचना निर्माण	१४८०	१६२८	२०००	२२००	२४२०	२६६२	१०९१०
३११५४	तटबन्ध तथा बाँधनिर्माण	०	१५००	१६५०	१८१५	१९००	२०९०	८९५५
३११५५	सिँचाइ संरचना निर्माण	४६५०	५६००	७०००	१००००	८०००	८८००	३९४००

क्र.सं./ शीर्षक नं.	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा						
		आधार वर्ष	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	
३११५६	खानेपानी संरचना निर्माण	२४९८८	१५०००	२००००	२००००	२५०००	२७५००	१०७५००
३११५७	वन तथा वातावरण संरक्षण	५०	५५	६०	६५	७१	८०	३३१
३११५८	सरसफाई संरचना निर्माण	७०५	७७५	८५२.५	१०००	१००००	११०००	२३६२७.५
३११५९	अन्य सार्वजनिक निर्माण	६०९४	७६००	८३६०	९१९६	१००००	११०००	४६१५६
३११६१	निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	०	१०००	११००	१२१०	१३३०	१४६०	६१००
३११७२	पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श	९९४	१०९०	१२००	१३२०	१४५०	१६००	६६६०
	बजेट बचत (+)/न्यून	**-१०४५६**	**-३१००**	**-१३०९२**	**-१३७२२**	**-७३७१**	**-२३९**	**-३७५२३.५**
	गत वर्षको नगद मौज्दात	**१०४५६**	**३१००**	**१३०९२**	**१३७२२**	**७३७१**	**२३९**	**३७५२३.५**

९.५ स्रोत परिचालन रणनीति

नेपाली जनताले पहिलो पटक आफैंले निर्वाचित गरेको संविधान सभाबाट निर्मित संविधान २०७२ ले सङ्घीय समावेशी लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक राज्यमा रुपान्तरित भएको छ । नेपालको संविधानले सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले संविधान र कानून बमोजिम गर्ने व्यवस्था गरेको छ । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल अधिकारहरुलाई संविधानको क्रमशः अनुसूची ५, ६ र ८ मा र सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका साझा अधिकारलाई अनुसूची ७ र ९ मा समावेश गरिएको छ । विगतको एकात्मक शासन व्यवस्थाको सट्टामा नेपालले सङ्घीय शासन व्यवस्थालाई अंगिकार गरेको हुँदा नेपालको संविधान बमोजिम सङ्घीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनर्संरचनाको लागि आवश्यक नीतिगत, कानूनी, संरचनागत, जनशक्ति व्यवस्थापन, वित्तीय तथा प्रणालीगत अन्तरसम्बन्धको व्यवस्था गर्न अत्यावश्यक भएको छ ।

संविधानतः कार्यगत जिम्मेवारी बाँडफाँडबाट कुन कार्य र क्रियाकलाप कुन तहको सरकारले गर्नुपर्दछ र कुन काम सार्वजनिक क्षेत्रमा रहनु पर्दछ भन्ने विषयमा स्पष्ट व्याख्या भएको हुँदा राज्यबाट जनताले अपेक्षा गरिएका कुराहरुबाट कार्यगत विश्लेषण तथा बाँडफाँडको शुरुवात गरिन्छ । केन्द्रीय सरकारले मूलतः विनियोजन, वितरण र स्थायित्वको कार्यहरु गर्दछन् । यिनै वृहत कार्यभित्र रहेर सरकारले अन्य विशिष्टीकृत कार्यहरु पनि गर्दछ । यसै गरी संसारभरका उपराज्यस्तरका सरकारहरु वा प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकारहरुले पनि उस्तै उस्तै प्रकारका सार्वजनिक सेवाका कार्यहरु गर्ने गरेको पाइन्छ । ती कार्यहरुलाई सामाजिक उद्देश्यका कार्य अन्तर्गत सामाजिक मामिला, आर्थिक, सार्वजनिक निर्माण कार्य, सामान्य प्रशासन अथवा शासकीय प्रबन्ध अन्तर्गत समूहकृत गर्न सकिन्छ ।

कार्यगत विश्लेषण तथा जिम्मेवारी बाँडफाँड बहु(-तहगत शासन पद्धतिको मुख्य आधारशिला मानिन्छ र यसले अन्तरसरकारी सम्बन्धका अन्य विषयलाई असर पर्ने हुन्छ । कार्यगत विश्लेषण र जिम्मेवारी बाँडफाँडको कार्य एकात्क तथा सङ्घीय दुवै मुलुकले अभ्यास गर्दछन् । यद्यपि यी मुलुकले गर्ने कार्यगत विश्लेषण र जिम्मेवारी बाँडफाँडको प्रक्रिया तथा प्रकृतिमा केही समानता र भिन्नता पाइन्छ । एकात्मक मुलुकमा कार्य जिम्मेवारी बाँडफाँडको प्रक्रियालाई Top Down Approach रुपमा लिन सकिन्छ । सङ्घीय मुलुकमा भने Bottom-Up Approach को रुपमा जिम्मेवारी बाँडफाँडको प्रक्रियालाई अवलम्वन गर्ने गरिन्छ । सङ्घीय मुलुकमा प्रायः संविधानमा नै अधिकारको बाँडफाँड गरिन्छ । संविधानमा भएको अधिकारको हेरफेर संवैधानिक संशोधनको प्रक्रिया अवलम्वन गरी गर्न सकिने हुनाले प्राप्त अधिकार सुनिश्चित हुन्छन् र हत्तपत्त संशोधन हुन सक्दैनन् । कतिपय सङ्घीय मुलुकले भने दुवै तरिका अपनाइ जिम्मेवारी बाँडफाँड गर्ने गरेको पनि पाइन्छ ।

एकात्मक शासन प्रणालीबाट सङ्घीय शासन प्रणालीमा प्रवेश गरेको नेपालजस्तो मुलुकको लागि कार्यगत जिम्मेवारी बाँडफाँडको प्रक्रिया विभिन्न तहका सरकारमा अधिकारको बाँडफाँडको लागि प्रस्थान बिन्दु भएको र कार्यगत विश्लेषणबाटै कति आर्थिक व्ययभार पर्ने र के कस्तो कानूनी र संगठन संरचना आवश्यक पर्ने र के कति जनशक्ति आवश्यक भएको हो र सोही अनुसार तीन तहका सरकारहरुले गर्नुपर्ने जिम्मेवारीहरु

पनि तोकिएका छन् । तसर्थ यो आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि यस भगवतीमाई गाउँपालिकाले लागु गर्ने रणनीतिको खाका तपसिल अनुसारको छ ।

चित्र नं. ९.५.१ स्रोत परिचाल रणनीति

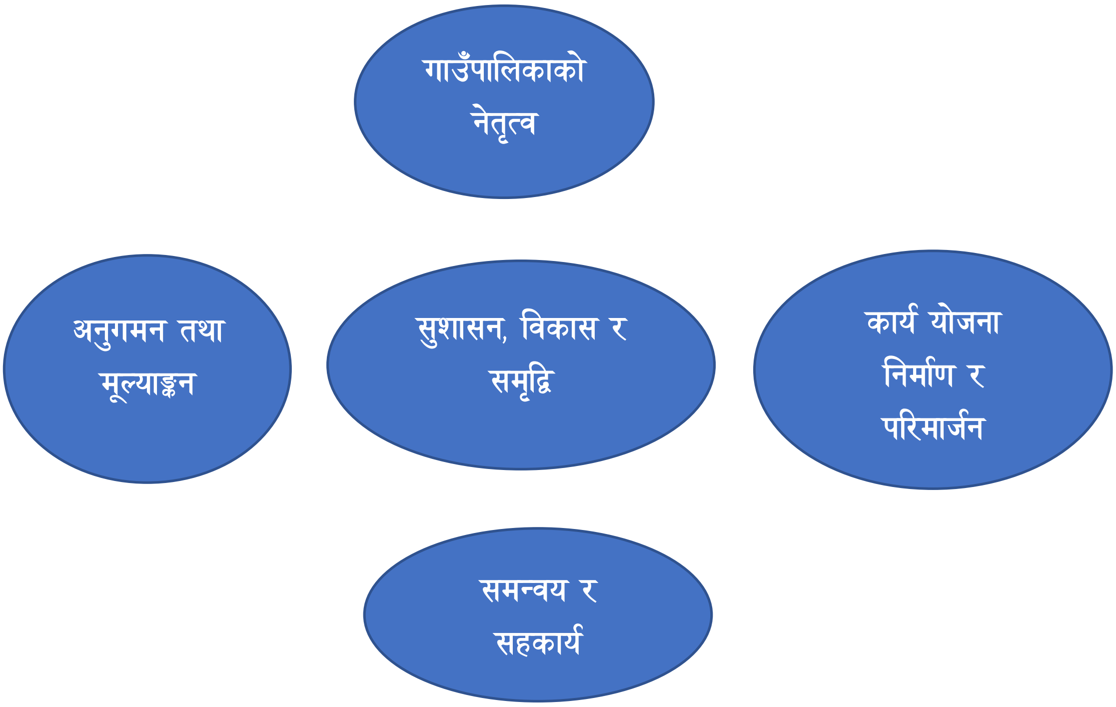

स्थानीय तहको विकासमूलक गतिविधिहरु सञ्चालन गर्नका लागि सङ्घीय सरकारले उपलब्ध गराउने वार्षिक बजेटले नै मेरुदण्डको रुपमा कार्य गर्दछ भने प्रदेश सरकार दोस्रो सबैभन्दा ठूलो आर्थिक तथा प्राविधिक व्यवस्थापन गर्ने स्रोतका रुपमा स्थापित छ । गाउँपालिकाले आफ्नै राजस्व सङ्कलन योजना कार्यान्वयनको अर्को महत्वपुर्ण आर्थिक स्रोतको रुपमा मानिन्छ । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकामा क्रियाशिल विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरु, सहकारी तथा वित्तीय सङ्घसंस्था र नीजि सङ्घसंस्था तथा व्यक्ति पनि आवधिक योजना कार्यान्वयनका एक हिस्साको रुपमा काम गर्ने अंगका रुपमा रहने भएको हुँदा सबैसँग समन्वय र सहकार्य नै प्रमुख रणनीति मानिनेछ ।

९.६ योजना कार्यान्वयन प्रक्रिया र विधि

टोल, वडा र नगरसभाबाट आवधिक विकास योजना स्वीकृत भएपछि सबै विषय क्षेत्र शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई बजेट प्रक्षपेणको लागि पठाउने र सहभागितात्मक प्रक्रिया अवलम्बन गरी वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने, योजना वा कार्यक्रम सञ्चालन हुनुपूर्व स्वीकृत योजनाको विभिन्न विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक समन्वय मिलाउने, मार्गदर्शन तयार गर्ने र अख्तियारीसहित पठाउने, वार्षिक कार्यक्रम र बजेट वडा तथा नगरसभाबाट पारित भएपछि अध्यक्षले स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयनका लगि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई अख्तियारी दिने ।

चित्र नं. ९.६.१ मूल्याङ्कनका ढाँचा तथा चरणहरु

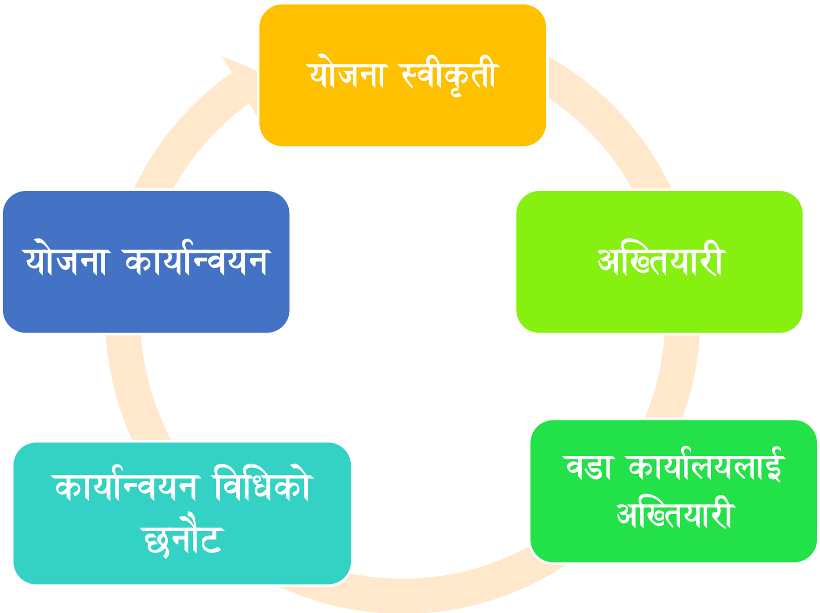

आवधिक योजनाले तय गरेका दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, विषयगत/क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकताको आधारमा वार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट सहित तयार गरिने वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजनाको ढाँचा अनुसूची २ मा समावेश गरिएको छ ।

९.७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य एवम् उद्देश्यबमोजिम योजना कार्यान्वयन सही दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको, योजनाले निर्धारण गरेका आयोजनाको सामाजिक प्रभाव तथा वित्त परिचालन प्रणाली पारदर्शी भए नभएको, आयोजना परिचालनका कमी कमजोरीहरू आदिका बारेमा सत्य तथ्य जानकारी प्राप्त गर्ने माध्यमका रूपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रयोग गर्ने गरिन्छ ।

गाउँपालिकामा विकास साझेदारहरुको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूबाहेक गाउँपालिकाको आफ्नै वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिकाअनुसार लागु गर्ने पद्धतिको विकास भइनसकेको अवस्थामा यो आवधिक योजनामार्फत वार्षिक योजना कार्यान्वयनको वातावरण सिर्जना भई योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि सहज वातावरण सिर्जना हुने अपेक्षा गरिएको छ । साथै क्षेत्रगत/विषयगत सूचकको आधारमा आयोजित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने पद्धतिको विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

९.८ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको उद्देश्य

आवधिक योजनाबमोजिम तयार गरिएका गाउँपालिकाका कार्ययोजनाहरूको प्रभावकारिता तथा उपलब्धिको मापन प्रणालीको विकास गर्नु ।

९.९ रणनीति

१) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन वमोजिमको अनुगमन संयन्त्रको परिचालन गरिनेछ ।

२) आवधिक योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

३) पारदर्शिता तथा संस्थागत सुशासन कायम गर्नका लागि अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

९.१० मुख्य कार्यक्रम

- ✓ योजना कार्यान्वयन निकायहरूको क्षमता विकास ।
- ✓ क्षेत्रगत/विषयगत मूल्याङ्कन/विश्लेषण सूचकहरूको निर्माण ।
- ✓ त्रैमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम ।
- ✓ समीक्षा तथा स्थानीय समस्या समाधान समितिको बैठक ।

९.११ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको प्रकृया र जिम्मेवारी

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि गाउँपालिकाले सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिमार्फत निम्न तालिका बमोजिमको अखितयारीमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रकृया अवलम्बन गर्नेछ ।

तालिका नं. ९.११.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी

क्रस	के अनुगमन गर्ने	कहिले अनुगमन गर्ने	कसरी अनुगमन गर्ने	कसले अनुगमन गर्ने
१	चालु योजना अन्तर्गतका क्रियाकलाप कसरी कार्यान्वयन भइराखेका छन् भन्ने वारेको अनुगमन	परियोजना	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन
२	प्रतिफल	पटके/मासिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने	समिति, वडा समिति, सरकारी
३	अनुगमन	चौमासिक/वार्षिक	वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति	गै. स. स.
४	असर तह	चौमासिक/अर्धवार्षिक	विवरणको तुलना गर्ने	गाउँ कार्यगाउँपालिका, सुपरिवेक्षण

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ गाउँपालिकाका गौरवका आयोजनहरु

अनुसूची २ आयोजना तथा कार्यक्रम

१. पूर्वाधार	२. शुरुको देखि अन्तिमसम्मको विन्दु	३. भूसुचाङ्क	४. लाभान्वित परिवार
५. विपन्न	६. दलित	७. अन्य	८. कृषि वस्तु परिचालन (रु करोडमा)
९. प्राकृतिक वस्तु परिचालन (रु करोडमा)	१०. सेवा व्यवसाय (पर्यटन +लघुउद्यम+अन्य)	११. रोजगारी सिर्जना	१२. महिला
१३. पूरुष	१४. सडकको लम्बाई (कि.मि.)	१५. हालको अवस्था	१६. मध्यकालिन लक्ष्य
१७. योजना अवधिको लक्ष्य			

१. सडक आयोजना

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
पूर्वाधार सडक																	
वडा नं. १	१	मालिका मन्दिरमा जाने बाटो	28 47 19.21 N 81 49 37.72 E	28 48 39.95 N 81 49 29.01 E	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ ।	फराकिलो वनाउने, ट्र्याक मन्दिरसम्म	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. १	२	हुलाक बाघडाडा सडक	28 48 19.77 N 81 46 36.5 E	28 48 14.68 N 81 49 26.59 E	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. १	३	वासुधारा रामचौर सडक	बावियताडा	वडा कार्यलय	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. १	४	बावियताडा देखि वडा कार्यलय सम्मको सडक,	वेस्तडा	मालिका	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. १	५	वेस्तडा मालिका सडक	हेपो	मालिका	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. १	६	हेपो मालिका सडक,	चौरकल्ला	चौगडी	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. १	७	चौरकल्ला चौगडी सडक,	28 49 06,86 N 81 48 08.59 E	28 48 42.58 N 81 47 54.47 E	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	ट्रयाकखोल्ने	
वडा नं. १	८	सिमलखोली देखि दम्क			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९			

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. २	१	खेप माझगाउँ चिउरा देउलीसडक खेप देखि देउली			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. २	२	भुवाल्न रानीचौर ढाणगाउँ सडक भुवाल्न देखि ढाणगाँउ			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. २	३	जेगिमारे काटिया सडक जोगिमारे देखि काटिया			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. २	४	कुनिहर चरिपानी सडक कुनिहार देखि चरिपानी			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. २	५	खेटखोला मेली सडक ढाणगाँउ देखि मेलि			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. २	६	वनजडा आरसिन सडक	28 49 29.92 N 81 50 2.89 E	28 49 39.75 N 81 50 5.72 E	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. २	७	ढाणगाउँ वरिवाटिया सडक	ढाणगाउँ	वरिवाटिया	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	८	लमकाफल मेलीसडक	लमकाफल	मेली	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	९	सिसाडि डाउसिल सडक	सिसाडि	डउसिल	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	१०	चिउरी सालटाउरो सडक	चिउरी	सालटाउरो	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	११	गेरुखानी चिउरी सडक	गेरुखानी	चिउरा	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	१२	डाडाटोल सिमल टाकुरा सडक	कुनीगैरा	सिमल टाकुरा	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	१	रातामाटा देउलि सडक	रातामाटा	देउली	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ३	२	सान्तडा रातामाटा पातिहाल्न सडक	सान्तडा	पातिहाल्न	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा	स्तरोन्नती

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
																नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	
वडा नं. ३	३	ढोटी मौला सडक	ढोटी	मौला	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ३	४	मौला भुर्सुली बाटुलचौर सडक	मौला	भुर्सुली	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ३	५	धुल्सिना लामाडाडा ढाडमेला सडक	धुल्सिना	ढाडमेला	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ३	६	धारा सिमाइला दिपानी सडक	धारा	दिपानी	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ३	७	विदाने मेतलपाटा डाडाकटेरा सडक	विदाने	डाडाकटेरा	४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. ३	८	बाइसेरा सिडार सडक	बाइसेरा	सिडार	४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	९	लयटा पातिहाल्न सडक	लयटा	पातिहाल्न	४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	१०	कोटापानी भुर्सुली सडक	कोटापानी	भुर्सुली	४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	११	मौला सानटाकुरी सडक	मौला	सानटाकुरी	४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	१२	धारा स्कूल ताउले टोल सडक	धारा स्कुल	ताउले टोल	४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	१३	तुसैनी बाटुल चौर सडक	तुसैनी	बाटल चौर	४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	१४	लिस्नी बुढी चौर सडक	लिस्नी	वुढी चौर	४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	१	सान्तडा तिदुको रुख- घुम्ने-तुर्सु पोखरा पातिहाल्ना अन्तर जिल्ला जोड्ने सडक निर्माण			४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	आधा बाटो खोलेको छ ।	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	२	किमेडिखाल-पिपलरुख-माझगाउँ-			४०	५०	३००	०१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा	स्तरोन्नती

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११		१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२	१३				
		कालिका मा.वि. सडक													नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	
वडा नं. ४	३	पिपलरुख-तल्लागाउँ-गुयालीसैना-मेल्तडा सडक निर्माण			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ४	४	वडा कार्यालय-कोटकाटिया-किमेडीखाल सडक			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	स्तरोन्नती ।	स्तरोन्नती
वडा नं. ४	५	मध्यपहाडी-दौरीगैरा-नयाँचौर सडक			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ४	६	मध्यपहाडी-कुल्ले-वडा कार्यालय सडक			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	स्तरोन्नती
वडा नं. ४	७	गातिना मोडो देखि-रुमी स्कूल हुदै रुमि चौर सडक			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. ४	८	न्याउलीपाल्त-रुमी-मेहेल्तोली ठकुरीगाउँ सडक			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ४	९	पोखरा-लामीखाल सडक निर्माण।			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	१०	रुमी-तुर्सु-आरुचिउरे सडक			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	आधि खनेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	११	बाँसकोट-साउक सम्म रिङरोड निर्माण ।			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	१२	चुलाकोट-मालिका पर्यटन सडक निर्माण			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१	बेस्तडा जुम्ला काफल वडाकार्यलय सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. ५	२	बेस्तडा चाख्ला हुदै कचाली जाजारकोट जोडने			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११		१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२	१३				
वडा नं. ५	३	थुवा वडालेख संडखोला हुदै कचाली जोडने			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	४	लहरेखोली पानतोला मेहेली बडालेख सम्मा			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	५	बडाखोला पिपलबाडा सम्मा			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	६	दाडीमा माईकाथान			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	७	दाडीमा थुवा वडाकार्यलय ८०० मि खन्न बाँकी			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	बाटो खन्न बाँकी	निरन्तरता दिने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	८	नाउलीकाल्ला मुलबाट ५०० मि			४०	५०	३००	०।१		०	१९	१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	स्तरोन्नती

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. ५	९	बैस ओखेनी जनजातीटोल सम्मा १.५ किमि			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	१०	गल्छेना सहडे कृषि सडक ८०० मि			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	११	थुवा सेरा सहडे सम्म ३ कि मि			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	स्तरोन्नती
वडा नं. ५	१२	बडाखोला पिपलबाडा डाडागाँउ १.५ किमि बाँकी			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१३	बागजेला मेलतडा सम्मा १ किमि खन्न बाँकी			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१४	दारीमा छहराखोला माईकाथान धार्र सम्मा १.५ किमि बाँकी			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१५	दारीमा थुवा वडाकार्यलय हुदै			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
		मा.वि.सम्मा १.५ किमि बाँकी															
वडा नं. ५	१६	बैस ओखरेनी संडखोला दुदिला ३ किमि			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१७	खाल्टेढडगा भुवाल्ना आर्दश आ.बि सनिगाँउ ६न.जोडने २ किमि			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१८	घोडकिला देखी मलुका खोला सम्मा २ किमि			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१	बेस्तडा देखी वडा कार्यालय सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. ६	२	बाबितडा देखी चिपिन बिध्यालय हुदै नयाँ बस्ती सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. ६	३	चिपिन देखी वडानं ७ को सिमाना सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. ६	४	बाबितडा देखी चिपिनतडा जोतीडगे सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्रावेल गर्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. ६	५	मष्टाथान सिमलपोखरी दुनीपाटा हुदै भेरेखोला सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	२।५	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. ६	६	बालुवा खोला खांगा गोठी नौलाबन लात्ते जोडने			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	९।५	ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	नाली पक्की गर्ने, ग्रावेल गर्ने
वडा नं. ६	७	सनिगाउँ गाउधारा देखी रोटी हुदै बाछा काटीया गोठी जोडने			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	३।५	नयां	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. ६	८	सनीगाउ मगर गाउ देखी रावलचौर सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	२	केही सुचारु भ्यको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	९	कटटीमाझगाउ देखी बाहुन गाउँ सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	२।५	नयां	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१०	सिमल पोखरी सिरवाडा लडा हुदै मालीका सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	५।५	नयां	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	११	टाकुल्ले धारे ढडगा सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	२।५	केही सुचारु भएको	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१२	चिपिनताडा चिपिन मेली हुदै माझगाउँ सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	३	नयाँ	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१३	टिपिलसैना साततले हुदै माथिल्लो तिमीलसैना सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	२	नयाँ	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. ६	१४	चिपिन काप्रा हुदै दुनिपाटा सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	३	नयाँ	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१५	चिपिनतडा नयाँ भवन देखी गाउ हुदै सागुतडा सम्म			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	४	नयाँ	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१६	बांसे चिलबस्ने टाकुरी हुदै चिपिन जोडने सडक			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	६	नयाँ	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१७	लामा कांटिया गुयालचौर धाल			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५	४	केही सुचारु भ्यको	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१	लोहोरे वजार, कट्टिखोला, भैरवस्थान,हुदै शिखरद्धारी			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५		ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरउन्नत ◌ी ग्रावेल र नाली
वडा नं. ७	२	भैरवस्थान, वडाकार्यालय, हुदै वार्ने मध्यपहाडी लोकमार्ग			४०	५०	३००	०।१		०	१९		१५		ट्रयाक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा	स्तरउन्नत ◌ी नाली

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११		१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२	१३				
															नाली खन्ने, ग्राभेल गर्ने	
वडा नं. ७	३	खालीडाडा देखि अधेरी खोला सम्म			१५	२५	३४५	०। २५	०	०	११	१०	२	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने, ग्राभेल गर्ने	स्तरउन्नत ी
वडा नं. ७	४	कोटा गैरा देखि पानीमुल हुदै उम सम्म			११	३०	३७५	०। २६	०	०	११	१०	३	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरउन्नत ी
वडा नं. ७	५	कैलासडाडा देखि ने. रा. आ. वि . तपलुङ्क			२०	३५	३७५	०। ३०	०	०	२१	२०	४	ट्र्याक रहेको छ । कच्ची धुले सडक	फराकिलो वनाउने, दुवै साइडमा नाली खन्ने	स्तरउन्नत ी
वडा नं. ७	६	कैलास डाडा देखि हुलाक टाकुरा			क	२७	३४४	०। ३३	०	०	१५	१६	५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	स्तरउन्नत ी
वडा नं. ७	७	घाम ताप्ने डाडा देखि डाडागाउँ सम्म नया ट्र्याक			१०	२१	३४५	०। २९	०	०	१५	१७	२	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	३	४			८	९	१०	११			१४	१५	१६	१७
					५	६	७				१२		१३				
वडा नं. ७	८	दुनि देखि घोडाउनी पाछ्ना वाईचिपीन सम्म नयाँ ट्र्याक			२५	४५	३८८	०। ३०	०	०	२५		४५	६			

२. सिँचाइ आयोजना

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. १	१	सिँचाइ कुलो (लामिछरि देखि बडाखेत सम्म) निर्माण गर्ने	28 49 30.82 N 81 48 49 E	28 47 47.94 N 81 48 04.10 E	२०	४०	६००	०।३			१५	१६	३।३	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. १	२	पानी फिल्टर राखे रिजभ गर्नेमा			१४	१०	१५	०			८	९		केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. १	३	रिचार्ज पोखरी बाँक, इनचौर, चिपिङतोला २० घनमिटर			१५	२०	३०	०			७	८	२०	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	१	ढोवा खोला कुलो निर्माण			८	१२	१५	०।०१			४	८	०।५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	२	तल्लो खोटखोला सिँचाइ कुलो निर्माण				२०	२०	०।०१			७	१०	२	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. २	३	ढाँट खोला सिँचाइ कुलो निर्माण				१५	५०	०।०१			५	७	२।५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	१	पातखानी लम्रु कुलो निर्माण ७ किमि			१५	१५	१०	०।०४			८	१०	७	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	२	कैनतडा सान्तडा कुलो निर्माण ५ किमि			२	२	२०	०।०३			४	६	५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ३	३	सोति खोला वाइसेरा कुलो निर्माण ७ किमि					३०	०।०४			५	७	७	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	४	लम्रु वैसिवड्ना कुलो निर्माण ८ किमि			५०	५०	२००	०।०६			६	८	८	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	५	लामाडाडा साङखोला कुलो निर्माण १० किमि					८०	०।०८			१२	१३	१०	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	६	जाडवसे कुसाडा कुलो निर्माण ५ किमि					४५	०।०४			५	६	५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ३	७	रिचार्ज पोखरी निर्माण गर्ने सिस्नेरी र खण्डक खोला ५ घ मि					३०	०।०१			२	२	५।३	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	१	दडिमिलि सिँचाइ कुलो (अधेरीखोला देखि दडिमिलि टोल सम्म)			४		१०	०।०२			२	२	१	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	२	सहडे सिँचाइ तल्लो मान्घर मर्मत २ कि.मि.			१५	३		०			२	२	२	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	३	बुङ्चीखोला कुल्लेमेला नहर निर्माण ५०० मि.			१०	७	१०	०				१	०।५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	४	रुमीखोला गतिना कुलो निर्माण २५० मि.					३	०				१	०।३	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ४	५	रुमीखोलादेखि लमारा खेत सम्म कुलो निर्माण ५०० मि.			४	२	१२	०			१	१	०।५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	६	धाराखोला देखि गातिना नयाँखेत हुदै घमने सम्म कुलो निर्माण					६	०				१	०।८	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	७	कुलीमुडा देखि हितादाल्ना हुँदै विद्यालय सम्म १ कि.मि.			१५	२५	६०	०			३	४	१	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	८	बाखेखोला ठाँटा खिराखाल लमारा झगाडीखेत १.५ कि.मि.सिँचाइ योजना			१०	२०	३०	०			३	४	२	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ४	९	छिडिखोला देखि छिडिखेतसम्म सिँचाइ कुलो निर्माण २०० मि.					३०	०				१	०।२	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१	पाल्त ढकाले कुलो निर्माण १ कि.मि.			३	६	१०	०।०१			२	३	१	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	२	बडाखोला दुवितडा बडाखेत कुलो १कि.मि.			४	३	८	०।०१			२	३	१	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	३	बडाखोला खेतगडी चौर नहर ५०० मि.			३	२	६	०।०१				१	०।५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ५	४	डयानखोला देखी बेस्तडा सम्म सि.कु निर्माण १ कि.मि.			४		५	०।०१			२	२	१	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	५	भुवाल्नेखोला डाडागाउँ बिखरम जुम्ला काफल पक्की पोखरी निर्माण ३ वटा			६	५	१०	०।०१			१	१		केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	६	आफ्र टोल पोखरी निर्माण ५ घन मि					१२	०।०१			१	२	५ ३	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	७	सिमखेत दारीमा बांकी सि.कु निमार्ण ३०० मि.			३		६	०				१	०।३	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	८	पाल्तखोला बडाखेत हुदै बडाखेत सम्मा कुलो १.५ किमि			४		१२	०।०१			४	६	१।५	केहि भागमा गरिएको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	९	पान्तोला सि.कु निर्माण २ किमि			५		९	०			४	७	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ५	१०	सिमखेत च्याडग्रेखाल सम्मा सि.कु निर्माण १ किमि			३		७	०			२	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ६	१	टिमिलसैना खोला सिं कुलो			४	२	९	०।५	०	१	३	१	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	२	गोठी जडे सि.कुलो			४	०	९	०।२	०	२	२	१	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	३	तोलीघटट देखी चचुखेल्ना सम्म सी.कुलो			५	५	१०	०।५	०	३	३	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	४	पंपेखोला जुरेढुडगा सि.पो निर्माण			७	६	९	०।५	०	१	२	२	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	५	भैरवटोल दलीत बस्ती सि.पो निर्माण			१५	७	८	०।५	०	१	४	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	६	खेतटाकुरी सि.पो निर्माण			७	५	१०	०।५	०	१	४	६	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	७	चिपिनतडा सि.पो निर्माण			३	३	१३	०।५	०	१	४	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	८	गोठी सि.पो निर्माण			२	१	१६	०।५	०	१	३	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	९	हनताबेटोल सि.पो निर्माण			६	५	१६	०।५	०	१	३	४	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१०	रोटी सि.पो निर्माण			५	६	१२	०।५	०	१	२	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ६	११	जुगेपानी पोखरी खेत सि.पो निर्माण			६	४	१३	०।५	०	१	२	४	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१२	बोजाबाडी सि.पो निर्माण			९	६	११	०।५	०	१	२	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१३	आफ्रटोल सि.पो निर्माण			७	७	९	०।५	०	१	२	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१४	तल्ला पाल्त सि.पो निर्माण			१०	८	११	०।५	०	१	२	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१५	माझगाँउ सि.पो निर्माण			६	१५	१४	०।५	०	१	३	२	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१६	नया बस्ती सि.पो निर्माण			५	३	९	०।५	०	१	३	४	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१७	खोले टाकुरा सि.पो निर्माण सनिगाँउ नाइक टोल			५	०	८	०।५	०	१	४	५	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१८	मेलटाकुरा मइडपन्ना सि.पो.			५	५	७	०।५	०	२	५	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ६	१९	काँडा टोल पोखरी			६	३	६	०।५	०	१	५	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१	पानीमुल सिँचाइ पोखरी निर्माण पक्की			२	३	९	०।२	०	२	२	१	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ७	२	करजेनी सिँचाइ पोखरी पक्की			३	४	१०	०।५	०	३	३	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	३	वडाखोला देखि वाखे सम्म सिँचाइ कुलो निर्माण पक्की			४	५	९	०।५	०	१	२	२	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	४	धारा खोला देखि लुर्फी सम्म सिँचाइ कुलो निर्माण पक्की			५	२	८	०।५	०	१	४	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	५	धारा खोला देखि अमसैनी सम्म सिँचाइ कुलो पक्की			५	४	१०	०।५	०	१	४	६	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	६	कुलीमुडा लोद खोला, माझगाउँ सिँचाइ कुलो निर्माण			२	२	१३	०।५	०	१	४	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	७	वडा खोला देखि रामतडा पक्की सिँचाइ कुलो निर्माण			३	२	१६	०।५	०	१	३	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	८	लाकुरा खोला देखि ठुला खेत सम्म सिँचाइ कुलो निर्माण			४	२	१६	०।५	०	१	३	४	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ७	९	पैराटा देखि दाडे खेत सम्म पक्की सिँचाइ कुलो निर्माण			५	१	१२	०।५	०	१	२	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१०	वडा खोला देखि कोट सम्म पक्की सिँचाइ कुलो निर्माण			३	१	१३	०।५	०	१	२	४	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	११	पोखरा रिर्चाज पोखरी निर्माण			४	१२	११	०।५	०	१	२	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१२	कर्खे पोखरी निर्माण			५	२	९	०।५	०	१	२	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१३	शिउवाघ टोल पोखरी निर्माण			२	२	११	०।५	०	१	२	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१४	कुलीमुडा गायआवत सिँचाइ पोखरी निर्माण			४	२	१४	०।५	०	१	३	२	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१५	पानीमुला पक्की पोखरी निर्माण तप्लुङ			३	१	९	०।५	०	१	३	४	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१६	वाईचिपीन पक्की सिँचाइ पोखरी निर्माण			४	१	८	०।५	०	१	४	५	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने
वडा नं. ७	१७	भुवाल्ला पक्की सिँचाइ पोखरी निर्माण			३	१	७	०।५	०	२	५	३	२	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	10				
वडा नं. ७	१८	बुडेली देखि गायआवत सम्म सिँचाइ पक्की कुलो निर्माण			२	२	६	०।५	०	१	५	३	१	नयाँ तथा केही भागमा भैरहेको	निरन्तरता दिने	सम्पन्न गर्ने

३ खानेपानी आयोजना

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	१०				
वडा नं. २	१	कुइरेपे डोविल्के मेलिखोला रुमाले लेक खानेपानी निर्माण			१०	८०	४००	०			१४	१७	१५			
वडा नं. २	२	शान्तिनगर खोटखोला खानेपानी निर्माण			५	१५	५०	०			१३	१८	८			
वडा नं. २	३	खोटखोला भक्केमुला तोरे पालतनी निर्माण			६	२०	४०	०			७	११	१०			
वडा नं. २	४	डाडाधार माझगाउँ खानेपानी निर्माण			४	२०	४०	०			१३	१८	५			
वडा नं. ३	१	ट्र्याकीमा पानी फिल्टर राख्ने			६	१५	४०	०				२				
वडा नं. ४	१	कुल्ले बुङ्ची मुलापानी खानेपानी योजना			५	५	७	०			३	३	०।६			
वडा नं. ४	२	पोखरा सिमावस्ती खानेपानी योजना निर्माण			५	१५	५	०			३	३	३			
वडा नं. ४	३	डोरी लिफ्टिङ खानेपानी योजना निर्माण			१०	१५	५	०			२	२	०।३			
वडा नं. ५	१	भुवाल्लने खोला डाडागाउँ हुदै पिपलबाडा जुम्ला काफल खापा निमार्ण ४किमि			६	५	२०	०			२	२	४			
वडा नं. ५	२	वडा कार्यलय खानेपानी निर्माण वडादेखि पैयाओडारी २ किमि			५		१५	०			२	२	२			

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	१०				
वडा नं. ५	३	साङखोला ओखरेनी सेरा सम्म खापा निर्माण ३ किमि			५		२०	०			२	२	३			
वडा नं. ६	१	भैरव टोल,चासुरे आउत ,चिरेल टोल आफ्र,खोडबुवँ बांसे पाल्त खा.पा. निर्माण			१०	१५	७०	०			२	२	५			
वडा नं. ६	२	बोजावाडी बागडांडा बालुवा बाहुन गाँउ खा.पा. निर्माण					४०	०			१	१	२			
वडा नं. ६	३	धवलकाफप्ल पाल्त खानेपानी खा.पा. निर्माण			३		२०	०			१	१	१			
वडा नं. ६	४	स्वास्थ्य खानेपानी चिपिन										१	०।५			
वडा नं. ६	५	परीकुयां मुहान पिपलरुख स्वास्थ्य चौकी सम्म खानेपानी निर्माण										१	१			
वडा नं. ७	१	वाईचिपीन खानेपानी पाईप ४०mm र २५mm धारा १९ वटा टयाक्की २० घन मिटरको निर्माण गर्ने			१२	१२	३०	०			१	१				
वडा नं. ७	२	अलैची वारी खानेपानी योजना निर्माण पाईप ३२mm एक पाईप २ घर भएको					२	०				१	०।५			

४ भवन निर्माण आयोजना

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	11				
वडा नं. १	१	बाल बालिकामैत्री शौचालय निर्माण गर्ने मा वि ४ कोठा														
वडा नं. १	२	पगनाथ स्वास्थ्य चौकि घेराबार गर्ने														
वडा नं. १	३	ज्वाला मा वि वेसतडा ६ कोठे भवन निर्माण तथा घेराबारा				१५०	४५०									
वडा नं. १	४	५ वटा सामुदायीक भवन निर्माण गर्ने २ कोठे														
वडा नं. १	५	५ वटा प्रतिक्षालय निर्माण गर्ने (खौले, रामचौर, महादेव,बागडाँडा र काप्रबिसौं टोल)														
वडा नं. १	६	चन्द्रसुय स.संस्थाको लागी वाड नं १को बेस्तडामा सङ्कलन केन्द्र निर्माण			२००	१००	७००	०।५			१५	१०				
वडा नं. १	७	गाँउघर क्लिनिक ३ वटा निर्माण भैरहेको ठाउमा														
वडा नं. २	१	सुत्केरी आवास निर्माण गर्ने २ कोठाको								०	७	५				
वडा नं. २	२	जनता मा वि भवन निर्माण गर्ने ८ कोठा				१००	४००									

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	11				
वडा नं. २	३	सरस्वति आ व को भवन निर्माण गर्ने ६ कोठा १ करोड				५०	१५०									
वडा नं. २	४	जनता प्रा वि मा बालमैत्री भवन निर्माण गर्ने २ कोठा २० लाख				२०	१००									
वडा नं. २	५	वर्थिङ सेन्टर निर्माण गर्ने ४ कोठा ४० लाख				१५०	४००			०	८	३				
वडा नं. २	६	खोप केन्द्र भवन निर्माण गर्ने २ वटा २ कोठा ३० लाख				७०	२५०			०	८	३				
वडा नं. २	७	दलित भवन निर्माण गर्ने २ कोठा २० लाख				१५०				०						
वडा नं. २	८	सहकारी भवन निर्माण गर्ने २ कोठा २० लाख				८०	२५०			०१२						
वडा नं. २	९	टोल विकास भवन ६ वटा १२ कोठा १करोड २० लाख				१५०	५००			०१४						
वडा नं. ३	१	मष्टधारा प्रा वि २ कोठे भवन निर्माण गर्ने								०१४						
वडा नं. ३	२	खड्गदेवी आधारभूत ४ कोठे भवन निर्माण गर्ने								०१४						
वडा नं. ३	३	महादेव मा वि भवन र घेराबार गर्ने								०१४						
वडा नं. ३	४	कैलाश प्रा वि २ कोठे भवन निर्माण गर्ने								०१४						

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	11				
वडा नं. ३	५	मालिका प्रा वि मा २ कोठे भवन निर्माण गर्ने								०।४						
वडा नं. ४	६	कृषि सङ्कलन केन्द्र भवन मनघर निर्माण				४०	२५०			०।४						
वडा नं. ४	७	चुलाकोट मालिका धर्मशाला २ कोठे भवन निर्माण गर्ने					४००			०।४						
वडा नं. ४	८	स्वास्थ्यचौकी भवन स्तरबृद्धि ४ कोठे भवन निर्माण								०।४						
वडा नं. ४	९	घुम्ने मा.वि.४कोठे भवन निर्माण								०।४						
वडा नं. ४	१०	कुल्ले नि.मा.वि. ४ कोठे भवन निर्माण								०।४						
वडा नं. ५	१	भगवती मा.वि ६ कोठे पककी बालमैत्री भवन निर्माण			७५	५५	५५५			०।४						
वडा नं. ५	२	सरस्वती आ.वि ४ कोठे पककी बालमैत्री भवन निर्माण			३४	४५	२१०			०।४						
वडा नं. ५	३	भगवती प्रा.वि ४ कोठे पककी बालमैत्री भवन निर्माण			२५	३०	१४५			०।४						
वडा नं. ५	४	जनाप्रिय प्रा.वि ४ कोठे पककी बालमैत्री भवन निर्माण			३३	२०	१९५			०।४						
वडा नं. ५	५	पानतोला बाल बिकास २ कोठे पककी बालमैत्री भवन निर्माण			३३	३३	९०			०।४						
वडा नं. ५	६	स्वास्थ्यचौकी भवन निर्माण			२५	२५	४७०			०।४						

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	11				
वडा नं. ५	७	खोप केन्द्र (माईका थान र महादेव कटटी २ वटा)			३४	२५	२१५			०।४						
वडा नं. ६	१	वडा कार्यलय पक्की भवन (फिल्ड निर्माण सहीत)			७५	४५	४००			०।४						
वडा नं. ६	२	लक्ष्मी प्रा.बि ४ कोठे भवन निर्माण (फिल्ड निर्माण र घेरवार सहित)			७०	३५	१३५			०।५						
वडा नं. ६	३	चिपिन विद्यालय ४ कोठे मैत्री भवन निर्माण (फिल्ड निर्माण सहीत)			३४	३४	२३५			०।४						
वडा नं. ६	४	चिपिनतडा विद्यालय २ कोठे मैत्री भवन निर्माण (फिल्ड निर्माण सहीत)			१०	६	१९०			०।४						
वडा नं. ६	५	आर्दश आवि सनिगाउँ ४ कोठे मैत्री भवन निर्माण (फिल्ड निर्माण सहीत)			२२	५	२३३			०।४						
वडा नं. ६	६	सहकारी भवन निर्माण चिपिन ४कोठे			१५	४	१९५			०।४						
वडा नं. ६	७	सहकारी भवन निर्माण चिपिनतडा ३ कोठे			२५	४	९०			०।४						
वडा नं. ६	८	सामुदायीक भवन रोटी टोल निर्माण			३३	९	१९०			०।४						
वडा नं. ७	१	कलाकेन्द्र भवननिर्माण			२०	५	२३५			०।४						

वडा नं.	क्रस	१	२	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			६	७	८	रोजगारी सिर्जना		११	१२	१३	१४
					३	४	५				९	11				
वडा नं. ७	२	जनता आ. वि. खगेना ४ कोठे भवन निर्माण			२४	४५	२३०			०।४						
वडा नं. ७	३	ने. रा. आ. वि. तप्लुङ घेरवार र शौचालय निर्माण			४७	५७	२३५			०।४						
वडा नं. ७	४	जनता प्रा. वि. पानीमुलखोर घेरवारा र शौचालय निर्माण			२९	३५	१४५			०।४						

५ अन्य सार्वजनिक निर्माण

वडा नं	क्रस	1	2	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			6	7	8	रोजगारी सिर्जना		11	12	13	14
					3	4	5				9	10				
वडा नं 1	१	खेल मैदान २ वटा सरस्वति मा वि, ज्वाला प्रा वि			१०	१३०	१४०			०।५	२	२				
वडा नं 2	१	चिउरा मरेली खेल मैदान व्यवस्थित गर्ने २ बिगाह			१०	१४५	१५५			०	३	३				
वडा नं 2	२	वाड कार्यालय नजिक खेल मैदान व्यवस्थित गर्ने १ बिगाहमा			१०	२३३	२४३			०	३	२				
वडा नं 3	१	ऐरकाँटी खेल मैदान			१०	२१५	२२५			०	३	२				
वडा नं4	१	जिरो पइन्टमन्घर प्रतिक्षालय निर्माण			१०	३००	३१०			०	३	२				
वडा नं 6	१	पैयागाउमा महिला सामुदायीक भवन निर्माण			१०	१९०	२००			०	५	२				
वडा नं 6	२	पौयागाउं टोलमा प्रतिक्षालय निर्माण			१०	२००	२१०			०	३	२				
वडा नं 7	१	सरस्वती प्रा. वि. कैलाशडाडामा खेलमैदान निर्माण			१०	१३४	१४४			०	३	२				

६ पक्की पुल निर्माण

वडा नं	क्रस	1	2	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			6	7	8	रोजगारी सिर्जना		11	12	13	14
					3	4	5				9	10				
वडा नं २	१	रिटाढ खोलामा पुल निर्माण				१००	३००			०	२०	३०	०			
वडा नं २	२	खोट खोला मा पुल निर्माण				१००	२००			०	२०	३०	०			
वडा नं २	३	आरसिना वाङजडा जोड्ने पुल निर्माण				५०	१५०			०	१६	१८	०			
वडा नं २	४	गोरु बग्ने खोलामा पुल				१००	४००			०	१२	१४	०			
वडा नं ३	१	सोतिखोलामा मोटरेवल पुल निर्माण गर्ने २० मि			३	६	१५०	०।०१		०	१३	१०	०।०२			
वडा नं ३	२	घुम्लेखोला शान्तडा मध्यपहाडि लोकमागमा पुल निर्माण २० मि			४	७	१६०	०।०१		०	१२	१०	०।०२			
वडा नं ३	३	पाल्टेकटेरी चोक्तटी मा झोलुङ्गे पुल निर्माण गर्ने २५ मि			८	८	१०	०।०१			७	७	०।०३			
वडा नं ४	१	घुम्ने र वडा कार्यालय जोड्ने पक्की पुल			३	५	१५४	०।०२		०	८	९	०।०३			
वडा नं ४	२	झोलुङ्गे पुल ४ वटा सिमा, धारा, माथिल्लो सिमा र रुमी खोला			८	८	२०	०।०१			५	७	०।०२			
वडा नं ५	१	बेस्तडा पालिका भवन र स्वाउले डाडा मा झोलुङ्गेपुल ८० मि			७	१०	३०	०।०१		०	७	४	०।०८			
वडा नं ५	२	हितगल्पी मन्घर जोडने झो पु ८० मि			६	६	१०	०।०१		०	६	४	०।०८			

वडा नं	क्रस	1	2	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			6	7	8	रोजगारी सिर्जना		11	12	13	14
					3	4	5				9	10				
वडा नं ५	३	पाल्तखोला ढकाले चुलीकाटियाँ झो.पु ७० मि			७	७	११	०।०१		०	४	३	०।०७			
वडा नं ६	१	घटटेतडा सालगाडी चिपीन जोडने पक्की पुल ३० मि			७५	४५	४८०	०।०१		०	१२	२५	०।३			
वडा नं ६	२	तिदुघाट चिपीन जोडने पक्की पुल ३० मी			७५	४५	४८०	०।०१		०	१२	२५	०।३			

७ तटबन्ध निर्माण

वडा नं	क्रस	1	2	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			6	7	8	रोजगारी सिर्जना		11	12	13	14
					3	4	5				9	10				
वडा नं २	१	वेस्तडा एक्लेगरा तटबन्ध				२०	८०	०			१०	११	३			
वडा नं २	२	ढाँड खोला तटबन्ध				५०	२५	०			१०	११	२			
वडा नं २	३	ज्यामिरे खोला तटबन्ध				२०	४०	०			१०	११	२			
वडा नं २	४	खहरे खोला तटबन्ध				२०	५०		०		१३	१५	३			
वडा नं २	५	सिमल टाकुरा तटबन्ध					५०	०			१३	१४	१			
वडा नं २	६	लामाकाफल तटबन्ध				३०		०			१३	१४	२			
वडा नं ३	१	निमारे भयरापूर्ण तटबन्ध गर्ने ५ किमि			४	३	४०	०।०१			६	८	५			
वडा नं ४	१	वालतडा देखि घुम्ने खोला सम्म तटबन्ध					१५	०।०१			३	३	१			
वडा नं ४	२	धाराखोला तटबन्ध			३		४	०।०१			१	२	०।१			
वडा नं ४	३	सिमाखोला तटबन्ध					५	०।०१			१	२	०।१			
वडा नं ४	४	नाइटेका आचिउरे खोला तटबन्ध					४	०।०१			१	३	०।२			
वडा नं ४	५	तुर्सु विद्यालय तटबन्ध					५	०।०१			१	१	०।१			
वडा नं ५	१	मलुका खोला तटबन्ध			४५	१०	१८०	०।०१	०		२	५	०।१			
वडा नं ५	२	वडाखोला तटबन्ध			४०	१०	१८०	०।०१			३	५	०।१			
वडा नं ५	३	सहडे खोला तटबन्ध			४४	१०	२००	०।०१			४	५	०।१			

वडा नं	क्रस	1	2	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			6	7	8	रोजगारी सिर्जना		11	12	13	14
					3	4	5				9	10				
वडा नं ५	४	कटटी खोला तटबन्ध			५०	१५	२५०	०।०१			२	५	०।१			
वडा नं ६	१	घट्टे खोला तटबन्ध			६०	१०	२२०	०।०१			२	५	०।१			
वडा नं ६	२	गाढखेत खोला तटबन्ध			६	१०	९५	०।०१			३	५	०।१			
वडा नं ६	३	बालुवा खोला खोला तटबन्ध			५५	१०	१२०	०।०१			५	५	०।१			
वडा नं ६	४	आडखोला खोला तटबन्ध			२५	२५	२००	०			३	५	०।१			
वडा नं ६	५	ढगार ढाँड खोला तटबन्ध			७५	१०	१८५	०			३	५	०।१			

८ पर्यटन पूर्वाधार निर्माण

वडा नं	क्रस	1	2	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			6	7	8	रोजगारी सिर्जना		11	12	13	14
					3	4	5				9	10				
वडा नं २	१	मालिका मन्दिर पर्यटन क्षेत्र निर्माण			३०	१५०	५००			०	१३	११	१०			
वडा नं २	२	भैरव मन्दिर निर्माण					३०			०	३	५				
वडा नं २	३	कालिका मन्दिर निर्माण					३०			०	४	५				
वडा नं ४	१	विन्ध्यावासिनी मन्दिर तुर्सु निर्माण			१०	३०	२००			०		२				
वडा नं ४	२	मण्डिली मष्ट मन्दिर मर्मत निर्माण			९		१००			०		१				
वडा नं ४	३	जगमतमाबै मन्दिर तुर्सु न्याउलीपाल्त			११		१५०			०		१				
वडा नं ५	१	महाबै मन्दिर चाख्ला निर्माण			१४		९०			०		१				
वडा नं ५	२	जगनाथ भुर्सु मन्दिर निर्माण			१२		८०			०		१				
वडा नं ५	३	नारायण मन्दिर पानतोला निर्माण			१५		१००			०		१				
वडा नं ५	४	महादेब मन्दिर कट्टी माझ गाँउ घेराबार			१५		१००			०		१				
वडा नं ५	५	महाबै मन्दिर थुवा निर्माण			१२		९०			०		१				
वडा नं ५	६	जगनाथ मन्दिर थुवा निर्माण			११		८०			०		१				
वडा नं ५	७	बर्मा मन्दिर निमाण चौरेबुडी			९		८५			०		१				
वडा नं ५	८	मस्टा माङ्काथान निर्माण			९		७५			०		१				
वडा नं ५	९	ओखरेनी जनजाती शिब कालीका मन्दिर निर्माण			७		२०			०		१				
वडा नं ५	१०	कैलास मन्दिर निर्माण			७		१००			०		१				

वडा नं	क्रस	1	2	भूसुचाङ्क	लाभान्वित परिवार			6	7	8	रोजगारी सिर्जना		11	12	13	14
					3	4	5				9	10				
वडा नं ५	११	पाडग्रापानी मष्ठा मन्दिर निर्माण			४		७०			०		१				
वडा नं ५	१२	जुम्लाकाफल मष्ठा मन्दिर निर्माण			६		६५			०		१				
वडा नं ५	१३	मालीका मन्दिर बुरुसे धर्माशाला निर्माण २ कोठे			८		७०			०		१				
वडा नं ६	१	मालीका मन्दिर निर्माण चिपिन			८		७०			०		१				
वडा नं ६	२	मष्टा मन्दिर ढकार डाँडा			५		४०			०		१				
वडा नं ६	३	मालीका मन्दिर बुरुसे धर्मशाला निर्माण			४		३०			०		१				
वडा नं ७	१	जगनाथ मन्दिर निर्माण खगेना			६		४५			०		१				
वडा नं ७	२	क्षेत्रपाल मन्दिर निर्माण तप्लुङ			७		२५			०		१				
वडा नं ७	३	देउती वज्यै मन्दिर निर्माण वर्सिना			४		३०			०		१				
वडा नं ७	४	मस्टा मन्दिर निर्माणा खगेना			७		४५			०		१				

अनुसूची ३ प्रस्तावित योजनाहरु

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
कृषि, पशुपन्छी तथा भूमि व्यवस्था					
वडा नं. १	कागती खेति पकेट विकास कार्यक्रम	१०	१५३	३२०	४७३
वडा नं. १	केरा खेती पकेट विकास कार्यक्रम	१०	१५	३३०	३४५
वडा नं. १	बाली अनुसारको माटो परिक्षण	१।५	२५	२००	२२५
वडा नं. १	सुन्तला पकेट विकास कार्यक्रम	०	३५	२४५	२८०
वडा नं. २	कृषि उपज बजारीकरण सञ्जाल निर्माण	२०	१४०	२६८	४०८
वडा नं. २	माछा र मौरिपालन कार्यक्रम	८	३०	३४५	३७५
वडा नं. ३	माटो परिक्षण	१।५	१३६	३२३	४५९
वडा नं. ३	कृषकसंग कृषि प्राविधिक कार्यक्रम	४।४२	१०	२४५	२५५
वडा नं. ३	आधुनिक कृषि उपकरण वितरण	१०	२०	२००	२२०
वडा नं. ३	विउ विजन वितरण	५	१५	३३०	३४५
वडा नं. ३	पशु नश्ल सुधार	३	२५	२००	२२५
वडा नं. ४	कृषि बजार निर्माण	२०	३५	२४५	२८०
वडा नं. ५	कृषकहरुको कृषी व्यवसायीकरण योजना		३५	१९०	२२५
वडा नं. ६	ब्यवसायिक कृषि फर्महरु सञ्चालन गर्ने	५	२५	३००	३२५
वडा नं. ६	सहकारीलाई उत्पादनमा जोड्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२५	१५	२५०	२६५
वडा नं. ६	कृषि तथा पशुपंक्षी क्षेत्रको पकेटक्षेत्र निर्धारण गरी ब्यबसाय संचालन गर्ने	१५	३०	३४५	३७५
वडा नं. ६	अर्गानिक मोडेलका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	३५	१०	२४५	२५५

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ६	कृषि तथा बनजन्य मसला बाली खेती उत्पादन, प्रशोधन तथा वजारीकरण प्रवर्द्वन कार्यक्रम	१५	२०	२००	२२०
वडा नं. ६	उन्नत तथा व्यवसायिक पशुपन्छी विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२०	१५	३३०	३४५
वडा नं. ७	ब्यवसायिक कृषि फर्महरु सञ्चालन गर्ने	५	२५	२००	२२५
वडा नं. ७	सहकारीलाई उत्पादनमा जोड्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२०	१०	२५०	२६०
वडा नं. ७	कृषि तथा पशुपंक्षी क्षेत्रको पकेटक्षेत्र निर्धारण गरी ब्यबसाय संचान गर्ने	१५	२५	३४५	३७०
वडा नं. ७	अर्गानिक मोडेलका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२९	३५	२४५	२८०
वडा नं. ७	कृषि उपज उत्पादन, प्रशोधन तथा वजारीकरण प्रवर्द्वन कार्यक्रम	१५	३५	१९०	२२५
वडा नं. ७	उन्नत तथा व्यवसायिक पशुपन्छी विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२०	५०	३३०	३८०
	जम्मा	३१२४	९६९	६६७१	७६४०
	उद्योग, व्यापार तथा आपूर्ति ब्यवस्था				
वडा नं. ३	चिस्यान केन्द्र सुधार गर्ने	३	१५	२००	२१५
वडा नं. ४	तुर्सु डाँडा टोलमा मिल सञ्चालन	२	१०	२४५	२५५
वडा नं. ४	टपरी उद्योग सञ्चालन को लागि मेसिन र तालिम सञ्चालन	२	२४	२३४	२५८
वडा नं. ४	उच्चमूल्य वनस्पतिहरू लगाउने	५	३	२३०	२३३
वडा नं. ४	पशु नश्ल, गोठ सुधार र आहारा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५	५	३५६	३६१
वडा नं. ५	बन संग सम्बन्धित उद्योग सञ्चालनमा जोड दिने	५	६	१३०	१३६
वडा नं. ५	जलजंगल जमिन संग सम्बन्ध राख्ने खाल्का उद्योग संचालन गर्ने	५	१५	२३०	२४५
वडा नं. ५	महिलाहरुलाई समय ब्यबस्थापन गर्ने खालका उद्योग स्थापना गर्ने	५	१३	१३	२६
वडा नं. ५	साना उद्योग स्थापना गर्ने	५	१२	०	१२

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ५	महिला उद्यमी तयार गर्ने	६	२३	२४५	२६८
वडा नं. ६	युवा तथा लक्षित वर्ग अनुदान सहयोग कार्यक्रम	०	३	२३४	२३७
वडा नं. ६	वार्षिक दुध तथा दुधजन्य उत्पादन	०	४	२००	२०४
वडा नं. ६	भुई तथा डाले घाँसको व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	०	४५	१२०	१६५
वडा नं. ६	क्रियाशिल ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता	०	३३	३६०	३९३
वडा नं. ६	सुचारु कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र	०	३०	१२०	१५०
वडा नं. ६	दुग्ध चिस्यान सङ्कलन केन्द्र	०	२५	२००	२२५
वडा नं. ७	व्यवसायिक कुखुरा पालन	५	१४	२३०	२४४
वडा नं. ७	पशु बधशाला	५	२५	२३०	२५५
वडा नं. ७	उद्यमशीलता विकासका लागि युवा तथा लक्षित वर्ग क्षमता विकास तथा अनुदान सहयोग कार्यक्रम	०	२३	१२३	१४६
वडा नं. ७	लघु तथा साना उद्योग दर्ताका लागी शिविर सञ्चालन गर्ने	०	३४	२९०	३२४
वडा नं. ७	उत्कृष्ट महिला उद्यमीहरुलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	०	२५	२००	२२५
	जम्मा	५३	३८७	४१९०	४५७७
श्रम तथा रोजगारी					
वडा नं. १	रोजगारमुलक कार्यक्रम	१।५	४	७०	७४
वडा नं. २	उद्यमशिल जनशक्तिको निर्माण	९	५	९०	९५
वडा नं. ३	श्रम वैंक	१	६	१२०	१२६
वडा नं. ४	व्यवसायिक सीप मुलक तालीम सञ्चालन गर्ने	२	४	९५	९९
वडा नं. ५	रोजगार सूचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन	३	७	१२५	१३२

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ६	रोजगार मुलक कार्यक्रको सिर्जना कार्यक्रम	४	३	४५	४८
वडा नं. ७	व्यवसायिक सीप विकास कार्यक्रम	२	९	१२०	१२९
वडा नं. ७	रोजगार सूचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन	२	४	१४५	१४९
वडा नं. ७	वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	३	६	१२०	१२६
	जम्मा	२७५	४८	९३०	९७८
वित्तीय व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण					
वडा नं. १	सहकारी व्यवस्थित गर्ने ,ऐन, नीयमावली, अनुगमन	१।५	२०	१५०	१७०
वडा नं. १	बाँझो जग्गा नराख्ने कृषि सहकारी मार्फत	०।५	४५	२३०	२७५
वडा नं. २	वेस्तडा खोरेघारी वस्ति व्यवस्थित गन	१००	४५	३४५	३९०
वडा नं. ३	घुम्तिकोष सहकारी	२५	३०	२५०	२८०
वडा नं. ६	व्यवसाय सञ्चालनको लागि अनुदान तथा सहलगानी कार्यक्रम सञ्चालन।	४५	२५०		
वडा नं. ६	वित्तीय सेवा सुदृढीकरण नितिकार्यक्रम तय गर्ने	५०	२३०		
वडा नं. ६	एक घर एक सहकारी सदस्यहुनु पर्ने	२५	३०	२४५	२७५
वडा नं. ७	वित्तीय सेवा सुदृढीकरण नितिकार्यक्रम तय गर्ने	१५	१०	४५५	४६५
वडा नं. ७	एक घर एक सहकारी सदस्यहुनु पर्ने	१०	१०	४३०	४४०
वडा नं. ७	आर्थिक÷वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	१०	१०	२३०	२४०
	जम्मा	२८२	६८०	२३३५	२५३५
स्थानीय तथा वाह्य पर्यटन					
वडा नं. ३	थाइ त्रिपाने झरना व्यवस्थित गर्ने पर्यटकिय क्षेत्र	२	१०	५०	६०

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ३	झुलटाकुरा, मेन्तोलीमाइ मन्दिर व्यवस्थित गर्ने	३	२५	५०	७५
वडा नं. ३	ठाँटकुला केराबारी पातलखानी कुदुर्क पदमार्ग निर्माण १० कि. मि.	३	१५	५०	६५
वडा नं. ३	ढोटी देर्खा लमरु रमलपाटा पदमार्ग निर्माण ५ कि. मि.	४	२०	४५	६५
वडा नं. ३	काके चौर लसुने पदमार्ग निर्माण १० कि. मि.	२	१५	६५	८०
वडा नं. ३	वुद्धगाडे वडवुवा पदमार्ग निर्माण १० कि. मि.	२	१	७५	७६
वडा नं. ३	वाइसेरा पाल्टेकटेरी पदमार्ग निर्माण १२ कि. मि.	२	५	५०	५५
वडा नं. ४	मन्घरचौर हुलाकचौरमा पिक्निक स्पोट निर्माण	३	२५	७७	१०२
वडा नं. ५	झुल्ला ढुङ्गा पदमार्ग घेराबार २.५ कि. मि.	१०	७५	२३५	३१०
वडा नं. ५	होम स्टेए कार्यक्रम ब्यबस्थापन	३	५	५४	५९
वडा नं. ६	गोठी गुफा ब्यबस्थापन	५	७	६६	७३
वडा नं. ६	बुरुसेमालिका पर्यटन प्रवद्धन	५	२५	७५	१००
वडा नं. ७	शिखरद्वारी पर्यटन पुर्वाधार निर्माण	४	३०	८५	११५
वडा नं. ७	पर्यटन प्रवर्द्धनका लागी पुर्वाधार तयार गर्ने	२	३	४५	४८
	जम्मा	५०	२६१	१०२२	१२८३
शिक्षा तथा क्षमता विकास					
वडा नं. १	विद्यालयको लागि कम्युटर ल्याव	१५	२५	२४५	२७०
वडा नं. १	इलाइबेरी ब्यवस्था	३०	३०	२३०	२६०
वडा नं. १	साइन्स ल्याव	२५	२५	१५०	१७५
वडा नं. २	जनता मा वि लाई +२ बनाउन	२०	४५	२३०	२७५
वडा नं. २	जनता मा वि ल्याव र पुस्तकालय	१०	३०	२२०	२५०

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ३	साइन्स ल्याव	१५	२५	१९०	२१५
वडा नं. ४	साक्षरता दर ९० प्रतिशत पुर्याउन	२	२५	२३५	२६०
वडा नं. ४	विज्ञानमैत्री शिक्षाको विकास गर्ने	५	४५	२२२	२६७
वडा नं. ४	वडाका सबै विद्यालयमा घेराबार गन	१०	३०	२५०	२८०
वडा नं. ५	विज्ञानमैत्री शिक्षाको विकास गर्ने	१०	४५	२४५	२९०
वडा नं. ६	संचार प्रविधि तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	१०	६६	१३५	२०१
वडा नं. ६	सिप मुलक कम्प्युटर तालिम सञ्चालन	१०	७५	१७५	२५०
वडा नं. ६	सूचना तथा संचार प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवर्द्धनकार्यक्रम	१०	१५	२४५	२६०
वडा नं. ७	विद्यार्थी भर्ना तथा निरन्तरता अभिबृद्धि कार्यक्रम	१०	४५	१३४	१७९
वडा नं. ७	शिक्षा गुणस्तर बृद्धिका लागी शैक्षिक तालिम अभिबृद्धि कार्यक्रम	१०	५०	१२३	१७३
वडा नं. ७	शिक्षक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिबृद्धि तथा अविभावकहरुको सचेतना बृद्धि गर्ने	१०	२५	२३५	२६०
वडा नं. ७	बालमैत्री /स्यानेटरी प्याड सहितको शौचालय निर्माण	७	५०	२४५	२९५
	जम्मा	**२०९**	**६५१**	**३५०९**	**४१६०**
	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा				
वडा नं. १	सुत्केरीलाई खानाको व्यवस्था	३	१०	१९०	२००
वडा नं. १	पोषण कार्यक्रम सञ्चालन	२	२५	२२०	२४५
वडा नं. ३	स्ट्रेचर २० वटा	३	४०	१४०	१८०
वडा नं. ४	स्वास्थ्य सेवा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४	३०	१९०	२२०
वडा नं. ५	पाठेघर (आङ)खस्ने महिलाको लागि सहयोग कार्यक्रम	५	१०	२२०	२३०

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ६	स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	५	२०	१२५	१४५
वडा नं. ७	गर्भवती, सुत्केरी, नवजातशिशु, वालवालिका लक्षित कार्यक्रम	१०	२०	१३०	१५०
	जम्मा	३२	१५५	१२१५	१३७०
	युवा तथा खेलकुद				
वडा १ देखि ७ सम्म	स्थानीय स्रोत व्यवस्थापन र प्रयोग गर्न युवा परिचालन कार्यक्रम	७	२५	३४०	३६५
	युवाहरुको नेतृत्व विकास कार्यक्रम	५	४५	३४०	३८५
	सामुदायिक वनसंग युवा आयआर्जन कार्यक्रम	७	५०	३४०	३९०
	बैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरुको लागि बैदेशिक रोजगार सहजीकरण कार्यक्रम	६	७०	३९०	४६०
	जम्मा	२५	१९०	१४१०	१६००
	अन्वेषण, नवप्रवर्तन र सिर्जनात्मकता				
वडा १ देखि ७ सम्म	परम्परागत कृषी औजारहरुको स्तरीकरण कार्यक्रम	५	२०	४५०	४७०
	गाउँपालिकाको उच्चमूल्य बाली परिक्षण कार्यक्रम	५	३५	४४४	४७९
	वन पैदावरमा आधारित उद्यम विकास कार्यक्रम	५	४५	३४	७९
	स्थानीय स्रोतमा आधारित वातावरण अनुकुलन कार्यक्रम	३	३५	५५०	५८५
	जम्मा	१८	१३५	१४७८	१६१३
	खानेपानी तथा सरसफाइ				
वडा नं. ३	पानीको पाइप व्यवस्थित गर्ने र मर्मत	३	१५	४५	६०
वडा नं. ४	सिमाखोला देखि सल्यानडाँडा खानेपानी मर्मत	३	१०	४५	५५
वडा नं. ४	सातमुले तुर्सु खानेपानी मर्मत	२	१५	५०	६५

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ५	लयाटपैयाओराडी खापा मर्मत (घेरवार पाईप)	३	१५	४५	६०
वडा नं. ५	रानीबन खापा मर्मत २ कि.मि.	५	१७	६५	८२
वडा नं. ५	मेहेली पान्तोला खापा मर्मत १ कि.मि.	४	१०	१००	११०
वडा नं. ५	पान्तोला दारिमा खापा मर्मत १.५ कि.मि.	४	७	७५	८२
वडा नं. ५	बडाखोला धारा मर्मत	३	१०	८०	९०
वडा नं. ५	बुवाई धारा मर्मत	२	१०	९०	१००
वडा नं. ५	ठेउला फलाटी सि.कु मर्मत १ कि.मि.	३	१५	५०	६५
वडा नं. ५	बिखमटोल सि.पो मर्मत	३	३	१२३	१२६
वडा नं. ५	पपिलवाडा सि.पा. मर्मत	३	७	२३५	२४२
वडा नं. ५	जूम्ला काफल सि.पो मर्मत	३	१५	१२९	१४४
वडा नं. ५	काठखेत पोखरी मर्मत	४	१५	१२०	१३५
वडा नं. ५	दारीमा पो.मर्मत घेराबारा	५	२०	१३०	१५०
वडा नं. ५	देउल पो मर्मत	३	२०	७५	९५
वडा नं. ६	नागुना खानेपानी मर्मत	५	२२	२३०	२५२
वडा नं. ६	गोठी खानेपानी मर्मत	३	३	२३५	२३८
वडा नं. ६	अल्लयान बुकीमुल चिपिन खानेपानी मर्मत	४	१२	१२५	१३७
वडा नं. ६	मगरटोल खानेपानी मर्मत	३	३	१५०	१५३
वडा नं. ६	रिटामुला खानेपानी मर्मत	२	५	१७०	१७५
वडा नं. ६	पाल्त खानेपानी मर्मत	३	२८	११५	१४३
वडा नं. ६	भेरेखोला बयालीबिसा खानेपानी मर्मत	३	५	१४०	१४५

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ७	गुडगुडे खानेपानी मर्मत	४	२०	१८०	२००
वडा नं. ७	एक घर एक धारा कार्यक्रम सम्पन्न गर्ने	३	१५	१६६	१८१
वडा नं. ७	धुँवा रहित चुल्हो प्रर्बद्धन कार्यक्रमलाई निरन्तर दिने	५	१५	१३०	१४५
वडा नं. ७	मुहान संरक्षण कार्यक्रम	३	१०	१५५	१६५
	जम्मा	**९१**	**३४२**	**३२५३**	**३५९५**
लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीता					
वडा नं. २	महिला भवन स्तरोन्नती	३	१०	१९०	२००
वडा नं. २	सचेतना कार्यक्रम	२	२५	२२०	२४५
वडा नं. ३	जनचेतना तथा आयआर्जनका कार्यक्रम	३	४०	१४०	१८०
वडा नं. ४	पाठेघर (आङ) खस्ने महिलाको लागिसहयोग कार्यक्रम	४	३०	१९०	२२०
वडा नं. ५	गर्भवती, सुत्केरी, नवजातशिशु, वालवालिका लक्षित कार्यक्रम	५	१०	२२०	२३०
वडा नं. ६	नवजातशिशु, वालवालिका लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	५	२०	१२५	१४५
वडा नं. ७	शौचालय निर्माण कार्यक्रम (प्यान सेट नभएका सबै घरमा)	१०	२०	१३०	१५०
	जम्मा	**३२**	**१५५**	**१२१५**	**१३७०**
लक्षित वर्ग अतिविपन्न), भूमिहीन, अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकउत्थान (					
वडा १ देखि ७ सम्म	महिला भवन स्तरोन्नती	५०	७५	२३०	३०५
	सचेतना कार्यक्रम	५	९०	२४५	३३५
	जनचेतना तथा आयआर्जनका कार्यक्रम	४	१००	२३०	३३०
	सहकारी संस्थामार्फत बिपन्न बर्गलाई बिउविजन सहयोग	१०	१५	३४५	३६०

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
	जम्मा	६९	२८०	१०५०	१३३०
भाषा, सँस्कृति, कला र साहित्य					
वडा नं. १	लहरे पैचरी नाच व्यवस्थित गर्न	०।५	१०	५०	६०
वडा नं. २	स्थानीय कला संस्कृतीको जर्गेना गर्ने	०।५	१५	७५	९०
वडा नं. ३	मयुर नाच	०।५	१५	७५	९०
वडा नं. ४	पन्चेबाजा पैंयसेरु नाच	०।५	१५	७५	९०
वडा नं. ५	पन्चेबाजा ब्यबस्थापन	०।५	१५	७५	९०
वडा नं. ६	देउडा, मारुनी, सिगारु नाच लहरेपैचरी	०।५	१५	७५	९०
वडा नं. ७	लहरे पैचरी पंन्चेबाजा	०।५	१५	७५	९०
	जम्मा	३।५	१००	५००	६००
आवास तथा वस्ती विकास					
वडा १ देखि ७ सम्म	प्राकृतिक जोखिम पहिचान र न्यूनीकरण कार्यक्रम	५	१५	२३०	
	पालिका सुरक्षित आवास सचेतना कार्यक्रम	७	२०	३४५	
	भूकम्प प्रतिरोधी आवास विकास सचेतना कार्यक्रम	५	३०	१९०	
	जम्मा	१७	६५	७६५	
सडक तथा यातायात					
वडा १ देखि ७ सम्म	पालीका रिग रोड ब्यबस्थि गर्ने	१२५	१२३	१५००	१६२३
	यातायात प्रयोगमा जेष्ठनारिक सहजीकरण कार्यक्रम	७	१५	२३०	२४५
	जम्मा	१३२	१३८	१७३०	१८६८

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
सिँचाइ (सतह, लिफ्टिङ्ग र वर्षात)					
वडा १ देखि ७ सम्म	सुक्खा क्षेत्रका लागि एकिकृत जल सङ्कलन, व्यवस्थापन र प्रयोग कार्यक्रम	५०	१२३	८९०	१०१३
	सिमसार क्षेत्र पहिचान, रेखाङ्कन कार्यक्रम	७	१५	२३०	२४५
	सुख्खा क्षेत्रका लागि सिँचाइ प्रर्वद्धन कार्यक्रम	९	२०	२३०	२५०
	जम्मा	६६	१५८	१३५०	१५०८
विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा					
वडा नं. १	सोलार जडान वडा कार्यालय, स्वास्थय चौकी	७	२५	२३०	२५५
वडा नं. १	स्कूल, महादेवपुर, पोखरी डाडा, एक्ले सल्ला, कुम्री, खौले, राम चौर	७	२०	३४५	३६५
वडा नं. २	विद्युत शाखा लाईन	२०	३५	४५०	४८५
वडा नं. ३	विद्युत शाखा विस्तार	५	५५	३९०	४४५
वडा नं. १	बिद्युत शाखा लाइन सोलार जडान वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी	१५	४५	४९४	४४९
वडा नं. २	बिद्युत लाईन जडान	१५	६५	४४१	३७६
वडा नं. ३	बिद्युत लाईन जडान	१५	६०	४६७	४०७
वडा नं. ४	बिद्युत लाईन जडान	१५	५०	४६९	४१९
वडा नं. ५	बिद्युत लाईन जडान	१५	६५	३६३	२९८
वडा नं. ६	बिद्युत लाईन जडान	१५	६५	४५६	३९१
वडा नं. ७	बिद्युत लाईन जडान	१५	४५	४६५	४२०
	जम्मा	**१४४**	**५३०**	**४५७०**	**४३१०**
सञ्चार तथा सूचना प्रणाली					
वडा नं. ३	फाइवरनेट विस्तार	२०			०

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. १	सबै घरधुरीमा इन्टर नेट जडान	१०	४५	५३९	४९४
वडा नं. २	सबै घरधुरीमा इन्टर नेट जडान	१०	६५	५०६	४४१
वडा नं. ३	सबै घरधुरीमा इन्टर नेट जडान	१०	६०	५२७	४६७
वडा नं. ४	सबै घरधुरीमा इन्टर नेट जडान	१०	५०	५१९	४६९
वडा नं. ५	सबै घरधुरीमा इन्टर नेट जडान	१०	६५	४२८	३६३
वडा नं. ६	सबै घरधुरीमा इन्टर नेट जडान	१०	६५	५२१	४५६
वडा नं. ७	सबै घरधुरीमा इन्टर नेट जडान	१०	४५	५१०	४६५
	जम्मा	**९०**	**३९५**	**३५५०**	**३१५५**
ढल निकास, फोहोरमैला प्रशोधन पूर्वाधार					
वडा १ देखि ७ सम्म	फोहोर ब्यवस्थापन सचेतना कार्यक्रम	७	५०	२३०	१८०
	फोहर ब्यवस्थापन योजना तयारी	११	४५	४२८	३८३
	"फोहोरमा मोहोर" पहिचान कार्यक्रम	५	५०	५२१	४७१
	जम्मा	२३	१४५	११७९	१०३४
सार्वजानिक भवन तथा उद्यान					
वडा १ देखि ७ सम्म	सार्वजनिक संपत्ति अभिलेखिकरण र ब्यवस्थापन कार्यक्रम	१०	१५	५७०	५८५
	ऐतिहासिक र पुरातात्विक वस्तुहरुको संरक्षण कार्यक्रम	१५	२०	६००	६२०
	प्राकृतिक वनस्पति र वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम	१०	२५	७६५	७९०
	खुल्ला क्षेत्रमा बृक्षरोपण कार्यक्रम	७	७	७९०	७९७
	जम्मा	**४२**	**६७**	**२७२५**	**२७९२**
वन विकास तथा व्यवस्थापन					

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. १	वृक्षरोपण	२	१५	२१५	२३०
वडा नं. २	वृक्षरोपण	१	१०	१९५	२०५
वडा नं. २	अग्नि नियन्त्रण सामाग्री	१	१७	२१०	२२७
वडा नं. ३	वृक्षरोपण	१।५	१५	१००	११५
वडा नं. ३	अग्नि रेखा निर्माण	१	१०	२३०	२४०
वडा नं. ४	सबै सामुदायिक बनमा वृक्षारोपण तथा अग्नीरेखा निर्माण	२	१५	२१५	२३०
वडा नं. ५	सबै सामुदायिक बनमा वृक्षारोपण मुहान संरक्षण	२	१५	१२०	१३५
वडा नं. ६	सबै सामुदायिक बनमा वृक्षारोपण मुहान संरक्षण	१	१३	२१५	२२८
वडा नं. ७	बन संग सम्बन्धित उद्योग सञ्चालनमा जोड दिने	३	१५	३००	३१५
वडा नं. ७	चरनक्षेत्र विकास तथा संरक्षण कार्यक्रम	१	२५	२१५	२४०
वडा नं. ७	जलबायु परिवर्तन सम्बन्धी क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम	०।५	१५	११०	१२५
	जम्मा	१६	१६५	२१२५	२२९०
जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण					
वडा नं. १	मुहान संरक्षण	७	२५	४९४	४६९
वडा नं. २	खोलामा करेण्ट र विषादि बन्द गर्न	१	२०	४९४	४७४
वडा नं. १	मुहान संरक्षण	३	२०	४९४	४७४
वडा नं. २	खोलामा करेण्ट र विषादि बन्द गर्न	२	०	४४१	४४१
वडा नं. ३	अति जोखिम क्षेत्रका बस्तीहरुलाई स्थानान्तरण निति बनाउने	२	२०	४६७	४४७
वडा नं. ४	खोला खोल्सामा तार जाली गर्ने	३	२०	४६९	४४९
वडा नं. ५	नदी खोलामा तटबन्धन निर्माण गर्ने	४	३०	३६३	३३३

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ५	भू-उपयोगको नीति कार्यन्वयन गर्ने	४	३०	३९५	३६५
वडा नं. ६	सडक निर्माण गर्दा बायोईन्जिनियरिङ प्रविधि अपनाउने	५	१५	४६५	४५०
वडा नं. ६	पानीका स्रोत तथा मुहानहरु पहिचान लागि अध्ययन गर्ने र स्रोत उपयोग गर्ने	५	३१	४६५	४३४
वडा नं. ६	विद्यमान पानीका स्रोतहरुको मर्मत, संभार, संरक्षण गर्ने	५	२५	४६५	४४०
वडा नं. ७	वगर खेतीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्द्धन गर्ने	३	१०	४६५	४५५
वडा नं. ७	नयाँ सिमसार क्षेत्र, पोखरी, तालतलैयाहरुको सम्भाव्यता अध्ययन पहिचान गरी निर्माण गर्ने	५	५०	३९०	३४०
	जम्मा	**४९**	**२९६**	**५८६७**	**५५७१**
वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण					
वडा नं. १	जनचेतनामुलक कार्यक्रम ५ वटा	२।५			०
वडा नं. 3	जनचेतना कार्यक्रम	०।५			०
वडा नं. १	फोहोरमैलालाई स्रोतमै न्यूनीकरण गर्न प्रोत्साहित गर्ने	२।५	२५	२३५	२१०
वडा नं. 2	वातावरण संरक्षण एवं फोहोरमैला सम्बन्धीनीति तर्जुमा गरी कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्ने	२	३५	२३५	२००
वडा १ देखि ७ सम्म	महिला सञ्जाल, आमा समूह बाल क्लव,युवाक्लब मार्फत वातावरण संरक्षण अभियान सञ्चालन गर्ने	७	७५	२६५	१९०
वडा नं. 3	बायोग्यास प्रवर्द्धन गर्ने	४	२०	१८०	१६०
वडा नं. ४	फोहोर प्रसोधन तथा व्यवस्थापन गर्ने	४	३५	२१०	१७५
वडा नं. ५	घरहरुमा सुधारिएको चुलो निर्माण गर्ने	३	३०	२१५	१८५
वडा नं. ६	सडकको दाँयाबाँया वृक्षारोपण गर्ने	३	२५	३००	२७५
वडा नं. ६	शौचालय नभएका घरहरुमा शौचालय निर्माण गर्न प्रवर्द्धनात्मकता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	५	२५	३५०	३२५

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. ७	बायोग्यास प्रवर्द्धन गर्ने	३	२५	४५६	४३१
वडा नं. ७	वातावरण संरक्षण प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	३	१०	१३४	१२४
	जम्मा	**३९.५**	**३०५**	**२५८०**	**२२७५**
जलवायू परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनीकरण					
वडा नं. १	जनचेतनामुलक कार्यक्रम २ वटा	१			०
वडा नं. १	विपद व्यवस्थापन कोष ब्यबस्थापन र प्रयोग निति तयार गर्ने	३	७५	२६५	३४०
वडा नं. २	विपद जोखिम क्षेत्रको पहिचान, जोखिम क्षेत्रहरुको नक्सांङ्कन, विपद पूर्व सङ्केत उपकरण जडान गर्ने	३	२०	१८०	२००
वडा नं. ३	चट्याङ जोखिम क्षेत्रका घरहरुमा अर्थिङ गर्ने	३	३५	२१०	२४५
वडा नं. ४	एम्बुलेन्स परिचालन गर्ने	३	३०	२१५	२४५
वडा नं. ५	आपतकालिन उद्धारका लागि जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने	२	२५	३००	३२५
वडा नं. ६	आपतकालिन उद्धारका लागि आवश्यक सामग्री (उपकरण) खरिद गर्ने	३	२५	३५०	३७५
वडा नं. ६	जलवायु परिवर्तन न्यूनिकरण तथा अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२	२५	४५६	४८१
वडा नं. ७	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम	३	१०	१३४	१४४
	जम्मा	**२३**	**२४५**	**२११०**	**२३५५**
बाढी पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण					
वडा १ देखि ७ सम्म	बाढी पहिरो रोकथाम सचेतना कार्यक्रम कार्यक्रम	१०	१५	५७०	५८५
वडा १ देखि ७ सम्म	पहिरो संभावित क्षेत्रमा जैविक पहिरो रोकथाम कार्यक्रम	१५	२०	६००	६२०

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा १ देखि ७ सम्म	थानीय नागरिकको भूक्षय तथा बाढी पहिरो नियन्त्रण सचेतना कार्यक्रम	१०	२५	७६५	७९०
	जम्मा	**३५**	**६०**	**१९३५**	**१९९५**
विपद सचेतना, उद्धार तथा पूनस्थापना					
वडा नं. १	विपद कोष निर्माण	५	२५	२६५	२९०
वडा नं. १	जनचेतनामुलक कार्यक्रम	०।५	२५	२६५	२९०
वडा नं. २	विपद केष निर्माण	५	२५	२६५	२९०
वडा नं. १	विपद कोष निर्माण	१	२५	२६५	२९०
वडा नं. १	जनचेतनामुलक कार्यक्रम	२	२०	१८०	२००
वडा नं. 2	विपद कोष निर्माण	३	१०	२१०	२२०
वडा नं. 3	विपद व्यवस्थापन कोष ब्यबस्थापन र प्रयोग निति तयार गर्ने	२	१०	२१५	२२५
वडा नं. 4	विपद जोखिम क्षेत्रको पहिचान, जोखिम क्षेत्रहरुको नक्सांङ्कन, विपदपूर्व संकेत उपकरण जडान गर्ने	३	२५	३००	३२५
वडा नं. ५ र ६	एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन गर्ने	२	२५	३५०	३७५
वडा नं. ६	विपद जोखिम क्षेत्र नक्साङ्कन पहिचान र विपद पूर्व सूचना उपकरण जडान	३	२५	४५६	४८१
वडा नं. ६	आपतकालिन उद्धारका लागि जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने	३	१२	५०	६२
वडा नं. ६	जलवायु परिवर्तन न्यूनिकरण तथा अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	३	१५	७५	९०
वडा नं. ७	विपद जोखिम क्षेत्र नक्साङ्कन पहिचान र विपद पूर्व सूचना उपकरण जडान कार्यक्रम	२	२०	२५०	२७०
वडा नं. ७	आपतकालीन उद्धारका साधन, सामग्री व्यवस्थापन तथा उद्धारकर्मी क्षमता विकास कार्यक्रम	२	२०	२४५	२६५
	जम्मा	**३६।५**	**२८२**	**३३९१**	**३६७३**

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता					
वडा नं. १	जनसहभागिता बढाउन	९.५	२०	४५६	४७६
वडा नं. २	वडा स्तरीय राजस्व सुधार कार्य योजना तयारी	३	१५	४५६	४७१
वडा नं. ३	राजस्व, दस्तुर तथा शूल्क सम्वन्धी परामर्श कार्यक्रम	३	३०	२३०	२६०
वडा नं. ४	साझेदारी कार्यनीति तर्जुमा	३	२५	३३०	३५५
वडा नं. ६	प्राविधिक सिप मुलक तालीक सञ्चालन गर्ने	३	३०	२५०	२८०
वडा नं. ६	संस्थागत क्षमता तथा कर सचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रम	३	१५	२४५	२६०
वडा नं. १	वडा स्तरीय सामाजिक जवाफदेहीता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३	१३	२४५	२५८
	जम्मा	**२७.५**	**१४८**	**२२१२**	**२३६०**
नीति तथा कानुन तर्जुमा					
वडा नं. १	वडा स्तरीय राजस्व सुधार कार्य योजना तयारी	३	१५	४५६	४७१
वडा नं. २	राजस्व, दस्तुर तथा शूल्क सम्वन्धी परामर्श कार्यक्रम	३	१५	२३०	२४५
वडा नं. ३	साझेदारी कार्यनीति तर्जुमा	३	१५	३३०	३४५
वडा नं. ४	साझेदारी नीति लाई प्रभावकारी	३	१५	२५०	२६५
वडा नं. ५	संस्थागत क्षमता तथा कर सचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रम	३	१५	२४५	२६०
वडा नं. ६	संस्थागत क्षमता तथा कर सचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रम	३	१५	२४५	२६०
वडा नं. ७	वडा स्तरीय सामाजिक जवाफदेहीता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३	१५	२४५	२६०
	जम्मा	२१	१०५	२००१	२१०६
क्षमता विकास (स्थानीय नेतृत्व, पदाधिकारी र कर्मचारी)					
वडा नं. १	जनप्रतिनीधि, कर्मचारी र टोल विकास संस्थाको	६	१५	२३०	२४५

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
वडा नं. २	क्षमता विकास कार्यक्रम	६	१०	३५०	३६०
वडा नं. ३	क्षमता विकास कार्यक्रम	६	१०	३४५	३५५
वडा नं. ४	वडा स्तरमा योजना अनुगमन तथा समिक्षा कार्यक्रम	२	१०	१९०	२००
वडा नं. ५	वडा स्तरमा कृषि गुरु योजना तथा सडक गुरु योजना तर्जुमा	२	१५	३३०	३४५
वडा नं. ६	वडा स्तरमा योजना कार्यान्वयन क्षमता विकास कार्यक्रम	२	२५	२५०	२७५
वडा नं. ७	वार्षिक योजना तर्जुमा अभिमुखिकरण कार्यक्रम	२	१५	२४५	२६०
	वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम प्रकाशन गरी वितरण गर्ने	२	१५	२४०	२५५
	जम्मा	२८	११५	२१८०	२२९५
नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन (सामुदायिक र सार्वजानिक इकाइहरू)					
वडा १ देखि ७ सम्म	पालिकाक्षेत्रभित्र कार्यक्षेत्र तोकिएका गैरसरकारी र सामुदायिक संस्था सञ्चालन कार्यविधि तयार गर्ने	५	१५	५७०	५८५
	सामुदायिक वन, टोल विकास संस्था, युवा क्लब, सामुदायिक विद्यालय, उपभोक्ता समितिहरूको पारदर्शिता, निश्पक्षता, जवाफदेहिता, अभिवृद्धि कार्यक्रम	५	२०	६००	६२०
	गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र कार्य गनृे सङ्घ संस्थाहरुको सेवामापदण्ड निर्धारण	५	२५	७६५	७९०
	जम्मा	**१५**	**६०**	**१९३५**	**१९९५**
शान्ति सुरक्षा					
वडा १ देखि ७ सम्म	शान्ति सुरक्ष व्यवस्थित गर्ने	५	१२५	४५०	५७५
	सामाजिक, साँस्कृतिक, लैङ्गिक जोखम न्यूनीकरण कार्यक्रम	३	१२०	३५०	४७०
	आगलागी, प्राकृतिक प्रकोप, वन्यजन्तुबाट हुने विनाश बारेको सचेतना कार्यक्रम	३	१३५	३४५	४८०
	सामाजिक सुरक्षा व्यवस्थित गर्न समुदायसंग सुरक्षा निकाय समन्वय कार्यक्रम	३	१२५	४५०	५७५

वडा नं.	प्रस्तावित योजना	लागत रु लाखमा	लाभान्वित		
			दलित	अन्य	जम्मा
	जम्मा	१४	५०५	१५९५	२१००
पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली					
वडा १ देखि ७ सम्म	जनप्रतिनीधि, कर्मचारी र टोल विकास संस्थाको	३	१५	२३०	२४५
	क्षमता विकास कार्यक्रम	३	१५	३३०	३४५
	क्षमता विकास कार्यक्रम	३	१५	२५०	२६५
	संस्थागत संयन्त्रका स्थापना र क्षमता विकास कार्यक्रम	३	१५	२४५	२६०
	अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम	३	१५	२४५	२६०
	जम्मा	**१५**	**७५**	**१३००**	**१३७५**

अनुसूची ४ विषय क्षेत्रगत परिमाणात्मक लक्ष्य

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
कृषि पशुपन्छी तथा भूमि ब्यवस्था				
कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन	रुपैंया करोडमा	१४	१६	१७
सिपयुक्त सक्षम जनशक्तिको उत्पादन	जना	१०९	१४५	१५५
कृषिभूमिको उत्पादकत्व	के.जि. प्रतिरोपनी	२५०	१५५	२५७
प्राङ्गारिक बालीको अनुपात	प्रतिशत	४०।२९	४५	४७
वार्षिक एक पटकरासायनिक मल प्रयोग	प्रतिशत	२१।४३	१५	१२
वार्षिक दुई पटक रासायनिक मल प्रयोग	प्रतिशत	११।७१	९	७
वार्षिक तीन पटक रासायनिक मल प्रयोग	प्रतिशत	७।७१	६	५
कृषि तथा पशुसेवा प्रसारको पहुँचमा वृद्धि	प्रतिशत	७५।४३	७७	७८
बाली तथा पशुपन्छी बिमा	प्रतिशत	१४।१४	१५	१५।५
युवा लक्षित व्यावसायिक कृषि कार्यक्रमबाट लाभान्वित युवा	जना	२४०	२७५	२८५
प्राङ्गारिक खेतिको पकेट क्षेत्र	सङ्ख्या	२१	२५	२७
मौसमी तरकारी बालीहरू आयात	मे. टन प्रतिवर्ष	८	७	६
कागती, ज्यामिर, भोगटे, बिमिरो लगायतको अमिलो जातको फल आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	५०००	४७००	४०००
बेमौसमी तरकारी बालीहरू निर्यात	मे.टन. प्रतिवर्ष	१२।५	१५	१७
स्याउ, नास्पाती, सुन्तला, ज्यामिर, जुनार, अम्बा, केरा लगायतको फलफुल निर्यात	मे.ट प्रतिवर्ष	३७	३९	४१
कागती, ज्यामिर, भोगटे, बिमिरो लगायतको अमिलो जातको फल निर्यात	मे.ट प्रतिवर्ष	७	१०	१२

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
हाँसकुखुराको मासु उत्पादन	मे.ट प्रतिवर्ष	२५२	२५५	२५७
हाँसकुखुराको अण्डा उत्पादन	गोटा प्रतिवर्ष	११७४०	१२५९०	१३५५५
खसी, राङ्गा बोका आदिको मासु उत्पादन	मे.ट प्रतिवर्ष	३९	४५	५०
गाई, भैंसी, चौरी, आदिको दूध उत्पादन	लिटर प्रतिवर्ष	२१८२५	२२९५०	२५७९०
माछा उत्पादन	क्युनटल प्रतिवर्ष	०	२	३
मह उत्पादन	कुरुवा प्रतिवर्ष	२७००	३५००	४०००
पशुपालन कृषक समूह	सङ्ख्या	१८१	२००	२५०
बाख्रापालन फर्म	संख्या	२७	३५	४०
बंगुर पालन फर्म	संख्या	१	३	५
पशुपन्छी पालन फर्म	संख्या	६७	७५	८५
कुखुरा पालन फर्म	संख्या	१५	१७	२१
दुग्ध उत्पादन (डेरी पशल)	संख्या	०	१	२
सामुदायिक भण्डारण केन्द्रको स्थापना	संख्या	१	३	५
मुख्य खाद्यान्न बाली मकै	मे.ट प्रतिवर्ष	१५७०।४६	१६४५	१६९०
मुख्य खाद्यान्न बाली धान	मे.ट प्रतिवर्ष	१५८०।५	१६२०	१६९५
मुख्य खाद्यान्न बाली कोदो	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	२७७।१	२८०	२९५
मुख्य खाद्यान्न बाली गहुँ	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	११२७।३	१२४५	१३५०
मुख्य खाद्यान्न बाली आलु	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	७७।५	९५	२००
मुख्य मौसमी तरकारी बाली काउली	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	५।४	७	९

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
मुख्य मौसमी तरकारी बाली वन्दा	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	६।५	८	११
मुख्य मौसमी तरकारी बाली गोलभेडा	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	१०।३	१३	१५
मुख्य मौसमी तरकारी बाली सिमी	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	३।६	५	८
मुख्य मौसमी तरकारी बाली साग	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	४।७	७	११
प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	३००		
मुख्य तेलहन बाली तोरी	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	५।२	६	७
मुख्य तेलहन बाली भटमास	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	३३।५	३५	४०
मुख्य दलहन बाली मास	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	१।००	१।५	२
मुख्य दलहन बाली सीमी	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	१।००	१।५	२
मुख्य दलहन बाली केराउ	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	१।००	१।५	२
मुख्य दलहन बाली बोडी	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	१।००	१।५	२
मुख्य फलफूल नास्पाती	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	७।५	९	१२
आरु, आरु बखडा	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	५	८	१२
मुख्य अमिलो जातको फल सुन्तला	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	१५।१३	१७	२१
मुख्य अमिलो जातको फल कागती	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	३	५	८
आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न महिलाहरू	सङ्ख्या	३७५	४५०	५००
आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न युवाहरू	सङ्ख्या	११४	१९५	२१५
चिस्यान केन्द्र	सङ्ख्या	२	२	२
आधुनिक घाँस उत्पापद गर्ने कृषक समूह	सङ्ख्या	६	९	११

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
कृषि योग्य जमिन	हेक्टर	४३५८।४५	०	०
सिञ्चित क्षेत्र (सिँचाइ)	हेक्टर		०	०
नक्स सुधार कार्यक्रम	सङ्ख्या	१०८	१२५	१४०
वर्षभरि खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	१८।०१	२५	३०
६ महिना खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	३४।०७	१४	५५
३ महिना खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	५०।३४	३६	२५
औद्योगिक लगानी वार्षिक बृद्धि	प्रतिशत	२।५४	३	४
औभोगिक रोजगारी पुरुष	सङ्ख्या	१५	२५	४५
औधोगिक रोजगारी महिला	सङ्ख्या	६	१५	२५
उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न आदिवासी तथा जनजाति व्यक्तिहरू	सङ्ख्या	१५	२५	३५
काठमा आधारित लघुउद्यम तथा उद्योग प्रवर्द्घन	सङ्ख्या	२	३	४
सब ओभरसियर	सङ्ख्या	३७	५०	६०
सिलाइ बुनाइ	सङ्ख्या	२६१	३००	३५०
मेकानिक्स	सङ्ख्या	३४	४५	५५
म्यासन डकर्मी	सङ्ख्या	८०	१००	११०
अनमी (दक्ष जनशक्ति)	सङ्ख्या	११	२५	३५
कम्प्युटर	सङ्ख्या	२२०	२७०	०
कार्पेन्ट्री	सङ्ख्या	७३	७७	८५
ग्रामीण पशुस्वास्थ्य कार्यकर्ता	सङ्ख्या	२५	४५	४५

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
जेटिए	सङ्ख्या	६६	७५	९०
रोजगारीमा रहेका महिला	सङ्ख्या	२५६	२८५	३१०
विदेशबाट फर्किएका महिलाहरू	सङ्ख्या	१९	२७	३५
उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न दलित व्यक्तिहरू	सङ्ख्या	८७	१०१	१२५
उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न आदिवासी/जानजाति व्यक्तिहरू	सङ्ख्या	११	१८	२७
उद्यमशीलता विकास तालिम लिएका	सङ्ख्या	३२८	३४५	३७०
सूचिकृत बेरोजगार व्यक्तिको	सङ्ख्या	१५२१	१६९०	१७८५
विदेशमा रहेका महिलाहरू	सङ्ख्या	५०	११०	१३५
खानी उत्खनन् (ढुङ्गा गिटी, बालुवा) रहेको स्थान	सङ्ख्या	१९	२०	२१
परम्परागत हाटबजारको आधुनिकीकरण	सङ्ख्या (यसैलाई संस्थागत गर्दै लैजाने]_	०	१	१
पर्यटन सूचना (सामूदायिक समेत) केन्द्र	सङ्ख्या	०	१	१
ट्रेकिङ ट्रेल	सङ्ख्या	०	०	१
हिल स्टेसन	सङ्ख्या	०	०	१
कोसेली घर	सङ्ख्या	०	१	०
स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ	सङ्ख्या	०	०	१
होटल पर्यटन तथा अतिथि सत्कार तालिम	सङ्ख्या	०	३	५
होमस्टे (सामुदायिक र निजी)	सङ्ख्या	२	१	१
पर्यटन पदमार्ग निर्माण किमि	कि मि	५	२५	३०
उद्यमशील, सिपमुक्त जनशक्ति उत्पादन	सङ्ख्या	५३५	५९५	६२५

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
पर्यटन गन्तव्यस्थलमा पूर्वाधार विकास	सङ्ख्या	४	५	६
सहकारी सङ्ख्या	सङ्ख्या	२८	३	२
कृषि सहकारी सङ्ख्या	सङ्ख्या	११	१	१
महिला सहकारी सङ्ख्या	सङ्ख्या	१	१	२
दर्ता भएका महिला समूह	सङ्ख्या	२४	३०	३५
दर्ता नभएका महिला समूह	सङ्ख्या	७२	८०	८५
दर्ता भएका कृषक समुह	सङ्ख्या	११८	१४५	१६५
दलित कृषक समूह	सङ्ख्या	१५	२०	२५
महिला कृषक	सङ्ख्या	८११	९००	९१०
कृषक समूह	सङ्ख्या	१०९	१२५	१४५
व्यवसायहरू (सबै प्रकारका)	सङ्ख्या	१७७	२००	२३०
व्यक्तिगत फर्म दर्ता	सङ्ख्या	६५	७५	८०
निक्षेप सङ्कलन	रु करोडमा	८।१५	१५	१७
ऋण परिचालन	रु करोडमा	८।१५	१५।५	१७।५
सामाजिक क्षेत्र				
विपन्न परिवार सङ्ख्या	सङ्ख्या	१९८५	१७८५	१५८५
अन्य परिवार सङ्ख्या	सङ्ख्या प्रतिशत	१५८१	१७८१	१९९०
बालबालिकाको जन्मदर्ता	प्रतिशत	६७।११	७५	१००
प्रजनन उमेर (१५-४९) का महिला	सङ्ख्या	१०९०		

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
१८ वर्ष अघि विवाह हुने गरेका किशोरी	प्रतिशत	१६।१४	१४	१०
घरको स्वामित्व भएका महिलाहरू	प्रतिशत	२६।५७	५०	१००
प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र	सङ्ख्या	३५	निरन्तर	निरन्तर
कूल साक्षरता दर	प्रतिशत	७६	८५	९५
आधारभूत तहको खुद भर्नादर (प्राथमिक कक्षा १देखि ५)	प्रतिशत	७०	८५	१००
माध्यमिक तहको खुद भर्नादर	प्रतिशत	६२।८६	७०	९५
आधारभूत विद्यालयको भर्नादर	सङ्ख्या	२१	२५	३०
आधारभूत विद्यालय खुद भर्नादर	प्रतिशत	६७।१४	७५	८५
माध्यमिक विद्यालय	सङ्ख्या	८	निरन्तर	निरन्तर
क्याम्पस	सङ्ख्या	०	०	१
निजि विद्यालय	सङ्ख्या	१		
बालबालिकामैत्री शौचालय भएको विद्यालय	सङ्ख्या	१	२०	३२
खानेपानीको सुविधा भएको विद्यालय	प्रतिशत	७०	८५	१००
बालमैत्री पूर्वाधार भएका सार्वजानिक विद्यालयको सङ्ख्या	सङ्ख्या	६	२०	३२
स्यानिटरी प्याडसहितको सुविधा भएको विद्यालय	सङ्ख्या	११		
शिक्षक शिक्षिका सङ्ख्या	सङ्ख्या	१९४	दरवन्दी अनुसार	दरवन्दी अनुसार
विद्यालय सवलीकरण कार्यक्रम	सङ्ख्या	१	३	५
विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब भएको	विद्यालय सङ्ख्या	९	२०	३२
शिक्षक शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिम	सङ्ख्या	१०	२०	३०
अपाङ्गता भएका विद्यालय उमेरका बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच	प्रतिशत	९.७१	१५	२५

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
प्राथमिक विद्यालय	सङ्ख्या	१८	निरन्तर	निरन्तर
डिजिटल कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम (विद्यालय)	सङ्ख्या	४	१५	२५
बिद्युतको पहुँच पुगेका विद्यालय	प्रतिशत	८५।२५	९७	१००
इन्टरनेट सुबिधा पुगेका विद्यालय	प्रतिशत	९५	९७	१००
अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार भएका विद्यालय	प्रतिशत	०।१४	२	५
डिजिटल पाठ्य सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय	प्रतिशत	०।१४	१५	२५
कक्षा १ देखि निरन्तर कक्षा ८ सम्म पुरा गर्ने दर	प्रतिशत	६३।५७	७५	९५
माध्यमिक तहको शैक्षिक जनशक्तिमा महिलाको सहभागिता	प्रतिशत	७।१४	१५	२५
सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	सङ्ख्या	४	निरन्तर	निरन्तर
विद्यालय बाल क्लब	सङ्ख्या	३०	२	निरन्तर
सामुदायिक बाल क्लब	सङ्ख्या	१२	१५	१८
कम तौल भएका बाल बालिका	प्रतिशत	४।८	२	०
महिलामा रक्त अल्पता	प्रतिशत	२५	१८	५
अपाङ्गता भएका व्यक्तिले स्वास्थ्य परीक्षण गरेका	प्रतिशत	८०।५७	८५	९५
प्रसुति र गर्भवती जाँचको सेवा लिएका महिला	प्रतिशत	८६।८६	९०	१००
सुत्केरी सुविधा उपभोग गर्ने महिलाहरू	प्रतिशत	१००	१००	१००
पोषणको जाँच गराएका बालबालिकाहरू	प्रतिशत	८८	९५	९९
खोप, भिटामिन ए आदिको सेवा लिएका बालबालिका	प्रतिशत	१००	१००	१००
दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति सेवा	प्रतिशत	३५।७	४५	५५
आयुर्वेदिक लगायत परम्परागत औषधालय	प्रतिशत	१	२	३

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
पुडकोपन भएका बालबालिका	प्रतिशत	१।५	०।५	०
मातृशिशु सुरक्षा कार्यक्रम	प्रतिशत	५१।४३	६५	७५
४५ मिनेटको दुरीमा स्वस्थ्य सेवामा पहुँच	प्रतिशत	७८।५७	८०	८२
अपाङ्गता परिचय प्राप्त गरेका	सङ्ख्या	१४७	१६५	१७०
रङ्गशाला	सङ्ख्या	१	२	निरन्तर
खेल मैदान	सङ्ख्या/रोपनी	७	८	९
खेलकुदका लागि प्रयोग भएका खुला चौर	सङ्ख्या	११	१२	१५
युवा सृजनशील कोष स्किम	वटा	२	३	५
पालिका भित्र खेलिने प्रमुख खेलहरु	सङ्ख्या	९	निरन्तर	निरन्तर
खेलकुदसँग सम्बन्धित संस्था र क्लबहरू(खेलकुद विकास समिति)	सङ्ख्या	१	२	निरन्तर
परम्परागत सिप पहिचान र स्तरीकरण (कृषि र बाली विकास)	सङ्ख्या	१५	२५	४५
परम्परागत सिपपहिचान र स्तरीकरण (कृषि औजार तथा साधन)	सङ्ख्या	१५	२५	३०
परम्परागत सिपपहिचान र स्तरीकरण (हस्तकलाका सामग्री)	सङ्ख्या	४५	६५	७५
अनुसन्धतात्मक कार्य (बाली परीक्षण, प्रशोधन र भण्डारण)	सङ्ख्या	१	२	३
अनुसन्धतात्मक कार्य (वन र वातावरण बचाउ)	सङ्ख्या	०	१	१
अनुसन्धतात्मक कार्य (पर्यटन, स्थानीय परिकार, लोक बाजा आदि))	सङ्ख्या	७८	८०	८५
खुला कुवाको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	१।५५	०।५	०
मूलको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	३०	२०	१०
नदी वा खोलाको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	०।०२	०।०१	०

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
सुरक्षित खानेपानी पुगेको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	६७।९३	९५	१००
अन्य स्रोतको पानी खाने जनसंख्या	प्रतिशत	०।५	०।३	०।००
मानव अधिकार उलङ्घनका घटना	सङ्ख्या	५	३	०
कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको आचारसंहिता कार्यान्वयन	प्रतिशत	८९।५७	९५	१००
स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरूलाई तालिम	सङ्ख्या	१३	१५	२५
महिला श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	३१।१४	४५	५०
नीति निर्णायक तहमा महिलाको पहुँच	प्रतिशत	४१।२९	४५	५०
स्थानीय तहमा गरिब तथा असहायलाई कानुनी सहायता अभियान	सङ्ख्या	८	१०	१५
स्थानीय समिति, योजना कार्यान्वयन कार्यदल, उपभोक्ता समिति आदिको नेतृत्वदायी रूपमा महिला र अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	४४	४७	५०
सा.व.उ.स.(कार्यसमिति) मा महिला तथा दलित सहभागिता	प्रतिशत	३६	४५	५१
प्राविधिक तथा व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रममा महिला सहभागिता	प्रतिशत	२९	३५	४५
महिला सहकारी संस्थाको सुदृढीकरण	सङ्ख्या	१	२	२
गत एक वर्षभित्र घटेका ज्येष्ठ नागरिकहरूको हिंसा,	सङ्ख्या	१५	७	०
जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य परीक्षण	प्रतिशत	३८।७१	७५	९०
ज्येष्ठ नागरिक कल्याणका लागि कार्य गर्ने सङ्घ संस्था	प्रतिशत	३	५	७
जेष्ठ नागरिक चौतारी स्थापना	सङ्ख्या	०	३	७
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिता दर	प्रतिशत	१०।४३	२५	४५

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आत्मनिर्भर, स्वावलम्बी र सम्मानजनक जीवन यापनको माध्यम	तालिम	२	५	७
उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न अपाङगता भएका व्यक्तिहरू	सङ्ख्या	१७	२५	४५
अपाङ्गमैत्रि भौतिक संरचना भएका विद्यालय, निर्माण	सङ्ख्या	३	१५	३२
अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना भएका स्वास्थ संस्था निर्माण	सङ्ख्या	२	१५	३२
अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना प्रसासनिक भवन निर्माण	सङ्ख्या	१	२५	३२
अपाङ्ग क्लव	सङ्ख्या	२	३	५
अपाङ्गता परिचय पत्र प्राप्त गरेका	सङ्ख्या	१०२	१४५	१७५
भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धनमा क्रियाशील सङ्घ संस्थाहरू	सङ्ख्या	५	५	५
सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको अध्ययन अनुसन्धान	सङ्ख्या	४	४	४
परम्परागत तथा सांस्कृतिक गुठी संरक्षण	सङ्ख्या	०	०	०
भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित संग्राहलयहरू	सङ्ख्या	०	०	०
भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित प्रतियोगिता, मेला, पर्व र महोत्सवहरू	सङ्ख्या	२०	२०	२०
पूर्वाधार विकास				
सुरक्षित आवासमा पहुँच	प्रतिशत	४७l७१	५५	९०
नक्सा पास गरी निर्माण भएका घर	प्रतिशत	०l१	५	५०
खरको छाना भएका घर	सङ्ख्या	५६	३०	२६
जस्ताको छाना भएका घर	सङ्ख्या	२९६	३२६	३५२
ढलान घर	सङ्ख्या	९७	१२५	१५०
ढुङ्गाको छनाभएका घर	सङ्ख्या	३०९४	३०७५	३०४५

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
ढुङ्गाको गारो भएका घर	सङ्ख्या	०	४	५
काठको बारावेरा भएका घर	सङ्ख्या	१	०	०
सिमेन्टको गारो भएका घर	सङ्ख्या	३८	५५	७५
खाल्टे शौचालय भएका घर	सङ्ख्या	५०	३०	१०
साधारण शौचालय	सङ्ख्या	२१९३	२२५०	२४००
फ्लश शौचालय	सङ्ख्या	५२०	६००	०५६
फ्लस—सेफ्टि ट्याङ्कमा जोडिएको शौचालय	सङ्ख्या	२०२	२२०	२३५
डि.पि.आर सम्पन्न भएका योजना	सङ्ख्या	१५	२५	३५
एक घण्टाको दुरीमा यातायातको पहुँच भएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	५७।१४	४५	२०
पालिका तथा वडा जोड्ने सडक निर्माण	कि. मि.	५७	७७	८०
खण्डस्मिथ सडकमा स्तरोन्नति	कि. मि.	५७	७५	८०
सडक निर्माण	कि. मि.	१४९।४१	१६५	१८०
पक्की कालोपत्रे सडक र स्लाब ढलान	कि. मि.	२३	३५	५०
कच्ची÷धुले सडक	कि. मि.	१८५।०३	२००	२०५
सडक सुधार	सङ्ख्या	५४	५४	५४
पक्की पुल निर्माण	सङ्ख्या	४	७	९
झोलुंगे पुल निर्माण	सङ्ख्या	३१	३५	४०
पालिकाका दर्ता रहेका सवारी साधनको प्रकार र सङ्ख्या	सङ्ख्या	०		
सिँचाइ आयोजना	सङ्ख्या	४०	५२	६५

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
सिँचाइ कुलोको लम्बाइ	कि. मि.	४६	७०	८५
वर्षभरि सिँचाइ पुगेको जमिन	प्रतिशत	२११२	२५	२७
सिँचाइ नपुगेको तर सिँचाइ पुर्याउन सकिने जमिन	प्रतिशत	३७।२८	३७।२८	३७।२८
आँसिक सिँचाइ हुने जमिन	प्रतिशत	११।८५	११।८५	११।८५
सिँचाइ पुर्याउन कठिन जमिन	प्रतिशत	२९।७५	२९।७५	२९।७५
साना सिँचाइ आयोजना	सङ्ख्या	५३	६५	७३
विद्युतको पहुँच पुगेको परिवार	प्रतिशत	४२।१४	८५	१००
बायो ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार	सङ्ख्या	५	६	१०
सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार	सङ्ख्या	२८८६	३३५०	३५५०
सामुदायिक भवन निर्माण	सङ्ख्या	२२	३०	३५
सार्वजनिक भवन निर्माण	सङ्ख्या	८	१३	१५
विद्यालय भवन निर्माण	सङ्ख्या	८६	९०	९५
१० शैंयासहितको अस्पताल भवन निर्माण	सङ्ख्या	१	२	३
कम्पोष्ट मल बनाउने तालिम	सङ्ख्या	१५०	२५०	३२०
फोहोर मैला व्यवस्थापन तालिम	सङ्ख्या	१२२	२२५	३२५
फोहोर मैला व्यवस्थापन बारेको सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	३२१	४१०	५००
फोहोर मैलाको बारेका रेडियो कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	२
फोहोर मैलासँग सम्बन्धित शैक्षिक कार्यक्रम	सङ्ख्या	२७	३३	३५
टोल विकास संस्थाको क्षमता विकास	सङ्ख्या	२	५	१०

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
योजना छनौट गर्दा गरिने टोल भेलामा लक्षित समुदायको सहभागिता दर	प्रतिशत	६२।१४	७०	७५
योजना कार्यान्वयनमा नागरिक सहभागिता	प्रतिशत	६३।५७	६६	७५
योजना पहिचान गर्दा लक्षित समूदायको निर्णायक भूमिका	प्रतिशत	४४।७१	५५	७५
वन व्यवस्थापन				
वनले ढाकेको क्षेत्रफल	हेक्टर	७०८९।७१	७०८९।७१	७०८९।७१
जैविक विविधता	सङ्ख्या प्रति वर्ग कि मि	५०	५०	५०
समुदायबाट व्यवस्थापन भएको वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	२५४७	२५४७	२५४७
उच्च मूल्यका जडीबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन	मे. टन	१४	१५	१७
प्रशोधित जडीबुटीको निर्यात परिमाण	के. जि.	५०००	६०००	७०००
दिगो वन व्यवस्थापन र उपयोगमा समुदायको पहुँच	घरधुरी	२५१३	२७००	२९५०
उच्च मूल्यका गैर काष्ठ र जडीबुटीको उत्पादन	मे. टन	२।५	३	४
वृक्षरोपण कार्यक्रम	सङ्ख्या	१२	१५	२५
वन उपभोक्ता समितिमार्फत आयआर्जन कार्यक्रम	सङ्ख्या	१५	३०	४५
नदीःखोला नियन्त्रण	कि. मि.	४	६	७
मूल संरक्षण कार्यक्रम	सङ्ख्या	६७	७५	८०
नदी कटान नियन्त्रण कार्यक्रम	सङ्ख्या	७	१०	१५
स्थानीय पारिस्थितिकीय प्रणाली बारेको अध्ययन	सङ्ख्या	०	१	१
वन्यजन्तु सरक्षण र बचाउ समब्न्धि तालीम	सङ्ख्या	०	१	२

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
लोपोन्मुख बन्यजन्तु र वनस्पतिहरूको अध्ययन र संरक्षण	सङ्ख्या	०	१	२
स्थानीय जैविक विविधता संरक्षण क्षेत्र व्यस्थापन	सङ्ख्या	०	१	२
वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण मैत्री बजेट	प्रतिशत	०।१२	१	२
वातावरण प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम	सङ्ख्या	३	५	७
स्थानीय वातावरणमा आधारति पाठ्यक्रम	सङ्ख्या	१	३	५
विषादी नियन्त्रण र वातावरण जोखिम न्यूनिकरण कार्यक्रम	सङ्ख्या	४	७	११
जलवायु अनुकुलन कार्ययोजना निर्माण	सङ्ख्या	१	२	३
अनुकुलन कार्यक्रम	सङ्ख्या	३	५	७
जलवायु अनुकुलन अध्यासस्थल	सङ्ख्या	०	१	३
संकटासन्न वनस्पतिहरूको संरक्षण र विकास कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	२
जलवायु अनुकुलन सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	११	१५	२०
जलवायु अनुकुलनमा समुदाय साँझेदारी कार्यक्रम	सङ्ख्या	३	५	७
निर्मित तटबन्ध	कि. मि.	१।५	२	३
बाढी पहिरोका दृष्टिले जोखिमयुक्त वस्ति	सङ्ख्या	१४	६	४
बाढी पहिरोका दृष्टिले जोखिमयुक्त परिवार	सङ्ख्या	१४३	९०	१५
पहिरो रोकथाम	सङ्ख्या	१३	२०	२५
बाढीबाट जोखिममा भएका बस्तीको संरक्षण	वटा	२	१	०
पहिरो जोखिम युक्त जमिन पहिचान	सङ्ख्या	२२	२३	२४
विपद व्यवस्थापना सचेतनासम्बन्धी प्रचार प्रसार कार्यक्रम	सङ्ख्या	१०	१५	३५

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
एकीकृत विपद व्यवस्थापनका लागि स्थानीय प्रशासन, सुरक्षा, विद्यालय र सङ्घ संस्था परिचालन कार्ययोजना	सङ्ख्या	१	३	५
पुनस्थापनाका क्षेत्रहरूको पहिचान	सङ्ख्या	०	१	२
सम्भावित खुल्ला क्षेत्रको पहिचान	सङ्ख्या	२०	२२	२५
विपद् उद्धार कोषको स्थापना	सङ्ख्या	१	१	१
विपद् उद्धार सञ्जाल निर्माण	सङ्ख्या	१	७	७
लोकतन्त्र सुशासन र शान्ति शुरक्षा				
टोल विकास संस्थाको गठन	सङ्ख्या	३६	०	०
गाउँपालिकाले व्यवस्था गरेका कानुनहरू	वटा	२६	३०	३५
नियमावली	वटा	९	१५	१८
कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड	वटा	५१	६२	७०
क्षेत्रगत योजना (लामो अवधिको)	वटा	४	५	७
गुरुयोजना		१	१	२
सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	सङ्ख्या	६	७	८
स्थानीय तह, पदाधिकारी, क्षमता विकास तालिम निर्देशिका	सङ्ख्या	१	३	५
पदाधिकारी तालिम कार्यक्रम	सङ्ख्या	१	५	७
कर्मचारीहरूका लागि क्षमता विकास तालिम	सङ्ख्या	२	५	७
कर्मचारी वृत्ति विकास र प्रोत्साहन	सङ्ख्या	२	३	५
टोल विकास संस्थाहरुको दर्ता, नवीकरण र नियमन	सङ्ख्या	३६	१५	१५
स्थानीय गैह्र सहकारी संस्थाहरूको अनुगमन	सङ्ख्या	८		

सूचकहरु	ईकाइ	आधार वर्षको उपलब्धी आ.व. २०८०/८१	मध्यकालीन लक्ष्य	योजना अवधिको लक्ष्य
सामुदायिक वन समितिहरूको नियमन	सङ्ख्या	६	७	८
स्थानीय सुरक्षा इकाइहरू	सङ्ख्या	४	५	६
स्थानीय समुदाय र प्रहरी साँझेदारी कार्यक्रम	सङ्ख्या	६	६	७
स्थानीय सुरक्षासँग सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माण	सङ्ख्या	०	१	२
बिपद व्यवस्थापनमा समुदाय परिचालन	सङ्ख्या	११	१५	१८
सार्वजानिक सुनुवाई	सङ्ख्या	१	९	१२
प्रगति विवरण प्रकाशन र वितरण	सङ्ख्या	१	२	३
गाउँपालिकाबाट वितरीत सेवाहरूको सामाजिक परीक्षण	सङ्ख्या	१	१	१
आचाार संहिता निर्माण	सङ्ख्या	२	३	४
आचार संहिता पालनाको स्तर	प्रतिशत	७५	८०	९५